

Дондог Улзуитцэв

Собрание сочинений
в 3-х томах

ТОМ

Улан-Удэ
2015

Дондог Улзбитүев

Зохёолнуудай суглуулбари
(III боти)

боти

Үлаан-Үдэ
2015

УДК 89
ББК 84(2Рос=Буря)бу
У 479

Ответственный редактор
д-р филол. наук, Л. С. Дампилова
Технический редактор
канд. филол. наук Б.-Х. Б. Цыбикова

Улзытуев Д.
У 479 **Зохеолнуудай суглуулбари (Ш боти)** – Собрание сочинений: в 3 т. / ДондогУлзытуев; [отв. ред. Л. С. Дампилова]. – Улан-Удэ: НоваПринт, 2015. – 528 с.: ил.
Том 1: Стихи.

Дондок Улзытуевай суглуулагдамал зохёолнуудай нэгэдэхи боти ном уран шүлэгшын мэндэ ябахада хэблэгдэһэн суглуулбаринуудһаань бүридэнхэй. Эндэ авторай шүлэгүүд удаа дараалан, өөрынь хубарюулан табиһаар оруулагданхай.

УДК 89
ББК 84(2Рос=Буря)бу

ISBN 978-5-91121-132-5

© Л. С. Дампилова, 2015
© НоваПринт, 2015

*«Дуу өөрөө зохёожо,
дуунай замаар ябаха
гэхэн хүмби...»*

Уран шүлэг (поэзи) түрэл газарайнгаа хүрһэнтэй нягта холбоотой байдаг ушарһаа уран зохёол соо онсо һуури эзэлнэ гэжэ бултанда мэдээжэ. Энээн тухай Томас Элиот иигэжэ бэшэһэн байдаг: «Хэрбээ агуухэ поэдүүдэй түрөөгүй хаань, арад зоной хэлэн унтардаг. Ушарынь юун бэ гэхэдэ, поэзи гээшэмнай хүн зоной түрэл хэлэндэ, оршон байдалаа ойлгохо гэхэн мэдэрэлэйнь зан абарида нүлөөгөө үзүүлдэг». Мүн Дондог Улзытуевэй уран шүлэгэй мүнүүд буряад арадай түрэл хэлэнэй хүгжэлтэдэ ба зан абарида, бүгэдые ойлгохо гэхэн мэдэрэлэдэнь сэхэ хабаатай. Тиимэһээ Д. Улзытуевэй уран зохёол буряад литературынын түүхэдэ гол шатануудайнь нэгэн боложо, онсо һуури эзэлэнхэй.

Дондог Аюшеевич Улзытуев Бэшүүрэй аймагай Заган дабаанай үбэртэ, үндэр Хайрангын хормойдо оршодог Шэбэртэ нютагта 1936 ондо түрэхэн. Дондог бага балшар наһанһаа үлгэр түүхэдэ дуратай, дуу дуулаха тусагаар бэлигтэй, юртэмсын алибаа байдалаар ехэ һонишоодог байһан. Зөөлэн зүрхэтэй, уян хоолойтой байһандаа юм гү, хүн бүхэндэ үгтэдэггүй хони тээгэлхэ шадабаряараа бүри жаахан үхибүүн ябахадаа түрэлхидөө гайхуулһан байна. Нютагайнь үндэр наһатай Шойсорон хүгшэн Дондог тушаа «үдэжэ ябаһан үлгэршэн» гэжэ дэмы бэшэ хэлэхэн ха.

Дондог Улзытуевэй түрүүшын ном — үхибүүдтэ зорюулагдаһан шүлэгүүдэй суглуулбари «Гуурһанай гурбан нюуса» — 1957 ондо хэблэгдэхэн. Д. Улзытуев оройдоол

гушан зургаан наһанайнгаа орьёл дээрэ энэ «хорбоо түбһөө» хахасажа, бурханай орон ошоһонийн харамтай. Тиигэбэшье энээхэн хугасаада түрэл хэлэн дээрэ арбан нэгэн номууды хэблүүлжэ үрдһэн, эдэнэй тоодо хүүгэдтэ зорюулагдаһан хоёр суглуулбаринууд оролсоно. Уран бэлигтэй зохёолшын шүлэгүүды ороноймнай мэдээжэ поэдүүд С. Куняев, Е. Евтушенко, М. Светлов гэгшэд ород хэлэн дээрэ оршуулжа, Москва хотодо хэблүүлэ бэлэй. Мүн тиихэдэ Д. Улзытуевэй шүлэгүүд монгол, хальмаг, украин, белорус, татар, яхад, эстон, таджик, узбек, казах, болгар болон венгер хэлэн дээрэ оршуулагдажа, олон тоото уншагшады хужарлуулһан байха.

Дондог Улзытуевэй уран шүлэг болбол арадай үльгэр түүхэ ба дуунуудай уран найхангай, гүн удхатай түрэл арадайнгаа ёһо заншалтай нягта холбоотой, гүрэлдэһэн мэтэ байдаг. Уран шүлэгшэ зохёолойнгоо бүтээлнүүд соо арадайнгаа аман үгын баялигһаа, дуунай дээжэһээ мүндэлһэн зүйлнүүды, хүзэг мүргэлэй, тарниин аялгата удхы оруулһан. Тиимэһээ арадай аман үгын уран үгэнүүд тэрэнэй зохёолдо хэрэглэгдэхэ ёһоороо хэрэглэгдэнхэй. Арадай үльгэр домог гү, али домоглоһон бодолнууд шүлэгүүдэйн үндэһэн боложо үгэдэг гэжэ элирхэйлхээр. Жэшэнь, тэрэнэй «Зүүдэн» гэһэн шүлэг буряад арадай үльгэр домогой аялгаар бэшэгдэнхэй юм. Энээхэн шүлэг соогоо ажабайдалай гүн удха болбол хоёр тэмсэлэй (хара сагаан хоёрой) байлдаан гэжэ харуулна, саашаа энэ асуудал хүгжөөхэдөө, ами наһан — үхэл гэһэн хоёр эсэргүүсэл тухай бодомжолно.

Хорбоо замбиин амисхал

Хоёр ехэ урасхал.

Хоёр ехэ урасхал

Ходо мүнхэ тэнсэхэл.

Энэ шүлэгын бөөгэй уряа-дуудалгатай адлирхуушые наа, Ази түбиин (Центральна Азиин) арадуудай гүнзэгы гүн ухаанай үзэл суртал шэнгээһэн ехэ удха шанар шэнжэтэй юм.

Олон шүлэгүүдын буряад дуунуудай маягаар бэшэгдэһэн, эртэ урдын монголшуудай магтаал, юрөөл болон хургаал дуураяжа зохёогдоһон ушарһаа хэдэн зуугаад жэлһээ дамжа дамжаһаар, арадай ёһо заншал болоһон хүнэй үйлын эди

шэдийн дуунуудай зүйлнүүд бии. Үльгэр домогуудай бии болоһон эртэ урдын эхин руу ошоһон «гүн гүнзэги зохёон байгуулгань» иимэ үзэлтэй: «Дурна холын зүүн зүгтэ / Дулаан амин түрөө гэнэл. /Дунда замбиин сэнгэлигтэ / Дуунай эхин зэнгээ гэнэл». Уран шүлэгшын мүнүүд соо наранай мандадаг зүүн зүг ажамидаралай эхин гэжэ тоологдоно. Үльгэртэ хэлэгдэдэг газар дайда, дунда юртэмсэ болбол хүнэй түрүүшын үгын, ажабайдалые бии болгоһон түби, хүгжэжэ байгаа хизаар гээд тэмдэглэгдэнэ. Энэ шүлэги нь заншалта аман үгын маягаар бэшэгдэхэдээ, эршэтэй зохидоор эмхидхэгдэжэ, уран үгын удха ялас гэмээр тодорхойлно. Мүн тиэхэдэ үльгэртэ хэлэгдэдэг заншалта «гэнэл» гэхэн үгыг шүлэгшэн таарамжатай зохидоор хэрэглэжэ, хөөрөөнийнь үльгэршэнэй аажамаар түүрээхэндэл үльгэр домогтой адлирхуу болоно. Тэрэнтэй зэргэ үльгэрэй дотор сохидол, тэгшэ хэмжүүрын баһашье сахигдана. Жэшэнь:

Аглаг замбиин хүйһэн дээрэ
Алтан бороо үнжөө гэнэл,
Алтай уулын гурьба дээрэ
Абай Гэсэр буугаа гэнэл.

Энэ болбол уран шүлэгшын үльгэрэй зохёомжо байгуулатыг (композиции), үгын баялигыг хэрэглэхэн, тэрэнэй маягаар бэшэхэн эгээл эрхим шүлэгүүдэйн нэгэн болоно. Тиимэ дээрэхээ Д. Улзытуевэй үльгэр түүхэ мэтэ уран шүлэгүүдэйн аялга эртэ урдын буядай аман зохёолой шүлэглэмэл бүтээлнүүдэй маягыг хэргээнэ гэжэ лаб тобшолхоор. Тиигэжэ аман үгын маяг хэлбэрийн ашаар ондоо мэдэрэл, сэдхэлэй байдалда шэнэ удха оруулһан байха юм.

Дондог Улзытуевай уянгата шүлэгүүдэйн үгүүлэл, аялга тушаа эрдэмтэ Г. Туденов иигэжэ бэшэхэн байдаг: «Дондог Улзытуев арадай аман зохёолой юрын зоной баян хэлыг, хуушан монгол дээрэ бэшэгдэхэн намтар, түүхэнүүдые хайса мэдэдэг дээрэхээ түрэл поэзидээ шэнэ онол арга, уран үгын шэнэ аялга оруулжа шадаа».

Уран шүлэгшэ түрэл хэлэ, соёл болбосоролоо гүйсэд дүүрэн мэдэхэ, гүнзэгийгөөр сэгнэжэ шададаг байһанайнгаа ашаар зүүн зүгэй арадуудай ханал бодолтой гүн ухаанай уянгыг

буряад уран шүлэглэлдэ нэбтэрүүлээ, нээгээ гэхэдэ болоно. Шүлэгшын гүн ухаанайнь уянга соо буддын шажанайшые, материалист ёһооршые дэлхэйе харалгань нэгэдүүлээтэй. Тэрэнэй поэзийн лирическэ гол нюурай үзэл сурталынь мүнөөхил арадайнгаа ёһо заншалнуудтаа түшэглэнэ. «Буряад үндэһэн уран ухаанай ёһоор, Д. Улзытуев мэдэрэлээрээ бүхы дэлхэйешье, сансарыешье таамагаар тааһан шэнги. Дэлхэйтэй таһаршагүй нэгэн байһанаа тэрэнэй ойлгоһон мэдэрэл, үшөө тиихэдэ дундаа холбоотой байһан хүнүүд болон үе сагууд хадаа арад зоной уран бодолой үзэлтэй нэгэ үндэһэтэй байна бшуу», — гээд Т. Очирова тэмдэглэнэ.

Гэхэтэй хамта Д. Улзытуевэй удха шанартай ехэнхи шүлэгүүдынь баян түүхэтэй ородой, европын шүлэгшэдэй лирикэтэй, ёһо заншалтай нягта холбоотой, тэдэнэй зохёолдо ойро, дүтэрхы, түрэл байдагаараа онсо илгарна. Мүн тиихэдэ совет үеын шүлэгэй арга боломжонуудые хэрэглэжэ, тэрэ сагай байдалай охинһоо удхалжа мүндэлһэн бүтээлнүүдынь социалис сурталаар, мэдэрэлээр, хүсэ шадалаар билтаржа байһандал үзэгдэнэ.

Буряад уран шүлэгэй хүгжэлтын түүхэдэ Д. Улзытуев нэн түрүүшынхиеэ уншагшадаа метафизикийн бодолтой танилсуулжа, энээндэ хабаатай, урдань ушараагүй уран бүтээлнүүдээ арадтаа бэлэглэһэн габыятай. Гүн ухаагаар баян Д. Улзытуевэй уянгата шүлэг бүтээлнүүд уран зохёолойн шэнэ шата боложо, ялас гэмэ һуури эзэлжэ, энээнэй урда бэшэгдэһэн лирикэһээ онсо шанараараа илгардаг. Поэдэй уянгата шүлэгүүд урданай шэнжэтэйгээр, дээдэ үеын хуушан, баяр ёһолоор халиһан түхэлтэйгөөр найруулагдахадаа, буддын, хуушан монголой үгүүлэлнүүдтэй зохидоор хабсаралдажа тааралдаһан байха юм.

Поэдэй шүлэгүүдэйн доторхи сохидол, үгүүлэл, абяанайнь аялга, дэлхэйе өөрсэ өөрынхээрээ мэдэрэлгэнь нэгэн гүрэлөө болоһон мэтэ байдаг. Шүлэгэйн гол үйлдэгшэ (герой) энэ дэлхэйдэ мүндэлжэ, ажамидаржа ябаһандаа баяртай хайхан сэдхэлтэй ябабашье, ажамидарал болон үхэл тушаа мүнхэ асуудалнуудые табина. Хүн боложо түрэһэн хүнэй гол шанар тушаа, мүн тэрэнэй үүргэ тухай бодолгото болоходоо, Д. Улзытуев гүн ухаанай бүхы гол үзэл сурталда хандан, өөрөөшье

этигэжэ ядан, өөрынгөө үнэниие баримтална. Тиигэжэ нэгэ бүлэг болгон бэшэһэн шүлэгүүдтээ зүүн зүгэй гүн ухаанай баялигһаа үндэһэлһэн тэрэнэй ухаан бодол оршон тойрониие ажаглан харадаг маягыг хэрэглэдэг байһан хаань, харин уянгата шүлэгүүдтэнь өөрөө авторай сэдхэлээ хүлгэн хабаадалсадаг байһаниие мэдэрнэбди. Улзытуевэй гүйсэд болбосоронги уянгата шүлэгүүд соонь ажабайдалыг баталһаншыг, бэе бээдээ харша үзэлтэйшыг ажамидаралай удха тухай асуудалнууд табигданхай байха юм.

Гайхамшагта уран шүлэгшэ байхынгаа хажуугаар, Дондог Улзытуев оршуулгануудаараа буряад уран зохёолдо ёһотой үүргэ оруулһан байха юм. Илангаяа тэрэнэй нэгэ бүлэг болгон оршуулһан «Эрдэнийн сан субхашид гэдэг шүлэгүүдһээ» гэшыень тэмдэглэхэ шухала. «Буряадай «хүрһэн» дээрэ уг унгуяараа түгэд субхашидуудтай холбоотой дүрбэн мүртэй шүлэгүүд мүнэблжэ, тэрэниень түгэд субхашидуудай зохёолыг өөрынхээрэ хубилгаһан мүнөөнэй буряадай зохёол гэжэ нэрлэнэбди», — гэжэ Б. Баяртуев тоолодог байһан. Д. Улзытуев эдэ оршуулгануудтаа субхашидуудай поэзийн уран хайханай аргуудыг хэрэглэхэһээ гадна эхэ бэшэгэйнь гол үзэл сурталыг сахихан байха юм.

Мүн тиихэдэ Дондог Улзытуевай үсөөхэн үгэнүүдээр бэшэгдэһэн япон шүлэгүүдыг ород хэлэнһээ буряад хэлэн дээрэ оршуулһан бүтээлнүүдын буряадай соёлыг баяжуулһаниинь дамжаггүй. Бурхан шажанайшыг, ухаан бодолойшыг талаар өөртэйнь дүтэ байһан зүүн зүгэй уран шүлэгүүдээр һонирхдог байһан ушарһаа тэрэ Конфуцийн ажалыг, илангаяа Хитадта ба Японидо дэлгэрһэн буддын шажанай шэглэлэй илгаа болон тэрэнэй зүүн зүгэй гүн ухаанай уран шүлэгтэ нүлөөлһэн аргуудыг шэнжэлһэн байха юм. Поэдэй дэбтэрнүүд соо зүүн зүгэй уран зохёол болон соёл болбосоролдо хабаатай һонирхолтой тэмдэглэлнүүд бии. Тэрэ олон тоото суута хайдзинуудай гурбан мүртэй шүлэгүүдыг, тэрэ тоодо Басе гэшэһээ эхилээд, тэрэнэй уран зохёолой маяг хэлбэрийг мүнөө болотор баримталдаг шабинарайнь зохёолнуудтай сугтань оршуулһан байна.

Д. Улзытуев гансашыг Ази түбийн эртэ урда сагай поэтическэ маяг заншалыг хэрэглэжэ, тусгаар маягтай

буриад шүлэгүүдээ бэшэһэн бэшэ, мүн лэ энэ бэлигтэй уран шүлэгшэ үндэһэн арадайнгаа, бүхэдэлхэйн уран зохёолой маяг заншалтай алишье талаһаань холбоотой байжа, өөрынгөө үзэл сурталтай зохилдоһон ашаг үрэтэй шиидхэбэринүүдые, арга боломжонуудые бэдэржэ, буриад поэзидээ шэнэ амисхал асарһан эгээл томо поэдуудэй нэгэн гэжэ онсо тэмдэглэмээр. Буриад хэлэнэйнгээ хэлэшэгүй хайхан баялигы нээһэн тэрэнэй шүлэгүүд буриад уран зохёолоймнай сэгнэшэгүй ехэ баялиг болоно.

Хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор Л. С. Дампилова

ГУУРНАНАЙ ГУРБАН НЮУСА

Харандаашаар бэшэдэг аад,
Хэдэхэн хоногой болёобди,
Барандаа ручка барихадаад,
Бэхээр бэшэдэг болообди.
Гуурһанай нюусые одоошье
Гурбуулайнь мүнөө мэдэхэб даа,
Гайхамаар тиимэ ондоошье
Гайтай юумэнь үгыл даа:
Булад гуурһаа тэгшэхэнээр
Баряад бэшэхэ, нэгэдэхээр.
Бэхээ ехээр дүрэхэгүй,
Гуурһаа шангаар дарахагүй.
Гуурһанай нюусые одоошье
Гурбуулайнь мүнөө мэдэхэб даа.
Гайхамаар үшөө ондоошье
Гайтай юумэнь үгыл даа.

Шарабтар ногообтор
Дэгэлээ хэдэрhэн
Сад соохоноо
Хүбүүхэн зогсонхой.
Сагаахан,
 заахан
Гулабхаа шубууе
Сээжэдээ бөөмэйлэн
Тэбэринхэй:
«Холын оронуудаар,
Хотонуудаар хүрэхэлши,
Хараханшье,
 сагааханшье
Хүүгэдээр уулзахалши,
Маанарай жаргалы
Хөөрөжэ үгэхэлши,
Мэндые баранһаа
Дуулгахалши»...
Гайхамшаг замдань,
Аяндань үдэшэн,
Галстугаараа дэбибэ,
Урагшань,
 дээшэнь.
Намарай һэбшээндэ
Галстугынь намилзаа,
Наранай туяада
Гулабхаань ялалзаа...

ҮЛЬГЭР

Хүгшэн эжнынь
Сомсойн нуугаад
хоймортоо
Хөөрэнэ үльгэр.
Ашань галаа
носоогоо.
Хахад хүни
Жабараа туугаад
ойртоо.
Хүбүүхэн дуураба
Хүдэнэн хүнжэл
соогоо.
Урал дээрэнх
Баярай тэмдэг
сэрбэжэ,
Улаахан хасарынх,
Нидхэнх уринаар
татагасаба.
Үльгэр соохи
Далита хүлэги
унажа,
Үүлэ маные
Нэтэ сохин
ошобо.
...Хорин жэл
Тэрэ гэнээр
үнгэрөө.
Хойшоо шармайһан
Булад далита
хүлэгөөр
Хүгшэн эжынгээ
Маани дээгүүр
Гурба эрьен,
тойроод,
Хүбүүхэн мордоо,
Баяр хүргэн,
Ажабайдал тээшэ.

Набтар хоорботой үргэн шаргатай,
Наншаш ташуурдаш хашан хааралтай
Үнэнэшэн Холхойн хүхюун хашхараан
Үглөөгүүр бүхэндэ дуулдадаг газанаа:
«Үхинэй шабганса, гэртээ байна гүш?
Үнэнэеэ наашань түргэн гаргалши.
Үнэтэйхэн зөөри гэжэ, юрэдөө, мэдэнэ гүш?
Үтэр хоорбо соом адхаад асалши...
Ерэхэ намар барандаа хараарайт,
Ехэхэн лэ ургаса абаха байхабди,
Үнэнэеэ хаянгүй бэлдээд байгаарайт,
Үглөөдэр ашатаяа хамта ерэхэбди...»
...Хоорбо дүүрэн үнэтэ бараатай
Холхой баяртай поли гарадаг юм.
Үтэгжүүлгэ хэдэг хүндэтэ ажалтай
Үбгэн абаараа ашань омогорходог юм.

1. КЯХТАДА

Аалин байдал.
Хүүгэдэй хамтын байра.
Арбан юһэдэхи
Зуун жэлэй үе.
Шэмэрүүн хэлээрээ
Сонхо долёон хайран,
Шэнхинэнэ жабар,
Үбэлэй түлэг хүни.
Александр Пушкинай
Зохёол гартаа баряад,
Аман соогоо
Үзэглэжэ һууһан Банзаров
Ород үгэнүүдэй
Олоншогыень ойлгожо ядаад,
Орхибо номоо.
Баран унтаа...
Гансааран.
Үгытэй хүнүүдэй
Үнэшэн зүрхэ уярууһан
Үльгэршэ Борхоногы
Нюдэндөө харааш юм аалам.
Али, бү мэдэе даа,
Буряад ороноо суурхуулан,
Алас холын
Аянда зорихыш хүсөө аалам...

2. ОРЬЁЛ ӨӨДЭ

Казань.
Университедэй байшан.
Халзан профессорэй
Үгэнүүд сэдхэл дайрана.
Хүхэ номин
Байгалай эрьесын айлшан —

Хани нүхэрөө
Ород хүбүүд тойроно.
Эгээл эндэ
Россин түрүү хүбүүдтэй
Эбдэршэгүй
Халуун нүхэсэлынь бэхижээ.
Согтой хурса нюдэдынь
Холые шэртээд,
Соёл эрдэмэй
Орьёл өөдэ эрмэлзээ.
Харин яахабши тээд,
Аянда зорихон хүбүүнэй
Харгы замыень
Хангил хабсагай хаалай.
«Хаана ошохошниб?
Байз, эзэн шуһата хаанай
Хатуу албые
Дүүргэхэ ёһотойш!» — гэлэй.

3. ҺҮҮЛШЫН ЗАМ

Хуушан Эрхүү —
Сибириин ехэхэн хото.
Хуулиин зараса.
Банзаров — чиновник
тушаалтай.
Бэлиг шадалаа
Буряадай оюун эрдэмтэ
Бараниень шабхан
Арадтаа үгөөгүй —
тушаатай.
Канцеляриин харха,
Абаахайн урьха шүлһэн соо
Халуун зүрхэнь
Удаанш саг соо сохилоогүй.
Хуулиин набар —
Шиигтэй нойтон манан соо
Хайран бэлигынь

Дүлэн боложо носоогүй.
Харанхын дундахаа
Бадаран носоһон зула дээр
Хоёр толгойто
Хара бүргэд элилэй.
«Хүрөө!
Иигээд лэ унтара!» —
 гэхэн мэтээр
Харалган халхин
Даляараа хэбээ бэлэй.

Түр-нир, түр-нир,
Түр-нир, түр-нир...
Түмэр харгын
Далан дээгүүр
Түргэн поезд
Түерэн ерэбэ:
Түр-няр, түр-няр,
Түр-няр, түр-няр...
Уурал һабан,
Утаа субан,
Сэхэ наашаа шуумайна.
«Ура» гэнэ гү,
«Ерээб!» — гэнэ гү
Ушаргүйгөөр хуугайлна:
Уу-уу!
Гүү-гүү!
Улаан-Үдэ
Ерээ гүб?
Уухилһаар,
Шуухирһаар
Станци дээрэ байшаба.
Угтаашан,
Буугаашан
Перрон дээрэ дүүрэшэбэ.

ЭРДЭНИ

Эртэ үглөөгүүр
Нэгэтэ нургуулидаа
Эрдэни хүбүүн
Ерэбэ гээшэл даа.
Класстаа оробо.
Абья шэмээгүй.
Хүүгэдэй хэнииньше
Үшөө ерээгүй.
Эрдэнидэ миин нуухань
Ехэл аягүй —
Эбхэгдэдэг донгорогоо
Тэниилгээдхибэ.
Харахан партаяа
Тэрэ гамнаагүй —
Хабхаг дээрэнь
Нэрэээ ниилээдхибэ.
Үгы даа, хүрөө!
Иимэрхүү шүлэг
Үргэлжэлүүлхэсье дурам
Үгы агша.
Гансал, Эрдэни,
Манда хэлэ —
Гэртэхи столоо
Ниилэгшэгши?!

Небоскрёбой подвал соо
Шиигтэй нойтон.
Негрхэнэй зүрхэн соо
Уйтай хүйтэн.
Хүшэр хүндэ
Ажал дүүрээш хаа —
Мүнгэшьегүй.
Бүхэли үдэрөө
Сонхо аршааш хаа —
Эдешьегүй.
Аялгалан дуулана
Хана түшөөд углууда.
Абьяагүйхэн шагнана
Эхэнь тэрэнэй хажууда.
Дуулана, дуулана
Негр хүбүүн —
Дууниинь тэрэнэй шэрүүн.
Хүшэр хүндэ
Ажаһуудал —
Хүнэй уйдхар,
Гашуудал.
Набтар хүлтэй
Налуу модон стол дээрэнь
Һүлэмхихэн дэн носоно.
Хурса нюдэтэй
Хара барагар нюур дээрэнь
Гүнзэгы бодол оршоно.
Урдана,
 Урдана
Уя татама аялгань,
Дурдана,
 дурдана,
Уй гашуудал аягалан.
Небоскрёбой подвал соо
Шиигтэй, нойтон,
Негрхэнэй зүрхэн соо
Уйтай,
 Хүйтэн...

АХЫН ЗАХЯА

Аба оронойнгоо зүүн хилэнхээ
Ахамни эльгээгээ гоёхон дүрээс,
Үндэршэг болоһон хүдэр бээтэй,
Үргэн тэгшэ тэбхэр мүүрэтэй.
Хажуудаа баринхай найгуулан татаад,
Харахада мэргэн янзын автомат,
Тортог балагүй шэб шэнэхэн аад,
Толотон байнал ха, наранда туяатаад,
Адаглан шэртэхэдээ дүрыень дахяад,
Ахынгаа нюурта уншанаб захяа:
«Бү марта, дүүмни, дайсады,
Буугаа орхихо сагнай үшөө үды».

(ОНТОХОН)

I

Урдын урда сагта
Уужам буряад орондо
Хормой бээдээ
Хорин долоон халааһатай
Хуушан даалин тэрлигтэй,
Орой дээрээ
Орбогорхон залаатай
Ооһор таһархай малгайтай,
Абынгаа орхижо нүгшэһэн
Арай соороодүй
Арһан һарьмай бээлэйтэй,
Эжынгээ орхижо мордохон,
Элээшье һаа,
Эрмэгтэй булгайр гуталтай
Хотоной зондо
Хоридой гэжэ нэрлүүлдэг,
Ноёд һайдта
Нохой гэжэ баһуулдаг,
Иимэл нэгэ
Илдам хурса
Һонор сэсэн хүбүүхэн
Тогооной оёор хюһажа,
Амаяа тоһодоод,
Торхын оёор шабхажа,
Уралаа сагаадаад,
Хаантанай хони адуулаад,
Харанхыда адуу манаад
Ябадаг байһан юм гэхэ.
Зай, тиигээд, нэгэтэ,
Зунай һайхан сагта
Үглөөнэй улаан наранай

Уулын саанааа мандахада,
Уужам талада булжуухайн
Уран дуугаа татахада,
Зунай ехэ найрые
Зугаа наадаар үдэшэнгөө,
Хабтагай тала хээрые
Хатуу турууд доголгоод,
Хүн зон сугларжа эхилбэ,
Хүүеэн шууяан боложо захалба.
Ангуушадай дундуур
Боосоонш болоно хэбэртэй,
Архиншадай хоорондуур
Хэрүүлш гарана янзатай...
Хурдан хүлэг моридой
Хүлэйн эрдэм үзэнэд ха,
Хүдэр бата хүбүүдэй
Хүсэ шадалын харанад ха.
Эгээл энэ хирэндэ
Элжэгэн жороо морин дээрэ
Хори мянган зарсануудаа
Хойто таладаа дахуулаад,
Хоёр-гурбан түшэмэдөө
Хажуу таладаа дахуулаад,
Эзэн хаан Бүдуунай
Эры хуры ерэнэн гээ.
Эрээн нюдөө хилайлгаад,
Эмээл дээрээ налайгаад,
Ээрсэг мэтээр аашалба.
Ээрэн байжа хаахирба:
«Эндэ байһан хушуушад,
Эрэ мэргэн ангуушад,
Һүбэтэй юм һаа
 шагнагты,
Шэхэтэй юм һаа
 дуулагты!
Харанхы ехэ тайгадам,
Халуун бүлээн дайдадам
Хүйлэн хүхэ шоно,

Хүн хара баабгай,
Аймшагтай хүсэтэй арьяатан
Амба эрээн гүрөөхэн
Бии болоо гэлсэнэ.
Эбэр номоор харбангүй,
Эритэ жадаар хадхангүй,
Хүйлэн хүхэ шоные
Бахалуурдажа алаад,
Хүн хара баабгайн
Хүжүүн бүхэтэр нюргые
Хуха тэбэрин дараад,
Арьяатан эрээн гүрөөхэндэ
Ашаалаад ерэхэ эрэ,
Дахуулан асарха хүсэтэн
Эндэ байна гү?
Гурбан хоногой турша соо
Үгэлхэн энэ заабариим,
Үгэхэн энэ даабариим
Дүүргэжэ шадаһан эрэдэ,
Бөөлүүлжэ шадаһан баатарта,
Хахад алтан зөөриез
Бэлэг болгон барихалби.
Шадангүй,
Шарбаад ерээ хаань,
Саазалжа алахаб,
Гаталангүй,
Ганхаад тэхэреэ хаань,
Галдажа халгахаб!
Бээдээ найдаһан эрэ
Биб гэжэ харагдаг,
Хүсэндөө найдаһан хүбүүн
Хүнүүдэй дундаһаа гараг!»
Урда гараха хүн
Уладай дунда байбагүй,
Зоригжон гараха эрэ
Зоной дунда олдобогүй...
«Үндэр түрэлтэ хаан,
Үгыем минии дуулагты,

Үгэһэн энэ зарлигтнай,
Үлүү хатууш бэшэл,
Амалһан энэ үгэтнай
Аймшагтайш балай бэшэл.
Амба эрезн гүрөөһэ
Абаад минии ерээ бол,
Хүбшын баабгай, шоные
Хүлээд минии асараа бол,
Арьяатанай аманда
Өөрөө ошожо орохо гүт,
Эригэн арад түмэндэ
Эд зөөриез үгэхэ гүт?
Эрэ түрэхэн ёһондоо
Эрын ёһо хүндэлжэ,
Хүбүүн түрэхэн урмандаа
Хүнэй ёһо хүндэлжэ,
Туршаад үзэхэм!» — гэхэн
Нарин хонгёо хоолой
Зоной дундаһаа дуулдаба.
Найматайхан Хоридой
Урагшаа гаран байба...
Хаанай ууса нюрга руу
Халуу бусалба.
Хулхай гээгэ өөдэнь
Хүйтэ дааба.
Могой хүйтэн нюдөөр
Хоридойе хаража,
Модон хуурай хоолойгоор
Хүн зондо хандажа:
«Амалан хэлэхэн зарлигым
Хүсэлдүүлжэ шадаа һааш,
Алтан шара наран
Баруун тээһээ гарахал,
Хилэн хара хирээ
Сагаан болоод ниидэхэл,
Шам шэнги инзаганай
Шадаа болоболшни —
Шиниихээр болуужан,

Гурбан хоногой турша соо
Гар хооһон бусабалшни —
Миниихээр болуужан,
Гүлгэн нохой шүдэрхүү,
Залуу хүн эдирхүү —
Шадаа хаа хаан болохош,
Шарбаа хаа шарууһан болохош».
Хаан иигэжэ хэлээд,
Хас-хас энеэн һууба ха,
Дээрэлхүү янза үзүүлэн,
Дэгэлэйнгээ хамсы шууба ха.

II

Үглөөнэй шаргал наранай
Үргэн дэлхэй шарамсаар,
Үндэр багжагар наһанай
Һүүдэртэйхэн боломсоор,
Баахан Хоридой хүбүүн
Балгаһанһаа гараба ха.
Үглөөнэй мүнгэн шүүдэртэ
Угаажа нюураа һэргэбэ ха.
«Харанхы хара гэрэйнгээ
Хаан боложо һуунхаар,
Борсогор боро гэрэйнгээ
Богдо боложо байнхаар,
Туршаад үзэхэм,
Ябаад ерэхэм», — гэжэ
Гашуун тараг уужархёод,
Газаа тээшээ хараашалба.
«Орой болоо!» — гэжэрхёод,
Ойе шэглэн ябашаба.
Улаантын жалгын тохойгоор
Урагшаа сэхэ годирһоор,
Үлэнтн үндэрэй оройгоор
Үгсэн галди галдиһаар,
Хүхэрэн байгша хүбшэ уруу
Хоридой хүбүүн алхална.
Нилээн тиигэжэ ябаһаар,

Нэлэнхы тайга орошобо.
Үлэн шоно улиһаар,
Угтан тэрэнии гарашаба.
Манай Хоридой түрүүшээр
Мэгдэһэн хэбэр үзүүлжэ,
Нэмээн хэлэбэ үлүүсээр
Нэгэ бага түрүүлжэ:
— «Мэ... Мэ... Мэндээ, шонобгай.
Мэгдэһэн гээшэм аргагүй.
Абьяетнай дуулажархёод,
Айһан гээшэм уйгаргүй.
Хотоной мэргэн агнуушан
Холхой урдам байна гээд,
Танһаа сошон, зэбүүсэн
Талиин гүйхөө байбаб», — гээд,
Һүхээ гээһэн үбгэншүү
Һүе адхаһан һамганшуу
Хоёр нюдөө бэлтылгэн,
Хүмэдхээ һэртылгэн,
Ойронь ошожо зэргэлбэ,
Олиггүйгөөр хөөрэбэ:
«Тэнгэри, газар дуулуужан,
Тэнэг гахай шагнуужан,
Тандаал хадань дуулгаһууб,
Толгойетнай абарһууб:
Хаан баабайн ангуушад,
Хара мянган хушуушад
Хурса түмэр жадануудтай,
Холхой мэргэн түрүүтэй
Хүндэтэ шоно таниие,
Хүбшын хара баабгайе
Үгы хэхэ гэлсэбэд лэ,
Үлдэхэ гэжэ шиидэбэд лэ.
Хонин олон һүрэгымнай
Хулуухаяа болиг гээл,
Хайран адуу малымнай
Хороохоёо болиг гээл.
Хөөрэлдэхынь дуулаһаар

Хүбшэ тээшэ шармайбаб.
Абгай тандаа дуулгахаар
Аһан шадалаараа харайбаб.
Шагныш юрэдөө, ханимни,
Шадамар сэсэн шономни,
Ангуушадай хүрэшэгүй
Аяар холые гаталаял,
Наһан соомнай мүхэшэгүй
Нангин нүхэсэл баталаял», —
Гэжэ хэлээд шамдуухан
Гэндэн жамсаа¹ түлхибэ.
Хойноо тэрэнии дахуулан,
Харагдахаа болин талииба.
Хүлтэ хүнэй ябаагүй
Хүбэнэг шабха шэрэнгээр,
Буга хандагайн гэшхээгүй
Буртаг бүтүү шугыгаар
Унан дуһан урилдан,
Урда хойноо оролдон,
Тайгын баабгайн эшээн тээшэ
«Танил» хоёр хиидэнэд.
Шадал соогоо ерэбэд гээшэ —
Шононь иигэжэ мэдүүлбэ:
«Баабгай, баабгай, шагналши даа,
Бузар юумэн тохёолдоо,
Унжагайрангүй яаралши даа.
Уршаг, тодхор тушаалдаа.
Хаанай мэргэн ангуушад,
Хара мянган хушуушад
Маанарые алаха гэбэл,

Мяхыемнай шараха гэбэл...
Иимэ бузар һураг суу
Энэ дуулгаа», — гэн сасуу
Яаран бушуу саашалба.
Ябууд дундаа хаахирба.

¹ Шоные зарим нютагуудта тиигэжэ нэрлэдэг

«Үтэр эндэһээ холодоёл,
Үгы болон хоргодоёл!» —
Баабгай ехээр мэгдээд,
Ухаа орон гэхэдээ
Уһан хурдаар гүйшэбэ:
«Юугээ хэлээд арилбат,
Юрэдөө намаяа хүлээгйт.
Яагаа хээгээ, юун гэнэт,
Ябаял хамта, дахуулыт»...
Гурбууландаа һубариһаар,
Гуйбаг-гуйбаг алхалһаар,
Бүтүү буртаг шэрэнгээр
Бушуу яаранад гэтэнгээр.
Халуун наран тонгойһоор
Хариха тээшээ тэгүүлнэ.
Хада хабсагайн оройгоор
Халин халин баруулна.
Ангай хүлтэй хайшан гээд,
Айдар Хоридой тэсэхэб даа,
Эсэхэ сагынь дүтэлбэ,
Эрмэг гуталынь хангирба,
«О-о-ё даа, о-о-ё даа,
Одоол һалаба гээшэ хаб.
Долоогоно ехы эдihэн хүм,
Досоом харлаа гээшэ гү»... —
Гэжэ ябаад шэбэнэнэ,
Гээгдэжэ зорёон эхилбэ.
«Энээниие тэлэнхаар.
Ээмээ мийн шаланхаар,
Эндэнь бушуу һалгая,
Эршэ абан арилая», —
Гэжэ шонын хэлэмсээр,
Гэнтэ дүтэлөөд ерэмсээр,
Гээгээ Хоридой маажаба,
Гэдэргээ сухарин һүүхирбэ:
«Үүе, яагаа гээшэбта.
Үргыем түрүүн дуулыта,
Хоёр хоногшын газарта

Хоргодомоорхон агы биил.
Хани нүхэд таанарта
Харуулжашье үгэхэлби.
Мянган жэлдэ хорохогүй
Мяхан тэндэ нюугаатайл,
Намнаа бэшэнэй олохогүй
Найдамтайхан амһартайл»...
«Тугаар иигэжэ хэлэхээ,
Тэнэг яар, яагаабы,
Агы соохи эдишээ
Али нюухаа ханаагши?» —
Гэжэ шангаар ярд гээд,
Хүзүүн дээрэм гара гээд,
Шадамар заахан Хоридойе
Шанха дээрээ үргэлөөд,
Маяг-маяг алхалһаар,
Маяа баабгайнь ошоно ха.
Хойноо шоноёо дахуулһаар,
Харгы замдаа зорино ха.
Баабгайн тарган нюрган дээрэ
Бад гэнгээр һуурилшоод,
Елэн хара «олбог» дээрэ
Ехэрхүүгээр налайшоод,
Манай Хоридой маһайна,
Малгайгаа абаад малайна...
Ой тайгын оёорые
Одоо ехээр махаһандаа
Харанхы бүтүү хүбшые
Хайшанш тойрожо, шалаһандаа
Баабгай ехэл эсэнхэй,
Түгсүүл дээрэ һуугаадхина,
Тиихэдэнь Хоридой буугаадхина.
«Зай, нүхэд, эндэхэнээ
Зали абаад бодоёбди,
Харин үглөө эртэнһээ
Харгы замдаа зорихобди,
Үнөөхимнайш дүтэлбэ.
Үглөөдэртөөл хүрэхэбди,

Досоонь орожо абаа бол
Дура зоргоороо болохобди.
Хушын намар түүхээс,
Хани баабгай, гарал даа.
Үлэн гэдэнээ дүүргэхээс
Үтэр юрэдөө абирал даа», —
Иигэжэ хэлээд Хоридой
Эжэл шонодонь хандаба:
«Хотон ошожо болохогүй,
Хони мүнөө барихагүйш.
Баабгайдаа туһалал даа,
Борбоосгойшые түүлсэл даа...».
Арьяатан боложо түрэнхөөршые
Амтынь намарай үзөөгүй,
Мяхашан боложо үдэнхөөршые
Модон өөдэ абираагүй
Гульбан шоно хултыба,
Гайхан тагнан бэлтыбэ:
«Абиржа огтош шадахагүйб,
Аргам үгы, бирахагүйб!»
Хоридой хэлэбэ: «Үгы даа,
Ядахаш юумэнь үгыл даа,
Нарин мүшэр томохоод,
Найман алда болгохоод,
Хүзүүндэшни оруулжа,
Хүсэтэйхэнөөр татана ааб даа,
Гэмгүйхэнөөр суглуулбал,
Гэдэнхэмнайшые садана ааб даа».
Олон мүшэр хухалжа,
Ооһор болгон томонод ха,
Орой болон бүрыжэ,
Одоо ехээр яаранад ха.
Аргамжашые зүб болоод,
Абиран гараба баабгай.
Үзүүрыень гонзойлгоод,
Үндын хэлэбэ: «Шамдагай!»
Шэнэ аргада баярлажа,
Шоно шүүрээд аргамжа,

Бүтүүлидэн уяба үзүүрынъ —
Багтаба зохидоор хүзүүнийнъ.
Одхон Хоридой ханаамгай
Ормог-ормог энеэнэ:
«Шадалыеш үзэе, баабгай,
Шангаар тата», — гээдхинъ.
Нэгэ гэхэн захиралтаар
Нэтэрүү баабгай хүсэлбэ.
Дэнхэлзүүлэн аргамжаа,
Дээшэнь татажа эхилбэ.
Боогдожо эхилхэн шоно абгайнъ
Боод боодхон амилжа,
Тамиргүйгөөр татагасаад:
«Табиш!» — гэжэ хаахирба.
Шаалайнаашье өөрэгүй
Шал тэнэг баабгайнъ
Табиш гэхэн абьяень
Татыш гэжэ дуулажархёод,
Хүхээл хэбэртэй, хараанийнъ,
Хэршэгэнэсэ энеэжэрхёод,
Нахы халбаг яарашаба,
Нүрхэйтэжэ гаарашаба,
Тата татанаар татажа,
«Тангил» шоноёо гаргажа,
Хухархагүйхэн гэшүүхэн дээрэ
Хүлөө таби гэмсээрээ,
Шаб шара ирзагар
Шонын хоёо харажархёод,
Боогдошоһон харнагар
Бузар юумэ обёоржорхёод,
Ойе дүүрэн хашхараад,
Олиггүйгөөр бархираад,
Баабгай хушаһаа халишаба,
Бархирһаар доошоо унашаба.

III

Харанхы тайгын саагуур
Халуун нараншые жаргажа,
Үдэшын боро хараан
Үлгэн дэлхэе хушаба.
Амитанай абяа дуулаһан
«Арьяатан эрэн гүрөөһэн
Ерэхэл ёһотой» гэжэ
Ухаан соогоо шэбшэжэ,
Урал дээрээ гүбэржэ,
Хүбшэ тайгын
Хүүхэ дүүхые,
Уули шубуунай
Улиха бүбэнэхые
Шамбай дорюун Хоридой
Шагнаархан хэбтэнэ.
Харанхы хүниин тэн багта
Хатанхай модоной гэшүүһэн
Хас гэжэ хухарба.
Дуулим тайгын үлгы соо
Дууража һууһан Хоридой
Һэрд гэжэ һэргэбэ.
Арьяатан эрэн гүрөөһэн
Ама шүдөө тамшааһаар,
Дүтэлжэ ерэнэ.
Бушуухан Хоридой хүбүүн
Бүглэршэһэн баабгайн
Саагуур хороно.
Аалихан маряаһаар,
Арьяатанай ерэмсээр,
Альгандаа адхаад хэбтэһэн
Абынгаа хара тамхи
Хоёр шара нюдэ уруунь
Хоноожорхибо.
Тэндэһээ тэрд гэжэ бодоод,
Тээ саана барбайһан
Тэрэлжын боро һөөг тээшэ

Харайжархиба.
Абарга эрэн гүрөөхэн
Адха балай болошоод,
Хадын хахарма шангаар
Хаахиржа ороһон гээ,
Уулын оглормо шангаар
Шуухиржа ороһон гээ.
Тэмтэрэн байжа,
Тэндэ эндэ хүрэбэ.
Тэршэлэн байжа,
Модо шулуу мүргэбэ.
Уур сухалайнь таража,
Уушхарһан хойнонь,
Бухиндаагайнь гаража,
Буураһан хойнонь:
«Ай халаг, иихэдээ
Галзууржа байна аалта,
Амба ехэ алдараа
Бузарлажа байна аалта?» —
Гэжэ асууба.
Барас эрэн гүрөөхэн,
Бард гэжэ сошобошье,
Баһа нэгэ дахин
Байра дээрээ хүрэбэшье,
Харахагүй байһандаа
Халаглаһан мэтэ болобо.
Обёорхогүй байһандаа
Орилһоор яаһаар номгорбо.
Нагсагархан Хоридой
Намбаашалан хандаба.
Уран хурса хэлээр
Урмашуулан хөөрэбэ:
«Холо ойрош нютагуудта
Хоридой гэжэ нэрлүүлһэн
Хори буриад нютагтай
Хонишон хүбүүн гээшэлби.
Халюун алтан дэлхэйе
Харахаа дахин хүсөө бол,

Үлгэн алтан дэлхэе
Үзэхөө дахин ханаа бол,
Айл нютагым ошожо,
Аргалуулха болоолта,
Амбан ехэ алдараа
Аршалуулха бэлэйлта...
Уһан булаг аршаанаар
Угаалгажа үгэхэлби.
Сүмбэр уулын аршаанаар
Сүршүүлхэдэжэ шадахалби».
Үтэр түргэн ябая гэбэ,
Урда зүгы бария гэбэ.
Зүб гэжэ зүбшөөлгэбэ,
Зүйтэй гэжэ ойлгуулба,
Энээнэйнгээ һүүлээр
Эрээн гүрөөһэн дээрээ
Баабгай шоно хоёроо
Бахим барижа ашаалаад,
Амба эрээн гүрөөһеэ
Ара таладаа дахуулаад,
Гэр тээшээ гэшхэлбэ,
Газар тээшээ галдиба.
Айл хотоноо шэглэжэ,
Арайл хүрөөдүй ябахадань,
Хаан гэнтэ харажархёод,
Хамаг зөөрөз хаяжархёод,
Харанхы хара тайга уруу
Харайжа мэдэһэн гээ.
Нармай олон албатань
Наада баряад үлэһэн гээ...
Зай, тиигээд, саашань
Залган нэмэн хэлэхэдэ,
Боосоон дээрээ илаһан
Борсогорхон Хоридой
Хаанай бүхы зөөриие
Хамаг зондо хубааба.
Мянга түмэн түшэмэдынъ
Малшад болгон тарааба.

Адуу мори барихагүйб гэнэн
Амыень абаад,
Үхэр малда орохогүйб гэнэн
Үгыень шагнаад,
Амба эрээн гүрөөһые
Аргалуулжа һэргээбэ.
Сахюур шара нюдыень
Шабуулжа эдэгээбэ.
Богтолшоод хэбтэһэнээ
Бодожо һэргэһэн баабгай,
Мэгдэхын ехээр мэгдэжэ,
Мэдээ табин алдабашье,
Барас эрээн гүрөөһэнтээ
Бартаа тайгадаа бусаба.
Хойто арюун үглөөнь
Хоридой сэсэн хүбүүн
Хони малаа адуулһаар,
Хонгор таладаа гаралай.
Дуулим нютаг тухайгаа
Дуугаа дуулан ябалай...
Найхан арюун жаргалтай,
Наруул сэнгүү байдалтай
Буряад оронойм хүүгэдүүд,
Барас талын бүргэдүүд,
Үльгэрхэмни дүүрэбэ,
Үшөө хожом хөөрүүжэб...
Арбан саһаа үнгэрөө,
Амарая даа, нойр хүрөө!

ЗОРЮУЛГА

Эжынгээ үгыг,
Эсэгынгээ хэлэһыг
дууладаг хүүгэдтэ,
Дулаахан уһанда,
Улаахан мылэдэ
дуратай хүүгэдтэ
Энээхэн номоо
Һэмээхэн зорюулааб.

Боори дээрэ жэргэнхэй
Булжамар шубуу шэртэнэб.
Өөхэн шулуу дэрлэнхэй
Өөдөө хараад хэбтэнэб.

Аяар тэрэ сэнхиртэ
Аялгаараа ягаруухай
Дуулан, наадан, шэнхинэнэл
Дуулим талын булжуухай.

Ээрсэг мэтээр эршэгэнэн,
Эгсэ тогтоод, шэшэрнэ.
Доошоо халин, арбаганан,
Дорюун шангаар эшхэрнэ.

Өөдөө дэгдэн дүүлижэ,
Өөрэ зангаа гаргана.
Уран гоёор дуулажа,
Угалзануудые гаргана.

САЙ

“А” үзэг — эрдэмэй дээжэ,
Аяга сай — эдээнэй дээжэ.

Нүтэй сайгаар хүндэлнэб,
Нүрхэй зохид ундан лэ.

Тогоон сооһоо аягалаад,
Ногоон сайгаа ууя даа.

Таабай шэнгээр дабшалаад,
Табхайлдажа нууя даа.

Улаан марьян сэсэгүүдээр,
Угаа найхан сэсэгүүдээр
Абгай хээтэй хоёрни
Малгай намдаа гүрэжэ үгөө.

Сэсэг малгайм арюухан,
Сэнгүү гээшэнь — һэрюүхэн.
Эрбээхэйнүүд дээгүүрни
Эрьен тойрон ниидэнэд.

ХЭРМЭН

Нүрмэн харахан нүдэтэй
Хэрмэн, наашаа харыш даа,
Наглагар хушын оройноо
Намар хаяад үгыш даа.

Хон-хон дуутай,
Хондолой дээрээ дэгээтэй,
Янгар нохой янгууша,
Янгуушаш хаа ангууша.

Үргэн таладаа гарахадаа,
Үрхэ зумбараа агнадаг.
Намнаад, барижа ядахадаа,
Намаяа хараад гангинадаг.

ҮГЛӨӨГҮҮР

Үүрэй солбон унтаржа,
Үүлэнэй хаяа ягаарба.
Үүдэнэй шэбхэ мултаржа,
Үнээндээ эжым яараба.

Даахи улаан наран
Дабаан дээгүүр мандаба.
Даяан дэлхэе шаран,
Аяар холоһоо даллаба.

Дуудай унаһан ахайнар,
Дуутай шуутай ахайнар
Бухал шэрэжэ байһанаа
Булаг дээрэ ерээ һэн.

Дуудай унаһан ахайнар
Дуугай хэзээш ябадаггүй.
Дуран соогоо ахайнар
Дуугаа дуулан ябадаг юм.

Турья, турья, турьян за,
Турьян байна дуудайнууд.
Угаа гоёор дохилзон,
Уһаа ууна дуудайнууд.

Хоёр шэхээ хүрмылгөөд,
Хоёр тээшэнь хүдэлгөөд,
Һонор гээшэнь дуудайнууд,
Һонин гээшэнь дуудайнууд.

— Дуу! — гэхэдэнь байшана.
— Чуу! — гэхэдэнь гүйшэнэ.
— Ылоо! — гэхэдэнь хатарна.
— Чулоо! — гэхэдэнь оодорно.

Голой дундуур гүйлгөө һаа,
Гоёл һэн даа дуудайгаар.
Утал хүлтэй болоһойб даа,
Отол ябахаб дуудайгаар.

МУУРА

— Муура, муура, муурахан,
Муулартайхан нууналши.
Мяа-уу, мяа-уу, мяа-уу — гээд,
Гунигтайгаар дууланалши.

Уйдажа эндэ нуунгүйгөөр,
Урилдажа хаатая.
Намаяа хүсөөд турша даа,
Намналсажа наадая.

Хүхэ соохор самсатай
Хүдөө талын баханууд
Үүр сайхын хирэдэ
Үрдилдэжэ хашхараа.

— Намжаа дулаан
наран шараа,
ур-раа!

Гоё ногоон самсатай
Голой голигор баханууд
Нара орохын хирэдэ
Нарьялдажа хашхараа.

— Наруул сагаан
нара гараа,
ур-раа!

ХЭЭРЭ

Хээрэ ехэл гоё даа,
Дээрэш сэнхир огторгой.
Дуула, энеэ — хамаагүй,
Дуран соогоо хүхижэ бай.

Дэбхэрхысэ дэбхэрэ —
Дэмы хэншые хорихогүй.
Шадал соогоо эшхэрэ —
Шамаие хэншые барихагүй.

Урилдажа наадаабди,
Угтаа хэмнэйш хүсөөгүй.
Барилдажа жаргаабди —
Баһа хэмнэйш эсээгүй.

Хотон тээшээ харахадам,
Холу-у шэнги байгаа һэн.
Ходол иигээд ябаа һаа,
Гоёюу-у шэнги байгаа һэн.

Мөө, мөө мөөдэйхэн,
Өө, өө мөөдэйхэн.
Хибэдэһеэ хибэнэш,
Жэмэр-жэмэр жажалнаш.

Абгайтаяа хоюулан
Адуулхаяа гарахабди.
Амтан хүмбэй суглуулхыш
Абгайтаяа харахабди.

Зөөлэн мээмээ амтатайл,
Зөөхэй үшөө амтатайл.
Уураг хүмбэй уухабди,
Ундаа харяан нуухабди.

Наа, наа мөөдэйхэн,
Наагаад үзэхүү шамайгаа.
Бүүр, бүүр мөөдэйхэн,
Бү хайрыш намайгаа...

ШОЙСОРОН

Элдин сагаан хужаагаар
Ээрэмшээжэ ябатарни,
Эрээн соохор шубууды
Эшхээн дуулажа ябатарни,
Үндэр наһатай Шойсорон
Үнэсөөд намай хэлээ хэн.
«Үдэжэ ябаһан үльгэршэн,
Үгыш хаа даа — хаатаршан».

Хаатаршан гээшэнь — муу хүн,
Хаатаршан заяандааш
 болохогүйб.
Үнэндөө космонавт болохоб,
Ульгэршэнш болохоо голохогүйб.

Һэмжэн, һэмжэн үүлэнһээ
Һэбшээн юундэ буунагүйб?
Борохон тэрэ үүлэнһээ
Бороо юундэ дуһанагүйб?

Үүлэн, үүлэн, дуулыш даа,
Үүдээ нээгээд харыш даа.
Шэхэтэй юм һаа, шагнаш даа,
Шэбэнүүр бороо адхыш даа!

Тарилан соохор сэсэгүүдтэ,
Таряаланда, үхибүүдтэ,
Һэргүү һайхан хэшэгтэй,
Һэрюун бороо хэрэгтэй!

Үүлэн ойлгоол намайгаа,
Үргэн дайдаар намхайгаа.
Бороо ороо, бороохон,
Зунай бороо жороохон!

Бароо, бара, бароо даа,
Бороо ороо, ороо даа!

ҮБГЭН БААНТИ

Баанти үбгэн улыгөөд,
Баруун тээшээ хараашалба.
Барьягар томо гараараа
Баггүй удаан харабшалба.
— Үбгэн юугээ хараа хаб?
Үхибүүд булта һонирхобо.
Үнөөхимнай ууртайгаар —
Үглөө хүйтэрхэнь! — гэбэ.
Үглөөдэрынъ нээрээшье
Үндэрэй оройһоо һалхилба.
Үхэр буруу мөөрэлдөөд,
Хорёо руугаа алхалба.
— Баанти үбгэн яагаад,
Багсаажа таагааб?
Баабайһаа битнай
Гайхаһандаа асуугааб.
— Баанти үбгэн багаханһаа
Байгаалида дуратай.
Байгаа бүхы юумээр
Һонирходог зантай.
Хабартаа ургаһан эсэсгыше,
Хададаа хэбтэһэн шулуушье,
Хагдараад унаһан ногоошье,
Ханхинаад хүрэхэн мүйһэшье —
Хамаг бүхы дэлхэйе
Хаража шэнжэжэ ябахадаа,
Баанти үбгэн бараниие
Багсаангүйгөөр яахань даа, —
Баабайн иигэжэ хэлэхэдэ,
Бага сага ойлгонхойб.
Эхэ нютагаа шэнжэлжэ,
Эхилхэ гэжэ шиидэнхэйб.

Мааралдана маадайннууд,
Манай эжын маадайннууд,
Мянга түмэн маадайннууд,
Малай фермын маадайннууд.

Эгээ хөөрхэн маадайень,
Эрхэ заахан маадайень
Эжым намда даалгаа юм,
Эдеэлүүлхы заагаа юм.

Духа дээрээ сагаантай,
Дугы дүрбэн туруутай,
Шадал мэдэн маарадаг,
Шантагархан маадайдаа

Гурим ёһынъ алдангүй
Гурил худхаад эдюулнэб.
Арба хоноод эжыдээ,
Алдангүйгөөр хэмжүүлнэб.

Буржагархан маадаймни
Булай түргэн мандайна.
Холоһоо намай танижархёод,
Хорёо соогуур дэбхэрнэ.

Эгээ хөөрхэн маадайнгаа,
Эрхэ заахан маадайнгаа,
Ногоо эдидэг болоходонь,
Нооһоо гээдэг болоходонь,
Хожом өөрөө хайшалжа,
Хонишон болохо ханаатайб.

ШУУШЫ

Ядагар хоёр эбэртэй,
Яһала дорюун хэбэртэй,
Үргэн дороо һахалтай,
Түргэн жороо гүйдэлтэй,

Шугы соогуур шургааша,
Шуран солбоор хүрөөшэ
Шуумар гэгшын хэн бэлэй?
Шуудагархан шуушыл² даа.

Яһан хатуу эбэрээрээ
Яс гэтэр мүргэлдөөд,
Яһала шамай айлгадаг,
Ябаһан бүгэды сошоодог,

Хашаа дээгүүр харайдаг,
Хапуустаяа зулгаадаг,
Енгүүтэйгээр бархирдаг
Ехээр зантайнь хэн бэлэй? —
Елэгэр харахан шуушыл даа!

Ахайтаяа хоюулан
Агнахаяа гарабабди
Янгартаяа гурбуулаа
Ябажал ябанабди.

Ябажал ябанабди,
Ябажал ябанабди.
Хайша хайшаа
Харажал ябанабди.

Добуун өөдэ
Долоо гарабабди.
Нарһата өөдэ
Найма махабабди.

Боориин саагуур
Нараншье хорошобо.
Боро харааншье
Болошобо.

Булайгаар эсэжэ,
Бусахаяа яарабабди.
Гэдэһээ үлдэжэ,
Гэдэргээ харабабди.

Гэхэтэй хамта
Гэнтэ харажархибаб.
Оглогор һүүльень
Обёоржорхибоб.

Үнэгэн!
Үнэгэн лэ даа.
Үнэхөөрөө
Мүн лэ даа.

Харганаан соогуур
Хатаржа ябаба.
Халаахай дээгүүр
Харайжа ябаба.

Янгараа тухирнабди —
Янгар хэрэглэбэгүй.
Яһала заабабди —
Яашье туһагүй.

Ядахадаа ахаймни
Янгартаа шангарба.
Янгар
Янгалаад,
Янгинаса
Гангинаба.
Үнөөхи үнэгэмнай
Үхэтэрөө айшоо.
Үрмэдэһэнэй саана
Гэнтэ байшоо.

Ахаймни намдаа
Зангаадхиба.
Араһаань ошо гээд,
Шэбэнээдхибэ.
Харганаанда үүрээд,
Ёолоношьегүйб!
Халаахайда халаад,
Зэнхэйлнэшьегүйб.

Үрмэдэһэн соогуур
Мүлхижэл ябанаб.
Үндыгөөд һүүлдэнь
Үнэгээ харанаб.

Үнөөхимнай
Үнэр абаа гү,
Үрбэгэд гэжэ
Хүдэлөөдхибэ.

Үндэгэд гэхэдэмни,
Үргэн сошоо гү,
Үшөө саашаа
хүрөөдхибэ.

Хожомдохоо айжа,
Бодон гүйлдөөд,
Хоёр тээхээнъ
«Бариш!» — гэлдээд,
Ахайтаяа гэнтэ
хүрэлдэшөөбди.
Айхабтар шангаар
Мүргэлдэшөөбди.
Үнэгэмнай теэд,
Үгы болошоо...
Үнэниинь хэлэбэл,
Хамхуул байшоо!

ҮЛГЫН ДУУН

Алтан шаргал зогдортой
Атан тэмээн түрүүтэй
Бүхэнтэйхэн тэмээдээ
Бүн-бүнхэн дахуулна.

Тэмээн жэн, тэмээн жэн,
Тээхэр-тээхэр тэмээн жэн,
Аажам тайбан алхасатай
Ашаатайхан тэмээн жэн.

Орой дээрэнь огторгой,
Оёдол сэгээн огторгой,
Доошоо тонгойн, эмнисэгээн,
Долоон үбгэд намхас гээ.

Бааюу, бааюу, бааюухан,
Баабайл эжын үльгэр соо.
Баатар заахан хүбүүнэй
Намбаатайхан зүүдэн соо.

Аяар холын губида гү,
Али манай Агада гү,
Тэмээн жэн һубарина,
Тээбэритэйхэн тэмээн жэн.

Жаргалта найхан үе сагайнгаа
амисхалаар долгисонон
Жабхалан баярай магтаал дуу
түүрээхэ хүсэл түрэбэ.
Хонгор номхон
Хонин шүлэгэй уянгаһаа сүлөөржэ,
Холбоо сагаан морин шүлэгэй
Аялгыг дахуулан,
Хонгёо дуугаа зулай дээрээ үргэнэм!
Ленин!
Анха урдань барга байһан
Алас ород нютагай
Хоймор дунда мүнлэлөөд,
Газар түбиин нюрган дээгүүр
Гараа хунгажа,
Хоёр түмэн буряадымни
Холын замда хүтэлнэш!
Хаана, урайнь
Харанхы балай
Хаанта засагай түрмэ
Халуун тэмсэлшэ
Кюхельбеккерэй шорон гүүлэнэн
Баргажан, Баргажан...
Баруунай холоһоо соностоһон
Багша Ленинэй
Сэсэн хургаал шудалжа
Баатар шэрүүн тэмсэлдэ бодоод,
Барга сагыг
Бусалтагүйгөөр туугаалши.
Мүнөө үдэр гэгээн сагаан үдэр.
Мүнөө хабар Ажабайдалай хабар.
Мүнхэ саһан хада уулыншни
Мүльһэн дуулга гэдэжэ,
Хабараар амилан,
Хангай тайга гүн нойрһоо һэрибэ!

Ленин!
Шинии хүшөө шэмэглэн,
Пионернүүдэй тариһан
Шэнэнэ, мойһоной
һалаа мүшэр уяржа,
Шэнэ нютагайм түб дээрэ
Баярай охёор амилна...
Ленин!
Урдань урса гэртээ
Утаата галаа удхалан,
Уйтай байдалай
Узуур удхые гайхадаг,
Сахюуса зүүжэ,
һанаа юугээ даруулаад,
Сахюур буугаар
Сагаа, булга агнадаг,
Үдэрһөө үдэртэ
Үлэн хооһоор
Үсхэн тайга шударжа,
Олзо бэдэрһэн,
Оложо ядаһан
Орото хамниган ангуушад —
Мүнөө
Мүшэн гэрэл,
Электрын һаруул толон соо
Шэнэ уужам
Шэнэнэн байшан бодхожо,
Хамтын хүсөөр
Халуун нүхэсэл эрхилбэ.
Ленин!
Урма зоригоо һэргэнэн
Уран гарта бурят хүбүүн
Байдалайнгаа һайханда
Шинии урда һүгэдэн,
Байгалайнгаа эрьедэ
Мүнхын дурасхаал —
Мүнгэн сагаан
Хүшөөешни бодхожо,

Совет хуулийн
Наран доро мандаһаар
Соёл эрдэм,
Онъһон арга шудалжа,
Ерээдүйнгөө
Ехэ жаргал зохёолсон,
Ажаллана,
 амарна,
 жаргана!..
Дүшэн дүрбэн дабаанай
 мүнхэ орьёлһоо
Дүхэриглэһэн юртэмсын арад зондо
Дүтэлэ уряал дуулгаһан
Ная агуу
Намын сэсэн түлөөлэгшэд
Наһан соомнай мүхэшэгүй
Наран боложо оршобо.
Мүнөөдэрнай —
Мүшэтэ сэнхир замбуулинда
Мүнхын дурасхаал болоһон үдэр.
Мүнөөдэрнай —
Холбоо замбиин тэмсэлшэдэй
Хоолойн шангы нэгэдхэн,
Хонгёо дуугаа үргэһэн үдэр.
Баруунай бардам хүбүүд,
Дурнын дууша хүбүүд,
Аравиин наран шарайта басагад,
Арадаа буу үргэлһэн
 Алжирай сэрэгшэд,
Хүн түрэлтэнэй инаглажа шэртэһэн
Кубын хүдэр хүбүүд,
Баян ангиин үмхи тулга —
Колонинууд! —
Багжагар сээжээ үргэжэ,
Байгаа замбиин агаараар
 сүлөөтэй амилаад,
Байдалайнгаа жаргалаар
 халихынтнай түлөөдэ

Байса хабсагай мэтэ бүхөөр
Байхыетнай уряална,
Ная намаата
Наран эрдэни!
Дэлхэй дээгүүр дэбигшэ
Дээрмэшэ хара хирээ —
Империализм
Хаа хаанагүй
Халуун шуһа
Хараашалан,
Хаагална.
Хаагты тэрэнэй замые,
Хааһагты тэрэнэй хүсые,
Хамагты тэрэнэй мүрые,
Харбагты тэрэнэй далиие!
Наран зүгтэ оршоһон
Нарин мүшэртэ зандан модон
сүлдэтэй
Намжаа ногоон Япон арал,
Үүрэй Солбониие энгэр дээрээ
бүүбэйлһэн
Үндэр гэгээн хабсагайта
Урда Корея,
Тайбан байдал мянган жэлдэ
хүлээһэн
Тайван арал
Империализмын һабарта
Алтан боложо,
Энэ дэлхэйн эльгэндэ
Уйдхар боложо байнхаяар,
Ная һайхан намаата
Наран доро мүндэлжэ,
Нармай ехэ дайдадаа
Заяажагты!
Холбоо мүнхэ юртэмсын
Хоёр замай бэлшэр дээр
Хүхэ ехэ замбиин
Хүн түрэлтэн зогсоно.

Баруун тээшээ алхабал,
Балай харанхы хүни,
Баглагар хара утаан,
Барагдашагүй зоболон,
Зүүн тээшээ алхабал,
Зүрхэнэй найхан шэмэглэл,
Зүүдэндэшые үзэгдөөгүй
Зүбхэн гэгээн ажабайдал!
Зүүн тээшээ алхая!
Дайнай хара хирээ
Дайсан гэжэ тоолоё,
Хорон сүйтэ набарыень
Холбон барижа хүлие!
Энэ түбиин сээжэндэ
Энхэ тайбаниие тогтоохо
Ная найхан жэгүүртэ
Наран —
Манай тулгуури!
Соробхилһон улаан дүлөөр
Огторгойе гэрэлтүүлээд,
Соёл эрдэмэймнай гэршэ
Советскэ ракетэ
Солыемнай дуулан ошобо.
Замбуулинай
Захагүй сэнхир эфирһээ
Залажа табиһан арадта мэндые хүргөөд,
Залгаа мүнхэ юртэмсын
Гүн нюусые шэнжэһээр,
Замайнгаа холые зорёо,
Залуу манай Гагарин,
Дууень шагныт!
Дун сагаан таладаа хониёо туужа ябаһан
Дууша бурят басаган,
Галта ехэ завод соо
Ган булад шудхагша
Гартаа дүйтэй хүдэлмэришэ
хүбүүн,
Ангарай барилгашан —

Алтан гартан,
Полюс, холын хизаарта
Үбэлжэһэн эрдэмтэд,
Поэзиин долги́н соо
Дуулан ябаһан шүлэгшэд,
Аяар холын Чукоткодо
Аргай даргай эбэртэй
Ороёо унаһан ангуушад,
Арьял тарьял уулынгаа
Алта бэдэрэн махагша
Алдар нэрээр үндэр
Нахалта геолог,
Намилзаһан тугайнгаа үмэнэ
Нангин хилээ сахигша
Эдир залуу
Эрэлхэг манай сэрэгшэд,
Мэргэн түргэн онгосын
Мэдээсэл соносыт,
Танай солые дурдаал,
Танай нэрые үргөөл,
Танил болоһон Гагарин,
Талаан зоригто Титов...
Энэ — танай хүсэн!
Энхэ ажалайтнай,
Эрэлхэг зоригойтнай,
Оюун ухаанайтнай,
Омог сэдхэлэйтнай
Мүнхэ гэршэ —
Мүртөө одотой космонавтнууд
Газар түбиие бүлхүүһээрнь тойрожо,
Ганга, Миссури, Нил дээгүүр дэлин,
Гаага, Чикаго, Париж дээгүүр дэгдэн,
Номгон далайн долги́н дээгүүр,
Норманди, Япон арал дээгүүр,
Атлантикаар, Мүльһэн океан зубшан,
Эбэй найхан дохёе
Энэ замбида дуулгажа,
Эрдэмэй оюун захяе

Эхэ орондоо асаржа,
Эрьен ерэнэн солотнай
Замханагүйл, нүхэд!
Баатар Мэргэн байнаш даа,
Бурят орон!
Үүлые сүмэ харбаһан
Үндэр шобхо орьёл уулануудшни,
Төөрижэ унама
Түглэ шугы, тайгануудшни,
Нюдэ алдама
Хизааргүй уужам талануудшни,
Халзан толгойто
Халюун мунхан хадануудшни,
Сэнхир тунгалаг
Сэл номин голнуудшни,
Угалзата ногоон
Ягаан сэсэг - нугануудшни,
Гэгээн сэгээн
Гэрэлтэ мүнгэн нуурнуудшни —
Байдалай шэмэг,
Байгалай хэшэг!
Бурят орон!
Үндэр тэнгэритэ орон!
Нэлэнхы дайдааршни
Нэбшын миралһан
Нэхы шаргал таряалан,
Үдэшын ёохор, үльгэр домог,
Үерлэһэн дуран, тэрэнгийн шугы,
Тээлниг,
Тэрлигээ хэдэрһэн хонишон эхэнэрэй
Тээгэлгэн...
Тэнгэри өөдэ
Тэмээшэлэн галдаһан
Тэниглэн хүхэ утаан...
Атаржаһан хүлэгэй турьяан...
Яагааш сэлюум даа,
Бурят орон,
Бурят хүбүүдэй ажаһуудаг орон!

Хобдог ханаан
Хорон сэдхэл хоёрой
Хоорондооо,
Харанхы байдал
Хархис засаг хоёрой
Хабшал сооооо
Дүлэтэ ехэ Хубисхалай
Дүрөө гэшхэн мордоһон,
Халуун нангин тэмсэлэй
Хазаар барин ерэнэн,
Совет агуу Хүнэй
Солыень дуудан түүрээнэм:
Бароо, бара, бара даа,
Баатар Мэргэн бэлэйш даа!
Хамтын бодол
Халуун охёор бадарааһан,
Бүгэдын ханал
Бүргэд сээжэдээ багтааһан,
Гасаланта дайнай
Гал аюул сооооо
Гарьхатан хотирһон,
Галзуу фашизмые дараһан
Шэнэ үеын Хүнэй
Шэн зориг дурданам:
Бароо, бара, бара даа,
Баатар Мэргэн болоош даа!
Шинии сэдхэл
Сибирь мэтэ уужам,
Шинии ухаан
Байгал мэтэ һаруул;
Индонезиин сэсэрлигтэ
Ильичэй гэрэл сасараагааш,
Энэдхэгэй ниислэлдэ
Эбэй зула бадаргаагааш,
Америкын юрын хүндэ
Амар мэндээ дуулгааш,
Алас холын Африкада
Ажалша гараа һарбайгааш;

Шинии соло дууланам,
Шинии алдар магтанам:
Бароо, бара, бара даа,
Баатар Мэргэн бэлэйш даа!
Тальян ехэ дайдадаа
Таряан далай долгилуулжа,
Бартаа ехэ тайгадаа
Братскын туяа гэрэлтүүлжэ,
Оюун сэсэн эрдэмээрээ
Огторгойе шэртээлши,
Оёдол сэгээн замбуулин уруу
Онгосонуудые шэдээлши:
Бароо, бара, бара даа,
Баатар Мэргэн байнаш даа.

1

Аглаг сэнхир
Адуун талым
Аригуун охин
Амгалан сагаан
Магтаал дуунайм
Аялгын эхин,
Яхад мүнгэн
Дүрөө юунэйм
Янгя дэгжэм,
Яһан хонгёо
Хонин бүрэн
Ирагуу хүгжэм;
Ганга жалгын
Анхилаанай
Гашуун хангал,
Ганган гуа эжынэрэйм
Галша заншал;
Амитан бүгэдын
Амисхаалда
Аятай найхан,
Алас холын
Аян замда
Аштай байһан,
Нарай балшар
Наһыемни
Нараар гииһэн,
Наһажаал эжым
Уян сэдхэл
Намаажуулһан,
Газар дайдым
Сээжэ бүрхөөн,
Гарааш хоншуу,
Гангар гунгар

Галуун дуунайм
Ганганааншуу
Алтарганын үүри болон,
Амаржахан,
Арад зонойм
Юрөөл болон,
Алдаршахан
Ая ганга,
Ая ганга!

2

Нэбшээн хүдэлөөд,
Нэргэнэ ойро тойрон.
Нэмээхэн даа ульянгир набинаадхиба.
Жэрмэгэл дуулаба
Жэгтэй нонёр, шэнээр.
Горхон харьялба,
Бургаанад шууяба шэлээр.
Эдир Алханым
Энэхэншье мүнөө хонгёо,
Элдин хабар
Инагайм зангыг нэлгэжэрхёо.
Газаа үхибүүд самсаар шардайса гүйлдэнэ.
Газар дээрэ дулаан буушоо хаянай.
Гансата үйлсөөр шаг шууян дуулдана,
Галуунай ганганаан, хүүгэдэй энээдэн үнинэй...
Үсэгэлдэрэй шанга халхинда хашаамнай унашоо.
Үмхиршэһэн гасуунь хабарай эзэрхэл тэсээгүй.
Үглөөгүүр эртэлжэ, хүхөө абаад, зүүн шугы
Үртэһэ хадаха ханаатай нахы-халаг ошооб.
Шугын бургаанан хэды үедэнь гүлгэлшөөб?
Шубууд шууяна. Харгын захаар ургы.
Мүшэрнүүд дээгүүр
Мүнгэлиг гүлгэд — зулгы...
Мүлхинэш хэбэртэй:
Эльбээд үзэхэм —
Ульхатай...

Наран туяагаа үлхэн, тата татаааар
 Набтарай саагуур хорошоно.
 Аажам дайдамни барай барайаар,
 Аалин байдал оршоно.
 Бэлшээрийнээ оройтожо бусахан үхэрэй мөөрөөн
 Бэшэннээ гээгдэшнэн хүүлшын туяаг үдэшэбэ.
 Эндэ тэндэ хаяхан ороhon сахан сайрана,
 Энэ үедэ байгаали
 Эрээгшэндэл үзэгдэнэ.
 Үльгэрэйхидэл адли даа баран тойроод,
 Үбгэн Жэбжээндэл бүхыжэ хууна Үндэр хаан.
 Холын полидо хахалжа ябаһан тракторай дуун
 Хоридохи зуун жэлые хануулна.
 Намар, намар!
 Намар үнгэршэбэ.
 Намар хээтэйн шаргал тэрлигэй хормойе
 Нарбагар дахатай үбэл ахай гэшхэжэ,
 Уур дундаа тэнгэрийн хуулга дайраад,
 Уудам талаар тараг адхажархиба.
 Хайдабай шабгансын буурал толгой мэтэ
 Хайрангын орой сайража харагдаа.
 Булад улатай хашабаа шарга хахинаад,
 Бурзан талые хаха эсхэн талийба.

1

...Хүтэл үндэр Хайранга
Хүжын утаагаар манардаг даа,
Хүрин хээрэй хурданда
Хүһөө шулуун сасардаг даа...
Элдин тайбан нютагаа,
Эжы юугээ ханахадам,
Түүрээн юрөөн үлөөшэ
Түрэл арадаа ханахадам,
Хүндыдэ үнжэһэн мананай
Хүнгэхэн өөдөө хөөрэхэндэл
Сэдьхэлэйм оёорой гашуудал
Сэлмэжэ аалихан дэгдэнэл даа.

2

Ургын наһа наһалһан
Уян сагаан Виндарьям
Урдал уулым ташаланда
Ургы боложо мүндэлбэл.
Хүхэ тэнгэрийн дэлэндэл
Хүбөө сагаан үүлэн
Сэсэгэй нимгэн дэльбэ дээр
Сэнхир шүүдэр дуһаажа,
Нажарай халуун халхинда
Намнуулхадаһаар дэгдэнэ.
Наранай орохо зүг тээшэ
Намдууханаар холжорно...

3

Оршолонто замбиһаа
Ошоод мүнөө яалай даа,
Уршагтайхан заяагаа
Уншаад үзэбэл яалай даа.

Түмэн ехэ үйлые
Түүхэлхэдэм яалай даа.
Түбиин гурбан эрдэниие
Түшэглэхэм яалай даа.

Гандаад ябаһан сэдхэлээ
Гартаа гүрөөд туршаал хаа,
Галта үеын гангые
Гагнаад мүнөө туршаал хаа,

Баруун гэгээн огторгойн
Балма номин толи соо
Дурна зүгэй хүмүүни
Дууша сэдхэл сэгнэжэ,

Байгаа замбиин сээжэдэхи
Байгаалиие зүгнэһэн
Баглаа һайхан шүлэглэл
Бадаргаажаш магадгүйб.

1

Тэнгэрийн хэлтэги мандал доро
Тэсэбэри ехэтэй ябаал хаа даа,
Тэниглэн амгалан хаһа ерэжэ,
Тэгшэхэн жаргал эдлэхэл хэм даа.

Юртэмсын хизааргүй соёроон соохоно
Юрьемэ тэмсэлдэ шатан гарабал,
Юрын хүмүүни зам тодолжо,
Юһэн жаргалан эдлэхэ гэнэн лэ.

Һалаатан ошоһон хоёр табисуур
Һаруулхан түбиие хубаан абаад,
Һанаанайм оёрто зүрилдэжэ,
Һамаарал, юрэдөө, үгэнэгүй даа.

2

Энээхэн дэлхэйдээ ябахашгүйл аад,
Эжымниш гэжэл аргагүй даа.
Эрьежэ таанартаа бусахашгүйл аад,
Элдинхэн нютагни аргагүй даа.

Аялга һайхаар дуулахашгүйл аад,
Амрагни гэжэл аргагүй даа.
Аянхан холоһоо бусахашгүйл аад,
Арадхан зомни аргагүй даа...

3

Хайрангын үбэртэ түрөө бэлэйб,
Хаймчигай дуушан гүүлээ бэлэйб.
Хайсанхан боро агтатай бэлэйб,
Хайлаасан модон сэргэтэй бэлэйб.

Хаймадан түүрээхэн дуунайм ая
Хайбалзан юундэ ошоо юм бэ?
Хайранхан энэ алаг зүрхэм
Хайлажаш юундэ байгаа юм бэ?

4

Залхуугай мананда абтахатажа,
Залирхаа али ханаа ха гүш?
Заяанайм хуули иимэл ха гээд,
Замайнгаа утые мартаа ха гүш?
Найманхан харьяата хүн зондоо
Найдалаа алдаа бэшэхэнби.
Найдамтай гансам үгыл гээд,
Найгаржа ябахан бэшэхэнби.
Тойбошуу манхан юртэмсээ
Тойрохо хүсэл үгы аал?
Тоонтойхон гэрэйнгээ гуламтые
Тоһодохо ханал үгы аал?

5

Галдинан мүрни гансал гээд,
Ганхарха ямар хэрэг бэ,
Гангинаһан нохой харажархёод,
Гажарха ямар зүрхэн бэ?
Даянхан дайдаяа дабаха гэхэн
Дарьгар шүрбэхэн хүл бэлэй.
Дангинын гунигы сэлмээхэ гэхэн
Даруухан омог зан бэлэй...

6

Сэлезнэй хүниин сэлгээн соохоно
Сэнгэхэ гэхэн сэдхэл яалай.
Сэсэгээр бүрхөөхэн балшар наһаа
Сэргээхэ гэхэн хүсэл яалай...
Аадарай һэрюун дуһал болоод,

Амилха гэхэн бодол бэлэй.
Ангажа хэбтэһэн талын сээжэдэ
Адхарха гэхэн хүсэл бэлэй...

7

«Дүрьемэ ехэ амидаралай
Дүхэриг соохоно оромсоороо
Дүршэл ехэ дүрим ёһын
Дүрбэн жолоо тэгшэ адхаарай», —
Гэхэн эхын захяа найдал
Гэнтэ мүнөө ханаандам ерэжэ,
Гэдэргэ үгын сохидол соохоно
Гэршэ болон ханагдабал.

8

Үе сагнай долгёо нюугаад,
Үлгы мэтээр намхалзуулан,
Үдэр бүрийн боро хэрэгээр
Үгын долги номгоруулна.
Айдар халуун энэ хаһадаа
Аймхан номгон ябаал хаа даа,
Аймаг зоной хүлгөө оньһы
Ойлгонгүйгөөр үнгэрөөл хаа даа,
Үе сагнай долгёо бухаад,
Үбэр таладаа миралзуулан,
Үглөө бүрийн жэжэ хүсэлөөр
Үрэ зүрхэ мохооруулхань.
Уран үгын шэди ханан,
Урма зориггоо нэмээл даа.
Урдажа байһан уһан сооһоо
Умбажа гараад, энээл даа.

1

Тальян бурят орон,
Талаа магтааб
Совет хүнэй соло —
Сонет матааб.
Хонгёо залуу наһам
Холуур дэлеэ.
Долоон дабаа дабан,
Долгёо һэхээ...
...Хүнды сэгээн нуга, —
Хүрьбын голоор,
Холбоо тэмээн хада, —
Хориин талаар,
Харгын холые зорин
Хазаар дараа морим.

2

Хазаар дараа морим.
Хадаар уняар тунаа.
Талын ташаа һонор —
Тахын абяан тараа.
Манан сэгээн хизаар —
Манай түрэл Хори.
Сэлмэг арюун агаар,
Сэлгээ урин нютаг.
Харыш, тэрүү тэрэ,
Хангил сагаан шэбээ.
Халюун талын шэмэг
Худан голой тохой.
Энэ — манай нютаг,
Эхэ Бурят орон.

3

Талын хүнэй гурим —
Тамхяа хорон, хорон,
Нэмжэн үүлэн магнайтнай
Нэбхээн тээшээ харан,
Дуугаа дуулан баяртай
Дуулим дайдаар гүйлгэнэм.
Сэнхэг саһан энгэртэй
Чесанаяа үгсэнэм.
Замай утань шалаатай
Заахан бором инсагаална.
Жаран толгой залаатай
Захал үндэр Шилсаана.

4

Захал үндэр Шилсаана,
Задатайл уула бэлэйл даа.
Залгаа мүнхэ домогыеш
Залуухандаа дуулаа нэм.
Худанай ламын хумхаараад,
Хурал хуража байхада,
«Хуули засаг» тогтоогоод,
Хуурмаглажа нуухада,
Шэлэл үндэр Шилсаана,
Шэдитэй мэтэ дүнхыгөөд,
Шэнэнэн тужа малгайдаа
Шэмэрүүн мүндэр суглуулжа,
Мунхаг барга хүдөөгөө,
Мухар хүзэгөөр хүрдөөгөө,
Нохор шажанаар шүтөөгөө...
Мундуу гурбан хүбүүтэй
Мушхуу Доржо түрүүтэй
«Молон багшын зарилгаар
Модон тэргээ холбожо,
Монгол орохо саг ерээ
Мори хараа бэлдыт», — гээд,

Гэмэрэн, гэмэрэн зарлана,
Гэнэн зониие бэдэрнэ.
Гэнэн зониие бэдэржэ,
Гэлэн ламые дахуулна.
Гэгэн, гэгэн гүйлгэжэ,
Гэргэдые худхуулна.

5

Долоотойхон наһанһаа
Доржын хони адуулжа,
Тээгын эзэн гэлсүүлһэн
Тэнюун хонгор Сэнгүүдэй
Алиш тээшээ намнуулна —
Адуу малынь суглуулна.
Адуу малынь суглуулжа,
Азаргыень тахалуулна.
Монгол орохоор идхуулжа,
Мориинь унаад, дуулана:
«Шэлдэг борым ташаае
Сэнжүүргын сасаг бүрхөөгөө,
Шэнэлсэнхэн нүхэрыеш
Шэлэл гүбээ далдалаа.
Ардаг борым ташаае
Агтабшын сасаг бүрхөөгөө.
Аляалсанхан нүхэрыеш
Аласай дабаан далдалаа».

6

Нажарай дуулим үдэшэлэн
Намжаа ногоон Бахалайтын
Нарһан тужа шэнхинэсэ,
Нарин һайхан хоолойгоор
Халуун алаг зүрхэнэй
Харюу болгон дуулаһан
Хэтын домог аялгы
Хэжэнгын гол мартаагүй:

«Хориин үндэр дабаанда
Хотогор боронь үүрхээнэ,
Холшор ганса нүхэрни
Холын газар түхээрнэ.
Холын газар зориходоо
Хонгорхоноо мартаа гү?
Хадын үндэр дабаанда
Хангал боронь үүрхээнэ,
Хайран ганса нүхэрни
Хариин газар түхээрнэ.
Хариин газар зориходоо
Ханилсанаа мартаа гү?»
Наһанайнь заяа дууданан
Налгай инаг амрагын
Дуратай ганса нүхэртөө
Дуугаа барин байхадаа
Сэнгын гэнэн сэдхэлы
Сэсэг мэтээр бүүбэйлэн,
Элдин дэлюүн Хэжэнгын
Эрье зубшан дахуулжа,
Эшэги сагаан буряадайн
Энгэр дээгүүр сэнгүүлжэ,
Ая гангын хангалаар
Аян замынь саралай.
Аглаг дайдын хормойгоор
Аршалхадажа абалай.

7

Аршалхадажа абааш наань,
Арадай дайсад олон.
Ара майлын хормойгоор
Шэбээлээшэн олон.
Шэрүүн байгаа үе.
Халуун байгаа үе.
Худанай ламын бодхонон
Хуурмаг түрэ унаад,
«Хууляа» алдаад байһан

Хуушан хори буряад,
Гартаа буугаа баряад,
Гараа коммунистууд,
Улаан хуулийн түлөө
Унаа эрхим хүбүүд.
Унаа эрхим хүбүүд
Улаан шуһаа адхаад,
Дайша булад жадаар
Дайдын хүрьһэ хадхаад...
Сэнгын эдир ухаа
Сэлмээхэдэжэ үгэһэн,
Дариин шорон утаа
Дабалсажа ябаһан
Гэнин — аха нүхэрынь
Гэрэл нюдөөр хараад,
Гэрээд үгээ хэлэн,
Гээгдээ, гарын баряад:
«Гэнин амиды гээрэй,
Гэртээ, нүхэр, харяад».

8

Гэртээ нүхэдш харяа,
Гэрээд үгыш дуулгаа.
Гэнин, шамтай хамта
Гэгээн үүрые угтан,
Тэмсэл соогуур гараһан
Тэрэ шинии нүхэр
Мүнөө, халуун ажалай
Мүрысөөндэ түрүү,
Золой жолоо баряад,
Зоной түлөө зорёо.
Түрэл партиин уряа —
Түмэн хонёо үсхөө.
Түрүү хуури баряад,
Түрын хайра хүртөө.

Борьёо ногоон дайдынгаа
 Энгэр дээрэ түрэхэдэш,
 Борьботойхон шагайта
 Үлгы дээрэш намхалзаа —
 Манхан сагаан талашни
 Манхан байһыш гэршэлээ.
 Эсэгын нэрэ нэрлүүлжэ,
 Эшэгы гэрһээ гарахадаш,
 Эмниг дошхон хатарша
 Эмээл дорош нахилзаа —
 Манхан сагаан талашни
 Малша байһыш гэршэлээ.
 Хотон тоонтоо дурдажа,
 Хоолойн хайхые туршахадал,
 Хориин дайда бүрхөөһэн
 Хонхо сэсэгүүд дохилзоо —
 Манхан сагаан талашни
 Малша байһыш гэршэлээ.
 Хонин хүрэгөө гүргылэн,
 Холын бэлшээри залахадаш,
 Нэмжэн үүлэн тунахадажа,
 Нэбхээн тээһээ нэбшээлээ.
 Манхан сагаан талашни
 Малша байһыеш гэршэлээ.

10

Хабар! Эртын хабар!
 Хагсуу халхин. Жабар.
 Улаан зудан нарын
 Унан хүйтэн хабар.
 Арадай ухаан сооһоо
 Ажалай тоосоон түрөө.
 Ашата зүбхэн ёһоор
 Аянай холые зорёо.
 Огсом мотор шууяад,

Онъһон насос дуулаа.
Холбоо модон соргоор
Хонгёо уһан гулгаа.
Хорёо сооһоо хонид
Хогоо орхёод шэгээ.
Тунга арюун уһа
Турьян, турьян шэмээ.
Солбон хүдэр «ДТ»
Сомоо үбһэ шэрээд,
Түглын саһан араар
Түргэн тойроод ерээ.
Галтай хүхюун нюдэд,
Габшагай солбон бэе.
Гартаа аса бариһан
Гайтай сарюун үбгэн.
Энэ — манай Сэнгэ,
Шэнэ сагай Сэнгэ.
Өөрөө гарым баряад,
Хөөрөө талын буряад:
— Хоёр нэгээрээ хамжажа,
Хони хараха хүшэр даа.
Үбэлэй янгяа хүйтэндэ
Үбһэ тэжээл хомордоод,
Түрэхэ хонид һубайржа,
Түлгүү сагууд болодог һэн.
Аса үбһөөр хоолложо,
Арай шамай үлхэлдэн,
Хабарай хагсуу һалхинда
Хагда шэншэн гарахадаа,
Яһан туранха хониндо
Ямар нооһон үлэхэб даа,
Одоо хүшэр бэлэй...
Ондоо ёһо бэлэй...
Мүнөө харин гүүртэмнай
Мүрөө олоол гээшэ ха,
Зуун гектар газартай
Зургаан хүнэй бригада
Боложо мүнөө түбхинөөд,

Богони сагай туршада
Ябган шархи байханаа
Янала урда гарабабди.
Зунай зунхаг халуунда
Зургаалуулан ээлжээлээд,
Хурын ороо үдэдэ
Хуряжа абахан үбһээ
Хангал ногоон зандаханань
Сомор модон шарга дээрэ
Соможорхидог болообди.
Хурьгад тээһээ үлээжэ,
Хүр саһанай тогтоходо,
Шэрэм агта хүсэтэй даа
Шэрээд абажа ерэгшэ.
Хүнды майлын үбэртэ
Кукурузыень тарижархёод,
Нажарын хохир, силосоо
Наашань шэрэжэ байхада,
Туглагархан тракторнай
Туһатай шүдхэр байгаа бшуу.
Электродвижок баһа бии,
Эндээ гэрэлээр баямди.
Хонёо оньһоор хайшалаад,
Коммунис ёһоор ажаллаад,
Байра байдал сэбэрхэн,
Байха гэшэ соморхон.
Тэрүү, трактор носоошо,
Түрүү хүмнай — Лубсан даа.
Хонёо уһалан байгаашань
Комсомолка Дэжидма.
Өөһэдөө хонёо адуулжа,
Өөһэдөө түлөө абажа,
Өөһэдөө хонёо хайшалжа,
Өөһэдөө тэжээл бэлдэжэ,
Торгон нооһоо тушаагаад,
Тарган мяха ашаалаад,
Тобойсо хэһэн ажалаараа,
Тоосоо хэхэ гээшэмнай

Гүрэндэшье олзотой,
Хонишондошье урматай,
Байна гэжэ һананаб», — гээд,
Байран дээрээ эрьежэ,
Һэрюу татан манарһан
Һэбхээн тээшээ шэртэбэ...
...Үлгэн нугын дундахана
Үбгэн Сэнгын бригада.
Холын хараа хараалһан,
Коммунистическэ бригада!

11

Саяан уулын араар
Сагаан үүлэ тараан,
Саһаар бурган байһан,
Салгяа талам һайхан.
Эгээл мүнөө үглөө
Эмээл морёо унаад,
Золтой арюун сагаар,
Золгооб талаан талаа.
Малаан халзан дайдаар,
Малаа үсхэн һуугаа
Сарюун буряад зондом
Сагаа һарын мэндэ!
Жэлэй дулаан сагта
Жэгтэй уян дуутай,
Жэргэмэлхэн шубуунда
Жэгүүртэнһээ мэндэ!
Аглаг номин агаарһаа,
Арбан түбии заяагша
Алтан наран шамда,
Амитан бүгэдын мэндэ!
Уужам үргэн Бурядайм
Уула, хада тайганууд,
Уһа, голнууд, таанарта
Улад зонойм мэндэ!
Сэнхир хүхэ замби дээр

Сэргэ болон ургаһан
Талын ганса модондо
Танилнуудһааш мэндэ!
Урилдаанай газарта,
Уридшалан ерээшэ
Ульгам дошхон хүлэгүүдтэ
Ургашанһаа мэндэ!
Барилдаанай талмайда
Барас мэтээр тэмсэгшэ,
Баатар малша хүбүүндэ
Баабай эжын мэндэ!
Арбан салаа Хэжэнгын
Арбан залаа сээжэ дээр
Түмэн хонидоо үсхэгшэ
Түрүү Сэнгэдэ мэндэ!

12

Сагаа һараар!
Сагаа һараар!
Сагаа һараар амаршалнам!
Сагай дулаан ерэжэ байна,
Шагай сэмгэн гэдэжэ байна,
Саһаа дайдам хумижа байна,
Шарай шэгээ хувилаад байна!
Сагаа һараар,
Сагаа һараар,
Малша зоной һайхан баяраар
Амаршалнам!
Гагалюун үбэлые газаһаа үлдэн,
Галша хабар ерээд байна,
Гараа һунган, буряад зоноо
Гаригай шэнээр золгон байнам!
Сагаа һараар,
Сагаа һараар
Амаршалжа,
Хэбэд номхон Хэжэнгэдээ
Хэтын магтаал дууланам:

Уулаараа налуухан даа,
Уһаараа номгохон даа,
Уладаараа даруухан даа,
Хэжэнгэмнай.
Нажартаа һэрюухэн даа,
Намарттаа дулаахан даа,
Наһандаа сэнгүүхэн даа,
Хэжэнгэмнай.
Ажалдаа дорюухан даа,
Аяндаа түрүүхэн даа,
Арадтаа суутайхан даа,
Хэжэнгэмнай!

1

Энэ замбиин хүйхэн дээрэ,
Эрхын шэнээн бэетэй аад,
Эрэ хонгор дуутайлши даа
Эхэ сагаан Бурядни!
Урайн барга сагта бэлэйл,
Унайн гашуун утаан соо
Унаган жороо талашни
Ууян, ууян байдаг бэлэйл.
Сагаан мүнгэн Хайрангашни
Сангай утаа манаруулхадажа,
Сабидар хээрын туруун доро
Сахюур шулуу дэбдихэдэжэ,
Хуушан сагай гуниглалые
Хуурай шэдеэр мултаргажа,
Хуудам ехэ энгэр бэээ
Хуурмаг шэдеэр хуруулхадажа,
Шара жадхын домоглолые
Шагнан, шагнан нуугаа бэлэйш.
Шамбай сэлүүн омог зангаа
Шажанай хүнэнэн болгоо бэлэйш.

2

Үтэг шэбхын хангалаан,
Үлти талхиин шииганаан,
Тахал-габжын хүлгөөдэһэн,
Таршаа-бөөгэй шэлгээдэһэн
Үдэр бүриин зоболонгоор
Үтэжэ байһан дайдыем,
Үнэн сэхынь хэлэхэдэ,
Үдэхөө болиһон Бурядым
Габшагай улаан дүлөөрөө
Гагнан ерээш, Октябрь!
Агуу нангин охёороо

Арюудхаалши, Октябрь!
Шинии һүүлээр Буряадтам
Шэнэ хабар мүндэлжэ,
Шэмэг дэлюун оромни
Сэсэглэжэ задарба!

3

Алтан шаргал шэниисын
Арбай колос һануулһан
Арюун хонгор үһэтэй
Агуу ородой таряашад,
Хүнгэн солбон ябадалтай
Хүбшэ тайгын хамнигад
Хүдөө талын буряадтай
Хүршэ болон түбхинэжэ,
Түүхэй барга байдалаа
Түүхын үүдээр шэдэжэрхёод,
Түрмын заршам эбдэжэ,
Түрын заншал эхилбэ!
Буряад соогоо шалгарһан
Булай баян колхоздо
Ниислэл ехэ хотоһоо
Ниитын бэлэг — машина.
«Холуур, холуур гүйгөөшэ
Хоёр галтайнь юун гээшэб?
Хоёр галтай гээшэмнай
Колхоз «Кимэй» машина».

4

Һэбхээн үндэр уулаһаа
Һэбшээн бууна, һэбшээн.
Һэргэн бодоһон нютагуудни
Һэхэнэ манан сээжэбшээ.
Тальян үргэн талаарни
Таряан далай долгилжо,
Хонгор ганса нүхэртөө

Холшор хүбүүн дуулаба:
«Трактор агтын аялга,
Таняаб шинии оньһые
Тангил гансым аялга,
Таагааб шиинии дуратайе»!
Сэнхир номин Буряадайм
Сэлгээ энэ үглөөгүүр
Нарьдаг уулын оройһоо
Нарабшалан харыш:
Манхан добын энгэртэ
Мантан томо ПВЗ —
Манай гигант ПВЗ,
Магтаал түгэс ПВЗ!
Галуута-Нуурайм шахтаһаа
Гаража байһан нүүрһые
Абарга ехэ оромнай
Абана гэжэ мэдээрэй.
Дуулим уужам дайдаяа
Дүүрэн эзэлэн бэлшэгшэ
Дун сагаан хонидойнгоо
Дурдам торгон нооһые
Дэмы эндээ хосороонгүй
Дэлхэй дүүрэн тараажа,
Дэндүү дулаан сээжэбшэ,
Дэгэл болоһынь мэдээрэй.

5

...Далан долоон дабааем
Дабан, дабан гарахадаш,
Дала мянган гүбээем
Дам саашань харахадаш —
Найман тээшээ хүүргэтэй
Найман сэгээн голнууд лэ.
Найман мянган халаатай
Найман зуунхан горход лэ!
Байгал, буурал Байгални,
Байгаалие түхөөжэ,

Байгаа замбиин баялигыг
Байван долгѳор эбхэнэ.
Элдин дэлюун дайдаарни
Эндэ, тэндэ миралзан,
Сэгээн гэрэл толон соо
Сэлеен нютагууд оршоно!
Уласай сэдхэл ханааһан
Уужам һаруул Оперно
Улаан-Үдym хойморһоо
Урялнал ха намайе.
Дунгяа сэлюун таладал
Дууша үргэн сээжэтэй
Задарюун буряад хүбүүдэйм
Задараагүйхэн хоолойе
Шанха холын баруун зүг
Шагнаад, уяран дурдана.
Шанго! Шанго! Шанго!
Шанхай, Ханой магтана.
Хун шубуун гарбалтай,
Хуһан модон сэргэтэй
Барга буряад арадаймни
Басагадые хараал һаа,
Гурбан хонгѳо хүбшэргэйн
Гулган байһан долгин соо
Хангай тайгын гурандал
Хатархыень үзөөл һаа,
Наһан соогоо баясажа,
Налгай илдам ябахалши.
Наран зүгэйм басагадые
Иимэ байна гэхэлши.
Хуудам аглаг Буряадаа
Хуурай утаһаар дурдахадам,
Хуушан сагай аялгаар
Хурылхадажа байхадам,
Хүхэ сэнхир огторгойм,
Хүбшэ, тала, майламни,
Хүнэй хүбүүн намайгаа
Хүлисэхыешни гуйналби.

Дүшэн таба дуугаар
Дүлэтэ оёе тэмдэглэн,
Сагаан, улаан ракетээр
Салют үгэжэ байһан
Табин замай бэлшээри,
Табан хотын ниислэл,
Улад зонойм хоймор
Улаан-Үдэм, мэндэ амар!
Энэ замбиин хүйһэндэ
Эрхээ олон жаргаһан,
Эмээл хотогор нюргатай
Эшэгы сагаан Бурядни,
Солыш дурданаб!

1

Хизааргүй, хизааргүй үргэн тала,
Хизааргүй, хизааргүй атар боро...

2

Агаарта тамарһаар һара гараад,
Аянда зорихонь ха, баруулба.
Үүлэн пулаадаар хүлһеэ аршаад,
Үндэрэй оройдо амархаа һууба.

3

Сүл губида сүүбэн шоно улилай,
Огторгойһоо олзо эдишэ эрилэй.
Гуниг дүүрэн губиин дуун
Иигэжэ түрэлэй...

4

Ханхинана, дорьбоно халюун дайдын сээжэ,
Хатарна, жороолно хазаарлажа унаашам.
Шэдитэйхэн туруудынь хууршын хургад гээшэ —
Шэнхиныш таламни, сэдхэлэйм хүбшэргэй бэшэ
аалши?

5

«Ута наһан удаан жаргал», —
Улад зоной юрөөл юумэл.
Уран шүлэг, уян хүгжэм
Үнэшэн хүнэй хэшэг юумэл.

6

Харыш газаагаа:
Хабарай урин нюдэн —
Хайлахан саһанай сөөрэмхэн.

7

Тонголзон ганхана хонхо сэсэг —
Толгойдонь ямархан бодол бии хаб?

8

Эжы, намдаа хэлэжэ үгыш даа,
Эгээл найхан намаа сэсэгүүд
Эртэлжэ юундэ ганханаб даа?

9

Ори гансаарайнь шүлэгшые
Орхижорхёош хаа, нара дээрэ —
Шүүдэр... дуран тухайда
Шүлэгөө бэшэхэнь лабтай даа.

10

Ульгам дошхон зүрхээс
Ургалааш хаам, инагни,
Зэрэлгээтэ талаараа
Зэдэлнэл даа шүлэгни!

11

Минии зүрхэн хүшэр гээ,
Инаг дурам — хүбшэргэйнь,
Утаһынь дарыш хургаараа —
Уян сагаан үгөөрөө,
Дуулан байхал эсэнгүй,
Наһан соошни замхангүй...

ШЭБШЭМЭЛ МҮРНҮҮД

1

Шэлтэйхэн сонхомнай сэнхирлэн сэнтэбэ.
Шэжэрхэн мүнгөөрөө нэмэрилээл ха.
Сэдьхэлһээ инагтаа шэбэнэнэн үгэнүүдым
Шэдитэйхэн угалзаар шэмэглээл ха.

2

Наашаа харааш гомдол дүүрэн нюдөөр
Наартай урин инаг шарайш үһээрбэ.
Намжаа зунай номин сэлмэг үглөөгүүр
Наран гэнтэ хитэршэбэ гэхээр лэ.

3

Илдамши даа, шэрүүнши, инаг хүүхэн,
Эдир шинии эхин дуран хаанаб?
Омог сэдьхэлш оёоргүйхэн. Оёоргүйхэн.
Оёоргүйень хайхашаанаб.

4

Дэльбэеэ хэхээд хэмээхэн шагаабаш,
Алтархан туяанда аярхан игаабаш,
Инаглал ерээ гээд, шэхэндэм шэбэнэнэш,
Сэдьхэлым хэргээгээд, халганан шэшэрбэш.

5

Сэлмэг тэнгэрийн сэнхир үнгэтэй
Шиниингээ нюдые сасуулнашгүйб.
Огторгойн гүнзэгы оёоргүйнь лэ,
Омогхон харасатайш жэшээлмээр лэ.

6

Урал дээрэшни ургаал дурамнай —
Ургаал дурамнай, урихан сэсэгнай.
Уурлаад инагни уралаа бү хазыш,
Улаахан хонхыень, дэльбыень гамныш.

7

Таладаа түрөөлши, таладаа үдөөлши,
Таладаа мүнөөшье таһаран үлөөлши.
Баяртай, арюухан Байгалаймни дүүхэй,
Буряадай дорюухан булжамар шубуухай.

8

Сэсэгүүд ганхаба наранай орохы үдэшэн,
Сэлгээтэн ерэбэ сэнгүү зунай үдэшэлэн.
Намаагаа хумижа ногоон доогуур хурана,
Намжаахан үглөөтэй иигэжэ хагасана.

9

Нэлэнхы даа, нэлэнхы, далай таламни,
Харанхы даа, харанхы, балай хүнимни.
Дуураналби гансаараа энэ дэлхэйдэ,
Дууланалби хамааран дуран тухайда.

10

Нүрэтэй гээшэнь хүнийн энэ зүүдэн...
Нүлэмхихэн хүмын зула... майхан.
Хонхын абяан холоһоо хүгжэм халаян,
Дүтэлнэ... ямар хайхам?

11

Дарихамни гээд ханаандаа нэрлэдэг байгааш.
Дабхаряата нюдэ уруунь сэхэ харахаяа айгааш.
Эй, эдир наһан иигээд лэ үнгэршэдэг хаяаш?
Дангина гоохоноо Дарима зандань харааш...

12

Сонхыншни галые эндэһээ харадагшые хаа,
Соморхон хубсалаад, гэрһээ гарадагшые хаа,
Сэдьхэлээрээ намһаа тон холыешни
Сээжэндээ хадуун домоглоноб.
Зүүдэндээ шамайе хаража хонодогшые хаа,
Золгоһоор таалажа, баясан һэридэгшые хаа,
Зүрхөөрөө намһаа дан холыешни
Зүбшөөхэл баатай халагланаб.

14

Дуратайлби даа гэхэн үгыеш
Дуулаад бишни нийдэшоо һэм.
Шамтай хамта хайшааш зорихоор
Шадал нэмэн шийдэшоо һэм.
Хүрөө иигээд бү гэжэрхи,
Хүсэтэ далим һуларшуужа
Омог үгын оншо хурса —
Ойлго хари... унашуужам...

1

Аажам сагаан талада
Ангажа хэбтэһэн залууе
Абарһан эдир дүүхэйдэ
Айдар зүрхэм тэгүүлнэ.
Һүнийн шүүдэр соогуур
Шүлэг хүлэгөө эмээллээд,
Алас дурна зүг тээшэ
Аяншанай мүрөөр арилнаб.
Болзоотын боро дабаанда
Нэгэ буужа тамхилнаб.
Эрхүүгэй нэгэ «отельдэ»
Нэгэ буужа сайланаб.

2

Зугаалһайб даа шамтаяа,
Теэд холош, инагни,
Зунай энэ дуулимда
Домоглоноб һананги.
Зүлгы урин мэдэрэл
Зүрхэндэмни тэршэлнэ —
Зургаа мянган модые
Шамтай хамта тэбэринэм.

3

Зүүнэй даяан дайдые
Зүүнэй хүбөөр хаража,
Зүүдэн сагаан шүлэглэл
Зүүдхэл болгон үлхэе.

ХҮН ТУХАЙ

1

Ааяма халуун зун дунда гэнтэ
Алим сэсэглэшэдэг — энэ үмхирхын тэмдэг.
Үбгэрөөб гэжэ бү уйда. Үшөө дахин
Үнгэрхынгөө урда тээ халбарха ёһотойш.

2

Хүрьһэтэ газар дээрэ хүн боложо түрөөд,
Эхынгээ хүхэнһөө хоёр үндөө гарабашье,
Хүрьһэтэ газарай үрэ жэмэсээр хоолложо,
Амидарналши.
Хүрьһэтэ газарай энгэр сээжээр дэлбэрһэн
Хүхэльбэ агаар, уһа, тоһыень шэмэнэш.
Хүн, ши үритэйш. Энэ наһан соогоо
Абаһанайнгаа зэргые бусааха ёһотойш.

3

Ажабайдалай амиды монсог
Аляа жаахан хөөхэй,
Абадаа эрхэлһээр, эжыгээ тамалһаар
Хүн болонол, хөөрхэй.

Жэгтэйл хото даа ниислэл Улаан-Үдэ,
Жэлhээ жэлдэ болбосон түхэлтэй хоймор.
Бардамаар зугаалан, шаматаяа huунабди
Байгал гостиница. Далан гурбадахи ноймор.
Эдир нахамнай үнгэржэ байна, нүхэрни.
Эрьehээр лэ байдаг ehэ юртэмсэ hэмнэй.
Наршын шарлаһан набшаһаа уляангир hэбезд,
Намар ерээ гэн, сонхо дорohoо шэбэнээ.
Эдир нахамнай үнгэржэл байна иигээд,
«Энэ!» — гэмээр хэһэнш юумэмнай ээлтэй.
Эдeэд, наадаад, эрдэм номынь шудалаад,
Энеэлдээд, дуулаад лэ ябагдажал байна ха.
Үндэр хээрын нюрган дээрэ бүгтын,
Үдэшын сагаар зайгуултадаг хаһамнай,
Үбгэд хүгшэдэй үргэ хөөрөө шагнан,
Ульгэрэй далай соо үргэһөө гээдэг хаһамнай,
Улаан-Удын сэсэрлиг соогуур эрeэлжээд,
Ухаан зүрхым дахин мүнөө эзэлээ...

ГУРБАН УРГЫ

1

Түргэ түргэн сохилно
Минии зүрхэн.
Түбэр-түбэр хатарна
Атар бором.
Дүмүүхэнээр үүрхээнэ
Хазаар даран.
Дүтэлнэл хаб инагтаа
Амья даран.

2

Сэлгээхэн лэ, һэрюухэн
Селендума,
Сэбэрхэн лэ, арюухан
Сэрэндулма.
Селендумээр юундэшьеб
Хүйтэрнэл ха,
Сэдьхэл минии юунһээшьеб
Уйтарнал ха.

3

Дурантаяа золголойб
Энэ һүни,
Дулааханаар амилба —
Ямар һоним?
Түлэг дундаа түүрээнэ
Эдир һаһам...
...Түрүүшынхээ дан эртэ
Һэрээ һэм.

1

...Халюун талын хангалаар толгой манаруулхан
Хара торгон гээзгэнь задаранхай.
— Дэрлэ, — гээд, дэлгээжэрхинэл ха тэрэнээ:
Дэмырхэн урал, нюдэнийнь баһа манатанхай.
Хүсэтэ наһан, амидаралай элүүр хүлхэн.
Хүдэр махабада, дэлбэрхээ һанаһан сээжэ.
Ая гангын талада иигэжэ бээлхэн хүсэл,
Алим теэд, инаг дуран, алин гээшэб?

2

Шэнэһэн тужа соохонуур,
Миин даа,
Алхалжал ябадаг һэм.
Шэнгэн дуута шубуудые,
Миин даа,
Шагнажал ябадаг һэм.
Шэлбүүһэ амандаа зуужархёод,
Миин даа,
Жажалжал ябадаг һэм.
Шэлүүһэ, хэрмэ агнаагүй,
Миин даа,
Миин лэ тэнэжэ ябадаг һэм.

3

Ногоон дайдын шарайгаар
Мийэрэн бэдэржэ,
Номгон дүүхэйн уралда
Жаргал тэмтэржэ,
Тайгын гүндүү хормойгоор
Хүгжэм суглуулжа,
Тайбан талын эльгэнһээ
Хангал шэнгээжэ,

Сүлөө олоһон бэемнил
Шүлэг бэшэхэ хубимнил.

4

Аажам намдуу аалин үеы
Аадар шааян эбдэбэ.
Яалайш, инаг, хүлээн татыш,
Яаран хайшаа тэбдэбэш?
Һарабшатай ута сарайн
Хана түшэн хоронобди.
— Уһатай гээшэнь...
— Болихо аабза...
Удаань үүлэ харанабди.
Хасарым дайраа нойтон үһэниинь...
Хамаг дурам дэлбэрээд,
Нимгэн уралынь шэмэн таалаад,
Нэнгэн, нэнгэн, тэбэрээб.
Түлхэшьегүй, уурлаашьегүй —
Түрүүшымни жаргал һэн.
Залинта аадар зууншые жэл соо
Замхаагүй һаа, һайн юм һэн.

5

Энэбхилһээр нам тээшэ
Эрьен шэртээ сэб сэхэ.
Эльгэ зүрхым инаг дуран
Иигэжэ эзэлээ юм гэхэ.
...Зугаалнабди. Ямар гоёб?
Зунай һүнийн дуулимда.
Хүхыл ганса мантай хамта.
Хүнүүд унтаа һууринда.
Мээхэй уян гар дээгүүрш,
Минии гарнууд хэбтээ.
Огторгойһоо тэргэд һара
Омогоор мihэрэн гэтээ...
Үлгэн дэлхэйн гурим ёһо —
Үдэр, һүнинүүд үнгэрөө.
Мэдэн гэхээм, һэмээхэнээр

Минии дуран үншэрөө...
Шэртэн намай хараалши даа,
Сэхынь шамда хэлэхүүб,
Сэдьхэлдэмни шаагдашаһан
Шэрһэтэ һуга татаһууб.
Һанана гүш, хэнтэйшьеб даа,
Һарабша доро гэлэй,
Һанаа алдан зогсохыеш
Һарын туяа гэршэлээ...
...Мүнгэн эшэтэ буряад хутагын
Мүлимэл хүйтэн шүрье
Бахим адхаад, дуудаа бэлэйб
Басаган, шинии дурые!
...Ойгуурнай хоёр хүн
Обёороншьегүй саашалаа.
Омог һара энеэбхилэн,
Огторгойһоо наадалаа...

6

Шууянал даа, хүүенэл
Шугы — манай үлгыхэн.
Үбэр дээрэм дуурабал
Үеым нүхэр — зулгыхан,
Дуурабал даа инагни,
Дуулабал даа хүхыхэн.
Гүг-гү!
Гүг-гү!
Гүг-гү!
— Энэ дууниинь юун тухайб? —
Инагханһаа асуунхайб.
— Асуунал даа шамханһаам,
Алая илдам басаганһаам:
Дуратай гүш, үгы гү,
Дуулим шугы, шугы гү...
Гүг-гү!
Гүг-гү!
Гүг-гү!

ГАРНУУД

Нойтон дэгнүүл
Нүгнэ татаһан гарнууд,
Номой хуудаһа
Даажа ядаһан гарнууд,
Хүрзын эшэ
Хуха гасаһан гарнууд,
Буугай сэмгэ
Булга сохиһон гарнууд...
Гарнууд, гарнууд...
Шэлтэй харын
Таглаа нээһэн гарнууд,
Шэнэһэн тужа
Шэнхинүүлһэн гарнууд,
Хуурай эди,
Хурга уран гарнууд,
Хуурмаг шэди,
Хурдан сагаан гарнууд,
Гарнууд, гарнууд...
Булад хутагаа
Буляагдаһан гарнууд,
Бурхан дороо
Наманшалһан гарнууд,
Торгон субын
Хармаан һууляа гарнууд,
Тоһолиг мүнгэ
Тооложо байһан гарнууд,
Гарнууд, гарнууд...
Атар хээрын
Ама татаһан гарнууд,
Амраг нүхэрөө
Алялуулһан гарнууд,
Балта хадуур
Бахим бариһан гарнууд,
Баян ангии
Бахалуурдаһан гарнууд...
Гарнууд, гарнууд...

Үй түмэн намаа набшааһаар
Уитмен минии харгы дэбдижэ,
Сарбагай булад хүхөө далайн,
Санаанайм жэбые хайгаа хэн.

Нерудын ойлиг дуун соогуур
Гаруудийн ганганаа шагнаархан,
Огторгойн ягаан энгэры гэтэһээр,
Оршолон юртэмсы олоо хэм.

Аршаан булаг арадайм хэлэн
Алагхан сээжэдэм амисхал үгэжэ,
Байгалай үмэнэхи наран доро
Байдалай сохисые мэдэрээ хэм.

ЭХИН ДУУН

1

Нахал сагаан Нарьдаг Үндэр эсэгэнээ,
Налхин эхэ Наруул номин нэмнийнээ
Уян сагаан Уран Дүшэ нютагһаа,
Мэлмэлзэгшэ Мэлийн Сагаан нуурһаа
Захяатайхан, заабаритайхан шааяһан,
Хамаатайхан, хараатайхан хааяһан,
Дагуунинхан, дагууни лэ, дагуунин,
Дэгүүнинхэн, дэгүүни лэ, дэгүүнин,
Сагаа-Морин, Сагаа-Морин мэлмэрнэ,
Сарюун долгёор түнхээд хүльбэрнэ.

2

Элин элин эрье дээрэнэ буунал хаб.
Эрьен тойрон элдин талаяа харанал хаб.
Галин гулин ганганаһаар тамарнаб,
Газар дээгүүр гараа хунган хэхэрнэб...
...Энхэргэнээр эрхэлүүлэн эмнижэ,
Инга дурым, эршэ бэлигым хэмнэжэ,
Табан зүйлэй тахил хадаг хэдэрһэн,
Ташаан бээ таамаг хүлдөөр нэмэриһэн
Табан хүүхэд талмай дээрэнэ хатарна,
Танижархинаб... тангил шарай тодорно...

3

Хүхэ нуур хүүхэдые үлгэдэнэ,
Хүтэрэлдэнэн дүхэригыень найшаана.
Нюрган дээрээ нюуса зугаа дэлгээнэ,
Нютаг хээрын эльбэ хэлээр тамшаана.
Гүн тайгын гүнзэги уруу гүрбэлзэн,
Эмгэн нуурай эрье тээшэ эрмэлзэн,
Уянгата урин хүхын донгодоон
Уужам нуга, уула дээгүүр хонходоод,
Угалзата уян хүгжэм шэбэнэнэ,
Ухаан зүрхым угаан, зайлан һэргээнэ.

4

Хүтэрэлдэһэн хүхюу илдам хүүхэдүүд,
Хүнэй шарай хүнэй бэе бэелһэн,
Хүнгэн далита хүжэ мүнгэн шубууд гү?
Хүхэ нуурай хүлгэн байгша долгид гү?
Хүл нюсэгэн... Хужар сагаан хүлнүүдынь,
Хүгжэм мэтээр хүсэл дайраад сэrbэнэл,
Зүлгэ ногоо, зүһэн бүрийн сэсэгүүдэй
Толгой эльбээд, тойрон саашаа жэrbэнэл...
Ээрэмшээнэд, энеэлдэнэд, дүүлинэд,
Элэг наада эмхидхэжэ дууланад.

5

Хабсагай мүргэн, габшагай түргэн долгилһон,
Хатуу шулуу хамха сохин хобхолһон,
Сагаа Морин, Сагаа Морин мэлмэрнэ,
Хүхэ нуурай хүхэн дээрэ дэлбэрнэ.
Табан зүйлэй тахил хадаг хэдэрһэн,
Ташаан бээе таамаг хүлдөөр нэмэриһэн
Урин басагад уужа умдаа харюулнад,
Урилдажа уян хурдаа харуулнад.
Гэнэн үеын гэрэл толи дурасхал:
Гэмшэл, жаргал, гэнтын гуниг, баясхал.

6

Шэлэн дээрээ шэдэжэрхиһэн гүрэлөөдынь
Шэхэ мұрынь шэмэн гүйһэн гээгэдынь
Шэдитэ дуунай аялгатай сасуу бшуу,
Сэдьхэл зүрхэ шэrbээд абадаг минаашуу.
Нахилзаһан нарин хотогор бэлхүүһэнь
Намар эртын хюруу мэтэ нимгэхэн.
Һагшуур торгон һаруул нэмэри орёогоод,
Һарын толо дахан дахан дохёогоо...
Үдэшэ наран, үдэр һара гараһаншуу,
Үлгэн замбиин энеэбхилжэ байһаншуу...

7

Мүрэн дээрэлхэнь аалин аалин эльбэжэ,
 Мүнгэн сээжэтэ хун шубууды сэнгүүлхэн
 Гүн тайгын гүнгинөөе шагнаархан,
 Гүлзөөргэнөөр дүүхэнэры шэдэлнэб.
 Үхэр нюдэн, үлир, мойһо, нэрхэнүүд —
 Үзэсхэлэн дүхэригыг шэртэжэ,
 Атаарханад — ямар хайхан нюдэд бэ!
 Аалиханаар мойһон тэндэ шэбэнэнэ.
 Ай даа, амтайхан уралнууд,
 Алирханшые амья даран гүбэрнэ...

8

Эдир наһан! Эртын дуранай зүүдэн соо
 Эды болотор эзэлэгдэшоод ябаһанаа
 Энэл һэрибэб. Харьяа долгин миралзаад,
 Харанхы хүнийн хабшал соогуур ялалзаад,
 Хальман шулуу хабсагайһаа хэмхэлнэ,
 Халима дураар хасарым эльбэн үгэлнэ:
 «Харьяа, харьяа, харьялхыем дуулалза,
 Хабшал сооһоо хахинахыем шагналза,
 Сагаа Мориной сабшалхые харалши,
 Сайхан шүлэгэй урасхалһаа гаралши!»

9

...Үдэр хүнийн үнгэрһые мэдэнгүй
 Үе сагай үер соогуур урдажа,
 Холын холо хотон айлай гудамжаар
 Хори наһам хотиролдоһоор үнгэрлэй.
 Галуун болоод, газар дээгүүр дэбеэб,
 Эмниг болоод, элдин талаар дэлеэб.
 Үгын хайхаар үндэр дураяа дуулааб,
 Үргэн нютагаа үлгы болгон дуурааб.
 Мүрэн болоод, мүнгэн долгёор дэлеэб,
 Эрэ түрөөд, энэ мүнөө ерээб!

1

...Хобхо харгын хобол баряад,
Ходоро хийдээ автобус.
Хажуудахимни угаарташоо,
Хайран басаган — ногтоо хаш.
Хоёр нэгэн үгэ хэлсээб —
Хоорондомнай хэрэм.
Ухаан соогоо юушьеб шэбшээд,
Уринаар шэртээ тэрэм.
Хэниишьеб даа ханаал ёһотой,
Хэнтэглэнэб ханаандаа.
Харахан нюдэнийн эрбэгэрхэн,
Хайшааш хөөрхэн басагам даа!
Шэнэ жэлээр хэниие золгоод,
Шэбэнэн байжа зугаалха ааб?
Шэмэг арюун энэ наһаяа
Шэнэлэн хэнтэй хубааха ааб?
Элдэб бодол дотороо бодон,
Илдам басага һэмээхэн,
Хажуу тээһэнь хараадш абанаб,
Хасарынь... энэ ягаахан...
Бэеэ баряад, нэрэеэ ханаад,
Бэшэ олон хэрэгүүдээ
Бодоодш үзэнэм. Ямар һоним.
Баһал зосоом хүлгөөтэй.
— Танил болоё — гараа үгэнэб.
Тэрэм сухалаа хүрэнги.
...Байн байһаар дадабаш хадби,
Басаганай сухал таранги.
Омог дорюун дүүхэй байшоо,
Ойлгоогүйлби тиигэжэ,

Орон нютаг, обог нэрээ
Нэрлэлсээлди иигэжэ...
Сэнтэһэн сонхын сэнхир мүльһэн
Амисхаалда хайлаад,
Сэгээн манан үүлэн мэтээр
Сээжээ сэлин найлаа...
Улаан-Үдын түмэн галнууд
Урдынхиһаа гайхамаар!
Угалзатан, толо татан,
Угтабал даа, айлшанаа...
Шэнэ жэлээр нүхэдөө золгоод,
Шэбэртгээ бусахаяа,
Шэнэ һонин, шэнэ шүлэгөө
Шэбшэн хамта хэлсэхээ,
Түрэл хото Улаан-Үдээ
Түлэг яаран ерээб,
Амар мэндэ, амар мэндэ,
Ахадүүнэр, привет!
Хобхо үйлсын хобол баряад,
Ходоро хиидээ автобус.
Харин өөрым сэдхэл нэнгээ —
Хахасалганшье дүтэлөө хаш...

2

...Энхэ баян энэ дайдын
Элдин хонгор харгыгаар
Эмниг бором хазаар дараад,
Эршээ мэдэн зурыгаа...
Сээжэн сооһоом халин гараһан
Сэлээн бурыад аялга
Сэлгээ голой нюрган дээгүүр
Шэмээтэһээр ошобо лэ.
Найхан даа, найхан,
Һанаан сэдхэл сүлөө.
Һаруул нютаг Юрөө сомон
Һаял нютаг хойном үлөө.
Харгы һураад саашалхаяа

Хажуу тээшээ годироод,
Малшан айлай эшэгы гэртэ
Мэндээ дуулган орооб.
— Хаанаас явна, залуу хүү? — гээд,
Намаран халуун сайгаа
Наяа шахахан халха хүгшэн
Намнаа түргэн асуугаа.
Халуун сай... Шара тоһон...
Хатуу арзынш балгалайб.
Хамаг һониноо хубаалдаһаар
Хахад үдэр болголойб.
Дуулдаа гэнтэ газар тээһээ
Дуунай урин абьян.
Дуулим агаар хаха зүһөөл
Дуран зүрхым буляан.
Түрэл арадайм түрэл хүгжэм
Шэхэнэйм үзүүр шэрбээд,
Шэнгэн дуута булжамууртал
Шэмэг хонхоор жэргээ.
...Мориной турьяан. Тэрэнэй һүүлээр
Монгол эмээл хан гэбэ.
— Хүүхэн ерлээ, — баяртайгаар
Хүгшэн гараа зангаба.
Ороод ерээл залуу бүсгүй,
Омог хурса нюдэтэй.
Тольбо торгон дээл дээрэнх
Торгон гэзэгэ хэбтээ.
Ябаха сагшые хирэтээл хадаа,
Яаран газар гараалби.
Эшэгы гэрһээ холодоошые наа,
Эрьен һөөргөө хараалби.
Һайхан даа, һайхан...
Һанаан минии хүлгөө.
Һаруул шарай — түрэл дүүхэй
Һарабшалан үлөө.

1

Нараар халима
Намарай үглөө хэн.
Намтай сугтаа
Өөрым бодол хэн.
Сэдьхэл тэнюүн
Сэнгэжэ ябаа хэм,
Энхын хүсье
Иигэжэ хараа хэм:
Үйлсын асфальт
Сүмэрэ сохин,
Үндыжэ гарахан
Үбһэ ногоон
Элшэ дагахан
Эрмэлзэл бэшэ гү,
Сүлөө нэхэн
Сүлдэ бэшэ гү?

2

Уляангирай набшаһад
Улайрна, шарлана
Урилдаһаар һубариһаар
Унажал байна,
Унажал байна,
Аяар холы зорижо,
Арилха ханаатай
Аалиханаар үйлсэдэ
Амархаяа бууна,
Амархаяа һууна.
Үйлсэ дээр таниие
Үглөөхгүйл даа.
Хамсы шууһан абгайхан
Хамажархиха даа,

Хамажархиха даа.
Уляангирай набшаһад,
Унахаяа бү яарыт.
Урин хабар болотор
Мүшэрнүүдээ бү орхиит,
Мүшэрнүүдһээ бү таһарыт, зай гү?

3

Үдэшэнь бүрхэбэ.
Үүлэд шэнэһэдэй ногоон урал
Үер амтан хүхөөрөө шударба.
Хорин хоёрдохи хабараа
Хамта иигэжэ угтаһан
Хүхэ нюдэтэй эдирхэн дүүхэймни
Хормойгоо һанжуулһан
Бараан үүлэдые обёорон,
Зүрхэнэйм һүбэ уруу
Зүү шааһандал шэбэнэнэ:
— Аадар орохонь...
Үсэгэлдэр мүнделһэн
Үнгэжэн набшаһаараа
Һаглагархан хуһаншые
Һаршаганана:
— Аадар орохонь...
Ойр зуура дуугаа мартаадхиһан
Ойн заахан шубуухай
Гайхангяар нюдөө сабшалаадхиба:
— Аадар орохонь,
Аадар орохонь.

4

Олоногүйб шамайе, олоногүйб омог зугаа,
Оршон байдалай оньһо зангилаа олоногүйб.
Огторгойн бүрхэгһөө боложо,
Олдоногүй гүш, дуун?
Тэрэ долгёон нютагтаа

Тэсэ ядан хүлээгшэ
Тэнюун ханаата басаганайм гунигһаа боложо,
Ерэнэгүй гүш, дуун?
Али намарай шиигтэй халхин
Хүйтэ нойтоор амилан,
Хотын хотируу гудамжаар
Хойшо урагшаа тэнүүлтэн,
Шүлэгэй
Шүрэ зэндэмэниие
Шүүрээд, туугаад ябашоо гү?
Орогүйшэг гудамжа,
Ошохом галта завод уруу!
Абарга хатан ахатанай
Альган дороһоо сорголһон
Ажалай ягаан дүлэн соо
Амиды бодол олохоёо
Ошохом галта завод уруу,
Орогүйшэг гудамжа!

5

Газарай нюрган дээр
Гасаланта
Мүндэртэ хүни хүмэрижэ,
Гансата лаг харанхы болоод,
Түмэн сая элүүр хүнүүдэй
Түбхин хайхан нойр соо хайлан,
Түбэгтэ хүни намдуу аалин гэгээрбэ.
Үглөөнэй электричкын
Хуугайлха абяантай урилдан,
Хүнүүдэй ухаанда
Үдэрэйн хэрэгүүд һэрибэ.
Солгёон даа, ехэ хотын үглөө!
Кремлин часы сагаа тооложол байна.
Сохисын хүндэ гээшэнь —
Энэ шэдитэ эпохын,
Энэ үдэрнүүдэй,
Энэ дэлхэйн ажаמידаралай

Һудаһа зүрхэнэйн сохисо иимэ гээшэ гү?
Зүрхэн, — гайхамшаг оньһон — зүрхэн!
Хэрбээ нэгэтэ нэгэн зогсошоо хаань,
Хэлээ хазаад,
Хэнээ мартаадхихаш —
Хамууршаншье бай,
Инженершье бай.
Өөр өөртэш
Өөрыншни саг — зүрхэн...
Бүмбэрсэгэймнай зүрхэн гэжэ
Баһа байха.
Бүхэдэлхэйн амитан зоной зүрхэнһөө
Бүридөө ёһотой тэрэ.
Ганса нэгэнэй зүрхэн
Гасалжа магадгүй, харин
Гайхамшаг даа
Галта юртэмсын зүрхэн,
Үеын үедэ
Үхэлгүй мүнхэ зүрхэн...
Зүрхэн!

ЗАМБИИН СОЛО

1

Балай хооһон юртэмсын
Галай тооһон хүлгөөн соо
Наранай нангин хэлтэрхэй,
Шуһанай заахан сэсэрхэй
Галзуу дүлөөр амилһаар
Газар болон ерээ гээ.

Уураг бурма замбуулин
Ууралтаһаар намхайжа,
Уһан сэгээн аадараар
Угаалгажа хүхэрбэ.

2

Амигүйхэн дэлхэйе
Агаар — эхэнь тэбэрижэ,
Элшэ дулаан эльгээрээ
Эсэгэ наран энхэржэ,
Бүмбэрсэгэй һаба соо
Бүрхэг сэнхир далай соо
Одоо сагай эхин
Ори ганса ургамал
Найгалзаһаар, ганхаһаар
Найдал эдлэн мүндэлбэ.

3

Дууран байгаа үе саг
Дүүрэн амяар амилжа,
Шуһа ногоон ургамал
Шулуун эрьеэ абирба.
Тэнгис далайн оёорһоо
Тээхэр тээхэр араатан,
Хомхой, үлэн, уланха,

Хорхой бахын хамаатан
Замаг байраа орхижо,
Замбии дээрэ гараба.
Мянган мянган жэлдэ
Мяха шуһаяа залгилсан,
Хүлэр шулуун дэлхэйе
Хүрьһэжүүлһэн гэхэл.

4

Арьял тарьял мододой
Аяар тэрэ оройгоор
Абиран хүрэн ябагша
Абарга шэрүүн набартан,
Галта Азиин хүйһэндэ
Газар гэшхэн түүрээбэ.
Хүнды тайгын хүнхинэсэ
Хүн солоёо нэрлэбэ.

5

Урда хоёр набараараа
Удар татаха шадалтан
Улай бэдэрэн шэншэлжэ.
Үтэр татар юумэнһээ
Үргэн гүйхэ табгайтан
Үбһэ бэдэрэн шэншэлжэ,
Хуушан далай байгаалиин
Хубаарһаниинь тэрэл даа.
Хоёр можо таһаржа,
Хёморһониинь тэрэл даа...
Арбан сая жэлдэ
Агуу тэмсэл бусалһаар
Хүхэ замбиин хүйһэндэ
Хүнэй засаг тогтобо.

6

Түүхын аглаг эхиндэ
 Түүхэй мяха жажалжа,
 Бүрхэг байһан тэнгэри
 Бүүр түүрхэн ойлгожо,
 Зэтэртэйхэн модоороо
 Зэбсэглэжэ ябахадаа,
 Зэбүүн ехэ ангуудаар
 Зэһэлдэжэ ябахадаа,
 Гал харан хүрдэжэ,
 Гараа хунган унаба.
 Галаб хүйтэн дайдада
 Гансаардахаа болибо.
 Тэрэ гэхэн сагһаа
 Тэгүүншэлэн мүргэлэй,
 Газар дайдын зулайда
 Ганса хүсэтэн — хүн бэлэй.

7

Зэнхыхэдэжэ манарһан
 Зэрлиг ехэ замбитай
 Хүнэй ухаан зүрилдэн,
 Хүрэжэ ерэхэн түүхэтэй.
 Орой хүнийн хабхарта
 Одон сэгээн огторгойн
 Бараан үүлээр хушагдан,
 Бадашаад абаха хирэндэ,
 Сагаан галаар зуралзан,
 Сахилгаалжа байхадань,
 Мунхаг ябаһан хүнүүдэй
 Мухар хүзэг хэргэжэ,
 Мундуу ехэ хурмастада
 Мүргэл хэхэн гэдэг лэ.
 Энхэ мүлһэн хойто далайн

Эрьеэ орхёод добтолходонь,
Эндэ тэндэ хангил уулын
Эһэн галаар шэдэлхэдэнь,
Мүрэн далайн үерлэжэ,
Мүшхэн түрин добтолходо,
Мүнхэ сэгээн огторгойһоо
Мүндэр саһаар шэдэлхэдэнь,
Адар ехэ замбуулинтай
Арсалдахань бэрхэ гэжэ,
Арбан хургаа ниилүүлхэдээд,
Арьяа баалаа дурдаа гэхэ...
Оо... Хүн, хүн!
Омог һайхан солотойлши даа.
Оршолонтын гасалан соогуур
Орилон, дуулан ерээлши даа...

8

Агы нүхэн байраһаа,
Аба ехэ хайдагһаа,
Эхын сэмүүн засагһаа,
Эб хамтын байдалһаа,
Холодон холодон ерээшэ
Холборхойхон юртэмсэ.
Дүтэлэн дүтэлэн ерээшэ
Дүхэриглэһэн юртэмсэ.
Хохидол жаргал хоёрой
Хоорондоһоо мултарһан,
Залгаа мүнхэ табисуурай
Забһархайһаа сүндэлһэн
Хүнэй хобдог эрмэлзэл
Хүсэрхэжэ эхилбэ.
Замби түбиин хойморто
Засаг түрөө тогтообо.

9

Үндэр манхан тэнгэрийн
Үнсэг доро мухариһан,
Үлгэн ногоон дайдада
Үхэл зоболон дэлгэржэ,
Тэнсүү байһан юртэмсэ
Тэмсэл, шуһаар лугшаба.
Уйгааг болон үрхиржэ,
Уйлаан ёолоон оршобо.

10

Ангай мяха жажалха
Аятай зохид байбашье
Хүнэй хүзүү мүлжэхэ,
Хүсэл зориг хурсадажа,
Амитан бүгэдын хоорондо
Аба хайдаг эхилбэ,
Абажа ерэнхэн дайсанаа
Богоол болгон дарлаба.

11

Удаан удаан сагта
Улаан шуһаар угаалган,
Богоолшолгын үе саг,
Богоһо дээрэ хаяулжа,
Хобдог хара һаналгүй
Хонгор ехэ хара зон
Баян ангиин һабарта
Барлаг болон шэдүүлбэ.

12

Зуунхан, зуунхан жэлнүүдтэ
Зүүдээ манан нойрсоһон,
Зүүнэй холын дурна зүг

Зүрхөө шагнан хэргэжэ,
Дабхар дабхар дарлалтын
Дархи доро хэбтэһэнээ
Далаяа һэбин тэнийжэ,
Дархан солоо шэбшэбэ.
Баруунхани барууни
Баян ангин хүл доро
Дэлгэр баян дайдаяа
Дэбһүүлхэдэжэ байһанаа,
Бараанхани ухаандаа
Багсаахадажа ойлгобо,
Балта Хадуур хоёрые
Бахим баряад дуулаба:
«Эзэрхэг зэбүүн засагые
Эрьһэһэнь халыха ухаан бии.
Эрьюутэйхэн таанарые
Эмиржэл орхихо хүсэн бии.
Нойтон, хүйтэн замбиие
Ногооруулха ухаан бии.
Ноёрхуухан таанарые
Номгоруулха хүсэн бии».

13

Хүһэрэй яһаар ярьһан
Хүрьһэ зузаан газар дээр
Хүн жамын угсаатан
Хүсөө хэмнэн тэмсэһээр
Хорвоо сагаан юртэмсы
Хоёр болгон хубаажа,
Хоорондынгоо арсалдаа
Хоног бүри шийдхэһээр...

14

Бүрхэг тэрэ дайдые
Бүхэлээр залгаад садаагүй,
Атлантикын саанахи

Алтан ноёо — Капитал...
Дурна найхан тубие
Дүүрэн эзэлэн бодогшо
Хамтын жаргал багтаахан
Хангил үндэр Социализм...

15

Шүһа үнэхөөр хангалтаад,
Шууяан түрэнэ баруулжаа...
Номгон байдал зэнгэжэ,
Ногоон гэнтэ ганхалзаа.
Намжаа ехэ орондом
Наран, наран, наран!
Наһан соомнай мүүхэшэгүй
Нангин агуу Дуран!

16

Мүнхэ нийгэм — коммунизм.
Мүнхэ үймөөн — дайн дажар.
Иимэ хоёр һүүлшын зам
Шүһан соомнай гулгана.
Мүнхэ нийгэм залгабал,
Мүшэтэ замбиин шарайда
Энхэ мийэрэл намаалан,
Ухаан сэдхэл хоёрой
Заяа заахан худалнууд
Бүрилдэжэ жаргахал.
Хүмүүниие үзэн ядалгы
Хоро шараар эһээгээд,
Хүршэнь нэгэ хүршэдөө
Ёрын нохой тухирбал,
Жэбэ жонхо сэдхэлтын
Зэбүүн хүсэл бээлжэ,
Үеын үе сагта
Үнэхэн тоборог үрхирхэ,
Үнгэ ногоон дэлхэйе,
Үбшэн тахал эдлэхэл.

Хүдэр найхан балсанта
Хүн жамын угсаатан
Үлгэн дайдын хормойдо
Үнэр удамаа алдажа,
Ган гэнжын буналгаан
Гашуун түбии залгихал даа.

17

Дурна уужам дайдын
Дууша агуу арадууд,
Сэлгээ баруун хизаарай
Сэсэн сэлмэг хүбүүд,
Ганса бэшэ, хамтааран,
Гар гарһаа барилсан,
Дүрбэн ехэ түбиие
Дүхэриглэжэ тойроод,
Атлантикын саанахи
Ада тамын эзэдэй
Айдаһаа хүрэмэ шэрүүн дуу,
Атом, пушка, жадануудайнь,
Алтан шара ноёогойнь
Хайлашамаар халуун дуу,
Энхэ найхан эбэй дуу,
Энэ замбиин замай дуу,
Эхилээл даа, нүхэдүүд!
Зэрлиг богоһоо алхажа,
Сэмүүн байдал тогтолой.
Борын үхэл хүлгэжэ,
Гэгээн үүры угталай...
Хүмүүний зам —
Коммунизм!

Хангай ехэ тайгаһаам
дуулим газар байхагүй.
Халюун шаргал дайдаһаам
уужам нютаг байхагүй.
Байгал номин далайһаам
гүнзэгы уһан байхагүй.
Баян Совет оронһоом
һаруул орон байхагүй.
Бурьяа түргэн Ангараһаам
тэршээ мүрэн байхагүй.
Буурал эжым юрөөлһөө
сэсэн юрөөл байхагүй.
Аглаг сэнхир тэнгэриһээ
алас хизаар байхагүй.
Агуу Партиин һургаалһаа
оюун номнол байхагүй.
Хун шубуун гарбалһаам
һайхан һүлдэ байхагүй.
Хуһан модон сэргэһээм
мүнхэ модон байхагүй!

Далайһаа далай хүрэтэр улаан тугуудаар долгисоһон
Далай ехэ Зүблэлтэ оронойм хүрэ хүлдэнь гайхалтай,
Дабагдашагүй зориг, далайшагүй нангин хүсэлтэй
Далтиршагүй эрэлхэг зэбсэгтэ хүсэтэй.

Дүшөөд жэлэй үмэнэ талмай дээрэ
Дүрөөдэ мордоһон улаан одото морин сэрэгнай
Дүхэриглэжэ ороһон хариин хархис этэгээдүүдые
Дүрбэн зүг, найман хизаар руу намнан сохёо бэлэй.

Морин сэрэгнай мүнөө мотоорой хүсөөр хэлгэгдээ,
Модон эшэтэ жадануудынь ракетэнүүдээр зэхэгдээ.
Жэлһээ жэлдэ манай жагсаал хүрөөтэй
Жэгдэ алхасамнай дэлхэй дүүрэн дорьбоотой.

Багша Ленинэй бадаргаһан алтан ошон
Балай харанхы хүниие хаха эсхэн гэрэлтүүлээ.
Түмэн жэлдэ бүхэшгүй түүдэг болон соробхилжо,
Түби дэлхэйн мүйһэн хуягыг түгдэ сохин тэхэлээ.

«Бүмбэрсэгэй зургаанай нэгэ хуби
Бүхыдөө улайба СССР», — гээд,
Бүрин эрхээ олоһон малша эсэгэмни дуулаа хэн.
«Улаанхан пулаадаа боожорхёод,
Уласайнгаа парадта гарая даа», — гээд,
Ударник түрүү эжымни дуулаа хэн.
Иигэжэ шэнэ сагай шэнэ дуунуудые сэдхэлһээ зохёон,
Эхэ эсэгэнэрнай жаргал золыемнай ээм дээрээ
мандуулаа хэн.

Мүнөө мүнэн шэнги жагсаалда алхалнабди баран.
Мүшэтэ сэнхир замбуулин өөдэ баатарлигаар зорин,
Ерээдүйнгөө заяа хубиие эли тодоор харан,

Ехэ замдаа гаранхайл Агуухэ Совет орон.
Улаан талмайһаа эхилээд, Улаан-Үдэ хүрэтэр
Улаабхина улаан тугууднай, улаан хүлдэмнай.
Улаан тугууд, уряа дуунууд соо урин һайхаар мийэлзэн
Урмашуулна, ударидана манаа Ульянов-Ленинмнай.

Буурал түүхын эхинһээ ажалша малша арад зомни
Булгаршагүй хатуу сэдхэлээ улам эршэлбэ.
Булад журамта партияа даган нэнгэжэ,
Бутаршагүй жагсаалаар хэтынгээ нэгэдэл гэршэлбэ!

Арадайм алтан түүхэ
Аялга дуунайнь суурьяан соо.
Аяар холын дурдалга
Ардаг моридойнь турьяан соо.

Мундаргануудайнь нарьяан соо,
Мундуу ехэ түбэрөөн соо.
Бартаа тайгын шааяан соо,
Баатар сээжын хүнхинөөн соо.

Үргэн түмэнэйм үрезлгэ
Үльгэр туужын үнсэгһөө.
Гэгээн сагаан алдарын
Гэсэрэй номоной хүбшэһөө.

Хизааргүй талын зэрэлгээнһээ,
Хазааргүй агтын соёроонһоо,
Оройгүй тэнгэрийн сахилгаанһаа,
Оёоргүй далайн салгидаанһаа.

Олонойм урдын гашуудал
Оршолонтын оёор соо.
Ороолонгуудаар айлгаһан
Орхимжотын зүүдэн соо.

Хархис засагайн харанхы соо,
Хара бөөгэйн хараал соо,
Халдабарита тахал соо,
Хаад ноёдойн шорон соо!

Арад түмэнэйм илалта
Арбан долооной хубисхалһаа.
Ашата Ульянов-Ленинэй
Агуу сэсэн суртаалһаа.

Хатуу нангин шугамһаа,
Халуун Совет журамһаа,
Электрын номин элшэхээ,
Эрдэм соёлой эршэхээ!

Хүүгэн арадайм хүгжэлтэ
Хүгжэм дуунайнь далинууд дээр.
Хүдэлмэришэ, таряаша, малша
Хүнүүдэйнэ алтан гарнууд дээр.

Амгалан байдалайнь гуламта дээр,
Ажал, хэрэгэйнэ амжалта дээр,
Аха дүүнэрэйнэ түшэлгэ дээр,
Агуу нангин зорилго дээр!

Тунхаришагүй агуу зоригтой
Тусгаар түрэмбэ Ленин.
Тулалдан бодоһон пролетарида
Тугынь болобо генинь!

Мүнөө сагай мүнхэ харгы
Мүрлэн түрэмбэ Ленин.
Мүндэлэн бодоһон пролетарида
Мүшэн болобо генинь!

Ангийн ехэ тэмсэл дээрэ
Ахалан түрэмбэ Ленин.
Алхамаа нэгэдэһэн пролетарида
Аялга болобо генинь!

Арбан зургаан оной
Арын сэрэгэй албан...
Ара Хэрээтэ, Дабаатаар
Түлэг дундаа таталган.

Утаа хаяһан товарна
Утаар татан эшхэрнэ.
Нютагһаа гараадүй хүбүүдэй
Нюргаарнь дагжа хүрэнэ.

Хүршэ хотын вокзал дээр
Хүхинэн байна түмэн зон.
Холын баруун хизаар руу
Хотирон ошоно түмэр зам.

Алхам бүридэ тулгаатай
Арбаа тэргын хахиналдаан.
Арһан сумаа ашаатай
Ардаг моридой турьялдаан.

Хүхүүртэйхэн архиин
Охин гээшэнь гайхалтай.
Хүдөө талын хүбүүнэй
Хүнды сээжэнь хүлгөөтэй:

«Эзэн хаанай войнада
Эльгэ зүрхэм доһолно даа.
Эльгэ зүрхэнэй доһолоош хаа,
Эридхэн захяа тангаригтайб.

Эжы абаяа ханахадаа,
Эрөөн нюдэм мэлмэрнэ.
Эрөөн нюдэнэй мэлмэрхэдэ,
Эльбэлэй болилой, туһагүй даа.

Австри, Германиин войнада,
Айдар зүрхэм доһолнол даа,
Айдар зүрхэнэй доһолоош хаа,
Аминай шахаа тангаригтайб.

Аба эжыгээ ханахадаа,
Алаг нюдэм мэлмэрнэ.
Алаг нюдэнэй мэлмэрхэдэ,
Аршалай болилой, туһагүй даа».

Сэнхир шэрэтэй товарна
Сэлэнгын хүүргэ нарьюулхаар,
Намарай сэддэг тэнгэридэ
Нарбагар утаагаа бушхуулхаар,

Аяар баруун хизаар руу
Уняар татан шуумайба.
Байгал далайн эрьенээ
«Баяртай» гэнэншүү хуугайлба.

Холын холо дайда руу
Хонгор нүхэдөө мордохуулаад,
Хотондоо үлэнхэн бэрээдүүд
Хоорондоо зохёон дуулалдаа.

Гасалан ехэ дайда руу
Гансата нүхэдөө мордохуулаад,
Гансаардан үлэнхэн басагадууд
Гажаран иигэжэ дуулалдаа:

«Аянай холые зорин ябагша
Ангир шубууд хөөрхы.
Арын сэрэгтэ татуулан гарагша
Абын хүбүүд хөөрхы.

Хаяата тэнгэрээр дэбин ябагша
Харихал шубууд хөөрхы.
Хариин хизаар татуулан гарагша
Хайрата амараг хөөрхы».

Хүн боложо улаяа шоройдохоор,
Хүлөө дүрөөдэ хүргэхэ болохоор,
Адуунай бэлшээри — нютагтай байһан,
Агтын жолоо — нүхэртэй ябаһан,

Дуугай хонгор талын хүбүүд
Буугай оньһо таниха боложо,
Хариин тэрэ холо газар
Дариин утаа үнэрдэжэ,

Арбан долооной шэрүүн намар
Ара нютагаа бусажа ерэбэ.
Али олье ойлгохо боложо,
Аргагүйхэн долоржо ерэбэ.

Жабартай хүйтэн намарай хүни
Жалгын эхинэй зэдэлшэтэр,
Забилжа хууһан нютагай баянай
Замбаа сайгаа алдажархитар

Гэндэн-Добын ара талаһаа
Гэнтэ хэншьёб дуулаа гэдэг.
Гэргэд һамгад һонор хадаа,
«Гэдэргээ харангүй баруулаа» гэлсэдэг.

«Хабтагай ехэ дэлхэйе
Капиталтан юундэ дарладаг юм?
Хамтаараа орьёлон бодохолди,
Харюумнай нэгэн — винтовко!

Байгаа ехэ дэлхэйе
Баяшуул юундэ дарладаг юм?
Барандаа орьёлон бодохолди,
Бариха юумэмнай — винтовко!

Буурал ехэ дэлхэйе
Буржуйнууд юундэ дарладаг юм?
Бултадаа орьёлон бодохолди,
Буруулхаа һаатнай — винтовко!»

Балтийн далайн эрьснээ
Балтын дорьбоо дорьбоожо,
Буржуйнууды үндэнөөрнь
Булга сохин хүнөөжэ,

Петроградай талмай дээгүүр
«Интернационал» хүнхинүүлэн,
Кронштадтын мүлхэн дээгүүр
Алдар солоёо мүнхэлүүлэн,

Октябриин Ехэ Хубисхал,
Огторгой тулама баясхал,
Оюун Ленинэй тэмсэл,
Олон түмэнэй хүсэл

Харганаата газарта
Харгы гарган ерэбэ.
Харанхыта газарта
Гэрэл татан ерэбэ.

Хагсуу шуурган хүдэлбэ гү —
Хара далай долгилбо.
Хамаг олон хүдэлбэ гү —
Хархис засаг хамхарба.

Саһан шуурган эхилбэ гү —
Саяан уула доһолбо.
Сая түмэн хүлгэбэ гү —
Сагаан хуули хамхарба.

Баргажан шуурган бударба гү —
Байгал далай долгилбо.
Байгаа арад батажаба гү —
Баян анги хамхарба.

«Аглаг нарата юртэмсын
Алтанхан хушуута одон юм.
Арадай засагы мандуулха
Агуу Ленинэй бодол юм.

Соёгоо нарата юртэмсын
Соохорхон туяата одон юм.
Соведэй засагы мандуулха
Соёлто хайхан бодол юм.

Бооридоо нарата юртэмсын
Болорхон хушуута одон юм.
Болбосон засагы мандуулха
Большевик партиин бодол юм.

Оршолон нарата юртэмсын
Ошонхон туяата одон юм.
Оюун засагы мандуулха
Олон түмэнэй бодол юм».

СОВЕТ ХҮНЭЙ СОЛО

Замбиин зулай орёон
Замай холы зорёод,
Золтой хүнэй нюдөөр
Золгоо манаа майор.

Совет агуу ухаан
Согтой хүхюун алхаа.
Солгёон дуугаа дэлеэд,
Солынь дуудаа поэт.

МИНИИ ТООНТО

Үлзытэ-Хаанай хормойдо,
Үндэр Хуhatын үбэртэ.
Хара-Хүнхэрэй эхиндэ,
Харьяа Заганай адагта

Бэлхүүhэсээ ногоотой
Бэлшэр гэжэ нютагта
Тоором хара хурьhэн соо
Тоонто минии булаатай.

Үлгэтэйхэн хүбүүмни
Үрбын үрбын хүн болоно.
Үдэхэ бүрээ яндуулни
Үнгы юумэ хэрэглэнэ.

Үдын наранаар сасуулхан
Үнөөхи найхан амарагни
Үелсэнхэн намайгаа
Үглөө бүри химэлнэ...

НҮХЭРЭЙМ ЗУГАА

Хатуу арзын охиндо
Халаад ябаха хамбаандаа
Оршолонто дэлхэе
Ойлгожо ядадаг зоболонтойб.

Элдин сагаан дайдаараа
Элүүр сэнгүү ябахадаа,
Уунги салшаа хүнүүды
Үзэн ядадаг заншалтайб.

Гансаарханаа үлэшөөд,
Галайнгаа амһарта һуунам.
Гааһаа һорон, һорон,
Гарайнгаа альга шаранам...

Ошоһон нүхэдөө үдэшөөд,
Орбойжо гэртээ һуухадаа,
Орой дээрэхи оглогортоо
Олохон юумэ бододогби.

НАРА НАРАНАЙ НЭЛГЭЭН

Үүрээр эртэ тэнгэри-хүбүүн
Үнэтэ алтан бэһэлигээ гаргаад,
Замби-дүүхэйтэй бүхэли үдэрөө
Заяалан наадажа жаргаһан гээ.

Аляалжа байһаар тэнгэри-хүбүүн
Алдажархиба алтан бэһэлигээ.
Мүшэн-нёлбоһоор гэнтэ уйлажа,
Мүнгэн толиёо гаргаһан гээ.

Түрэл хүдөө нютагайхим
Түбхинөөд байна тээсгэнэй.
Түбһэн юумын түлөөдэ
Түлихөө болёо пеешэнээ.

Харгаанатаар ябагты,
Халтад гэбэл сайханаа
Харахан электроплиткэ дээр
Халаагаадхиха байха даа.

МЕДПУНКТДА

Сагаахан халаадайн энгэртэ
Санитариин тэмдэг-хэрээһэн.
— Зүбшөөгыт, доктор, орохые,
Зүрхээ шалгуулхаа ерээ һэм.

Сарбуугайм худаһые барижа үзөөд,
Сарюухан уралаараа мийэрбэ.
Гасаалхал ханаатай ороһон аад,
Гарнуудни юундэшьеб шэшэрбэ.

Үргэдэг кранай үндэртэ
Үхинов Доржомнай гансааран.
Үхэгэй шэнээн шулууды
Үлхүүлэн ябтална аргаахан.

Үргэдэг кранай үндэртэ
Үргэлжэ далбана улаан туг.
Үртөөдэ баранһаа түрүүлжэ,
Үглөөнэй нарантай уулзадаг.

МОНГОЛ БҮСГҮЙ

Хабарай халюун сагыг
Хатаралдажа угтадаг
Бүхэнтэйхэн тэмээдтээ
Бүсгүй ямар мээхэйб даа.

Буурал найхан буурынгаа
Буйлан байхы харахадаа,
Эдир бүсгүйн нүдэндэ
Эжэлүүдгүйхэн мэлмэрнэ...

Бүлэг хуһанай һүүдэртэ
Бүрхэнги нюдэтэй хүбүүхэн
Номоо үзэһэн янзатай
Ногоон дээрэ хэбтэнэ.

Хахад хуудаһа уншаад лэ,
Халта һанаа алдажа,
Шэжэр алтан нямняда
Шэбэнэн хэлэнэ юушьеб даа...

ДОРЖИМА

Зунай дуулим үдэшэлэн
Зурынал, харлалал харгымнай.
Зулгы урихан зангаараа
Зугаалыш намтаяа, Доржима.

Ходоог тэргын хооробхоо
Ходорнол, хотирнол харгымнай.
Хотогор улаанай турьяан дор
Хоюулан шэнэлээл, Доржима.

Эмнигын мэдэнгүй гэндэбэш, зүү,
Эмээлдээ тэгшэхэн хуугаарай даа.
Эдирхэн наһандаа гэндэбэш, зүү,
Эсэгынгээ нэрье ханаарай даа.

Заншалаын мэдэнгүй гэндэбэш, зүү,
Захяам бүүхэн мартаарай даа.
Залуухан наһандаа гэндэбэш, зүү,
Зангыень мэдээд абаарай даа.

ГУНИГ ДУУН

Уулаар бороон орожол байна,
Ухатай гээшэнь тэнсэлгүй.
Урихан шамаяа ханажал нуунам,
Уйтайш гээшэнь тэнсэлгүй.

Шэлээр бороон орожол байна,
Шэнгэн манан тунаагүй.
Шэбэртээ ханажал нуунам,
Шэлтэй архим хороногүй.

Сэнгүүхэн бодолыем намаргааша
Сэлезнэйм гурбан Мэдэгмаша.
Сэлезнэйм гурбан Мэдэгмаша —
Сэдьхэлэйм гурбан эрьюулгэ.

Наруулхан бодолыем намаргааша
Нахилтын гурбан Мэдэгмаша.
Налхитын гурбан Мэдэгмаша —
Нанаанайн гурбан эрьюулгэ.

ЭДИР НЭГЭ ХҮБҮҮНДЭ

Нүхэдэйнгөө дунда шалгархан
Нюдэндөө галтай хүбүүн бэлэйш.
Архиин альбанда сохюулжа,
Амитанай дунда хэлсүүлээш.

Сэдьхэл ханаагаар тэгшэхэн
Сэлмэг бодолтой хүбүүн бэлэйш.
Сэржэмэй альбанда сохюулжа,
Сэлезнэй дунда хэлсүүлээш.

Арбан жэлэй ерээдүйе
Аржыса хаража байгааш хаа даа,
Маргааш ерэхэ үйлэ хубинь
Манан сооһоо толорнол даа.

Зуунхан жэлэй ерээдүйе
Зурыса хаража ябааш хаа даа,
Үглөө ерэхэ үйлэ хубинь
Үүлэн сооһоо толорнол даа.

ХАБАРАЙ ДУУН

Шэнхинээд хүхын дуун
Шэбэртээр зэдэлшоо.
Сэдьхэл зүрхэмни
Сэнгэн хүлгэшөө.

Дулаахан хабарнай
Дуулаһаар ерээл даа.
Дуулимхан дайдамнай
Дуунһаань һэрээл даа.

Эльгэн шулуугаар эрьеэ дэбдижэ,
Эмнигэй хурдаар харайн ерэнэн
Эрдэни сэгээн Аха голнай
Энхэ саһан эхитэй бэлэйл.

Хүрин шулуугаар улаяа дэбдижэ,
Хүлэгэй хурдаар харайн бууһан
Хүхэ сэнхир Аха голнай
Хүнэй хүбүүн солотой бэлэйл.

НЮТАГАЙ ШЭНЖЭ

Халюун талата Бурядаа
Харан, харан байхадам,
Хангай тайга нэмэритэй
Хадынш орон хэбэртэй.

Уудам талата Бурядаа
Удаан, удаан харахадам,
Уняар манан дэнзэтэй
Уулынш орон янзатай.

БАЛЬЖАНИМАДА

Алаг сээжэм уйтарба...
Алин гээшэб дохёошни?
Аяар гурбан һара соо
Абьяагүйхэн ябаналши.
Горидол баяр хоёрнай
Гороолно гү даа досоошни.
Горьёсын сэнгүү аялга
һануулна гү даа найзашни?
Залхуугай мананда абтажа,
Залирхаа али һанаа гүш?
Заяанай хуули иимэл гээд,
Замайнгаа утые мартаа гүш?
Уйдхарай жабар шэмэрүүн гээд,
Уйлажа, нүхэрни, ябана гүш,
Уушханайл хэрэг амисхаал гээд,
Уймажа төөрижэ ябана гүш?
Найманхан харьяата хүмүүндээ
Найдалаа алдаад ябана гүш,
Найдамаар нүхэрни үгыл гээд,
Найгаргажа али ябана гүш?
Тоонтото манхан дэлхэйгээ
Тойрохо хүсэл үгы аал,
Тоонотойхон гэрэйнгээ заяашые
Тоһодохо һанал үгы аал?
Сэнхиимэ сэгээн агаараа
Сэгнэхэ хүсэл үгы аал?
Шэнхинэмэ гэгээн аялгаа
Шэбэнэхэш бодол үгы аал?
Галгиһан мүрни гансал гээд,
Ганхарха ямар хэрэг бэ,
Гангинаһан нохой харажархёод,
Гажарха ямар зүрхэн бэ?
Даяанхан дайдаа дабаха гэхэн

Дарьягар шүрбэхэн хүл яагааб,
Дангинын гунигыг гүрэхэ гэхэн
Дабһалиг шэрүүн бэе яагааб?
Сэлезнэй хүнийн сэлгээн соохоно
Сэнгэхэ гэхэн сэдхэл яалайб,
Сэсэгээр бүрхөөхэн балшар наһаа
Сэргээхэ гэхэн хүсэл яалайб?
Аадарай һэрюун дуһал болоод,
Амилха гэхэн бодолш хаанааб?
Ангажа хэбтэхэн талын сээжэдэ
Адхарха гэхэн хүсэлш хаанааб?
Угайнгаа сагаан түүхэ ханаад,
Уяржа нэгэ дуу дуулаял.
Ургылжа гүйлдэхэн хонидоо ээрэн,
Уянга һайхаар хөөмэйлэл.
Ушаран шэнэлхэ басагаа ханаад,
Урмашан нэгэ үльгэр хөөрыш.
Урилдан түбэрөөшэ адуугаа угтан,
Урдынгаа маягаар гуугайлыш.
Улаанхан хадынгаа магнай дээрэ
Уралаа хүргэжэ хүсэ гуйял.
Урасхал сэлюун хормой дороһоонь
Ундаа харюулжа, шадал абаял...
Дүрьемэ хотын ажамидаралай
Дүлэн соохоно оромсоороо,
Дүмүү бэшэ заршам ёһын
Дүрбэн жолоо тэгшэ адхаарай, —
Гэхэн шинии захяа найдал
Гэнтэ мүнөө ханаандам ерэжэ,
Гэдэргэ үгын сохидол соохоно
Гэршэ болгон хануулналби.
Үе сагнай долгёо нюугаад,
Үлгы мэтээр намхалзажа,
Үдэр бүрийн боро хэрэгээр
Үгын долги номгоруулна.
Айдар халуун энэ хаһадаа
Аймхай номгон ябаал хаа даа,
Аймаг зоной хүлгөө оньһы

Ойлгонгүйгөөр үнгэрөөл хаа даа,
Тугаар хаяын тугал буруу
Туужын хэшэг болгоогүйл хаа,
Тулиһан зобоһон хүнэй заяа
Тушаан боложо ойлгоогүйл хаа,
Айл зонойнгоо ажабайдал
Альган дээрээ хараагүйл хаа,
Аяг мэхэтэй зарим нэгэниие
Саарһан дээрэ тоншоогүйл хаа,
Үе сагнай долгёо бухаад,
Үбэр таладаа миралзуулан,
Үглөө бүрийн жэжэ хүсэлөөр
Үрэ зүрхыш мохооруулхань.
Уран үгын шэди һанан,
Урмаа, нүхэр, бү хухарыш,
Урдажа байһан уһан сооһоо
Умбажа гараад,
Энээгыш!

Аяа хайрата нүхэрни!
Арбан үгын холбожо,
Аяар холын городхоо
Амар мэндэ хүргэнэб.
Удхалан бэшэһэн зурлаахайш
Улаан-Үдэм хануулба.
Урдынгаа гуримаар бараалхан,
Уулзажа байһандал болобо.
Шэнэхэн жэлэй мүнделхэ
Шэмэрүүн энэ үдэшэлэн
Шэлэн хэлэһэн үгэ соогоо
Шэбэртием дурдажа,
Хаана сэлюун сэнхиртэ
Хани нүхэдөөрөө сэнгэлэн,
Халима дүүрэн хундагаяа
Ханхинуулжа хуугаа бэзэш.
Харин бишни хуушаарааб.
Хамтын байра байра гү, —
Хара талхан хаанаб гээд,
Хатархадажал ябаһаарби.
Саһата хүнийн намдууда
Сагаа харан алхалхаш.
Сарюун тэрэ дүүхэйгээ
Санан, санан шаналхаш.
Горькийн гэлигэр үйлсэдэ
Гоёһон зарим хүүхэдүүд
Голонги нюдөөр шэрбэсгээн,
Гохис-нахис үнгэрнэ.
Һүнийн бүрүүл һүүдэр соо
Һүрэг хүбүүд обоорон,
Һүүлшын трамвайн буланда
Һүүзылдэжэ шэбээлнэ...
Үүрэй сайхын тэгэндэ
Үйлсэ дүүрэн шарьюулаад,
Үй түмэн хамууршад

Үргэһыеш таһалха.
Автобусой буланда
Аяар утын дугаарал —
Али холын кварталнууд
Ажалдаа гараба гээшэл ха.

Арбан сагта институт.
Ашата ехэ профессор.
Арбаад шүлэг эрээлһэн
Ардагархан оюутан.
Дунда ехэ забһарта
Дугаарлажа жагсанхай.
Дулаан бүлээн уһа ши
Дуран соогоо хорохолши.

ЭЛДЭБ ШҮЛЭГҮҮД

Олон яхата федерацийн
Оюун уран зохёолшод
Огсом хоолой нэгэдүүлээд,
Ошоо hэн даа гэр гэртээ.
Танай манай гэлтэгүй
Талаан бэлигээ үргэлсөөд,
Татар, яхад, башкирнууд
Тамхи юугээ залалсаад,
Табан хоног юрьежэ,
Тараа hэн даа тээ мэндэ.
Залуу хонгор дүүхэйтэй
Заяалхамни гэнэлши.
Заха байһан урмандаа
Захяалналби бишни:
Хүбүүн алаг зүрхэнэйш
Хүлгөөд булгаад байгаа хаа,
Хүсэтэ дуран энэл гээд,
Хүзүүдээрэйш хамаагүй.
Хүйхэр залуу сэдхэлэйш
Хүйтөөр сохилоод байгаа хаань,
Хүлисэл гуйгаад хөөрхынгөө
Хүүхэн бэеынь хайрлаарайш.
Өөнтэг үгэ хэлэнэгүйб,
Өөхэн шулуу баринагүйб.
Өөрын халуун сэдхэлһээ
Өөлэн байжа захяалнаб.
Эдир наһанай халуунда
Эдижэ болохош жаргалаа.
Залуу наһанай охиндо
Залгижархилайш заяагаа.
Найдал дүүрэн сэдхэжэ,
Найзам гэжэ ханаа хаа,
Найман мүртэй юрөөлым

Найр дээрээ уншаарай:
«Мэхын аргаар бэшэл даа —
Мээхэй эхын заншалаар,
Сэдьхэл юугээр бэшэл даа —
Сэсэн эрын заншалаар,
Түбиин торгон эльгэн дээр
Түбхинэхэдэжэ һуугаарайт,
Түлиһэн галаа бүхөөнгүй,
Түмэн жаргал эдлээрэйт».
Гуурһанаймни нүхэдые
Гурба дахин мэндэшэлээд,
Гулган байһан зүрхэнэйм
Гуниглалы дуулгаарай.

УУЛЗАЛГА

Арбан юһэ наһанайнгаа
Арюун хүлдэ — шамайе
Хотын сэнхир паркда
Хожомдожо таяа гүб?

Эды саг соо бэдэрһэн
Эдир наһанайм дангина
Энэл байнаш гэхэмни,
Энеэбхилэн зогсолойш.

Талаан зүрхөө даруулжа,
«Танилсая», — гэхэдэмни,
Талын буяад басаганай
Таамаг урин заншалаар

Галтай хайхын нюдөөрөө
Газар гэтэн шэртэжэ,
Гүрэмэл гээгээ мушхалан,
— Гүнсэма юм... — гээ хэнши.

... Тэрэ хүнийн мүшэдые
Зүрхэн дээрээ хадааб.
Тэнгэрийн алтан зүйдэлы
Харгы болгон абааб.

Гүлмэр уян нэрыеш
Дабтан, дабтан ябааб.
Гүнзэгы харахан нюдыеш
Харан, харан ябааб.

Үүр сайтар дуу дуулан,
Үргэһэ нойроо мартааб.
Үлгэн дэлхэйн хайханиие
Үгын хайхаар магтааб.

БУРЯД БАСАГАДТАА

Басагадни, бурядаим басагад, хүлисыт,
Баруун зүгэй бадма сэсэгэй хангал толгой
эрьюулмээр...

Тандаа битнай урбаа бэшэлби,
Тандаа дурлаһаар лэ ябанаб.
Нюухагүйб, нэгэ дүүхэйтэй танилсааб,
Нютаг оронойнгоо уужам баяниие
хөөрөөб,

Ангар мэтэ юм гээд, тан тухайгаа
хэлээб,

Ангар мэтэ байгыт даа, басагадни.
Басагадни, бурядаим басагад, хүлисыт,
Баруунай хангалда толгойгоо эрьешоо
бэшэлби,

Баруун зүгэй соёл эрдэм шудалнаб,
Баруун зүгэй басагадааршые нүхэсэнэб, —
Тархим эрьенэгүйл,
Харин таанараал сэнгэжэ нуранаб,
Басагадни, бурядаим басагад!

Намарай набшаһалиг шаргал үдэшэ
Нарбагар субаяа хэдэрэнхэй
Һалирнаб Тверскойн сэсэрлигээр
Агаар шэнгэн гээшэнь, һонор.
Аадарай һүүлээр манай сэнхир нютагаар
Иимэ сэлюун байдаг.
Орой һүнийн зоргоор иигэжэ тэнээд,
Орой ниислэл хотын дунгинама гудамжаар
Бусажа ябанаб байра руугаа.
Үнгөө гүрэнһэн түмэн ярьяа галнууд соо,
Үргөө ордоной арьл сэгээн толон соо
Огторгойн мүшэдшые шэргэшэнэ...
Мүнгэлиг талынгаа уудамаар амилан,
Мүшэдые харагша һайб эгээ мүнөө,
Мүшэдые харагша һайб!

УЯНГЫН ШҮЛЭГ

Һайрамай уһанай харьялхада,
Һайхашаан хараха юумэмниш даа.
Зүлгэ ногооной бултайхада,
Зүрхэндөө нэнгүүлхэ юумэмниш даа.
Зэртэгэрхэн нюдээ анин, анин,
Зэрэлгээ зүүдэ маньш даа.
Зэндэмэни арюун сээжээрээ мүнөө
Зэргэлэн намдаа нэнгыш даа.
Аглагхан номин дэлхэй дээрэ
Амталжа дурые үзөө юм һаа,
Ахамад хүнүүдэй зан абариие
Анжаржал ойлгохо болоолши даа.

Хотынгоо шууяанда ганса болошоод,
Хотиржол, зайжа ябахадамни,
Холохонһоол намайе анхаржархёод,
Холшороор мийэлзэн ерээ бэлэйш.
Үгэлһэн үгыем даажа абан,
Үргэлжэл налархай байхадашни,
Үелмөөр нүхэрни шил хаш гээд,
Үнсэжэл хайхаран абая бэлэйб.
Һарануудай үнгэрэн ошохо бүри,
Һаргаһан сэдхэлни мүхэжэл байн,
Һанахал юумэмни шиш гэхэдэм,
Һарюугаар бодолни татаад байн.
Дурдажал ябанаб гэхэдэмни,
Дулаахан амисхаалш һуларжал байн.
Дуулимхан тэрэ Сагаан Морин
Дуудажал намайеш, дуудажал байн.

Үел наһаараа үнэн сэхэ
 Үгэрхүү ханаалиг, Биндарьяамни,
 Үдэшын боро хараанаар нэгэтэл
 Үгылэн намайгаа байхаш гээбы.
 Гашуудал, гомдол шамайем эзэлэн,
 Гажарлай галаар хайрахань гээбы.
 Гансахан бэшэ, олонхон удаа
 Газарта нулимсан дуһалхань гээбы.

Хэтэ мүнхэдөө энэ саһаа
 Хэндэш этигэхээ шим болихош,
 Хэшэгтэй хайхан боро зүрхэнш
 Хэршэмэл хорьботой шулуун болохол.
 Мэдэжэл байһан миниингээ нэрые
 Мэхэшэнтэй сасуулжа ябахал байхаш,
 Мэлмэлзэн гоожоһон нулимсаа аршаад,
 Мэлзэжэрхийн юм гэхэл байхаш.
 Дэлхэйдэ жаргал үгы юм гээд,
 Дэнхыгшэ огторгой шэртэхэлши даа.
 Дэлгэрхэн хээрынгээ ногоо дэрлээд,
 Дээрэһээ ханаа алдахалши даа.
 Галгайн сахюур долгиие харан,
 Гансаараа, гансаараа һуухалши даа.
 Гашуудал гомдолоо даажа ядаад,
 Галтайхан уулаяа ханахалши даа.

Хайшанш гэхэ хүн гээшэбиб,
 Хайратайш гээшэшни тэнсэлгүйл.
 Хаймадан табиһан шулуун бэшэл аад,
 Хайлажал байна минииш зүрхэн.
 Шангаамал бодолоороо бээз баряад,
 Шамтайгаа мүнөө үлөөш хаам даа,
 Шалгаран ерэхэ үе сагнай
 Шаналал ганса асархал аа гү?
 Дугаарта сагнай хэнээбэл намайш,
 Дуран дэлхэйдэ биил юм байн.
 Дуулимхан тэрэ Сагаан Морин,
 Дуудажал, дуудажал, дуудажал байн.

ШОГ ШҮЛЭГҮҮД

ХОЁР ТООСООН

Холын нэгэ гүүртэдэ,
Хонхор жалгын хүндыдэ
Хоёр хүйхэр халтууршан
Хони хаража байһан гээ...

Аляа Жалсан — ахалагшань,
Адьяа Жамсань — туһамаршань...

Хахад жэлэй тоосоотой,
Хахад шэлэй халуутай,
Хахад нарын ээлжээтэй,
Хахад хүнийн «харуултай»,

Нажарай дулаан наранууды
Намжар зохидоор үнгэргөөд,
Намарай ольбон унахада,
Наагуур саагуур харайлгаад,

Үнөөхи ноёдоо бэдэржэ,
Үбһэ, тээжэл шобтордог,
Үгы биигээ дурдажа,
Үүдэ үрхөөр нобшордог
Хоёр иимэ хүйхэрнүүд
Хоног тоолоод хууһан гээ...

Түлэг хүйтэн үнгэржэ,
Түл абаха хирэндэ
Түрэхэ хонид хубайраад,
Түхэреэн жэлэй туршада
Арбан эхэ хонинһоо
Гурбан хурьга абанхай,
Аляа Жалсан һэнгэргүй
Альгаа дэлгээн зогсожо,

Совхозой кассын урдахана
Солхообоо тоолон байхадаа,
Нойтон хүйтэн шэбхэ дээр
Нооһоо гуужан хэбтэһэн
Һарсагархан мериносоо
Һанаашьегүй ёһотой даа.

— Түлгэ хонид мүнөө жэл,
Түлжөөшье һаа, лаадна,
Үлбэр хоһон аһасалдаад,
Үлөөшье һаа, лаадна,
Министртэш хэлэхэбди,
Минии зэмэ бэшэ гээд,
Үбэлэй янгя хүйтэнии
Үнгэргэһэниинь болоо, — гээд,
Аляа Жалсан ардайна,
Адья Жамсань бордойно.

«Өөһэдөө хонёо адуулха,
Өөһэдөө тэжээл бэлдэхэ,
Өөһэдөө түлөө абаха,
Өөһэдөө хонёо хайшалха:
Торгон нооһо тушаажа,
Тарган мяха ашаалжа,
Тобойсо хэһэн ажалаараа
Тоосоо хэдэг болоё», — гээд,

Шэмэд-Доржо түрүүтэй,
Шэбэр Хүндын отара
Шэнэ үүсхэл гаргажа,
Шэн зоригоо харуулба...

Толгойн тоогоор совхозтой
Тоосоо хэжэ амтаһанан,
Аляа Жалсан галзуурба,
Адья Жамсань халуурба...

ХҮЙХЭР ЭРЫН ХӨӨРӨӨН

Балшар бага наһандаа
Баабхай сохижо ябахадаа,
Олон түмэн баабхай
Оложорхидог хаа даа,
Хармаан дүүрэн баабхай
Хамажархидаг хаа даа,
Одоол гоё байха хэн;
Ондоо юуншые хэрэггүй —
Гэжэ ханаад баясадаг
Гэмгүйл хүйхэр гээшэ хэм.

Эдир дорюун наһандаа
Эршэтэйхэн ябахадаа,
Өөдэрхүү зарим басагадта
Өөгшөөлгөөл хаа даа,
Хаа сэбэр үхинтэйнь
Ханилшоол хаа даа,
Одоол жаргаха гээшэ хэм,
Ондоо юуншые хэрэггүй, —
Гэжэ ханаад мийхэрдэг
Гэмгүйл хүйхэр болоо хэм.

Болбосон залуу наһандаа
Бодол орожо ябахадаа,
Эрээн модон креслэ
Эзэлжэрхёол хаа даа,
Одоол хүрхэй гээшэ хэм
Ондоо юуншые хэрэггүй, —
Гэжэ ханаад гэлыдэг
Гэмгүйл хүйхэр ябаа хэм.

Ханаашадаа хүрөө хэм,
Харбайханаа абаа хэм.
Эдээ хоолой наймаанай
Эгээл тарган газарта

Эмээл табин хандайлаад,
— Эhhээ! — гэжэ хуухадаа,
Арзын амһар унхидажа,
Архийн амта танижа,
Хүл дээрээ үндыһөөр,
Хүн нэрээ нэрлүүлбэб.
Бардам бардам нүхэдтэй,
Бараг бүдүүн ноёнтонь,
Холуур дүтүүр холбоотой,
Командировко-харгытай
Иимэл нэгэ хүн болоод,
Иишээш тиишээш табилуулжа,
Колхоз, совхоз, госхозой,
Комхоз, лесхоз, учхозой
Өөрын зоноор уулзажа,
Өөхэ тоһо хэлгүүлжэ,
Энэ тэры эблүүлжэ,
Хэрэг болгон ябахадаа,
Хэхэг юумэм ехэ даа.
Хуулиин араар далдалжа,
Хуурмаг саарһа зохёожо,
Хуушан сагай ноёдтол
Хуушуур бууза маамаржа,
Улаан архиин эрхимээр
Ундаа харяан тэнийгээд,
Улаан-Үдын гудамжаар
Урдаа гэдэһээ түлхихэдөөд,
Одоол битнай жаргалтайб,
Ондоо юуншые хэрэггүй
Гэжэ һанан ябатарни,
Гэнтэ тодхор болоходоо,
Гэнэн тэнэг Сагаадай
Гэмэ зэмым элирүүлээд,
Сүүдэй урда зогсожо,
Шүүд шүүдхэн торолдоод,
Эндэ тэндэ хабшуулдан,
Энэл мүнөө ябанаб даа.
Мүнөөл гэжэ хэлэхэдэ,

Мүр ганса болонхой.
Нарамнишые орожо байна.
Наһамнишые ошожо байна.
Танилсаһан урмандаа,
Таби мүнгэ үгыш даа,
Тархи халаг, халаг даа.
Тархяа мүнөө заһаал хаа,
Одоол зохид болохо һэн,
Ондоо юуншые хэрэггүй...
Ондоо юуншые хэрэггүй...

ОРОЛТО

Дундада түбиин
Зүрхэн тухай
Дуунууд олон.

Дурна зүгэй
Шүлэгшэдэй
Суута орон.

Авиценнын,
Улукбегэй
Аглаг орон,

Агууехэ
Фирдоусиин
Инаг дуран.

Алишер Навои,
Редакигай
Арюун харгы.

Аяар эртын
Соёлшодой
Алтан үлгы.

Хангил ехэ
Хан-Тэнгэри,
Хүлисыш намай.

Кара-Кумай
Халуун дайда,
Хүлисыш намай.

Саһата хүйтэн
Сибирь ороной
Хүбүүн бэлэйб.

Сарьдаг үндэр

Саяан уулын
Дуушан бэлэйб.

Сахилгаата
Байгал далайн
Үри бэлэйб.

Сахилзата
Сагаан талын
Хууршан бэлэйб.

Эгээ мүнөө
Эртын ёһоор
Хүлисэл гуйгаад,

Эхэ сагаан
Элдин талаһаа
Зүбшөөл хураад,

Шинии долоон
Шэмэг хотоор
Аяншалжа,

Шэнэ үеынш
Шэнэ байдал
Амаршалжа,

Халюун дайдынш
Хабһа дамжан
Ерээ бэлэйб.

Харахан зүрхэм
Халуун дураар
Халая бэлэй.

Хэды тиибэш
Хэтэ мүнхын
Заншал байха.

Анда юм һаа,
Айлшалалсаад
Бусадаг байха.

Айл айлдаа
Ябалсадаг
Гурим байха.

Сай уулсаад,
Гаралсадаг
Ёно байха.

Юрөөл хэлээд,
Гара гэхэн
Нүгөө ёнонь

Юрын бэшээ!
Сэдьхэл найхан
Яба гэхэн!

Дунда түбиин
Дууша хүбүүд,
Дуулыг намай!

Иимэ найхан
Заншал юунэй
Байхан хойнонь

Нарата гэгээн
Гэрыетнай
Эрьеэ хадаа,

Намжаа ногоон
Дайдыетнай
Анжаа хадаа,

Борохон заахан
Булжамуурай
Жэргээн мэтэ

Долоон хотын
Домог дууе
Тогтоогыта!

АЛМА-АТА

Арбан зүгнөө
Ниидэн ерэдэг

Айлшан зоноо
Аятай угтаад,

Аглаг хэрюун
Гудамжаараа

Амаршалнаш,
Алма-Ата.

Хэтын сагһаа
Шамай дурдаад,

Хэнэй зүрхэн
Уяраагүйб даа!

Хэды дуунууд
Шамай магтааб,

Хэлыш намдаа,
Алма-Ата!

Үдын наранаар
Үүдээ сэлин,

Үндэр манхан
Ала-тоогой

Үбсүү дамжан,
Өөдөө гарааб.

Үлирэй амяар
Зүрхөө дарааб.

Үлирэй амяар
Зүрхөө дараад,

Үзэсхэлэн
Дайдыш харааб!

Муюнкумай
Элһэн далай

Мүнгэн сахариг
Долгёо туужа,

Соохор марьян
Зэрэлгээн соо

Сор-Булагаа
Мэлмэрүүлнэ.

Үнгэ ногоон
Намаа дээгүүр

Үндэр шобхо
Уула хаданууд

Сагаан буурал
Үхээ хамнан,

Саяан уулым
Түхөөн хууна.

Энгэр сээжынь
Түшэглэһэн

Эльгэн хара
Хабсагайнууд

Эртын сагай
Домог хөөрэн,

Эмээл дүрөө
Ханхинуулна...

Аяар тэрэ
Агы соохоо

Аршаан булаг
Сорьёлходожо,

Шуумар солбон
Һолонгодол,

Шулуун дээрэнээ
хүрэн бууна.

«Хүртыш намһаа,
Хүртыш бушуу!

Хүгтэй элүүр
Ябахаш, хүбүүн!» —

Гэһэн мэтээр
Гэнтэ шууян,

Гэрэлтэнэ
Тугас шубуун!

Һаруул хото
Алма-Ата

Һанаан сооһоом
Гарахань бэрхэ.

Буурын хоёр
Бүхэн мэтэ

Булягаалши
Минии зүрхэ.

Арюун хото —
Алма-Ата.

Амангельдын
Түрэл хото,

Жэлһээ жэлдэ,
Сагһаа сагта

Жэмэсэй орон
Байгыш ходо!

Алма-Ата,
Алма-Ата,

Алагхан зүрхэм
Эндэш шатаа!

Бамба сэсэгэй
Һалбархада,

Баһал бусажа
Ерэхэл хаб даа...

Мүнхэ ногоон
Сэсэрлигтэш

Мүшэтэ хүнийн
Үльгэр шагнааб.

Мүнгэн сэсэг —
Фонтануудыш

Мүнөө хүни
Гэнтэ ханааб!

Хаанта засагай
Шорон сооһоо

Харанхы арадаа
Үргэн түрөөд,

Хатуу зоригой
Һүлдэ болоһон,

Халуун зоригой
Һүлдэ болоһон,

Халуун зүрхөө
Зондо үгэһэн,

Аршаан булаг
Шүлэглэлтэй,

Алдар ехэтэ
Абай-дуушан

Арад зонойнгоо
Ерээдүйе

Алдангүйгөөр
Мэдээ ёхотой!

Дун сагаан
Хонин хүрэгөө

Дурдам таладаа
Үсхэн байхан

Дууша казах
Арад зоной

Дура сэдхэл
Буляан абахан

Хонгор сагаан
Сэдхэл юутэй

Холшор найхан
Акын Джамбул

Алма-Атын
Ерээдүйе

Алдангүйгөөр
Хараа ёхотой!

Алма-Ата,
Алма-Ата,

Аргамаг-хүлэгэй
Амынь татаад,

Аласай холо
Замда гарахан

Алдар Косе
Бэлэйлши даа!

Табхар сагаан эшэгыгээ
Талын дунда бодхоһон
Таласай малша үбгэнтэй
Танилсаһан омогтойб.

Таамаг хёрхоор миһэржэ,
Тамхяа залан һуухадань,
«Насавай» гэнэн үгыень
«Носовой» гэжэ ойлгоһон би

Амандаа хэхын орондо
Хамартаа хэжэ найтааһан
Хүхюун тэрэ ушарые
Хүндэ юрэдөө хэлэдэггүйб!

Хони малда дуратай
Хори буряад тухайгаа
Холбоо сагаан нуурнуудтай,
Холын тэрэ Яруунаа,

Гушан гурбан мундарга,
Гулгаа ногоон Түнхэнөө
Дуратай халуун сэдхэлһээ
Дурдан дурдан һуухадам,

Үбгэн Тоголок баясажа,
Үнэн зүрхөө нээгээ һэн.
Үльгэр бэшэ, мүнөөнэй
Үри һүлды заагаа һэн:

«Саг жэлэй ошоходо,
Саһаншые һаа хубилдаг.
Он жэлэй ошоходо,
Огторгойшые хубилдаг.

Тооһон болоһон сагые
Тоолоод мүнөө яалай.
Үер болоһон үеые
Үгэлөөд мүнөө яалай...

Хаанай хархис сатрапта
Хара хыргыз гүүлэжэ,
Хари холын орон руу
Хашагдажа, үлдүүлжэ,

Хаяа һууһан зоноороо
Хадаралдажа, тэмэсэжэ,
Хада уулын энгэрээр
Хабшал нүхэ бэдэржэ,

Зуунхан жэлэй туршада
Зугадан ябаһан манай зон
Мүнөө болоод байхада
Мүнхын зула бадарааба.

Һаруул ехэ Ордондоо
Нэгэ шуһан эрхэтэн,
Һайхан совет орондоо
Адли улаан зүрхэтэн...

Иимэ гэгээн үеые
Хэн хүн үзэбэ.
Иимэ арюун сагые
Хэн мэргэн тааба...

Улайрагша огторгой
Сэнхирлэжэ зэнхыбэ.
Ягаарагша мундарга
Мүнгэлигтэн толорбо.

Сэдьхэл һайхан Манасай
Сэлмэг хүсэл бэлбэ.
Сэнхир хүхэ Таласань
Сэсэглэжэ бадарба».

...Арьял тарьял хадануудаар
Алиш тээхээ бүхэлүүлхэн
Аажам һонор Фрунзеда
Аян замайм нүхэд бии.

Чингиз, шинии ашаар би
Шэбээ Пишпек городскойш
Шэмэг ногоон саадууд соо
Шэнэ дуугаа эхилээ һэм.

Рамис, шинии морёор би
Аршаантайхан нютагайшни
Ара майлаар табилуулжа,
Арюун хангал эдлээ һэм.

Абдакалы, шамтайгаа
Арадайш сэсэн сэдьхэлэй
Абдар ханза нээлгэжэ,
Аялгыень анжаа һэм.

Уужам сэнхир вокзал соо
Уянгын комуз ханхинана.
Шэлтэй сонхын саанахана
Шэбэнүүр бороон һабирна...

Наран гарана. Алтарна.
Намаа дээгүүр мэлмэрнэ.
Нарин ута аялгаар
Намай поезд дуудана.

Карагач модоной һүүдэр доро
Харахан нюдэн гээгдэнэ.
Харгым ута. Нүгөөдэр
Халуун Ташкент угтана.

ТАШКЕНТ

Амар мэндэ, Ташкент!
Алейкум салам, Ташкент!
Дунда Азиин зүрхэн,
Дуулажа байһан зүрхэн!

Курантнууд сохилно.
Султан Ахмедиин хүгжэмэй
Суута ирагуу аялга
Шэхэнэйм үзүүр шэрбэжэ,
Сэсэрлиг соо шэнгэнэ,
Намаа дамжан сэнгэнэ.

Наран. Гурбан наран
Намае шарана хэбэртэй.
Наһатай болоһон эхэнэр
Навоин театр тээшэ
Намууханаар алхална.

Танинаб урин харасаарнь,
Таанаб уян ябасаарнь —
Дунда түбиин зүрхэнэй
Дууша алтан хүбшэргэй.

Дэнхыгээшэ тэнгэридэ
Дэлин ябаһан шубуундал
Хатархынь хараа һэм,
Ханум гэжэ танияа һэм.

...Халуун талмайн сээжэһээ
Харьян байһан фонтанда
Эзэлүүдгүйгөөр дүтэлжэ,
Эрмэг дээрэнь хэсынэб.

Самсаа тиишэнь шэдэжэрхёод,
Сагаалхиһан намаа дор

Ороод нууха дурамни
Одоол ехээр хүрөө нэн...

Талмай дээгүүр үнгэрнэ...
Таксин сонхоор тюльпанууд.
Харсагын дали нидхэтэй
Хадын шуумар хүбүүд.

Хубанал, хубанал, хубанал,
Нудалтайхан самсанууд.
Үзэм жэмэсы хануулнал
Үзбек ороной басагадууд.

Москва, Ленинград, Киев,
Минск, Таллин, Эрхүү —
Олон эгэшэ дүүнэрэй
Омог нүхэрынъ — Ташкент.

Эрдэмэй одон — Ташкент
Эбэй модон — Ташкент,
Соёлой ордон — Ташкент,
Шүлэгэй үдэн — Ташкент.

Орой хүнийн сагта
Орой дээрэнээш харахада,
Бадма-линхуа сэсэгтэл
Бадаран яларан байнаш.

Зуун гурбан ордоноо
Зулай дээрээ үргэнэш.
Зургаан сэнхир каналаа
Алиш тээшэнь холбонош.

Дурнаш, баруунш хизаарай
Дурасхаал болоош, Ташкент.
Тэнгэрийн харуул мүшэндэл
Тэмдэг болоош, Ташкент!

БУХАРАГАЙ ТЭНГЭРИ ДОР

...Бухаар эмээл тухайда
Буряад үбгэд хэлсэдэг.
Бухайр шара номыень
Татаа бэлэйб гэлсэдэг.

Холын алтан хототой
Холбоотойхон домог лэ.
Хариин тэрэ оронтой
Харилсаатай зугаал лэ.

Буурал хото Бухара,
Буужа ерэһым хүлисыши.
Буряад хүбүүн айлшанаа
Бухар ёһоор угтыши.

Ламын сүмэ хараа һэм,
Лалын сүмэ үзүүлыш.
Исмаил эзэн Саманиин
Энхэ танхим харуулыш!

...Улукбегэй шэртэһэн
Үндэр сэлмэг огторгой
Һүнийн сагта Бухарада
Һүртэй мэтэ байгаа һэн.

Одод доошоо бууһандал
Орой дээрэм сугларжа,
Оршолонто замбиингаа
Олонхон нүхэды хараа һэм.

Эндэ агуу Бируни
Эрдэмэй далай гаталаа.
Эндэ Ибн-Сина
Эмэй шэнжэ шудалаа.

...Мянган жэлэй үмэнэ
Мандажа гараһан нарые
Угтажа түрэнэн Бируни
Ухаан зүрхым эзэлнэ.

Эхэ сагаан юртэмсын
Эрьежэ байһан тухайда
Хэн сэсэн нэн түрүүн,
Хэлээ һэн бэ, Бируни.

Шинии удам мүнөөдэр
Шинии бодол дэмжэжэ,
Нарин хурса ухаагаар
Наранай туяа дамжажа,

Замбуулинай хизаар руу
Залгаа оньһо эльгэнэ.
Эхэ сагаан юртэмсээ
Эрьеэд өөрөө ерэнэ!..

ЗЕРАВШАН ГОЛ

Зээрэн шэнги Зеравшан —
Мүнхын аршаан,
Зэрлиг дошхон харайсаар
Хада байсаар
Зэлэ татан харьялжа,
Нэрюун охёор
Зэрэлгээтэ дайдада
Доро дохёо...

Зэрэлгээтэ дайдадаа
Доро дохёош,
Зэнхыгээшэ элхэн соо
Амья орхёош.
Жэлэй дүрбэн сагта
Сагаан алтан,
Жэмэс болоош, Зеравшан —
Узбек хатан!

Самаркандын үбсүүндэ
Шамтай золгооб,
Сагаан мүнгэн шэбээһээ
Шамай нурааб,
Тимур шинии эрьедэ
Зогсоо ёһотой.
Түмэр шэрүүн шарайгаа
Сүршөө ёһотой.

Улукбегэй бодхоһон
Үргөөн соогуур
Үндэр ехэ Медресэй
Нүүдэр доогуур
Түрүүшынхээ шам тухай
Бодоо бэлэйб,
Түмэн жэлэйш түүхые
Нанаа бэлэйб.

Регистанай угалза
Нюрган дээрэш,
Эртын манан үлэгдэл
Долгин дорош,
Шахи Зандын мавзолей
Эрье дээрэш,
«Шах Намэйн» үе саг
Эльгэн дорош.

Самаркандын түүхэнээ
Нэгэ эгэшэш,
Саманидай засагһаа
Хоёр эгэшэш;
Сагаан хаанай хуулиһаа
Гурба эгэшэш —
Сагай нюусы эзэлһэн
Мүрэн гээшэш.
Зээрэн шэнги Зеравшан
Мүнхын аршаан,
Зэрлиг дошхон харайсаар
Хада байсаар
Зэлэ татан харьялжа,
Нэрюун охёор,
Зэнхыгээшэ элһэн соо
Амяа орхёо...

УЗБЕКИСТАН

Үзэм жэмэсэй орон —
Узбекистан,
Үльгэр түүхын орон —
Узбекистан,
Үдэр бүрийн наран —
Узбекистан,
Үедөө дэлюун хабар —
Узбекистан.
Хадаар хэмнээ хүбэн —
Узбекистан.
Харыш, торгон далай —
Узбекистан.
Хамагай арюун басагад —
Узбекистан.
Халуун дуранай орон —
Узбекистан.

...Таджик ороной ниислэл дээрэ
Табан нары угтааб.
Хангал архиинь амсаадш үзөөб,
Хатуу тамхиинь татааб.

Турсун-Задын гарын баряад,
Түрэл байһын мэдээб.
Түрэхэн тэрэ арад зониинь
Уян гэжэ мэдээб.

Халзан сагаан Памир дээрээ
Халуун зүрхөө орхёод,
Түмэн жэлдэ бадара гэжэ
Турсун-Заде захяа.

Уулын сэгээн мүльһэн дээрэ —
Улаан зүрхэнш мүнөө.
Ууган ехэ поэт байнаш,
Уунаб шинии түлөө!

Хүхюун энэ чайханадань
Хүнүүд олон — яхши³!
Хүнгэн хайхаар хатархадаш,
Хүлгөө зүрхэм, Аксы!

«Кук — ногоон сайгаа аягал,
Хөөрыш нүхэр, яхши!
Хүнэй гэжэ ханангүйгөөр
Дуулыш, урин Аксы!

Оюутанай зүрхэн һонор
Ойлгооб шамай, Аксы!

Зула мэтээр найгалзанах,
Зулгы уян, Аксы.

Арбан хоёр гээгэш намираад,
Арюун гээшэнь — яхши!
Арбан табанай нара мэтэ
Найхан байнах, Аксы!

Мэлмэн хоёр нюдэн соошни
Мэргэн дэгээ — яхши!
Мээхэй уряар харанал хүбүүд,
Мэдэнэ гүш даа, Аксы?

Эхэ түрэл нютагтамни
Инаг бии юм — яхши!
Эльгэ зүрхэм тэрээндээл даа,
Эндэм үгы, Аксы!

Элдэб хүбүүд эндэш байнал, —
Эрэлхэгүүд — яхши!
Эдэнэй нэгы шэлээрэй даа,
Эелдэрхэн Аксы!

Хани нүхэр Азистая
Хадын боорёор тэнээб.
Алим жэмэсэй ягаание
Аярхажа шэлээб.

Азарганын, алтан зулын
Алаг нюдэд найхан.
Адар томо арбузууды
Даажа ядааб гайхан.

Налхи шуурган Памир өөдэ
Нарабшалан харааб.
Арьялаахан алыган дээрэнь
Абиран мүлхин гарааб.

Наарал буурал манан соогуур
Нарлаг үнээд бэлшээ.
Улаан шаргал дэлһээ һэжэн,
Уулын ногоо шэншээ.

Үндэр тэгшэ байса дээрэ
Үбсүүлдижэ хэбтээд,
Сэнхир хүхэ Душанбэйе,
Сэхэ дээрэнһэнь шэртээб.

Хүдэр томо уһан ГЭС-эй
Хүдэлхые харааб.
Хүхэ түмэр хүрдэнүүдэйн
Хүнхинхые дуулааб.

Искандрей нууры үзөөб —
Энхэ мүнхын аршаан.
Эрье дээрэнь үбдэглэжэ,
Эсэһэн нюдөө аршааб.

Харыш тэрэ, тэрүү тэрэ,
Хангил үндэр дабаан.
Нүрэтэй шорон эбэр дээрээ
Нүрэнэ зэрлиг ямаан.

Таджикистан минии сэдхэл
Татаһан зандаа үлөө.
Нарын мүнгэн гарьха мэтээр
Нанажал ябанаб мүнөө...

Тэмээн жэн,
Тэмээн жэн,

Тээбэритэйхэн
Тэмээн жэн...

Тэрээн шэнгээр
Хубарина

Тэхэрингүйгөөр
Олон жэл.

Улаан тооһоор
Уухилна.

Урал, хасар
Суухарна.

Тэмээн жэн,
Тэмээн жэн,

Гуулин шаргал
Губиин жэн...

Манхан ехэ
Далайе

Махажа ябаһан
Үбгэншүү

Зэрлиг сагаан
Хайлааһан

Зэрэлгээн соо
Хайлаа һэн.

Элhэн, элhэн
Бархаанай

Эльгэн дээгүүр
Hубарижа,

Тэджен хотын
Тэмээн жэн

Тэнюун аальяр
Алхална.

Алтан шаргал
Зогдортой

Атан тэмээн
Түрүүтэй

Бүхэнтэйхэн
Тэмээдээ

Бүн-бүнхэн
Дахуулна.

Орой дээрэм —
Огторгой,

Оёдол сэгээн
Огторгой.

Доошоо хэлбын,
Эмнисэгээн,

Долоон үбгэд
Намхас гээ.

Тэмээн жэн,
Тэмээн жэн.

Тээхэр-тээхэр
Тэмээн жэн.

Аажам тайбан
Алхасатай

Ашаатайхан
Тэмээн жэн.

Гурбан сүүдхэ
Тэмээн жэн

Губиин элһэ
Хахинуулба.

Холын тэрэ
Хизаарга

Хотын галнууд
Ягаарба.

Тэмээн жэн,
Тэмээн жэн.

Тээбэритэйхэн
Тэмээн жэн.

Тэрээн шэнгээр
Һубарина

Тэмсэл ехэтэ
Олон жэл...

АШХАБАДАЙ НАРАН

Ара майлаар
Арьялһан,

Арбан халаа
Аршаантай

Аглаг сэнхир
Буряадтаа

Ангаха гээшы
Үзөөгүй,

Нажар сагта
Намжаахан,

Наранай туяа
Налгайхан,

Халюун тэрэ
Хангайдаа

Халуун гээшы
Мэдээгүй

Эды болотор
Үдэһэн би —

«Тэды» гээд лэ
Ябаһанби,

Ашхабадай
Халууниие

Шашхамаархан
Халууниие

Одоо мүнөө
Үзэбэлби,

Ондоо гэжэ
Мэдэбэлби.

Гансал намай
Наран

Гасаалнал ха
Шаран.

Ашхабадай
Наран,

Виноградай
Наран,

Алиш тээһээм
Наран,

Наран, халуун
Наран.

Нарьяа гудамжанууд
Надхан байгаа сэсэгүүд
Намда баран — наран,

Наран,
наран,
наран!

ХАХАСАЛГЫН ДУУН

...Копед-Дагай хормойгоор
Хойшоо үгсэн ябахадaм,
Хоргой ногоон бахчаhaа
Хоншууханаар анхилаа.
Наран шэнги дынинүүд
Намаа сооhoо толорно.
Уута дүүрэн ундыем
Уугыг гэжэ хүлэрнэ.
Саашань харыш, сагаалхяад,
Сагаан далай долгисоно.
Соргор мүнгэн сомоонууд
Соргоор урдaн дабхасана.
Салир хурса оньhoороо
Сасажал байна комбайн,
Сагаан алтан бамбайна,
Саһан шэнгээр дамбайна...
Туркмениин басагадай
Түргэн хурдан хургые
Ажал дээрэнь үзэхэндөө
Азатай гээшэб гэдэгби.
Алиш зүгтэ алдартай
Алтан хибэс ковёройнь
Нарин торгон һабагша
Наранай туяа гэлсэгшэ.
Утаһынь баряад үзыта,
Уран гарай томолго.
Угалзыень уншыта,
Уян дуунай аялга.
Мүнгэн далинууд хэлбэс гээ —
Мүнхын наран жэгүүртэй,
Түмэн жэлдэ марташагүй
Туркмени, баяртай!
Эрьен, доошоо шэртэхэдэм,
Энхэ шаргал Кара-Кум
Эртын наранай элшэдэ

Эржэн ковёр дэлгээнэ.
Шэрүүн губиин сээжые
Сэнхир канал бүхэлнэ.
Шэрэм халуун дайдыень
Сэсэрлигээр бүрхөөнэ,
Ган хахир элһэн соо
Гансаардаһан хайлааһан
Номин пальмын хажууда
Ногоорходожо байгаа һэн...

ДҮҮРГЭЛТЭ

...Эхэ Совет
Элдин оронойм

Энхэ ногоон
Урда хизаар —

Табан хушуун
Дунда Азийн

Табан хонгёо
Республикаар

Залуу наһаа
Залаа бэлэйб.

Замай уты
Шэлээ бэлэйб.

Халуун зүрхөө
Нээгээ бэлэйб.

Харюу хүлээн
Ябаа бэлэйб,

Буряад ёһоор
Юрөөл табин,

Буурал найхан
Солынь дуудан,

Хулһан лимбын
Аялгатай

Хууршын домог
Гүрэлдүүлэн,

Дунда түбиин
Дурасхаалда

Дуунай хэшэг
Үргэлэйлби.

Дуулим шаргал
Далай-нууртань

Дуһал болон
Жаргалайлби.

Саул, адам,
Саул, адам!

Сагһаа сагта,
Үеһөө үедэ

«Сагаан алтаа»
Сагаалхюулан,

Сагаан эдэ
Салгидуулан,

Арбай таряа
Долгисуулан,

Адуу малаа
Атаржуулан,

Алим жэмэсээр
Надхан найгыш,

Алиш зүгтөө
Амгалан байгыш!

Дунда Ази,
Дуулыш намай,

Дурнын номин
Огторгойдо

Энхэргэнээр
Эмнин байгаа

Энгэр мүүшэн —
Шинии хүлдэ!

Арбан гурбан
Ажалай эхэ —

Арьягар ехэ
Альган дээрэ

Наранай элшээр
Халин байһан

Нангин хундага —
Шинии хүлдэ!

...Морин хуураа
Хуряан абанаб.

Модон хобтын
Можынь хаажа,

Сарюун сагаар
Амаршалнаб,

Саул, саул,
Дунда Ази!

Эсэгийн түрэхэн нангин тоонто,
Эшэгы гэрэйм номин тооно.
Эжым түлихэн алтан зууха,
Эртын сагай домог түүхэ!

Хангил үндэр Саяан тээхээ
Хадын сэнхир орон шэнги,
Хамар дабаан, Бархан тээхээ
Хангай ехэ тайга шэнги,

Эсэгым түрэхэн нангин тоонто,
Эрэлжэмни, Шэбэртэмни;
Буурал нагасын домог соолта,
Буугыг мүнөө шүлэгтэмни!

Түбэр-түбэр тахын түбэрөөн,
Түхэрээн сагаан адуун талам,
Түрын ёхоор магтан, түүрээн,
Түлэг дундаа хүбүүнш ябанаш.

Эшэгы гэрэйм номин тооно
Эртын наранай элшэ тодоод,
Олон харуул сонхоо тоолон,
Ордон шэнгээр хэргэн бодоо!

Сэлгээ хото Улаан-Үдэм,
Сэсэрлигтэш сэнгэн зайнам.
Эдир дүүхэйн инаг нюдэн
Илдам хайхаар эмнин байнал.

Эжым түлихэн алтан зууха
Эхэ нютагайм огторгойдол.
Энхэ галынь дэгжээн нууха
Элинсэгэйм захяа найдал!

Эрдэм соёлой аян нэхээд,
Эрхим хүбүүдш холуур тараа.
Олоһон олзонь — олон нүхэд,
Омог бодол, оюун хараа.

Эртын сагай домог түүхэ,
Эрын зориг, агтын жолоо —
Элдин нютагаа эрьен нүүхэ
Ирагуу дуунай эхин болоо!

Дулаан майгаа угтанхай,
Улаан тугаар далланхай,
Жабхалан дуугаа үргэнхэй,
Жагсан бодоол энэ дэлхэй.

Баруун тэрэ хотонуудаар,
Халуун урда ороннуудаар,
Дурнын наран зүгтэшье,
Үрнын холо нютагташье,

Богоолшууды уряалан,
«Бодыг!» — гэжэ ураалан,
Дулаан майгаа угтанхай,
Улаан тугууд далланхай!

Алас дурна хизаарһаа
Аяар Балтика хүрэтэр
Амгалан мэндэ тэнийһэн
Агуу Ехэ Советдэм,

Хүдэлмэрийнгөө охин соо,
Хүгжэлтынгөө түлэг соо,
Дулаан майгаа угтанхай,
Улаан тугууд далланхай!

Бургаһанай гүлгэлхэ,
Буурал дэлюун хабарые
Сэгээн сэнхир Саяамни
Сээжэн дээрээ угтажа,

Хорбоо манхан тайгынгаа
Хормой дээрэ мансылжа,
Байгал ехэ далайнгаа
Эльгэн дээрэ бөөмэйлжэ,

Хүхын дуугаар хүнхинөөд,
Хүжын амяар анхилаад,
Зүлгэ ногоо, сэсэгүүдээ
Зүрхэн дээрээ үлгэдөө...

Хаһатай зүүдэ мануулан,
Хангай тайгам дунгяарна.
Тэнгэрийн зүйдэл һануулан,
Тэрэнгийн һөөгүүд ягаарна...

Галин-гулин гэлдэһэн,
Галуу нугаһадай дали дээр,
Халуун орон нютагһаа
Халюун хабар нүүбэ гээл!

Хабар буугаал, Буриадтам,
Харыт, элдин дайдая.
Бардам сээжын оёорһоо
Баясан дуулыт майтаяа!

Зайн галаар толорһон,
Майн сэлгээ үглөөгүүр,
Түрэл Совет оромни
Түмэн тугаа үргөө гү?

Улаан талмайн үнсэг дээр
Улаан тугууд урдана.
Даяар дэлхэйн монсог дээр
Дайсад манай хүрдэнэ!

Бурьяа хабараа угтажа,
Буриад дайдам манарнал.
Улаан-Үдын гудамжаар
Улаан тугууд намирнал.

Табан жэлээр алхалһан
Табин жэлтэ замйимнай,
Амжалтануудаар баталһан
Амгалан энэ сагаймнай,

Хэсэг болохо манай май,
Хэшэг болохо агуу май,
Түмэн түмэн жэлнүүдтэ
Түби дээрээ мандажа бай!

Майн нэгэнэй үдэрөөр,
Һайн һайхан үдэрөөр
Айл аймаг зонхоноо
Амаршалнаб энэ шүлэгөөр!

ГУНИГ

Эхэ дайдаяа ханахадаа
Эмээлтэ мориншые гажардаг.
Эрбэлзэгшэ нюдэнһөөнь
Эрдэни субад мухаридаг.

Хатарша халтар тоомосхом
Хариин газарай унаган юм.
Харгын угада хашараагүй
Хара багаһаа унаһан хүм.

Түрэхэн газараа ханаба гү —
Түүрээн түүрээн сабшална.
Түхэрезн тээлниг хорёогоо
Түгдэ сохихоор аашална.

Хоёр хүрмэн шэхэнүүдээ
Хойшо урагшань хайшуулна.
Хонгёо шангаар үүрһээжэ,
Хотон соогоо гайхуулна.

Гурбан үдэрэй туршада
Гунхан-гунхан зогсоно.
Гуран хара сэсэгүдэнь
Гунигай һүүдэр оршоно.

Жэлэй дүрбэн сагта
Жэгдэ ногоон үнгэтэй,
Хасуурийн шугы нюдэндэм
Харагдаадхидаг хэбэртэй.

Хааян хүүен урдадаг
Харьяа голой саада тээ,
Хангил сагаан үбсүүтэй
Хабшал байсын наада тээ

Хабарай дуулим үглөөгүүр
Хангал үнэрөөр анхилжа,
Хүнды бүглүү сээжэнһээ
Хүхын дуугаар ханхинажа,

Наадажа ябаһан маанарые
«Наашаа, наашаа!» — гэхэндэл,
Намжаа ногоон шэлбүүһээр
Надхан даллан һуудаг һэн.

Хасууринуудай оройгоор
Харсагын шуумайн элихэдэ,
Халба хүрэн мултаржа,
Хажуу тээшээ дэлихэдэ,

Шугы дээгүүр шууялдан,
Шубууд гэнтэ бутарха.
Шуран борохон шандаган
Шурд гэжэ үнгэрхэ.

Харалганиее зүгнэһэн
Хара хирээн хаагалаан,
Харанхы хүнийн тэн багта
Хилар ёлын ооглоон...

...Үлгэн ногоон шугыгаа
Үльгэрэй орондол ханажа,
Үнгын таамаг абьяень
Үлын үлын шагнажа,

Зүлгэн дээрэ хуудагни
Зүүдэн болоод хоронхой.
Зүрхэн соохи юртэмсэм
Үүдэн мүнөө болонхой.

Хүл доромни хүбхынэ,
Хүрьһэтэ хара газар
Хүрьһэн доронь ебхынэ,
Хүхэльбэ боро шабар.

Шабар соогуур шарьяна
Шаргал улаан элһэн.
Элһэн соогуур харьяна
Эрьюулгэ хүйтэн уһан.

Саанань элдэб нүүрһэн.
Сагаа мүнгэн, гуулин.
Үнгэ шанараа нюуһан
Үшөө нэгэ замбуулин.

Тэһэрэн бутаран бусална,
Тэндэ сахюур шулуун.
Хүүен, хааян тэршэлнэ,
Хүлэр бурмын халуун.

Эгээл тэндэ хүнхинэнэл
Эхэ дэлхэйм зүрхэн.
Агуу сээжээ түнхинэл
Артеринүүдынэ элихэн...

Орой дээрэм дуулана
Оёдол сэгээн огторгой.
Одод намай дуудана,
Нюдэн соомни тогтонхой.

Саашань харыш, хизааргүй
Сахаригтаһан замбуулин.
Эрьен байнал хазааргүй,
Энхэ дуугаа дуулан.

Түмэн мүшэдэй дундахана
Түрэл нэгэ одон бии.
Аэлитэм⁴, тэндэхэнэ —
Айлшаар буухаб удангүй.

Ууган түрэл одондош
Уужам сэнхир ордондош,
Уг унгяа сасуулан,
Ушархалди хоюулан.

⁴

Аэлита — А. Толстойн «Аэлита» гэжэ зохёолой героини.

Хадын харьяа горхондол
Хааян хүүен үнгэрбэ —
Хабар мэтэ хаһамни.

Гургалдайхан шубуундал
Гурган дуулан үнгэрбэ —
Гурбан юһэ наһамни.

Тооложо саанань гарашагүй
Тодожо гартаа баришагүй
Энэ гэхэ эхигүй,
Эхин дээрээ эзэгүй
Али бүгэдын засаг —
Агуухэ САГ!

Хори буряад угайнгаа
Хорин үе ханажа,
Холын түүхэ, сагайнгаа
Холборхойе манажа,
Гансаарханаа нуунам,
Гажархадаа дууланам.

Зүрхэндөө намайе энхэржэ
Зүүдэндээ гэнтэ бү дууда.
Халуухан уралаараа
 тэмтэржэ,
Хажуудахи нүхэрөө
 хүзүүдэ.

Гүлмэр харахан нюдэтэй
Гүлгэн нохой, үншөөдэй,
Зоной дунда зольборжо,
Хотын хогто хомхойржо,
Хүлэй мөрөөр түрисэлдэн,
Хүнэй шоодбори ябанхаар
Нарата минии нютаг руу
Намай дахан ошолдо.

Хэтэ мүнхын жаргал,
Хэды арюун хангал
Тала хээрын сээжэдэ
Танихабши даа, үншөөдэй.

Ерэ наһатай үбгэжөөл
Ехэ замаа гаталба.
Һүүлшынхисэ юрөөжэ,
Һүүдэр-ороноо мордобо.

Бадма үбгэн хорёо соо
Хобтынь модо сабшана.
Баталалгата заларшоо —
Хойтынь бүтээн дабшална.

Гэнэдэшэһэн шабгансань
Гэртэ газаа тухашарна.
Гараһан ганса басаганиинь
Гансаарханаа һугшарна.

— Бү уйла, хүүхэмни,
Бүгэдын үйлэ. Үтэлөө даа.
Хада гэртээ миниишниш
Хариха сагни дүтэлөө даа. —

Һамааруулан гүбэрнэ
Һаншаг сагаан шабганса.
Үлгы сооһоо шашхана,
Аша хүбүүн ханхинса.

Шулуун дээгүүр миралзаад,
Шугын горхон хайнагтаа.
Халуун зүрхым шатаахан
Халюун нажар хаанаб даа?

Харгын хоёр далангаар
Ургы сэсэг хэнзэлээл.
Уужам сэнхир дайдадам
Утын намар мүндэлөөл.

Сэлгээ нарын толондо
Сэнгүү хахам ханагдаа,
Аяар холо мордохон
Арюун гансам хаанаб даа?

Дурна холын зүүн зүгтэ
Дулаан амин түрөө гэнэл.
Дунда замбиин сэнгэлигтэ
Дуунай эхин зэнгээ гэнэл.

Мүшэн хүхэ огторгойһоо
Мүнгэн шүүдэр унаа гэнэл.
Мүнхэ сэгээн хойто далайн
Мүльһэн хуяг хайлаа гэнэл.

Аглаг замбиин хүйһэн дээрэ
Алтан бороо үнжөө гэнэл.
Алтай уулын гурьба дээрэ
Абай Гэсэр буугаа гэнэл.

Үндэр Гунзан хада майлатай,
Үргэн дэлюун газар дайдатай,
Үлгэн ногоон мойһон шугытай,
Үлгы нютаг Улаан Бургалтай.

Сэлмэг дорюун омог хүбүүдтэй,
Сэдьхэл уян урин хүүхэдтэй,
Сэлгээ Зэдээр хайхан алдартай
Сэлээн нютаг Улаан Бургалтай.

Түмэн сагаан хонин хүрэгтэй,
Түүхын эхээр үндэр нурагтай,
Түрын хайра арюун жаргалтай.
Түрэл нютаг Улаан Бургалтай.

Хабарай хэбшээн,
хабарай хэбшээн анхилна —
Хангай тайгам
нойrhoо хэрээд, тамхилна.
Хабарай хэбшээн,
хабарай хэбшээн хурылна —
Халуун зүрхэм
хэнийшьеб даа үгылнэ.
Хабарай хэбшээн,
хабарай хэбшээн үлээнэ, —
Ханилхан нүхэдөө
дурлахан басагад хүлээнэ.
Хабарай хэбшээн,
хабарай хэбшээн нийдэнэ, —
Хариин хүбүүд
нютагаа ханаад уйдана...

Үершье, түймэршье, үймөөншье хадаа,
Үхэлшье, зоболоншье, жаргалшье хадаа
Үлгэн замбиин үргэхэн болоод лэ,
Үедөө нэгэтэл үнгэрдэг юм даа.

Нажаршье, намаршье, нараншье хадаа,
Наһаншье, дураншье, хабаршье хадаа
Намжаа замбиин наадан болоод лэ,
Наяран дуулаһаар үнгэрдэг юм даа.

Үнэншье, худалшье, нүгэлшье хадаа,
Үдэршье, һүнишье, үбэлшье хадаа
Үбгэн замбиин үльгэр болоод лэ,
Үгын долгёор үнгэрдэг юм даа.

Үнгэрһэн юумэн үнгэрөө гээд лэ,
Үнэнһөө энээндэнь бү этигэ.
Үнгэрөөд, һөөргөө бусадаг юм даа,
Үедөө нэгэтэл эрьедэг юм даа.

Тоотой наһан, төөтэй бэсын
байһанда,
Тойрон бусадаг юртэмсынгөө
һайханда,
Тодожо абаһан хүгшэн эжынгээ
уянда,
Тоонто болоһон Байгаалиингаа
баянда
Эхэ дайдаа наһан соогоо
магтахаб,
Эхин дуугаа дахин дахин
дабтахаб.
Тэрэл нараяа, тэрэл нараяа
угтахаб.
Тэхэрихэдээ... тэрэл газартаа
багтахаб.

Хотоор ябаад, хөөргөө ерээб иишээ.
Колхозоймни хонин хүрэг. Шэниисэ.
Хотойнолши, хуняаналши тэнийжэ.
Хотоор ябааб. Элдэб хэрэгээр гүйжэ.

...Галдуулхан газай, дүхийн үнэр хаанашье.
Ганзагалаад ерэхэйб энээрүү талын агаар.
Газай хангал сэсэгүүдхээшье хэбэртэй,
Гаранаб эндэхээ. Гэртээ, гэртээ!

Хүдөөмни, хүбүүгээ угта, Шэбэртэ...
Хүл нюсэгөөр алхалнаб тала хээгүүр.
...Асалши асаяа, хүбүүгээ одоол магта —
Асалхан бухални хиидэнэ сомоо дээгүүр...

Аяар холо амараг дүүхэйш үлөө.
Атаа жүтөөндэ абташоод лэ ябанхайш.
«Хэнтэй, юрэдөө, зугаална хаб даа мүнөө,
Хэнтэй зэргэлээд, кино хаража хуунхайб?»

Иигэжэ бодоод, зосоош униран хүлгөө.
Эзэлүүдгүйгөөр тэрэ басаганда уурлааш.
Этигэнэб. Эдир наһаяа ши тэрээндэ үргөөш,
Энэ бэеэрээ, сэдхэлээрээ дурлааш.

Тээд мүнөө холын холо газарташ.
Театрай зал соо энеэбхилнэш нэгэнтэй.
Зэмэлнэгүйб. Наһан соогоо, огтош,
Зэргэлэнгүй ябаха аалши басагантай.

Зургаан жэл соо зугаалангүй хэнтэйшье
Зулгы хабары гансаархан угтаха гүш?
Үгы. Сэхэнь манда үнэтэйшэг —
Үе сагай хүүргэ алагад гарахагүйш.

Тээд мүнөө холын холо городтош,
Театрай зал соо энеэбхилнэш нэгэнтэй.
...Зэмэлнэгүйлби тэрэ басагыг огтош, —
Зэргэлэнгүй ябаха аал даа, хүбүүнтэй!

Үлгэн дэлхэйн гурим ёһо
Үдэр хүнинүүд үнгэрөө.
Мэдэн гэхээм һэмээхэнээр
Минии дуран үншэрөө...

— Шэртэн намай харалши даа,
Сэхынь шамда хэлэхүүб.
Сэдьхэлдэмни шаагдашаһан
Шэртэһэ хуга татаһууб.

Һанана гүш, хэнтэйшьёб даа,
Һарабша доро гэлэй..
Һанаа алдан зогсохыеш
Һарын туяа гэршэлээ.

Урихан тэрэ зунай үдэшэ
Уян сагаан гарыеш
Бахим адхаад, дуудаа бэлэйб,
Басаган, шинии дурые!..

Хүрэн ерээ хүхын дуун.
Хүлгөө сэдхэл ханаамни.
Энхэ мүнхэ эм аршаан —
Эхэ нютагаа ханаалби.

Дүхэриг болон стол тойроод,
Дүүен шууян хуугаабди.
Олонхимнай ород зон —
Ород дуугаа дуулаабди.

Манаар хамта басагадш бии хэн.
Манаар сугтаа зугаалаа.
Энэ хайхан зунай хүни
Эдир нүхэд заяалаа.

Хэды тиибэш минии хүсэл
Холын түрэл Байгалдаа
Халуун, дорюун буряад дүүхэйн
Хасарынь озон байгаал даа.

Хүхюун гээшэнь, сэнгүүш гээшэнь.
Хоёр нюдэм уһаташоол.
Хүндэтэ нүхэд, хүлисыг даа,
«Хүрин хээрээ» таташоолби.

...Наашаа хараад нуугыш даа,
Хөөрыш даа,
Наашаа хараад хөөрыш даа.
Урал дээрэш задархан
Уйтан мийэрэл сэнтэй бшуу,
Нюдэн соошни бадархан
Бодол бүхэн үнэтэй бшуу,
Наашаа хараад нуугыш даа.
Хөөрыш даа,
Наашаа хараад хөөрыш даа.
Ушартай гүш, мэхэтэй гү —
Урал дээрэш уншахам.
Нүгэлтэй гүш, хубитай гү —
Нюдэн дээрэш шэнжэхэм,
Наашаа хараад нуугыш даа,
Хөөрыш даа,
Наашаа хараад хөөрыш даа.

Арбан юһэн наһандаа эхэ нютагһаа гаража,
Аяар холо оршоһон ниислэл хотоёо зориходомни,
Альганай шэнээн алшуур соо ая ганга багсалжа,
Аяа хайрата эжымни аян замдам үдэшэхэ хэн.

Үргөө улаан Москвада үдэр бүхэнэйн үнгэлигш хаа,
Үргэн үйлсэ гудамжны үдэшин сагта сэнгэлигш хаа.
Үетэн олон нүхэдэймни яһатан бүрийн байгааш хаа,
Үен сагаан басагадайн нюдэнэй сэсэгын тунгалагш хаа,

Тэнюун ехэ бурядни дуудан дуудан уяруулжа,
Тэнгэри үндэр майхамни долоон үбгөө яларуулжа,
Тэнсэлгүйгөөр гуниглан, нойргүй хонодог болоо хэм,
Тиихэдэл, одоол тиихэдэ, эхин удхаа олоо хэм.

Энэ замбида минии анха түрэхэдэ
зубхяа буулгаһан
зуун шаргал гүбээнүүд,
зуһалан жалгамни,
хүхэрэн манарагша
хүбшэ тайгамни,
тарилан соохор
тала майламни
гүнзэгы сээжын
гүнгэнэмэ һайхан дуугаар
намаяа угтаа бэлэйл.

Борохон заахан
булжамуур шубуун
жэгтэй аялгаар
жэргэн найгаржа,
хуудам талаяа
хурылхадажа байгаа бэлэйл.

Захагүй ехэ оршолон юртэмсэһөө
залд гэнэндээ юм гү,
бараан шаргал дайдаяа үзэжэ,
баяр бахадалаа
багтаажа ядаһандаа юм гү,
халуун газарые
хам тэбэрин унажа,
хашхараа һүүхирээ табихадам,
тэнгэрийн орьёлдо
тэнсэшөөд байһан жэргэмэл,
гарһаа алдуурһан эльгэн шулуун мэтэ
газар шэглэн унашоо бэлэйл,
гансата.

Талын хангал,
таняа бэлэйб тиигэжэ...

Эхэ нютагни
эргын баатарай
энхэ хүсэ бэлэглэн,
асари бэлэг
амандаа зууһан
анганги ногооной
арюун үзүүрээр шэмэглэн,
эльбээ бэлэйл,
эрхэлээ бэлэйлби тиигэжэ...

Тэрэ гэхээр
заахан борохон жэргэмэл шубуу
сээжэдээ бүүбэйлһэн
заха хизааргүй
загсанги сэнхир огторгой
нюдэнэймни сэсэгын гүн соохоно
шэнгэжэ,
замби түбиин
заяа дуугаар жэргэлэй.

Тэрэ гэхээр
дун сагаан эхэ таладаа үритэйб,
дуу дуулаха —
иимэ нангин үритэйб.

Зүрхэнэймни оёрто аха дүүнэрэйм тариһан
Ольготойхон үрэнэд бутарыг даа.

Саг ерээл.

Хүрһэтэ газарай

Хүхэнэй шэмые амталаат,

урин нажарай

урын уһаар ундаалаат,

һэбхезн талын

һэбшээ һалхяар эльбүүлээт,

саг ерээл!

Нараар дүүрэн

намжаа энэ үглөөгүүр

Алтай, Хангай, Саяанай хормой зубшан,

амгалан түбхинэнэн

аха дүүнэрэйм альган дээрэ

адхарыг даа,

саг ерээл!

НЭБШЭЭН

ХУБИСХАЛАЙ СУУРЯАН

Тала дайда байнал гэжэ
Талаар нүүхэн,
Табхар бүхэнэй хормой шэлэжэ,
Таруу нууһан
Хорин үеын нурагтай
Хори буряад зонхонни,
Холбоо олон урагтай
Хонгор һайхан арадни.

Хуа буга хүлдэтэй,
Хуасайтан угтай,
Ангууша Борсой эсэгэтэй,
Абхан Харгана эжытэй,
Үнэр үргэн алдартай,
Үлзытэтэн хотомнай
Хатан Хёлгын хойморто,
Хайранга хаанай хормойдо,
Үргэн Заганай адагта,
Үндэр Хуһатын тохойдо
Бэлшээритэй, булагтай
Бэлшэр гэжэ нютагта
Найман үеын саада тээ
Найрлан нууһан түүхэтэй.

Зуунхан зуунхан жэлнүүдтэ
Зүүдээ манан нойрсоһон,
Эмээл хотогор нюргатай
Эшэгы сагаан Бурядни.
Шарын шажанай жадхые
Шагнан дуураа бэлэйлши.
Дархан агуу алдараа
Дараад унаа бэлэйлши.
Зүүнхэн нюдэнэйш нёлбоһон
Зүлхэл мүрэн бэлэйл даа.
Баруун нюдэнэйш нёлбоһон
Байгал далай бэлэйл даа.
...Гал халуун сэдхэлтэй
Гансал нэгэн хүбүүдшни
Сэмүүн ехэ эрдэмэй
Сэсэн суртаал анжахаа
Аяар холын баруун зүг
Аян замда түхээржэ,
Зоболон ехэтэ дайдаһаа
Зорин гарадаг бэлэйл.
Оюун сагаан номнолтой
Ородой агуу ухаатан
Банзарай хүбүүн Доржые
Баяртайгаар угтажа,
Сэлмэг найхан найдалай
Сэсэг мэтээр бүүбэйлэн,
Бэлэглэһэниинь тэрэл...
Холбоо хоёр толгойтой
Хорон хара бүргэд
Холын холо Эрхүү уруу
Хонгор эры намнажа,
Хорхой шабхайн гарбалтай
Хомхой ноходой набарта
Харал ехэ ханаагаар
Хаяжал үгэһэниинь тэрэл...

Хасагай албаар хашуулжа,
Хаанай зарлиг абалайлши.
Харанхы хонгор зонхоноо
Харамсаһаар ябалайлши.

Сагаан найхан сэдхэлээ
Сахижа ябахаар һанаалши.
Сайд ноёдой хардалгы
Саралсаһаар унаалши.

Хүйтэн харын толондо
Хүнгэрэг сахан дуурана.
Хүнэй мааниин бүдые
Хүйлүүр халхин шуулана.
Эмниг борын гүйдэлдэ
Эмээл дүрөө янгирна,
Эмгэй хүгшэн яаража,
Эшэгы руугаа шургана.
Хүтэл дабаа дорьбооһон
Хүлэгэй туруун шэрэм гү?
Хүдөө айлы сошооһон
Хүнэй абяан шэрэм гү?
«Һэ-Һэй! Бодыт улад зон,
Һэриит, һомолыт буугаа.
Һэлмэ жадаа агсажа,
Һэргэн татыт дуугаа!
Сагаан хаанай урдаһаа
Санкт-Петербург бодоо.
Сайд ноёдой урдаһаа
Саналаа нэгэдыт одоо!»
...Уймар тэнэг заримашуул
Уряал дууень ойлгонгүй,
Наманшалан мүргэжэ,
Наһаа эдihэн гэлсэдэг,
Бэшэ зарим тоймогууд
Бэлхүүһээрээ маажасагаан,
— Хойшогүй галзуу юм ха, — гэн,
Хойноһоонь нёлбоо гэлсэдэг.
Шуумар шуумар зантайшуул
Шуһаа татан мордожо,
«Үбэштэйрһэн нохосые»
Үлдэн ошоо гэлсэдэг.

Хараха янза даруухан
Хахархайхан тэрлигтэн,

Шулуун байсын хүмэгтэ
Сугларhaniинь тэрэл..
...Хүйхэр эрын замые
Хүйлүүр halхий жэгдэлнэ,
Хүйтэн нарын толондо
Хүнгэрэг саһан сэнхиинэ...

Улаан Хадын үбэртэ,
Улаан галаа удхалжа,
Удаан сагай туршада
Ушаагшые үгы һууһан аад,

Арбаад хорёод хотон айл
Артель боложо нэгэдэбэ.
Арбай тарья ургуулжа,
Амбаар дүүрэн түбхинэбэ.

Хаана, һаял, тээ мэндэ
Харанхы мунхаг хара хүн
Хамтын ажал эрхилжэ,
Харьтын амта таниба ха.

Үзэг холбон уншажа,
Үгэ болгон залгаа гээ.
Хуушан монгол шудалжа,
Хуулийн удха ойлгоо гээ...

Мүнөө тоонтоо эрьежэ,
Мүнгэлиг дайдаар алхалнаб,
Ая гангынгаа хангалаар
Анхилхадань аярханаб.

Тогоон мэтээр дүнхыгөөд,
Тоонто минии уудам лэ.
Тойроод алтан гүбээнүүд
Тобхойлдожо һуудаг лэ.
Хара-Хүнхэр. Эндэхэнэ,
Харганаан соо, хэбтэдэг, —
Абхан харгана эбиимнай
Арюун хуушта⁵ гэлсэдэг.

5

Хуушта — хүниие хүдөөлүүлһэн газар.

Мүнөө эндэ хэншье үгы —
Мүнхын Доржо бандидай
Хооһон хара зэмьсэл гэр
Холоһоо харлан налшыдаг...

Шэбэр шугы элбэгтэй
Шэбэртээ үни нүүжэ,
Үлзыгтэн хотоноорхим
Үргэн совхоз гэлсүүлжэ,

Тальян ехэ Бурядтаа
Таряагаараа суурханхай,
Үрэжэлтэйхэн нютагтаа
Үнэр баян ажаһуунхай.

Улаан-Хадын уһан булаг аршаанһаа
ундалхадажа,
Ухаагшанай ууралтама уурагһаа амталхадажа,
Малай хүлөөр түрисэлдэжэ, унан тарайн,
Маяа хүлөөр манхан дайдаа һэтэ харайн,

Һааритайхан барбаадайгаа хүхэн хүхэн,
Даахитайхан Янгар нохой дахан дахан,
Хүн боложо, хүрьһэтэ газар гэшхээ бэлэйб,
Хүлэгшые бэшэ даа, хүмэрюу самокат унаа
бэлэйб.

Аяар тэрэ баруун хилээр дариин утаан
Аглаг ногоон городуудые галдан шатаан,
Үхэл зоболон, үбшэн тахал замбяар тараан,
Үндэр сэдхэл, үнэн бодол баһал хараан,

Үй түмэн арад түмэни үлдэн түрин,
Үншэн хэнзэ үхибүүды үрин тарин,
Энэ дэлхэйн хоёрдугаар ехэ үймөөн
Эрье тээшээ долгёо хумин бусажа байгаа.

Хара зудай хадараад ерэхэн хабар байгаа,
Улаан зудай урьяд ерэхэн нажар байгаа,
Хаа хаагуур ханхайлдаһан малай хохимой
Халсаршаһан хада майлаар бэлшээ бэлэй...

Хэмэл санаар хээрын саһа хэршэн хээлэн,
Наадан соогоо наншалдажа уйлан хайлан,
Тонтогоолоор толгой тархья бүлхэ-сүлхэ,
Тобхор добоор тойрон дүүлин хашха-һүүхи,

Шабын түмэрөөр шандаганда урьха табиһаар,
Талым бэдхэ тарбаганда занга табиһаар,
Дүшөөд оной дүүлүур хүбүүд үдөө һэмди,
Хатуу сагай хадаргании мэдээ һэмди.

«Уран дууша бугын
Урамдахыень шагнахаяа
Намарай хүни ошоһон хүн
Наһанайнь утые абадаг юм.

Арадаа буугаа үргэлөөд,
Агнаха, хюдахаа ошоһон хүн
Эбэрэйн охорхон наһые
Эдлэхэ гэхэн үгэтэй юм».

...Натагар заахан ябахадан
Нагасам иигэжэ заадаг хэн.
Тамхяа хорон аахилжа,
Тархиим эльбэн нуудаг хэн.

Уран дууша бугын
Урамдахыень шагнахаяа,
«Ута наһыень абахаяа»
Улаан-Хадаяа гарадаг хэм...

Алишье хонгёо хэлэн дээрэ
Амар мэндээс дуулгаһайб.
Аялгата үгэнүүдээр
Ая гангаа дуулаһайб.

Түмэн ондоо хэлэнүүды
Түрэл мэтээр ханагшаб.
Түбиин олон оронуудай
Түүхэ гэнтэ ханагшаб.

Энэш тэрэш хэлэн дээрэ
«Эжы» гэхэнь элихэн лэ.
Дурна баруун зүгтэшье
Дуран-наран адлихан лэ!

ХЭЭРЫН СЭСЭГҮҮД

Сэсэгүүд, сэсэгүүд, хэлыт намдаа,
Сэлгээхэн энэ түбимнай үнэхөөрөө мүнхэ бэшэ,
Хэзээ нэгэтэ үнэхэн тоборог болоод,
Балай харанхы замбуулин соогуур
Төөрин түлгэн ошохо юм гү?
Үлгэн энэ дэлхэемнай дулаасуулан энхэрэгшэ
Үндэр улаан нарамнай
Үнөөрөөшье хэзээ нэгэтэ залиржа,
Хүйтэн хара сог болоод,
Хүмэрин хийдэн унаха юм гү?
Үглөөнэй наранаар
Үнгэ бүриин сэсэгүүдтэ иигэжэ хандан,
Үрэ зүрхээ нээхэдэмни,
Үгэ бүхэниемни зүбшөөһэн хэбэртэй
Толгойгоо ганхуулан дохилзохоһоо бэшэ
Тодо харюу хэлэдэггүй хэн.
Огторгойн одо мүшэдые тооложо,
Олохон юумэ бодожо,
Оршолонтын байдал тухай
Олон түмэн ододоор
Сэдьхэлэйнгээ нюусые хубаалдан,
Үлын улын,
Үдэшэ бүри газаагаа һуудаг бэлэйб.
— Аха дүүнэрни,
Арюухан мүшэдни, хэлыт намда,
Танайшье зүрхэн тэмсэл шуһаар лугшажа,
Танайшье сээжэ дээрэ
Таамаг ехэ ажабайдал өөрынгөө саг тоолон,
Амидаралай галзуу шууяан соо
Засаг түрээ буляалдан,
Дүлии балай замбуулин соо
Дүнгинэлдэжэ байна гүт?
Аха дүүнэрни,
Алтан мүшэдни, хэлыт намда!

Иигэжэ асуун һуухадам,
Минии сэдхэл, минии дуун
Хизааргүй ехэ огторгойн далай соогуур төөрин,
«Хан» — гэжэ харюушые асардаггүй,
«Һүү» — гэжэ һөөргөөшые бусадаггүй бэлэй.

Харин мүнөөдэр
Халуун сэдхэлтэ Совет хүнэй
Улаан Одон
Ухаан бодол
Ган буладаар дали хэжэ,
Газар түбиеэ орхёод,
Замбуулинай захагүй хизаар уруу
Зам гарган шармайба.
Одоол иигэжэ
Оюун эрдэм, ажабайдалай
Оршолон ехэ юртэмсэдөө
Хэзээ хэзээнэйхиһээ
Хэтэ мүнхэ байһандань этигээ бэлэйб.

Үни даа,
Үшөө үхибүүн ябахадаа
Ягаахан платитай басага хаража,
Яахын аргагүй найхашааж,
Дүрбэн үнгын карандашаар
Дүрыень зураад туршаһан хүм.
Үглөөнһөө эхилээд нуубаб даа.
Үдэшэ багта дууһахадаа
«Үзэсхэлэн найхан мадонна» болгоод,
Үлгэжэрхибэб ханадаа.

Тэрэ гэхээр олохон жэл үнгэрөө;
Тэнигэр дэлюун нютагаа
Тэхэрижэ мүнөө ерээлби.
Түрэн үдэн урсамни
Түлээн үшөөл болоодуй,
Урда хоёр сонхоороо
Урмашан хаража нууба.

Намаяа хүлээн намхайжа,
Набтар болошоол хэбэртэй.
Хушалтаараа нарбайгаад,
Хуушархаһан янзатай.
Хойто ханань үмхирэд гээ,
Хото хорёонь ялхийд гээ.
Эжым баһал бүхыд гээд,
Энхэрнэ зайгуул хүбүүгээ.
Үүдээ нээгээдхихэдэм,
Үнөөхил хэбээрээ байгаа.
...Ханадаа няһан «мадонном»
Харажал нууба... намайгаа.

Зэрэлгээтэ талын дунда
Өөдөө харан хэбтэ —
Бүмбэрсэгэй хүйһэн дээрэ
Гансаарханаа мэтэ.

Удаан тиигэжэ хэбтэһээр
Унташахаш,
Һэбшээн гэнтэ буугаад,
Һэришэхэш.
Шаргал наранай элшэ доро
Шагнаархажа хэбтэхэш.
Газарай дулаан хүрьһэн дээрэ
Ганса бэшээ мэдэрхэш.

Зүрхэн дорош аалихан
Хэншьеб амилхадал гэхэ.
Зүлгэ ногооншье баһа
Абар табар хүдэлхэдэл гэхэ.
Шорой доогуур һэмээхэн
Шоргоолзод гүйлдэхэ.
Шэнэхэн бултайһан сэсэгүүд
Шэбир-һабир гэлдэхэ.

Ой тайгын орбонгоор
Оро гүрөөһэд урамдаха.
Хоёр хара нюдэндэш
Хотон айлнууд харагдаха.

...Одоо тиихэл болоо һаань,
Ондоо юумэ һанангүй,
Бодоод гэртээ харяарай.

Нарбагар ехэ хүгшэн нарһанай
Намаа һүүдэр доро
Намарай эхин һарын
Һүүлшын тэрэ үдэр
Сэнгэжэ ябаһаар
Шамайе золгоо һэм.
Уншажа һууһан номоо
Урдаа дэлгэһэн зандаа
Уруугаа хараад... нойртойхон
Һуугаа бэлэйш.
Һэмээхэн ошожо,
Һэргээгээгүйб шамайе —
Һаглагархан үһэн дээрэш
Һанаа алдаһаар набшаһан унаад,
Һамбаатайхан нойрыеш
Һамааруулжархёо гээшэ һэн ха.
Намааһаа таһараад, хиидэшэһэн
Набшаһа харан һуухадаа,
Хэнэйшьеб даа залуухан наһан
Эгээ мүнөө үнгэржэш болоо гэхэн
Гунигтайхан бодол досоом ороо бэлэй.
Иигээд лэ манайшье ногоон наһан
үнгэрхэ.
Инаг басаган, даншье ехээр бү
омогорхыш даа.
Ойрошни ошожо һуухагүйлби, бү
бодыш,
Ойлгомторгүй үгөөрөө — сошоохоёо
айналби.
Нарһанай нүгөө талада
Наруули газар шэлэн,
Хайхараагүй янзатай
Хайша хэрэг һуунам.
Үдэшэ болотор
Үгэ андалдаагүйбди,
Үндыжэ шимниш ошоогүйш. Теэд
Үүрэй толые
Зэргэлээд угтаа бэлэйбди.

Түрүүшын арбагар сагаахан саһан.

Хамтын байра.

Балалайкын утаһа дайража,

Сонхо нэшэн һуунаб:

жэн-рун...

Саһан орожо байна,

Түрүүшын саһан.

Боро шулуун асфальт дээрэ,

Ульянгирай шара набшаһан дээрэ,

Гэрнүүдэй түмэр хушалта дээрэ

Хүнгэн сагаахан даляараа дэбин дэбин,

Аалиханаар буунад.

Амархаяа һуунад.

жэн-рун...

Үшөө дулаахан амитай энэ абаахай

саһан

Балалайкын хүгжэм доро

Вальслан эрьелдээд,

Газар тэбэрин унажа,

Гажарһандаа хайлашана:

жэн-рун...

Саһан унажал байна,

Үбэл ерэжэл байна,

Өөрынхией абажал байна.

Барайн харлан байһан

Барилганууд

Бамбагар сагаан саһанда булагдажал

байна.

Үндэр набтар үргөөнүүд,

Үргэн нарин гудамжанууд

Үльгэрэй орон мэтээр

Үнгэ зүһээ хубилжал байна...

жэн-рун...

Зэргэлээ таһалга соо хэншьёб

Жэгтэй һайхаар дуулана.

Ногоон забьяа соо

Ногоон саймни бусалжа,
«Халхай, халхай» гэнэндэл
Хабхагаа паршагануулна.

жэн-рун...

Боро хараан боложо,
Эндэ тэндэ
Электрын гэрэл яларба.

Һаяхан лэ

Шаргал соохор үнгэтэй намарай хото
Һаарал сагаан хүшэгэ доро
Байн байн сэнхйишэбэ.

жэн-рун...

Үбэл ерэбэ... Шэрүүн.

Үүр сайража байна.
Үйлсэдэ хэншые харагданагүй,
Шэбэртын телеграф
Шэмэрүүн жабарта тэсэнгүй
Шэшэргэнэн дүнгинэнэ.
Эртүүр носохон галнууд
Эндэ тэндэ унтаржа,
Зүүн хярын оройгоор
Зүүдхэл толон задараад,
Дээшээ хөөрэн
Дэгжэбэ.
Тольбо сагаан духатай
Толгой нүсэгэн хаданууд
Эртын нара угтан,
Эбһээлжэ һуунад.
Хүнэг барихан һамгад
Соолго дээрэ сугларжа,
Хүйтэн үбэлэй жабарта
Хүдөө нютагайнгаа һониниие
Хөөрэлдэхэ забдагүй,
Хүнэг һуулгаа үргэлөөд,
Кухни руугаа жороолнод.
Тошон хаяһан булаг
Толон хүхэ сээжээрээ
Улаан нара тодожо,
Уурал һабан сиидынэ.
Тортогтой шаргал утаан
Огторгой өөдэ бушхаба.
Эһэн хара кузнецын
Электро-хөөргэ дүнгинэбэ.
Алха балта хоёрой
Улаан түмэр дээрэ
Нэгэ жэгдэ буудалаар
Нэрэн буухань соностоно:
Няд-тад, няд-тад —

Дабталсахань дуулдана.
Ута түмэр шубаалаар
Улаалзайнууд хийдэнэ.
Модон шарга шэрэһэн
Могсогорхон трактор
Зүүн Хүнды өөдэ
Зүдхэхөөр талийба.
МТМ-гэй үүдэндэ
Механигууд хүхинэбэ —
Шэбэртэдэ ажалай
Шэнэ үдэр эхилбэ.

Арбаад хоногто нарагтай сэлмэг байба;
Таряанай эдешэхэ, үбһэ хуряаха үдэрнүүд
энэл даа.

Эгээл энэ үедэ таряалан соо ороод,
Шагнаархаа хаа,
Хоолос соохи үшөө ногоохон орооһоной
Жиияса боложо байһан абяан
Эб элихэнээр дуулдахал һэн.
Үбһэ ногоон шэмээ абашоод,
Үндэр ногоон залаагаараа даллан даллан,
Үндэһөөрни хяргыг гэхэндэл,
Миралан долгисожо байна.
Иимэ үедэ наран лэ хэрэгтэй даа.
Энэ үеын наран —
Ашата, хэшэгтэ наран!
Ногоон бодито эдээн: үгэрсэ, морхооб,
Мянган дэльбээ эбхэн монсойрһон
Мантан томо капуста,
Улаахан помидор,
Нюдаргын шэнээн булсуутай
Алтан шаргал һонгино
Энэ наранай элшэ доро игаан мийэржэ,
Газарай эльгэн дээрэ ганхан ганхан,
Наруули газарта намаа дороһоо бултайгаад,
Ажалша хүнэй нюдэ баясуулна.
Хэшэгтэ намар
Эгээл энэ үедэ.
Эреэлжэ, Мухадагай алирһа нэрһэн боложо,
Үхэр нүдэнэй, улир мойһоной амтан шүрэнүүд
Ногоон сооһоо бирсайн,
Альган дээрэшни
Адхархаяа байһандал үзэгдэхэ.
Амтан һайхан үе,
Алтан шаргал август!
Аглаг дэлюун хүдөө нютагаарнай

Нү сагаан дэлгэржэ,
Аянда ябаһан хүниие
Аяга дүүрэн билтарһан
Айраг тарагаар хүндэлхэ.
Сагаан эдээнэй хаһа,
Атаржаһан хүлэгэй турьяан!
Инаг дуран, түрэ найрай хаһа,
Үдэшын ёохор, үөлһэн нүхэдэй хонгёо дуун!
Ашата наран, хэшэгтэ намар.
Ганганан ганганан үдөөшэ
Галуу нугаһадшые урда ороноо орохоор
түхээржэ
Газарша нэгээ даган,
Галтай уула, Галуута нуураа эрьен, эрьен
ниидэнэ.
Эртэ үглөөгүүр, Шэбэртэ нютагтаа,
Хойто Хобоо ошожо нюураа угаахадам,
Уһаниинь тунгалаг, һэрюун амитай,
Нэгэл ондоохон байба.
Гэртээ ерээд,
Энээхэн этюд бэшэбэб.

Үбэлэй хүйтэн үнгэрөөш хаа,
Үглөөнийн наран задарна.
«Гараха наран — гансадаа хайн,
Орохо наран олондоо хайн,
Юунийн боложо тамалагшаб», — гээд,
Юндэн үбгэн аахилна,
Таягаа тулаад саашална.
Үглөөгүүр сэлмэг тэнгэри
Үдэ багта бүрхэбэ.
Боро хараан боломсоор
Бордоһолжо эхилбэ.
Харин хүнийн хагсууржа,
Харалган халхин буугаад,
Дайда дэлхэйн нюргы
Дайра болотор үлээнэ.
Үлбэр ядуу хүнэй
Үбшэ хабшан хүдэлхэ,
Үһөөрхүү хобууша зариманай
Үргэ амань түргэдэхэ.
Шарга тэргээрш ябашагүй,
Шабар, шабар, шабар,
Олон зантай гэргэндэл,
Оһолтой даа эртын хабар.
Энэ хүшэр харые
Элүүр энхэ гараа бол,
Налгай сэлмэг тэнгэритэй
Намжаа хабар мүндэлхэ,
Наруули дуулим газарта
Набша ногоон бултайха.
Уужам талын зулайда
Ургы сэсэг задаржа,
Урин хүхэ нюдөөрөө
Угтан эмнин байхадань
Эхын зүрхэн уярхал,
Эсэгын сэдхэл хайлахал.

Нэгэ долгиндо һэжэгдэн,
Нэгэ оршон тойрондо
Удаан саг соо тэсэдэггүйб.
Хангал ногоон ой соошье
Хамаг сагаа үнгэргэхэ һаналгүйб.
Нарата дулаан нютагтаашье
Наһаяа тоолон хуугаагүйб,
«Ээ, жэгтэйл хүнши даа» — гээд,
Эжымни намаяа зэмэлдэг.
Үргэн уужам таладашье
Үни удаан ябаагүйб,
Аглаг тэрэ Памирташье
Алаг зүрхэеэ орхёогүйб.
«Ээ, бүтэхэлгүй амитанши даа», — гээд,
Хани нүхэдни зангадаг.
Амар мүрэнэй тохойдошье
Амаржа удаан тогтоогүйб,
Сэнхир хотын шууяан соошье
Сэнгэжэ удаан ябаагүйб.
«Ээ, тэнүүл тэнхи хүнши даа» — гээд,
Амарагни намаяа хараадаг.
Али али газартань
Ами наһаяа хубаажа,
Нарата һайхан бүмбэрсэгөө
Наһан соогоо түхэрэлхэб.
Нэгэтэ нэгэл унахадам,
Нэгэл газар хушана ааб даа.
«Ээ, бараг лэ хүбүүн һэнши даа» — гээд,
Буряад зомни дурдаха.

Үшөө тэрэ сэнхир сагта,
 Ногоон нойрто даруулан,
 Номгон сагаан халхинай
 Долгин соохоно тамаран ябахадаа...
 Эреэн Хадын үбэртэ
 Эжытээ хониёо адуулжа ябахадаа,
 Буряад малгайн залаа мэтэ
 Яб ягаахан сэсэгэй
 Намарай хэбшээндэ
 Найгалзан нуухые обёоржо:
 «Эжы аа, эжы,
 Энэмнай ямархан сэсэг бэлэй?» — гэжэ
 Анхан мэдэхэ байһан аад,
 Мартажархиһан юумэндэл,
 Аалиханаар асуугаа бэлэйб.
 «Хонхо сэсэг гээшэл даа, хүбүүмни,
 Хонхо сэсэг» — гэжэ эжымни хэлээ һэн.
 Үбдэг дээрээ һэхэржэ,
 Үрөөһэн шэхээрээ хонхо сэсэгыг шагнабаб.
 «Хонхол хадаа ханхинаха ёһотой» гэжэ,
 Хонгор ухаандаа шэбшэн,
 Яһала удаан шагнаархажа нуутарни,
 Шэнгэхэн аад, эб элихэнээр
 Хонхо сэсэгни жэнгинэн, ханхинан байгаа
 бэлэйл.
 «Хонхо сэсэг, хонхо, хонхо!» гэжэ хүхирэн,
 Баярлаһандаа дэбхэржэ ябаад,
 Тэрээхэн сэсэгыг тойрон ээрэмшээгээ бэлэйб.
 Тэрэ гэхээр хорин жэл үнгэршэбэ.
 Холын холо
 Хото городуудаар тэнээб.
 Ямаршы сэсэг бэдэрээ хүнбиб даа,
 Бү мэдэе;
 Яһала ябагдаа,
 Тээд хонхо сэсэг, тэрээхэн хонхоһоомни

Бүри найхан сэсэгыг үшөөл хараагүйб.
Элдин нютагаа бусажа ерээд,
Энэ найхан хүхын дуунай үедэ,
Эрсэн Хадынгаа хормой дамжан,
Гансаарханаа алхалнаб.
Хонхо сэсэг, арюухан хонхо!
Үбдэг дээрээ нэхэржэ,
Багынхидаал адляар
Үрөөһэн шэхээрээ
Ханхинахыень хүлээн шагнанаб.
Тезд хонхо сэсэгни юундэшьеб даа,
Ямаршы абья үгэбэгүй.
Аалиханаар толгойгоо дохин,
Намарай намжаа нэбшээндэ
Найгалзажал, найгалзажал нууна.

Үглөөнэй наранаар эхэ нютагаа эрьен харахадам,
Үнгэ бүрийн дэльбэтэй
Үзэхэлэн хайхан сэсэгүүд амаршална намайе.
Амар сайн, аглаг дайдымни сэсэгүүд!
Бальжан гарма, тэмээн табгай, бамбагаа,
Алаг нюдэн, сагаан дали, улаалзай —
Эхэ нютагаймни шэмэг.
Үрэжэлтэ газарай үрэ зүрхэнхөө түрэнэн
Ирагуу хайхан дуунууд мэтэлта.
Эрээлнэ ногоорһон сэсэгтэ нугаяа харахадаа,
Нюдэмни баясана,
Хангал хайхан үнэрыень үнэсэн ябахадаа,
Сэдьхэлни уярна.
Үнгэрһэн сагта элдин таладаа үеэ тэнийһэн
Үбгэ эсэгэнэрэймнай үрэ зүрхэнхөө ургаа ха гү?
Али үе наһаараа үгытэй ядуу,
Хараалта замбида хашагдаһан баһуулһан
Һаруул хайхан сэдьхэлтэй
Дууша хүнэй алагхан нюдэнхөө
Мүндэлөө ха гү эдэ сэсэгүүд?
...Хэрбээ тиимэ юм хаа,
хайхан лэ үбгэ эсэгэнэртэй байгаа хабди даа.

Басаганай шодогорхон гээгэдэ дурладаг
Балшар наһан.
Эелдэр дүүхэйн эрбэгэрхэн нюдэндэ дурладаг
Эдир наһан.
Эдир наһанайм дангина, дуулыш намаяа,
Хуби заяамнай
Шинии хоёрлон жэрбыһэн гүрэлөө гээгэ мэтээр
һалаатан таһаржа,
Мүнөө болоходо мухардашаба гээшэ гү?
Шамайе хун шубуунтай жэшэдэг байгааба,
Харин шимни мүнөө хара хирээдэл болошоод,
Элижэ ябанаш.
Харын юумэ шамайемни нэрбэжэ,
Халуун зүрхыеш бузарлаа гээшэ гү?
Урасхал уһанай урдажа байхада
Уяран дууладаг
Мүхэшгүй һайхан сэдхэлтэй һэмнэйш.
Ургын һалбарха, бургааһанай гүлгэлхэ үедэ
Уһатан мэлмэрдэг
Урин харахан нюдэтэй һэмнэйш...
Харин мүнөө...
Хайр шулуундал шэрүүн болошоһон
Хайран тэрэ сэдхэлыеш
Хайлуулха аргын бии юм һаань,
Хэлыш намдаа, инагни,
Хэтэдээ шамһаа арсахагүйб.

Шамайе ханаадхихадам,
Үншэн хабһанайм хоорондо татаатай байһан
Эдир наһанайм
Эршэтэ нарихан хилгааһан хан гээдхинэ.
Эдир наһан үнгэржэ байна...
Һайханаар, арюунаар үнгэржэ байна.
Манай эдир наһан — үүлэгүй сэнхир огторгой.
Энэнь һайхан.
Арбанхан юһэтэй ябааб
Тэрэ зүүдэн мэтэ намарай дуулим үдэшэ.
Ойрошии ошожо, гарһааш дүнгэн татаад,
Өөрөөшье ойлгонгүйгөөр
«Басаган, танилсая» — гэжэрхихэдэм,
Баруун гарайнгаа альгаар нюураа халхалан,
Урихан нэрээ хэлээ һэнши...
Тэрэ һүнийн мүшэдые
Зүрхэндөө хадуун нюугаа бэлэйб.
Үүр сайтар үйлсэ хэмжэн,
Нойргүй хоноо бэлэйб.
Үглөөнэй наранаар дуу дуулажа,
Үетэн нүхэдөө гайхуулаа бэлэйб.
Харин мүнөө...
Сибирийн үргэн магистралиин
Сэхэ байһаниинь гэмтэй юм гү,
Али шиниимни абари зангай
Эрид байһаниинь зэмтэй юм гү —
Һэлгэлдэн гараһан поезднууд мэтээр
Хуби заяамнай һэлгэбэ...
Бишни баруун тээшээ, шимни зүүн тээшээ...
Уйладдаад лэ тарабалди даа.

Малша буряад хүнэй
Дуугаа дуулан,
Дуулим таладаа гарахада,
Оршон тойрон тала дайда
Хабарай амьар долгисодог.
Ши — юрын хүнши.
Тиимэл хадаа агуухэш.
Нюдэншни хурса, шэхэншни һонор.
Шинии тээгэлжэ һуухада,
Хүнһөө байтагай,
Хурьгаяа голоһон хониншые уяржа,
Хоёр харахан нюдэнһөө уһа гоожуулан
Үншэрэн алдаһан хурьгаяа
Үнэсэн үнэсэн дэхүүлдэг.
Сээжэшни тала мэтэ уужам,
Сэдьхэлшни огторгой мэтэ үндэр.
Дуунайшни эхин —
Талын алагхан сэсэг.
Үльгэрэйшни үнсэг —
Үдын намжаа наран.
Уһан булагай бурьялхадажа байхада,
Уужа,
Ундаа харяагшаб,
Харин шинии дуулажа байхада,
Шагнажа,
Гунигаа тараагшаб.
Малша буряадни,
Шимни яагаашье уян гээшэбши даа!
Үлгэн дэлхэе
Үдэр бүри дулаасуулжа,
Үнгэ бүриин ургамал сэсэгүүдые
Үглөө бүри бүүбэйлжэ,
Эсэшэһэн наран
Намарай ольбоной унахада,
Элшэ туяагаа һуларуулан,

Элдин замбиhaа холододог.
Тэрээн шэнгээр
Газар дайдадаа
Гансахан бэшэ гажараад,
Оршолон түбидөө
Олохон удаа баясаад,
Хүн гээшэ
Хүрьhэтэ газартаа бусадаг ха юм даа.
Эгээл иимэ үедэ,
Малша буряад хүн хани нүхэрhөө
Хахасажа байхадаа,
Халуун зүрхэнhөө
Хара буун гашуудабашье,
Харахан алаг нюдэнhөө
Гансаханшье дуһал
Газар дээрэ алдахагүй —
Орон нютагаа үшөө нэгэ дахин
Эрьен харахаhaа бэшэ
Олоншье үгэ хэлэхэгүй даа.
Шэрүүн лэ байнаш даа.
Минии малша буряад!

Хүхын дуунай үглөө.
Тойроод үсхэн ногоон ой,
Ойн сэнгэлиг горхон,
Үнгэ бүрийн шубуудай пишаганаан,
Үхэр нюдэн, улаагана, яһан хото,
тэхын шээг,
Үлирэй ногоон жэмэс,
Үшөө тиигээд
Шэнэһэнэй дабирхайн
Хан гэмэ хоншуухан хангал.
Би гансаараа бэшэб.
Хажуудамни минии галша,
Дуунаймни эхин булаг —
Шимни өөрөө
Торголиг хүрин гээггээ задалан һуунаш,
Хун шубуун!
Шамтаяа, хун шубуунтаяа,
Үглөөнэй нара аярхан,
Үнгэ ногоон ойн соорхойдо һуунабди.
Эрээ марьяан эрбээхэйнүүд
Эрьен эрьен ниидэнэд.
Шиниимни толгой дээгүүр
Һабхан һабхан эрьенэд...
Һайхашаана ёһотой даа.
Хоюулан
Холын холо
Хойто далай тээшэ ниидэжэ ябаһан
Эжэл хоёр хун шубууд гэлэйбди.
Бэе бээ хаанашье орхихогүйбди.
Бэе бээ хээээдэшье мартахагүйбди.
Намаяа гээгээ һаа,
Шиниимни зүрхэн хахарха хаяал даа,
Харин шамаяа гээгээ һаам,
Миниишни дали хухархань лабтай даа.
Хуудам ехэ ажабайдалай далай —

Хүхэ мүнхэ огторгойн дунда
Хүнүүд бүгэдэ хун шубуун мэтэ байхаяа
яагааб.

Хун шубууд мэтэ
Бэе бэеэ хэзээдэшье алдахагүйбди,
Мартахагүйбди,
Орхихогүйбди.

Амаралтын үдэр. Сэлэнгын эрье. Элхэн.
Хайр шулуун хашалтын хаяа дэрлэн,
Хани нүхэдөөрөө хэбтэнэб.
Бурхигар шара хасаг хүбүүн дуу дуулана,
Огторгой өөдөө хинсайн,
Хүнхинэсэ энеэнэ,
Сэдьхэлэй тэнюундэ тиигээ гээбы даа.
Тээ саана басагад уһанда орожо байна.
Уһанай урасхал өөдэ түргэн катер үнгэрбэ.
Хайр шулуун эрье долёон,
Хойно хойноһоо дабхасаһан
Хара хүхэ долгиной далан дээгүүр
Харашье, шарашье толгойнууд
Намхалзаһаар үнгэрнэ...
Уһанһаа һаяхан гараһан
Гуулин шаргал бээтэй
Гулдагар сулахан басаганай
Гуя дээгүүрхи дуһалнууд наранда мэлмэрэн,
Алтан хашарһата загаһан мэтээр үзэгдэнэ.
...Халуун наранай элшэ доро аярхан,
Хани нүхэдни барилдаадшыё туршана.
Наран уһан хоёр наартай гоёор эбхэржэ,
Элхэн дээгүүр хүльбэрнэ,
Намаа дээгүүр адхарна.

Өөдөө харахадам,
Сэнхир номин огторгойн майхан доро
Хүбэн сагаан үүлэд
Урда зүг барин,
Яаралгүйхэнөөр субажа байна...
Сагаан үүлэд...
Үшөө балшар ябахадаа,
Адуулжа ябаһан хонидоо алдажархёод,
Уйлажа, уйлажа,
Талын дунда,
Хилгана үбһэнэй дунда,
Гүнзэгы-ы тэнгэри өөдэ
Уһатанги нюдөөрөө шэртэн,
Нэрэтэ нэрэгүй һугшаран хэбтэхэдээ,
Тэрэ бамбагархуун сагаан үүлэн дээрэ
Гарашадаг хаа гэжэ
Дотороо шэбшэн һамаардаг һэм.
Сагаан үүлэд...
«Энэ үүлэнэй эрмэгтэнь хэбтээд,
Доошоо хараал хаа,
Ямаршые гоё һэм даа,
Айл зоноо, хада уула, гол горходоо
Аяар дээрэһэнь хараад,
Хараһан үзэһэнөө үетэн нүхэдтөө
Хөөрөжэ үгэхэл һэм даа...
Ээ, тэрэшые тэрэ,
Эрмэгтэнь хэбтээд, доошоо хараал хаа,
Алдаһан хонидоо олохол һэм даа» —
гэжэ дотороо сэдхэн
Һугшархаяа болёод,
Һааритай гараараа нюдээ нюхаһаар,
Хүнхэр жалга үгсэн,
Хонидоо бэдэрхээ ошогшо бэлэйб.

Июнь нара байгаа.
Үглөөгүүр бодоод,
Сүхэ голой баруун эрье тээшэ харабаб.
Сүхын баруун эрьедэ саһан орошоод байба.
Бурзан сагаан саһан.
Сүхын эрьедэ ошоожо,
Баруулжа үшөө дахин шэртэнэб:
Тиимэ даа — саһан.
Нюдээ аршаад харанаб — саһан,
Сабхан сагаан саһан!
Сүхын сэнхир долгиндо нюураа сэлмээн,
Заһашанай хобигор ута хайбада һуужа,
Баясаһандаа гү, гайхаһандаа гү —
Өөрөөшье мэдэнгүй хэлюурдэжэ ороноб.
Сүхын баруун эрье. Элһэн. Шугы.
Харыш тойроод — мойһон сэсэглэшоо ха юм!
Сагаан долгин, сагаан амин,
Сагаан бурзан һөөг дорохоно
Сагаахан пулаадаа боонхой
Сагаахан шарайтай, арюухан Сэсэг.
Сайн байноо, Сэсэг!
Сэсэгэй хүл доогуур үнгэ бүрийн сэсэгүүд...
Соохор марьян дайдаяа харан,
Согтой хайхан нюдыеш харан,
Миниишье сэдхэл сэсэглэшэбэ.
Сэсэгүүд, сэсэгүүд, хаанашье сэсэгүүд...
Июнь нара ха юм даа.

Үүлэд, зунай бөөн бөөнхэн үүлэд
Огторгойн орьёлоор тамарна.
Нара халхална.
Тээд лэ үшөө бороо адханагүй.
Бөөгнэрэн үймэжэ,
Элдэб үнгын түхэлтэйшье болоно.
Харланашье, сайранашье,
Хаяагаараа улайрнашье.
Үүлэд, зунай үүлэд.
Үймэжэл, худхажал байна,
Һэлгэжэл, урбажал байна.
Иигэжэл байһаар,
Аалихан баглайран суглажа,
Бараан хара хабхаг мэтээр
Оршон тойрон байгаалие хушаад,
Гансата гал сахилан,
Газар тэнгэрийн доһолшотор наяржа,
Хүншүүгэй үнэр гуташаха...
Тиигээд хүхэ сэнхир дайда дээрэ
Хүйтэн мүндэр унаха.
Үлгэн ехэ бүмбэрсэг дээрэхи
Үе сагнай баһал иимэ гэжэ ханагшаб.
Һэмжэн үүлэн мэтээр
Һэлгэжэл, урбажал байха,
Үймэжэл, худхажал байха.
Юрэнь, иимэшүү ха юм даа мүнөө үе.
Тээд... иигэжэл байһаар
Хүншүүл бү гутаһай даа!

Ууртайханаар,
дуутайханаар
Эхилбэ энэ аадар.
Хайранга хаан дээгүүр
Хайр шулуун соогуур,
Тальян тала хээгүүр,
Тарья талхан соогуур,
Ой модон дээгүүр,
Айл хотон соогуур
Адхарна һэрюун аадар,
Амилна арюун аадар.

Урышые урдашаба,
Уруудамыень хараад, —
Урагшаа, хойшоо,
баруулжаа, зүүлжээ,
Ууралтана
Уһан далай.
Дэлхэйн сээжэдэ
Дэбхэрнэ, дэбхэрнэ аадар,
Эрье захагүйдэл,
Эбхэрнэ энэ аадар.
Талаараа,
Шэлээрээ
Соёрно нажарай аадар,
Тахатай моридтол,
Табарна ехэ аадар...
Уудам дайдаяа
Угаана, угаана, угаана...
...Уданшьегүй
Наран игаана.

Оршон тойрон шэб балай харанхы.
 Орой намарай олиггүй хүйтэн хүни.
 Үндэр хара хасуури модод
 Үзүүрээрээ найгалзажа,
 Зэргэшээ ургаһан хоёройнь
 Бэе бээ нэшэн хабирхада,
 Жэгшүүритэй хүйтэн абяан гаража,
 Зэбүүрхэнэм досоогоо.
 Үдэш түлиһэн түүдэгэймни сог
 Үшөөл залираадүй — арай арайхан улайржа,
 Хоёр-гурбан улаан гэгшын нюдэд болоод,
 Хойто хүл дээрэ бодошоһон
 Сайбар хүхэ арьяатан мэтээр үзэгдэб.
 Эжлүүдгүй түүдэгээ һэргээжэ эхилнэб.
 Эрбен тойрон хараашалжа байгаад,
 Хуурай шэлбүүһэ хаялнаб,
 Хуһанай үйһэшье шэдэлнэб.
 Шэлбүүһэнэй пишаганан носоод,
 Шэжэр ягаан дүлэнэй
 Ошо сасаран дэгжэхэдэ,
 Түглышэһэн досоомни нара гараһандал боложо,
 Түүдэгтээ хөөрэлдэжэ эхилнэб:
 «Носо, носо, түүдэгни,
 Ноорогшо ямаанай өөхэ тоһо эдюулхэб,
 Аһа, аһа, гални,
 Амбан сарай арбин ууса эдюулхэб» —
 Гэжэ байжа
 Гэнэн заахан хүүгэн мэтэ болошоод,
 Шуналтайгаар шэбэнэнэб.
 Үүр сайтар галаа унтараангүй,
 Үргэһэ нойргүйгөөр шэлбүүһэ мүшэр суглуулжа,
 Түүдэгээ дэгжүүлэн,
 Түүдэгтээ зугаалан хоноо бэлэйб.
 Гал гээшэ хүниие
 Гансахан лэ дулаасуулдаггүй,

Гансахан лэ хоолыень болгодоггүй, —
Гансаардаһан амитанай,
Гажарһан хүнэй,
Дүтын дүтэ нүхэр юм гэжэ,
Одоол тиихэдэ
Ойлгоо һэм.

Иимэл хадань — арад зоной ёһо:
Гал уруугаа нёлбодоггүй,
Галдаа түбһэн юумэ хаядаггүй,
Галаа —
Гал Гуламта гэжэ
Гайхамшаг һайхаар нэрлэн,
Сарюун нангинаар
Сахижа һуугаа ха юм даа!

Мүр дээгүүрээ хотоомхоо хаяжархёод,
Эртэ үглөөгүүр хабарай сагта,
Зүлгэ ногоондо хониёо адуулхаяа гаранаб.
Хонид ургылаад, хүтэл өөдэ хушуурна.
«Холой» гэжэ һүүхирэн,
Өөхэн шулуу альган соогоо эршэлээд,
Шадал мэдэн шууюулнаб.
Хонидни халхи һүрин,
Хойто добын хормой өөдэ бэлшэбэ...
Хонид тээшээ харажархёод,
Хотон тээшээ шэртэхэдэм,
Шэнэ электростанциимнай
Шэрэм бүдүүн хоолойһоо
Утаа бушхажа байба.
Хёосо хүрөөдөө гээшэ гү,
Али талха татаа ха гү?..
Телеграфай столбнууд
Гүбээ дээгүүр алхалан,
Барилгануудай саагуур
Баруун хойшоо жэрынэ.
«Эдэниие зубшаад лэ ябаа хаа,
Энэ дэлхэйгээ
Эрьен тойрожо болохо юм» гэжэ
Ахай намда хөөрөө һэн.
Нээрээ ха гү, худал гү?
...Холой, холой!

Хотын талмай. Сэсэрлиг. Фонтан.
Үндэр шулуун хүшөө.
Һандали дээгүүр хүгшэд зэргэлжэ һууна.
Хоорондоо юушьеб даа зугаалнад.
Арбанхан долоотой һаһандаа али нэгэниинь
Анха түрүүшынгээ танилтай эндэш золгожо
магадгүй.

Иимэ ха юм даа ажабайдал,
Энээхэн шулуун һандали дээрэ хэды үе
Эдир һаһаяа угтаа хаб?
Хэды хүбүүд, хэды басагад үдэшын дуулимда
Энэ һандали шалаажа,
Бодолгото болон гуниглаа хаб?
Олонхинь мүнөө үгы.
Зарим нэгэниинь шабгансанууд болонхой.
Ашанарынь эндэ эдир һаһаяа угтана.
Эдэ зэргэлжэ һууһан хүгшэдэй
Үетэн нүхэдэй зарим нэгэниинь
Эндэ эдир һаһаяа угтаад,
Бульварнууд соогуур сууряатан,
Хаанаб даа, энэ хотын булан тохой,
Шиигтэй харанхы особнягууд соогуур
Залуу һаһаяа алдан,
Ажабайдалтай хагасаа ёһотой...
Хэниинь ёолоһоор,
Хэниинь дуулаһаар,
Хэниинь абья шэмээгүй...

Альган соохоно багташаха
Алаг эрэхэн зүрхэн!
Удаан сагай туршада
Улаан шуһа бүлэжэ,
Хэзээ нэгэтэ эсэхэдээ,
Хэнһээшье асуунгүйгөөр
Зогсоохо эрхэтэй
Алаг эрэхэн зүрхэн!
Хэтынгээ нэгэ наһан соо
Хэды ехэ тэмсэл соогуур
Хэды ехэ жаргал, зоболон соогуур,
Хэды найхан дуунай
Аялга долгин соогуур
Лугшан, сохилон ерэнэбши даа.
Хүнэй заахан зүрхэн —
Зааханшье хаа юртэмсэ.
Юртэмсын худал соогуур,
Гал, шуһанай гүйдэгтэл,
Юртэмсын нюрган дээгүүр
Дүрбэн сагай нэлгэдэгтэл,
Юртэмсын зулай дээрэхи
Мүльһэн дуулгын гэдэдэгтэл,
Хүнэйшье заахан зүрхэн соо
Хүсэл зориг хүлгэжэ,
Инаг дуран мүндэлжэ,
Гашуудал баяр хоёр
Ганса бэшэ нэлгэжэл,
Үдэр хүнийн хоорондо
Лугшахадажал байдаг ха юм.
Альган соохоно багтахагүй
Адар ехэ зүрхэн!

САГАЙ ШЭНЖЭ

САГ

Урасхал ехэ
уһан мэтээр
Урдажа байна
үе саг.
Мүнхэ ехэ
мүрэн мэтээр
Мушхарна
мүнөө саг.
Космонавтнууд
газарһаа дэгдэжэ,
Холые зорин ниидэнэ.
Коммунистнууд
газартаа илаад.
Космос шэнжэхээр шиидэнэ.
Мүнөөдэр
Куба эрхээ олоо.
Үглөөдэр
бүхы богоолнууд һэрхэ.
Урда Америкэ
уралаа зуун бодоо.
Улаан Вьетнамда
баһал наран эрьехэ.
Урасхал ехэ
уһан мэтээр
Урдажа байна
үе саг.
Мүнхэ ехэ
мүрэн мэтээр
Мушхарна
мүнөө саг.
Булангиртанал заримдаа
Буудалдаанай дорьбоонһоо.
Атиралдажа салгидаа
Атомуудай нэрьсэһнээ...

Сахилгаалан шуухирнад,
Салир далита шубууд.
Зэбүүрхэжэ саашалнад,
Зэлэ татаһан хун шубууд.
Амгалан сагта һайхан лэ
Ажалаар халима үе саг.
Аялгалан байхал һэн
Амидаралта энэ саг.
Ташалан дээгүүр наярааша,
Танкнууд бэшэ —
 тракторнууд һай.
Таряалан дээгүүр
 яларааша
Таряашадай
 түүдэгүүд һай!

ХАБАР

Сонхоор харахад —
хабар.
Соохорлоно Хайранга.
Хүтэрэлдэһэн
хүтэл дээгүүр
Хүбэн манан байрланги.
Хуһатын боорёор,
полёор
Хушуурна —
үнээд хэбэртэй.
Наанань
тамхилжа һууна
Нагасамни —
эмээл моритой.
Хээрэ,
малшанай байра.
Гансаараа эндэ үлэнхэйб,
Приёмник табинхайб.
Тэрээн сооһоо
Хүнхинэнэ
бүхы дэлхэй.
Хүнхинэнэ бүхы дэлхэй,
Хүгжэм дуугаа дэлгэнхэй.
Хүнхэр
Хүхэ Добомни
Бүмбэрсэгтэй нэрьенхэй.
Замбиингаа худал баряад,
Заха хизаартайнь
залганхай
Заахан энэ приёмник
Заяанайм шэхэн болонхой.
Утаата
урда хизаар.
Улаабхина
уһан, агаар.
Далтиршагүй Вьетнам

Даллана улаан тугаар.
Бүмбэрсэгтэ үшөөл
Бүдүүлиг алуурай шүтөөн.
Бүтүү манан сооһоо
Бүрэлзэнэ Вашингтон.
Хаанашьеб,
 хойто зүгтэ
Ханхинана хүйтэн жабар.
Харин
Хүхэ Дободом
Халюурна хабар, хабар...

ВЬЕТНАМ

Ардаг моридой турьяан соо,
Ракетэнүүдэй нарьяан соо,
Тракторнуудай хүхинөөн соо,
Тангил гансын шэбэнээн соо,
Хаана тэндэ, Вьетнамда,
Напалм бомбын тэһэрхы,
Хангай ногоон джунглида
Улаан шуһанай адхархы,
Һаруул энэ үглөөгүүр
Һанаадш үзэхэнь хүндэ байн.
Хараһан мэтээр сэдхэжэ,
Мэдэрээдхихэнь бэрхэл байн.
Харин, тэндэ, Вьетнамда
Хатуу тэмсэл бусална.
Халуун дайнай сууряанда
Манай гэрнүүд доһолно.
Шудхамал шэрэм танкнууд
Шуһаар, галаар урылна.
Шунахайршаһан янкинууд
Вьетнам дээгүүр хурылна.
Модод дуугай харлана —
Монсойхо жэмэс, намаагүй.
Хаанаш бомбоо хаяхадань
«Харсагануудта» хамаагүй.
Шубуудш тэндэ харагданагүй,
Шулуун, шулуун, шулуун...
Хабшал хүнды нүхэн соош
Халуун, халуун, халуун...
Сэлмэг харахан нюдэтэй
Сэрэгшэ вьетнам дүүхэй.
Оройдоол арбан юһэтэй —
Орхиболши даа дэлхэй.
Эдирхэн дүүһээм илгаагүй
Эрэлхэг вьетнам дүүхэй,
Үхэлэй урда айгаагүй —
Үзэн ядааш дуугай.

Агуу Азийн үүдэн дээр
Аюул түймэр табяашад,
Сэгээн далай, Сайгон дээр
Сэрэг суураа татаашад
Элдэб атом бомбоороо,
Эрхэ сүлөө сарахагүй,
Холбоо Вьетнам орониие
Хоёр таһалан дарлахагүй!
Доллар, алта мүнгөөрөө
Доромжолжо баһахагүй,
Бодоһон арад түмэниие,
Богоолшолжо дабахагүй.
Ханой, Хайфон, Хам-Жонгын
Харуул — дүхэриг бүтүү юм,
Хадалиг үндэр Ха-Лонгын
Харюу гээшэнь хатуу юм!
Дабхяад ерэхэн харсаганууд
Дахяад гэхэрэн галдуулха.
Дайлан ороһон янкинууд
Далайн саагуур үлдүүлхэ!

ХҮСЭЛ

Арал ехэ Австрали ороной
Амигүй хуурай Эйр далай
Байса үндэр хаба соогоо
Байгал мэтээр салгиднай.

Эльгэн хара Африка ороной
Элһэн губинууд сухариһай,
Гал ташуур гартаа барихан
Ган гасуур сүхэрһэй.

Хаашуулые хадагалһан
Хаамал бүтүү хэрэмүүдэй,
Шуһа лэбшэн гантаһан
Шулуун шулуун пирамидай

Үндэр шобхо орой дээгүүр
Үүлэ манан сутларһай.
Шэрүүн сээжынь арюудхажа,
Һэрюун бороо адхарһай.

Түби дэлхэйн түмэн амитан
Түбхин һайхаар нүхэсэһэй.
Тайгын олон модод мэтээр
Тайбан эбтэй зэргэшэһэй.

Улаан зандан, хара зандан,
Дулаан амита пальмашье,
Уян сагаан хуһа модон,
Улянгирнууд хаанашье

Мүшэр намаань хёрбоһолонгүй
Мүнхэ ниигэм оршоһой.
Газар дэлхэйн үнсэг дээрэ
Ганхан гунхан һалбарһай.

Аюул дайнда нэрбүүлшэһэн
Агуу баруун хизааршые,
Гал дүлөөр сорьюулшаһан
Газар, уһан, агааршые

Сэдьхэлэймнай туг болон,
Сэсэглэжэ мүндэлһэй.
Шажанай бэшэ олон түмэнэй
Шалгамал Үнэн мандаһай!

ХЭЭРЫН БОДОЛНУУД

ХЭЭРЭ

Ори гансааран хэбтэнэб
 һүни. Хээрэ.
Одо мүшэд эрьелдэнэ
 орой дээрэм.
Замбуулинай эрьюулгэдэ
 бүмбэрсэгшые баһа
Залд гэхэндэл намхалзаад,
 эрьелдэшэнэ ха.
Хизааргүй дүхэриг,
 захагүй эрьюулгэ соо
Хазааргүй мори
 зайдаар унаһандлиб.
Олдоогүй бодолдоо
 өөрөө төөришөөд,
Оёоргүй сөөрэм руу
 хүмэришэхэндлиб.
Зэлэ татан нийдэхэн
 он жэлнүүд,
Зэрэлгээтэн хагдарһан
 түмэн сэсэгүүд
Галаб саһаа
 хүрьһэн боложо мүнхэрөө бэшэ гү?
Газар дээгүүр
 һалхин боложо үнгэрөө бэшэ гү?
«Юундэ?» гэхэн асуудалдаа
 харюусаадүй ябатараа,
Юртэмсын хооһондо
 хабхалагдаха хуби заяан,
Шабхажа бажуугаад,
 амидаралай гаргажархиһан
Шалгамал үнэнэй
 үндэхэн удхань мүн хаяа?
Магадгүй.
 Гэбэшье татасын агуу гайхал

Мандажа гараад ялбаһан
наранай элшэ һайхан.
Үнгэ ногоон хасууриин
галдуулжа дууһабал
Үнэһэн сооһоо мүндэлхэ
сагдуул гэжэ байхал.
Байгаа бүгэдын дугы —
юумэн бүхэнэй дугаарал,
Байгаалидаа нэнгэһэн
ухаан бодолой таарал,
Үе сагуудай шата —
үдэр һүнийн һэлгэлдээн —
Үзэсхэлэнтэ дэлхэймнай
иимэ нангин дэмбэрэлтэйл.
Хамагай нангин хэшэг
халуун сээжын амисхаал,
Хангай ехэ тайга,
хада уулын амисхаал,
Тэнгэс номин далайн
тэнсүүригүй амисхаал,
Тэнгэри газар хоёрой
тэнсэлдэһэн амисхаал...
Амисхаалта замби дээр
амиды мэндэ ябаха —
Ажал тэмсэл хоёроороо
агуу дабаа дабаха,
Арсалдаата дайсантай
үнэнэй хүсөөр тулаха,
Амитан олон түмэнэй
ашатын түлөө илаха —
Шалгамал иимэ үнэнэй
шанга хатуу байһанда
Шадал зоригоо эршэдхэн,
һаруул һанаа сэдхэнэб.
Галта үе сагайнгаа
иимэ солгёон һайханда
Гансаардаагүйб хээээдэш.
Амидаралдаа этигэнэб.

САРЬДАГУУДАЙ ХОРМОЙДО

Саһата үндэр
Сарьдагуудай хормойдо,
Сарьдагуудай хормойдо
Найман хизаар
Найрамдуулжа бодхоһон
Найман ханата урсахан.
Найман ханатын оройһоо
Бур-бурхан,
Бур-бурхан бурьядаг хэн
Буурал хүхэ утаахан.
Буурал таабай гансаарханаа
эндэ һуудаг хэн,
Буурагшалһан зутараан сайгаа
яаралгүйхэн уудаг хэн.
Бурядайнгаа
Буурал түүхэ
Буугаа аршан һуужа, гунигтайгаар
дууладаг хэн:
«Һайн хаанай һамаргаанда,
Бошогто хаанай
Буһалгаанда
Орхон Тула нютагһаа
Орожо ерэхэн хонгоодор...
Орожо ерэхэн хонгоодор,
Орон ехэ дайдая
Оложо ерэхэн хонгоодор,
Онгон ехэ заарингуудаа
Орхижо ерэхэн хонгоодор⁶...»
Түүрээн түүрээн һуухадань
Түбэрөөн табараан дуулдажа,
Шэхэндэмни
Шэрэм дуулга ханхинаад,
Нюдэндэмни
Шэжэр һэлмэ ялалзаад,

Обоо собоо хүнөө шулууд
Оболзоходол гэдэг нэн.
Холбоо сэнхир харьдагууд
Хотолзоходол гэдэг нэн.
... Үбгэн таабай
Үнидэ наһа баранхай.
Үнөөхи,
 найман ханата урсаньшые,
Үмхиржэ халанхай,
Үхибүүн балшар наһанаймни
Үргэнэн болоод үлэнхэй.
Нуури дээрэнхь —
Нургуули
Дүшэн һаруул сонхороо
Дүрбэн зүг руу яларанхай,
Эрдэм соёлой гуламта
Эгээн эндэ болонхой.

ХУҮАД

Сагай эрхэдэ хашуул хашуулһаар,
Сахилгаанда сохюул сохюулһаар,
Салир хюрөөдэ химэлүүл химэлүүлһээр,
Сарбагай хүхэдэ хэршүүл хэршүүлһээр
Түхэрезэн ногоон тужа байһан аад,
Түймэр галда нэгэтэ шатажа,
Түлинхэй хара түгсэгүүд болошоод,
Түглылдэжэ хуудаг хэн.

Үбэл зунуудай үнгэрхэ хабида,
Үндэрлэн хэргэхыш хэдэхэгүй,
Үдэр хүнинүүдэй хэлгэхэ хоорондо
Үмхирхэхөө бэшые мэдэхэгүй

Хатанхай тужын тэг дунда
Харьялаа заахан булаг гаража,
Он жэлнүүдэй али нэгэндэ

Онсо дулаахан хабары хаража,
Уян сагаахан хэды хуһад
Урилдаһаар ургашаба.
Налгай дулаан нажараа угтан,
Намаалхадажа һагсайшаба.

Шугы гэжэ һанаа юм гү,
Шубуухайнууд шууя тэндэ.
Гунигтайханаар аялгалаад,
Гургалдайшые дуулаа гэнтэ.

Аянда ябаһан хүрэг шубууд
Аяар дээрэхээ хүргөө мэндээ.
«Аглаг ногоон тужа байнал,
Амархаяа хууя!» гэлдээ.

Эхэ газар элдин дайдынгаа,
Энхэ хэшэг бээдээ шэнгээн,
Нажарай нэбшээндэ надхан найган,
Наранай элшэдэ хуһад нэнгээ...

Түлинхэй тужын һуури дээрэ
Түби дэлхэйн мүнхые гэршэлэн,
Түргэн мүндэлһэн хуһан шугы
Түрэл нютагтам мүнөөшье бии.

НАНАН

Нанаһан —
уһасхал уһан,
Нанаһан —
уулын саһан.
Уулын саһан хайлаашье һаа,
Уры болон зайлаашье һаа,
Хойто намарынь тэхэридэг лэ.
Урасхал түргэн уһан мэтээр,
Уула хадын саһан мэтээр
Уурал манан болоод,
Уудам талаар хоноод,
Нанаһан һөөргөө бусанагүйл.

Алтан шаргал
ангир шубууд,
ангир шубууд
хоёр хоёроороо

Аяар холын
аян замһаа,
аян замһаа
бусаха замдаа

Арьял тарьял
сарьдагуудай,
сарьдагуудай
гурьба дамжан,

Аглаг сэнхир
Мэлын нуур дээр
амархаяа һуудаг һэн.

Үбсүү сээжээ
үргэн үргэн
шагнаархажа,

Үдэшын нара
үдэшэн һуухань
жэгтэй һайхан.

Нэлбэгэр ехэ
нэмэригээрээ
бээе хушан,

Нэнгэлсэжэ
наадан һуухань
аягтайхан...

Ангир шубууд
үглөө эртүүр
Мэлын нуурһаа

Тэнгэри өөдэ
тэгшэ дэгдэн,
дуугаа татаа:

«Гангар-гунгар,
гангар-гунгар,
гангар-гунгар»
Энгэр хангай
Бархан тээшээ
зорибо ха даа.
Мэлын нуур дээр
гансаарханаа
урихан дүүхэй
Мэхэлэгдэһэнээ
шаналан шаналан,
уяраа бэлэй.
Мээхэй һайхан
ангирнуудта
атаархажа,
Мэлмэн харахан
нюдэд шинии
уһатаа бэлэй.

Агын шэмэтэ хэлэн гү,
 Абын сэсэн хургаал гү,
 Эрын дорюун хүсэл гү,
 Эжын халуун захяа гү,
 Али нэгынь хамаагүй,
 Алим шэнгээр амталжа,
 Эхин шинии мүнүүды
 Хүхин хүхин уншанам.
 Агын шэмэтэ хэлье
 Тонон болгоод асараарай,
 Абын сэсэн хургаалы
 Судар болгоод уншаарай,
 Эрын дорюун хүсэлье
 Зориг болгоод ерээрэй,
 Эжын халуун захяае
 Жаргал болгоод бусаарай.
 Хара сагаан хоёрые
 Хамжалдуулан илгажа,
 Хатуу зөөлэн хоёрые
 Хамтаруулан шалгажа,
 Наруул бэшэ бүрхэг байг —
 Наруул нюдөөр хараарай.
 Найншые бэшэ муу байг —
 Найхан сэдхэлээр танияарай.
 «Үгы — бии» — хоёрые
 Үлхэлдүүлэн шэнжэжэ,
 Үнэн худал хоёрые
 Мүргэлдүүлэн уншажа,
 Дэлгэр энэ дэлхэй дээр
 Дэгдэн халин ябахалши.
 Ушарал ехэтэ наһан соо
 Унан бодон гарахалши.
 Дорюун залуу сээжээе
 Доһолгожо ябалтай.
 Аялгаяа алдангүй
 Арьбадхажа хуралтай.

Долоо дахин доройтобошье,
Найма дэгдэн бодохо гээ.
Найма дэгдэн бодоо бол,
Найдал жаргал олохо гээ...

Осол аюул,
гэнтын үхэл,
ушаралнууды
Орон дэлхэйн
уһа голтой
жэшээ болбол,
Олон түмэнэй
тэмсэжэ олоһон
жаргалай харгы —
Оёоргүй гүнзэги
нэлэнхы үргэн
далай мэтэл.
Үбшэн зоболон,
үер түймэр,
ядаралнууды
Үргэн тэнгэс
далайгаар хэмжэн,
жэшээ болбол,
Үндэр арюун
үнэн бодото
ажамидарал
Үедөө мүнхэ
үнсэг үгы
оршолон мэтэл.

БУРЯД ДУУНАЙ АЯЛГААР

ЕРЭЭРЭЙ

Хара хирээгэй хаагалбал,
Хадаяа тойроод хаагалбал,
Харалган халхин бологшо —
Харгыда бүүхэн гараарай, зүү.

Хүхы шубуунай донгодобол,
Хүбшөө тойроод донгодобол,
Хүлэжэл шамаяа байхалби —
Хүрөөд намдаа ерээрэй, зүү.

Захын модоной шууябал,
Залаагаараа найгабал,
Задын шуурган бологшо —
Замда бүүхэн гараарай, зүү.

Ургы сэсэгэй хэнзэлбэл,
Утын намарай мүндэлбэл,
Угтажал шамаяа байхалби,
Удаарангүйгөөр ерээрэй, зүү!

Мээнэг, мээнэг, мээнэгхэн даа,
Мээхэй минии инаг юм даа.
Аяар тэрэ Байгалһаал даа,
Амараг минии ерээ намдаа.

Дураным һэбшээ асараа намдаа,
Дураяа хэлэн, нэнгээ намдаа.
Мэндым һуран мийһэрээ намдаа, —
Мээнэг, мээнэг, мээнэгхэн даа.

Тэрэл зандаа, тэрэл зандаа,
Түрэл һайхан шэгынь зандаа,
Түлэг халуун эдир хаһадаа
Түрэл зандаа, түрэл зандаа.

Тэнгэри мэтэ сэлмээлби даа,
Тэрэнги мэтэ сэсэглээлби даа,
Мэшээн мешээн, дуулаалби даа:
«Мээнэг, мээнэг, мээнэгхэн даа!»

ШОНО БААТАРАЙ ДУУН

Добоёол хүсэд тойроодүй
Долоотойхон наһандаа,
Долгонтожо үрдээдүй
Бургааһахан ябахадаа,
Дүүгээ дүтэ үзөөгүй,
Дүүхэй гэжэ нэрлээгүй,
Сэрэн-Галдан ахымни
Сэхэ бэшэнь гайхалгүй.

Уршаг гээшы мэдээгүй
Уймар үшөөл ябахадаа,
Урда жалгаа уруудан,
Урилдажа наадахадаа
Дүрбэ хүсэд хүрөөгүй,
Дүүмэр намаяа хүсөөгүй,
Сэрэн-Галдан ахымни
Сэхэ бэшэнь гайхалгүй.

Үүр сүүрээр һэргэжэ,
Үһөө тухай шэбшэһэн,
Урилдаха зүргэ руум
Урьха занга түхээрһэн,

Унаган балшар намайгаа
Унахань гэжэ хайрлаагүй,
Сэрэн Галдан ахымни
Сэхэ бэшэнь гайхалгүй.

Хан буурал эсэгымни
Гэнэн байһаниинь гайхалтай.
Хатан буурал эжымни
Хонгор байһаниинь гайхалтай.

Хүлгэн ябаһан сэдхэлым
Хүлээгээгүйнь гайхалтай,
Хүүхэн инаг Хабхарым
Хүндэлөөгүйнь гайхалтай.

Хардалгыень илгангүй,
Хатуу байһаниинь гайхалтай.
Хайрата одхон хүбүүгээ
Хашажа хуһаниинь гайхалтай.

Үнэн худалын шалгангүй,
Үмөөрөөгүйнь гайхалтай.
Үдэжэ ябаһан баатараа
Үлдэжэрхиһэниинь гайхалтай.

Хүнэй дайдын зэнхыгээд,
Хүйтэнш гээшэнь гайхалтай.
Хүнды сээжэм гуниглаад,
Уйтан гээшэнь гайхалтай.

Шаргал далайн эрье дээр
Шаналан шаналан зогсоноб.
Шанха холын дурна зүг
Һарабшалан шэртэнэб.

Хүйтэн, хүйтэн долгинууд
Хүмэрин хүмэрин мушхарнад.
Хүхэ сайбар сахалинууд
Хүнэй хэлээр хашхарнад:

— Шарай дээрэһээш шэнжэхэдэ,
Шарайд голой хүбүүн гүш,
Шарааблиин гурбан хаашуулай
Шара шонхор табюул гүш? —

Дайран алдаад саашалнад,
Дайсан гэжэл һананад ха.
Далбагархан далинуудаар
Дабхин дабхин зананад ха.

Дурна ногоон зүгөө би
Дурлан һанан зогсоном.
Дууша хонгор арадаа би
Дурсан һанан зогсоном.

Энгэр ногоон Хангаймни,
Ангир шаргал таламни,
Тэнигэр ехэ Хүнтэймни,
Тэнгэри үндэр Саяамни

Дэлхэйн алиш дайдаһаа
Дэгэд үлүү найхандли.
Дэлгэр сарюун зонхонни
Дээжынь нэгэн байһандли.

Атаархалайнгаа ехэдэ
Аха нэрээ мартаһан,
Хурисалайнгаа ехэдэ,
Хуурмаг зантай болоһон,

Хардуулхадажа ябааш һаам,
Хангиршагүй яһамни,
Сэдьхэлээрээ ондоош һаа,
Сэрэн-Галдан ахамни,

Шонхор шунахай дайсадай
Шорондо өөрөө һуухадаа,
Шоодбори болгожо ядаһан
Шоно-Баатараа дуудахаш даа.

БЭШҮҮР...

Бэлшэр гэжэ буряад нэрэтэй байһан аад,
 Бэшүүр гэжэ нэрэжэнхэй,
 Байдал нуудалаар баян хотогор
 Байгалай үмэнэхи эгээл ехэ деревни.
 Ород арадай хуушан сагай заншал,
 Оёдол наринтай холонгото хубсаһые
 Холоһоо ерэхэн хүн
 Хододоо гайхан үзэдэг юм.
 Ажалша хүдэр гарайнь уран шэмэг —
 Аржагар үндэр бартаатай нарһан модон
 гэрнүүдэйн

Угалзата һайхан сонхонууд
 Баян хэшэгэй хүлдэ —
 Баглайран ногоорһон мойһон модод
 Холоһоо ерэхэн айлшаниие
 Хоншуу хангалаар угтадаг юм.
 Хархис харанхы сагта
 хатан хаандаа газашалуулжа,
 Сүлэлгэндэ ерэхэн энэ зон
 Хатуу зоригтой ажалша бэрхэ байһандаа,
 Хаяа хадхажа һууһан
 Буряад зоноороо нүхэсэжэ,
 Шэрүүн хүйтэн Сибирь орондо нютаглан,
 Элһэтэ шаргал газарай
 Эзэн болоһон түүхэтэй.
 Үдэшын һэрюухэн һэбшээн
 Бэшүүр голһоо амилжа,
 Улянгирай набшаһад һаршаганан,
 Ульянын сэдхэлдэ хабар тухай шэбэнэнэ.
 Сэнхир үдэшын сэлюундэ
 Сэсэрлигэй булан тохойгоор
 Гармошкын хонгёо абьян соностоод,
 Частушкын хошон аялга жиигана.
 Гар фонаригай гэрэл

Нудалтай эрээн сарпаанай
 Уужам хормой халта эльбээд,
 Уралаа зуухан Ульяновшкын
 Улаа ногоон үнгэтэй
 Томо томо хубануудые шэрбэн,
 Үнэһэн хүхэ тэнгэри өөдэ нэгэ удаа
 шарбаад,
 Улянгирай намаа соогуур хорошоно.
 Бэшүүр...
 Эндэ эдир наһанайнгаа
 Эхин харгы табяаб.
 Эндэ манай нүхэсэл эхилээ.

Гушан гурбан гулбай, гурбан ехэ Ярууна...

Гушан гурбан нуурнууд дээгүүршни

Ниидэжэ ябахадаа,

Тохойтон эбхэрһэн хада майлануудайшни,

Гол горходойшни,

Буряад хүнэй шэхэндэ хэтэдээ уринаар

соносодог

Булган талыншни,

Үнээрээшые номин сэнхир үнгые

Бахархан байжа,

Самолёдой шагаабаряар шэртээ бэлэйб.

Харин мүнөөдэр лэ шинии нюруу гэшхэбэб.

Нажарай энэ хайхан үглөөгүүр

Намжаа ногоон агаараар сээжэ дүүрэн амилан,

Үдэ голой эрьедэ

Үеынгөө нүхэр Ринчин Нимбуутаяа хамта

Үнгэрһэн сагай

Үльгэр түүхэ хэлсэн,

Үдын нара угтаа һэмди.

Хүн үбһэнэй хангал

Хүтэл жалгаһаа анхилна.

Аяар тэрэ. Зүүн Үлдиргын хүнды өөдэ

Ринчин Нимбуу заажэ;

«Тэрээ тэрэ, харана гүш,

Тэрэ ганса нарһанай баруугаар,

Эгээл тэндэ

Молон багшын бууса» — гэбэ.

Молон багша.

Буряад орондомни

Бурхан шажанай дэлгэржэ,

Обоодой малгайтанай хаа хаанагүй

Дасан дуган бодхоод,

Үйлэ хэрэг эрхилжэ,

Заяанай һудар татажа,

Али болохо

Арга мэхэ,

Абарал, тарни, маани мэгзэмээр
Арад зоноймни сэлмэг сэдхэл балартуулжа,
Хогоосоной хооһон номнолоор
Ухаан бодолыень жадхадажа байхадань,
Ши, Молон багша,
Харыншье, шарыншье номнолдо хүзэглөөгүй,
Ажамидаралай, түүхэ түбиин изагуурые
Сэсэн ухаандаа буйлуулан,
Тоб гэмэ тобшолол гаргадаг байгааш.
Энэдхэгэй оюун багша
Гандиин суртаалые уншан шэнжэн һуухадаа,
Шинии нэрэ дурдагшаб, Молон багша!
Шинии хүбүүд хэтын саһаа дууша солотой,
Һонор сэдхэлтэй, уян зүрхэтэй.
Молон багша, сэсэншье һаа,
Нэгэл алдуу хэһэн байгаа хаш даа.
Гушан гурбан гулбай,
Гурбан ехэ Яруунадаш
Иимэ һайхан хүбүүдэй байгаа сагта
«Хуурай Маарагташ
Шуһаар урдахагүй,
Булган талаш
Яһаар дүүрэхэгүй»,
Хэзээдэш урдахагүй,
Хэзээдэш дүүрэхэгүй...

Морёо эмээллээд,
 Боро хараанаар добуун орожо ябанаб.
 Бүхэли үдэртөө мұрысэн жэргэһэн
 Борохон заахан булжамар шубуудшые
 Дуугаа хуряагаад,
 Далияа хумин,
 Үбһэ ногооной, шулуу шохойн оёороор
 Хорон хоргодошобо.
 Хаа-яа томо шааруулай
 Шаар-шаар гэһэн хажар хуурай абяан
 Тээ дээхэнүүр соностоод,
 Үгы болошоно.
 Нэгэ хэды мүшэд
 Зүүн урда зүгтэ
 Ониб-онибхон эмнисгээлдэбэ.
 Морим дэншээ —
 Мүшэдые харахадам,
 Намтай хамта хатаралдаһан мэтэ.
 Ямаршьеб даа,
 Ойлгогдосогүй амтатай мэдэрэл
 Сээжэндэмни хүлгэнэ.
 Тиин гэнтэ,
 Оёоргүй гүнзэгы руу бүхы бодол,
 Бүхы мэдэрэлни халин унашаба.
 ...Моримни бүдэршэһэн байгаа.
 Хүхэ ногоондо халтар зээрдээе табижархёод,
 Хүнгэн солбоноор һужааг тээшэ алхалнаб.
 Һэрюухэн Һэбшээн буужа,
 Зунай хүнийн шиигтэйхэн амин ороодхибо.
 Добуунай наада хормойдо
 Үбһэшэдэй түүдэг улаабхин даллана.
 Сабшагдаһан үбһэнэй хоншуухан хангал
 Амтатайгаар анхилна.
 Холшор ёохорой,
 Хошон дуунай долгин
 Холоһоо намайе шабхадана.
 Инаг дуран.
 Ирагуу нажар.
 Үбһэ хуряалгын үе...

ХАХАСАЛГАН

Хахасалган дээрээ инаг нүхэршни
Халуун дураяа хэлэхэгүй.

Харин мартахаа наа,
Хамагыг тоолохо. Тиимэ байдаг.

Намайе үдэшhэн
налгай басаган
хэдыхэн лэ үгэ
хэлээ hэн.

Бүхы найдуулгань,
бүхы дура хүсэлынь,
бүхы горидол сэдхэлынь
«Зай гү» гэхэн

Үгэ соо багтаад,
зүрхэндэмни хадааһан мэтээр
сэрд гэжэ орошоо бэлэй.

Үглөөнэй шүүдэр набшаһан дээрэ —
Үүрэй баяр.

Үдэшэнһөө хойшо жаргана хээрэ
Үелhэн хоёр.

Мэлмэрнэ хүүхэнэй нюдэн дээгүүр:

— Мэдэнэ гүш,
Мэндэл ябаарай, инагни,
Зай гү...

Хотын вокзал.
Холын замда мордохоёо байхан
Составуудай хуугайлаан,
Вагоной сонхоор шагаахан
Урихан эхэнэрэй мийэрээн,
Нанаа зобоһон бүрхэг шарайнууд,
Наруулшье нюдэд,
Халамгайхан зариманай
Хатар-пляска,
Энгэртээ түмэр зүүһэн
Эндэхи вокзалай ажалшадай хүлгөөн,
Морожено худалдажа байхан
Морхогор хамартай хамганай
Хонгёо хоолой,
Москва, Владивостогһоо
Хүрэжэ ерэнэн поезднуудай
Мордолгын уряалнууд,
Баглаа сэсэгүүды тэбэриһэн
Басагад, хүбүүдэй хахасалга,
Хүхюун энеэдэн,
Хүлгүү мэдэрэл.
Сэрэгэй зоной
Сэмбэ шинель, ялагар сабхинууд,
Алтан хүбөөтэй китель,
Алаг эрээн пижаманууд,
Барбагар нахалтай, хүнгэн хубсаһатай
Барбудосые хануулхан геологууд...
Хотын вокзал,
Холын харгы.
Хонгор гансаа
Хүлээнэб... үгы...

ЭРЬЕСЭ

ЭРЬЕСЫН ШЭНЖЭ

Амин,
Амисхаал,
Амидарал гэдэгнай —
Наранай эрьесэ,
Наһанай эрьесэ.
Эрьесын хүсөөр
Нэрьен байһан
Тооһон мэтэ,
Хооһон мэтэ
Тоогүй олон
Мүшэдэй эрьесэ.
Бодолой эрьесэ,
Бодосой эрьесэ,
Бороо һалхинай
Гороо эрьесэ.
Габшагай түргэн
Галай эрьесэ,
Урасхал үргэн
Уһанай эрьесэ.
Эрьесын хүсөөр
Нэрьен байһан
Энэ бэеымнай
Шуһанай эрьесэ.
Угаа дамжаһан,
Сагаар хэмжэһэн,
Уһаар хамжаһан,
Агаар дэмжэһэн
Амитай,
 амигүй,
Далитай,
 далигүй —
Юртэмсэ дээрэхи
Юумэн бүгэдын
Байгаали доторхи

Байгаа бүгэдын
Эрьесын гэнжэ,
 гэнжынъ һэнжэ,
 һэнжынъ шэнжэ —
Амин,
 Амисхаал,
 Амидарал.

НАНАНАЙ ДОЛГИН

Долгин, долгин, долгин,
Дотор, гадар долгин,
Одо мүшэдэй долгин,
Ото — долгин, долгин...
Уһан далайн долгин,
Агаар далайн долгин,
Наранай элшын долгин,
Наһанай элдэб долгин.
Суранзан хүсэнэй долгин,
Сууриянуудай долгин,
Зайн галай долгин,
Зай үгы долгин...
Долгин соогуур умбан,
Долгин өөрөө болооб.
Булгин, халгин, шунган,
Элдин дайдаа олооб.
Араһаам түлхихэн долгин —
Аян замайм долгин.
Амадан ерэхэн долгин —
Ажабайдалайм долгин.
Сэдьхэлэйнгээ долгиие
Сэхэ урагшань заланхайб.
Сэлгээ буряад дайдадаа
Сэсэгүүд болгон таринхайб.
Тариһан бүхы сэсэгүүдни
Тальяан нютагтаа мүнхэжэхэй.
Тарилан соохор үнгөөрөө
Талын халхинда долгисоһой.
Ганса наһанай долгин
Гансата сүхэрэн залирхагүй.
Газар дэлхэйһээ зайлажа,
Гарьхатан мухариһаар арилхагүй.
Арад зонойнгоо долгин соо
Арба дахижа зангирха.
Ажал хэрэгэйн дундахана
Аялга болон долгисохо.

Баруун зүгөө багсааж,
Баруун тээшээ мордохон,
Атлантикын долги́н дор
Атлантиды бэдэрхэн,

Далбагатайшье онгосонууд
Далай гаталан ошоходоо,
Ууралташье пароходууд
Уһа хахалан зориходоо.

Бүмбэрсэгөө бүхэлжэ,
Бүтэн бүрин бусахадаа,
Дуулим ногоон халхитай
Дурна зүгһөө бусадаг гээ.

Огтортой руу шэглэжэ,
Ошо дүлөөр амилһан
Дурна зүг руу зүглэжэ,
Дуудалгаяа эхилһэн

Замбуулинай онгосонууд
Замби түбиез тойроод,
Баһал һөөргөө бусахадаа
Баруун тээһэнь буугаа гээ...

Холын холо одон руу
Холбоо оньһон онгосоо
Залан табиха саг мүнөө
Замбидамнай дүтэлшоо.

Дүрбэн зүгэй алая руунь
Дүүлин дүүлин нийдэхэб?
Найман хизаар — алая руунь
Найдамтайгаар нийдэхэб?

Зүгэй хэмжүүр утал даа —
Зүбхэн зүгынь хаана хаб?
Зүрхэнэй хэмжүүр дуталдаа —
Зүүдэн мэтээр таанал хаб...

ШОГ ЁГТО МҮРНҮҮД

1

Саһан дээрэ хүнэй мүртэй аад,
Сахижа харабал хүнэй үнэргүй,
Саарһан дээрэ хүнэй нэрэтэй аад,
Саанань үзэбэл, хүнэй шанаргүй.

2

Булхай ехэтэй,
Бургай зантай,
Булгайр шарайтай.

3

Доогуур
Доёгошоһон,
Дундуур
Дугташаһан,
Дээгүүр
Дэрэгэшэһэн.

4

Нохой халхай,
Ноёсор абхай.
— Ап-паа, тадхай,
Абхай-забхай.

5

Хобоор зооглоһон,
Хооһоор ооглоһон.

6

«Ура» — гэхэдэ,
Угаа дуратай,
«Урагшаа» — гэхэдэ,
Хамагай ара тээ.

7

Сагай халхинда
Самсаа хийсхүүлхэн,
Үдэрэй нэбшээндэ
Үмдөө хийсхүүлхэн.

8

Хоб табижархёод,
Мэлзэжэрхидэг,
Год хаяжархёод,
Мартажархидаг.

9

Абаха болоходоо —
Амтан саахар.
Алдаха болоходоо —
Алга маахам.

10

Олон нюуртай аад,
Ганса ханаатай.

11

Бараг, бараг,
Бурхан хараг,
Алаг булаг —
Альган тараг!

12

Үгэ дээрээ — хүрхэй,
Үнэн дээрээ — хубхай.

13

Дэмы гүзээндээ диилдэжэ,
Дээдэ бодолоо мартаһан,
Хүхэ гүзээндээ диилдэжэ,
Хүн нэрээ орхихон...

14

Ууха,
Нууха,
Унан сууха.

15

Ёро — зугаатай,
Шоро — нэрээтэй,
Хара ханаатай,
Ара дэгээтэй.

16

Газаагаа — яла сала,
Досоогоо — хүхэ бала.

17

Албан газартаа —
«Хос-хос, хос-хос»
Архья уухадаа -
Альбан шолмос.

18

Үүр сүүрээр бодоошон,
Үбдэл сүбдэл түүгээшэн,
Үнэн, худалы зарлаашан,
Үндэр нуури бэдэрээшэн.

19

Залуу наһанай охинһоо
Заригад гэдэг хэн гээшэб?
Заахан хүнии үзэхэдөө,
Затагад гэдэг хэн гээшэб?

20

Зузаан ехэ папкатай,
Зургаан жэжэ тушаалтай.
Альбан хара мэхэтэй,
Арьбан ехэ гэдэһэтэй.

21

Таамаг нюуса харгытай,
Талаан бэлиг барагтай,
Талааа ехэ ханаатай,
Тархи соогоо үгьтэй.

22

Намын сэсэн суртаалай
Нангин удха ойлгонгүй,
Нарин бүдүүн аргамжаар
Наран өөдэ абираашан.

23

Заршам ёно гэлсэхэдэ
Зан абаринь хубилдаг.
Зарим нэгэн даргада
Зарга барин шууядаг.

24

Хамагай дунда нилталзан,
Халаглахан хэбэртэй.
Хара боро ханаандаа
Баярлахан янзатай.

25

Дарагар зузаан шарайтай,
Далюу хоригор хоёотой.
Дабхар гурбан самсатай,
Самса дороо хутагатай.

26

Наагуур саагуур гүйдэлтэй,
Намтай шамтай холбоотой,
Налгай зөөлэн зугаатай,
Наадан соогоо хамбаатай.

САГДУУЛ

Сагдуул модо асаржа,
Садатараа тойрон наадаба.
Үүнийн зугаа дүүрэжэ,
Үүлдэнь газар хаяба.

Сэлмэг нарата үглөө бүхэндэ
Сэнгэжэ хажуудам алхалналши.
Оодон үүлэнэй
огторгой хушамсаар,
Оро бодогүй арилналши.

ШОГ ДУУН

Сээнтэр город нажартаа
Сэлгээ гээшэнь аргагүй.
Сэсэрлигхэн газартаа
Сэнгүү гээшэнь аргагүй.

Яхад, хальмаг нютагтай
Яһатан бүрийн басагад.
Ород, буряад гарбалтай
Олон олон басагад.

Танихал бэшэ һэн хойноо
Таажа мэдэхын аргагүй.
Эндэхиш байжа магадгүй,
Эрхүүгэйхиш может быть!

Хэжэнгын гүш, Агын гү
Хэлыш, урихан басаган.
Дуратай түрэл дуугаа
Дуулыш, инаг басаган.

Сэбэр гээшэнь тэнсэлгүй,
Сэхэ харахын аргагүй.
Буряадш байжа магадгүй,
Ородш байжа может быть!

Алиш яһанай — илгаагүй,
Арюун сэлмэг манай саг.
Аялгаараа зугаалха
Аятай һайхан мүнөө саг.

Урин гээшэнь тэнсэлгүй, —
Уяраа зүрхэм аргагүй.
Танилсахаб — магадгүй,
Танцевалхаб — может быть?

Ёохор дээрээ ошожо,
Ёроолходош болохол даа,
Хамтын олон наадан соо
Хатархаш болохол даа.

Сэнгүү гээшэнь тэнсэлгүй,
Сэсэн байнал аргагүй.
Зугаалха гүб — магадгүй,
Гуляалха гүб — может быть?

Улаан-Үдэм нажартаа
Дулаан гээшэнь хүнндөө.
Дууша уян шамхандаа
Дурлаа хаб даа үнэнхөө.

Үгөөр гээшэнь тэнсэлгүй,
Үглөө болохын аргагүй.
Гэмэрхэ гү? — магадгүй,
Гэрлэхэ гүб? — может быть!

АРХИНША ХОЁР

Ши бидэ хоёр энэ үдэшэ уулзахадаа,
Шимнишье зэрлигхэн амитан,
Бишнишье зэрлигхэн амитан —
Хоёр мунхаг арьяатад
Урда урдаһаа гэтэлсэн,
Уужал уужал нуубабди.
Хоёр адлиин хоорондо
Хобһоо бэшэ юуншьегүй.
Шал худалаар шашалдан,
Шаханалдажа нуунабди.

Хүн үүдэ тоншобо.
Хүн байгаа — тэрэ хүн.
Хүндэ шэрүүн гараараа
Шинии һабар адхаба.
Миниин һабар адхаба.
Аргааханаар хөөрэбэ.
Архияашье мартабди.
Алаг сагаан сэдхэлдээ
Алтан зула бадарааж,
Хоёр шулуун зүрхэнэй
Хайлашатар хөөрэбэ.
Биш уйлажа эхилбэб.
Шим дуулажа эхилбэш.
Хахад хүнийн тэн багта
Ши бидэ хоёр
Арюун һайхан сэдхэлтэй
Адар ехэ хүнүүд болошоод,
Гар гарһаа дүнгэлсэн,
Хүүгэд мэтээр хүтэрэлдэн,
Аглаг сэнхир түби дээгүүр
Алхалжа ябаабди.
Ши гэртээ харибаш.
Би унтахаа хэбтэбэб.
Ажал дээрээ үглөөгүүр
Аргагүй уулзаабди.

Урда урдаһаа харалсаад,
Ушар мэндэеэ хэлсэбэбди.
Тархья заһаха тухайгаа
Шимни һануулбаш.
Табан түхэриг олохоёо
Бишни һануулбаб.
Тээд мүнөө —
Шишье зэрлигхэн амитан,
Бишье зэрлигхэн амитан —
Урда урдаһаа харалсан,
Уршылдажа һуунабди.

ГОСТИНИЦА

Гостиница. Үдэшөөр
Гоё найхан торшер.
Хүлэйнгөө хургаар
Залхуугаар
Кнопко даранаб —
Хүхэ гал.
Удаадахинь —
Улаан гал.
Саадахинь —
Сагаан гал.
Нойроо хүрөөд,
Ногоон галын
Носоон,
Ногоон таагай
Ногоон замаг соо
Ногоон загаһан мэтэ
Гансаарханаа хэбтэ...
Доодо дабхарай тааг соо
Долоон «шүдхэр» байрлаа —
Доһолно, дорьбодоно —
Дорюун хатар найбарлаа.
Дээдэ дабхарайм тааг соо,
Дездемонын аари ханхинана.
Тангил шарай ханахадам
Тархим үбдөөд янгинана.
Гурбан замбиин дундахи соо
Гууража нуунаб гансааран.
Хонохо гээшэнь хүндэ даа,
Хоёр замби шагнаархан.

ЭЛИСТЫН ВАЛЬС

Түхэрээн дайдадаа мүндэлэн,
Түмэнхэн галаараа бадарна.
Айлшадаа угтажа, хүндэлэн,
Айдархан хүүгэдын хатарна.
Түрэлхэн Хальмагайм түб хото
Түүхэтэ Элистэ, Элистэ!

Жабхалан Элистын нүхэдүүд
Жаргалай хундага үргэнэ.
Аажамхан Байгалайм аха дүү
Амар сайн мэндээ хүргэнэ.
Түрүүнхээ дээхэнүүр дэлистэй,
Түүхэтэ Элистэ, Элистэ!

Эелдэр хүүхэнэйш нэрые
Эрхэгүй дурсанаб; хаанабши?
Алагхан зүрхэнэйм дурые
Алдангүй яагаад ши таанабши?
Түрэлхэн Хальмагайм түб хото
Түүхэтэ Элистэ, Элистэ!

Байдалай эхинхээ сортоотой
Баатарлиг алдараа агсая.
Энхэдээ хоорондоо холбоотой
Ээмүүдээ түшэлсэн жагсая.
Түрүүнхээ дээхэнүүр дэлистэй
Түүхэтэ Элистэ, Элистэ!

ХАЛЬМАГ АРАДАЙ ДУУНУУДЬАА

Алтан Хангай шэлэнь⁷
Арадамнай хүхэрэн дүнхынэ.
Амгалан мэндэ ябажа,
Аянхан замаа түгэсхэе.

Эжэл⁸ мурэнэй уһан
Үзэм, шэхэрэй амтатай.
Үнэн хубиингаа байһанда
Үргэлжэ мэндэ хүрээ.

Замби түбиин агаар
Зандан модоной амтатай.
Заяа хубиингаа һайханда
Замдаа мэндэ ябая.

Үлэн буурал бугань
Үдэшэжэ маанараа буйлана.
Үншэн буурал абгаймнай
Үндэлзэн хойноһоомнай дахана.

⁷ Хальмаг зоной Росси худар нүүжэ ябахадаа гаргаһан дуун

⁸ Эжэл — Волго мурэн

Хээр халтар моринийн
Кэрмэн⁹ хүрэтэр хатарба —
Хэрээдэй хүбүүн Гаваан-Шараб
Хэһэн үйлээ бүтээхэл.

Үнгэ найхан бүшмээд-субань
Үндэр мүрэндэнь далбана.
Үргэлжэ тулаһан Гаваан-Шарабта
Үргэмжэ туһаламжа ерэнэгүйл.

Хара булган малгайн ха гү —
Хартанай нэлмэдэ дайруулшаба.
Хайрата баатар Гаваан-Шараб
Харанхалан гансаараа унашаба.

⁹

Кэрмэн — Новочеркасск хото

Яргай хээрыень унаха болохом гү,
Японой дайнда мордохо болохом гү?
Панчуркин¹⁰ адуунай найниень унаад,
Павловчин¹¹ хотондо патээрэлдэг болохом гү?

Сэгээхэн шэлтэй архиень уугаад,
Сэмгээ халааж ябаха болохолби.
Сэрэгтэ мордохон бөөдээ зобохогүй —
Сээжэндээ ханагдахан эжыдээ зобохолби.

Адуунай шэлдэги зүһэлдэг болохом гү,
Ахайнар таанараа хүндэлдэг болохом гү,
Дүрбэн хүлтые зүһэлдэг болохом гү,
Дүүнэр таанараа эрхэлүүлдэг болохом гү ?

¹⁰

Панчуркин — адуу мори үсхэдэг заводой эзэн

¹¹

Павловчин — ород тосхон

Гэрhээ гараад ябахадамни¹²,
Гэрэлтэ мүшэн яларба.
Гэрэлтэ мүшэнэй яларааш хаань,
Гэр мални ханагдана.

Айдарханhaа хагасахадамни,
Алтан гадахан толотобо.
Алтан гадаханай толотоош хаань,
Австриин газар холо байна.

Отоghоо гараад ябахадамни,
Одо мүшэн залирба.
Одо мүшэнэй залирхан газар
Оросой газарай заха болобо.

Дабхар дабхар уулаhaань
Дахяад манан буужал байна.
Далай үргэн торгууд, дүрбэдэйм,
Даян дайда ханагдана.

Үндэр үндэр уулаhaань
Үүлэ манан буужал байна,
Үргэн ехэ торгууд, дүрбэдэйм
Үлгы нютаг ханагдажал байна.

Халтар халтар мориднай,
Хазаараа даран зогсоно.
Харалаад ерэхэн хартаниие
Хамта бута сохиё!

12

1812 оной Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда хабаадалсахан хальмаг
сэрэгшэдэй дуун

Үндэрхэн хара толгой дээрэ
Үдэртөө гурба гаралайлби.
Үдэртөө гурба гарахадаа,
Үтэлхэн эжыгээ ханалайлби.

Хадалан дээрэ гарахадамни,
Харахан хэеым үгы байна...
Харгын хүнхөө хурахадамни,
— Хабаржаандаа гээбы — гэнэ.

Нимгэн сагаан алшууртам
Нэрээс табяад үгэлэйлши.
хайхан нэрыеш ханахадаа,
ханаан минии уярна.

Сэсэг набшын дэльбэнээ
Сэнхир шүүдэр мэлмэрнэ.
Сэлмэг нюдыш ханахадаа,
Сэдьхэл минии уярна.

Алшуур, минии алшуур лэ,
Аржагар үзэг шэрээтэйл.
Амараг минии сэсэн лэ,
Арюун хайхан сэдьхэлтэйл.

Бүтүү бүтүү модондонь
Бүргэд шубууд сугларна.
Бүрэгэр хоёр нюдэнхөөш
Нулимсан юундэ адхарнаб?

Саһатын сагаан уулада
Сагаан арсалангай наадан гү?
Саашаа хараһан Луузан-Шараб
Саглаһан газараа зорибо гү.

Загал улаан субатай бэлэйл,
Загзагар ехэ бэетэй бэлэйл,
Заяанай ганса Луузан-Шараб
Заяата нагсанараараа тэмсэбэл.

Буугай һомон — ханитай бэлэйл,
Булай хатуу мэсэтэй бэлэйл,
Бултанһаа таһарһан Луузан-Шараб
Буянта нагсанараараа тэмсэбэл.

Уулаhaа бууһан уһан мэтээр
Улаан зээрдээ табилуулааб.
Урдань һанаһан бүхы һаналаа
Ушарһан гансадаа мэдүүлээб.

Хээрын түргэн уһан мэтээр
Хээр мориёо табилуулааб.
Хэтэдээ нюуһан инаг һаналаа
Хэлэжэ шамдаа уяруулааб.

Наглагар модоной набшань
Нарын гэрэлдэ намирна.
Найханаар хууһан ахайнарни,
Энэ хүниез эдлыт.

Нариихан тохой мүрэниинь
Наранай гэрэлдэ мэлмэрнэ.
Найрлажа хууһан ахайнарни,
Энэ хүниез эдлыт.

Үндэр ногоон модыень
Үнгэтэ холонго шэмэглэнэ.
Үелжэ хууһан ахайнарни,
Энэ хүниез эдлыт.

Нахигар нахигар боронь
Нариихан жолоогоо химэлнэ.
Найза болохо нүхэдүүдни,
Одоо нэжээды барижархиит.

Боро мориниинь сойлгоотой,
Бортогтой архинь ганзагалаатай,
Бодожо бариһан хархагнаамнай
Одоо нэжээды барижархиит!

Хара мориниинь хантартай,
Хатуу архинь ганзагалаатай.
Харижа ошохын урда тээ
Одоо нэжээды барижархиит!

Тал्यान дайдын уужамда,
Талын шубууд жэргэнэ.
Тангил бэрээдэй дуран соо
Энэ хүниез найрлая.

Алтан бүрээтэй аялга соо
Архиии дээжэ мэлмэрнэ.
Амараг басагадай дуран соо
Энэ хүниез найрлая.

Халима дүүрэн хундага соо,
Хатуу арзань мэлмэрнэ.
Хайрата инагуудайнгаа дуран соо
Энэ хүниез найрлая.

Татадаг тамхияа татыш,
Тангилхан гансаяа ханыш.
Уудаг сайгаа уугыш,
Унтаха нойроо сэлмыш.

Хариин газар хүйтэн бэлэйл,
Хатаршаа амалжа уныш.
Ханиин үгэ үнэтэй бэлэйл,
Хадужа, шагнажа абыш.

Найбар найбар нааралай
Нюрган дээрэ үдэлэйб.
Найхан зантай эжынгээ
Үбэр дээрэ үдэлэйб.

Урилдаанай мориндо
Улам татуур туһатай.
Уян бага наһандаа
Аба, эжы тулгатайб.

Хара хилэн тохорюун
Халуун нажар донгодоно.
Хайрлан үргэхэн эжымни
Хабарайнгаа эхиндэ ханагдана.

Үншэн ганса тохорюун
Үдэшын бүрүүлдэ донгодоно.
Үбэртөө үргэхэн эжымни
Үбэлэй харада ханагдана.

Хабар болохын сагтань
Хара газар хүхэрнэл даа.
Хара газарай хүхэрхэдэ,
Хариһан шубууд бусанал даа.
Хариһан шубуудай ерэхэдэ,
Хайрата гансам ханагдана.

Намар болохо сагтань
Набша сэсэгүүд хагдарнал даа.
Набша сэсэгэй хагдархада,
Намагай шубууд бусанал даа.
Намагай шубуунай ерэхэдэ,
Налгай гансам харагдана.

Эжымни хонишон байгаа.

Хониной фермэ ошолдохом гэжэ эжынгээ хормой
хошоор

орёолдон, улхан сулхан уһа нюдэн юумэ ябадагаа
бүүр-түүр ханагшаб.

Хабарай эхин үе байгаа.

Нэгэ морхигор сагаан хонин хурьгаа голоо
юм гү, —

тэндэгэшээд, ёдогшоод, тархи толгойгоо нэжэн,
духа дээрээ саб сагаахан толботой,

дүрбэн хүл дээрээ шэшэргэнэхэдэжэ байһан
өөдэгүй заахан хурьга абажа үгэбэгүй.

Эжымни ехэл аргадаһан хэбэртэй, тэрэ хун
маадайн

дэлэнгыень һабардан, духа шэлээрнь эльбэн
байжа,

нэгэ уян зулгы дуу дуулажа эхилбэ.

Би һонирхохын ехээр һонирхожо, эжынгээ ойрохоно
үрбышөөд, амияа даран шагнаа бэлэйб.

Яагаашье юм даа, бү мэдэе, хун сагаан хонин

дэмы дэбһэсгээгээд лэ, дэхэхэ ханаатай

дэлэнгыень бэдэрһэн буюутайхан хурьгаяа

хушуугаараа мухариса этэрээд, дүрбэн

хүл дээрээ дүржэгнэн байжа, ойро үзэбэгүй.

Эжымни ехэл голхороо һэн ха даа.

Морхигорхониие хараажа, гэмэржэ оробо.

Дуунайнь үгэ бүхэниие ханаандаа хадуужа абаа
һэнби.

Эжынгээ ара талаһаа бодожо, үсэд

маадайн сэхэ урдахана һуугаад, аялгалан

дуулажа оробоб.

Хүн сагаанай нюдэн байн байн уһатажа,

Наглагархан хурьганайнгаа нэрэ хурагуй
годолзоһон

һүүһе үндэн, хүүхүүлжэ эхилбэ.
Одоо мартахагүйб, эжым мээхэй һайхаар
намаяа харан:

— Дуушан болохош даа, хүүбүүмни,
заатагүй дуушан болохош.
Тээгэлжэ хурьга абхуулха гээшэмнай бэлэн
бэшэ юм даа,
сэдьхэл хэрэгтэй юм, — гэжэ хэлээд, урмашан
байжа,

толгойем эльбээ бэлэй.
...Урин дулаан болохол даа,
Ургы ногоон ургахал даа,
Уһанай шубууд ерэхэл даа,
Уурагшни дэлбэрхэл даа,
Урдаһаашни юуншни угтахаб даа?...
Тээгэ, тээгэ, тээгэ, тээгэ!...

ЭЖАА, ЭЖЫ!

Эжаа, эжы!
Ерэ наһа эдлэбэш,
Ехэ далай гаталбаш.
Тандаа орходоо битнай
Горхо оймоһон үхибүүн мэтэб.
Теэд энээхэн хэды жэлнүүд соо
Яһалахан юумэ үзэбэлби.
Эжаа, эжы!
Зөөри зөөшэ суглуулха —
Жаргал бэшэл байна даа.
Алта мүнгэ хадагалха —
Абарал бэшэл байна даа.
Һанаад мүнөө үзыт даа,
Үе наһаараа суглуулһан
Үхэг, торхо, абдарнууд,
Үмхи хара эдлэлнүүд
Үни сагта хосоржо,
Үгы болон мартагдаа.
Алта, мүнгэ шаруулһан
Абарагша бурханууд
Амар, Хёлго, Сэлэнгын
Урасхалда хаягдаа.
Эжаа, эжы!
Сагай сагаан халхинда
Хиидэн ошохо дурамгүй,
Үдэрэй һэбхи һэбшээндэ
Үлсэлгэн арилха хүсэлгүйб.
Хүнэй һайхан сэдхэл —
Минии гал гуламта,
Хүхэ манхан тэнгэри —
Гэрэймни номин хушалта,
Түбиин түмэн үзэсхэлэн —
Өөрым сагаан эдлэл.
Иимэ һайхан үргөөтэйб,
Иимэ баян эдлэлтэйб,
Иимэ мүнхэ галтайб.
Эжаа, эжы!
Ондoo юумэн хэрэггүй!

Нажар hэн.
 Хүхын донгодоон.
 Намжаарһан сэнхир
 минии хүдөө:
 Түйсэтэй тоһоёо
 һугадаа хабшууһан
 Эжытээ
 һалирнабди хояулан.
 Холоһоо харахада,
 набгар шэнги Хайранга
 Дүтэлхэ бүри оройнь
 дүнхын саашална.
 Хаанашьеб даа,
 уйтайгаар
 уйлана хайлгана,
 Хасууриин оройдо
 муухайгаар
 турлааг хаагална.
 Хэдыхэн алхаад лэ
 эжымни
 шангаар зальбарна.
 Зүрхэмни лугшана, һаншаг руум
 хүлһэн һубарина.
 Хүл дороһоо шулууд доошоо
 мухарина.
 Байсын энгэртэ аржытар бэшээтэй
 тангад тарни.
 «Ом мани пад ме хум», —
 дабтанам аман соогоо.
 Олон амитанай
 амар амгалани
 юрөөһэн тухайнь
 «Ошор Вааниин»
 орёо удхата хэсэгүүд
 сооһоо

Оршуулан намдаа
ойлгуулдаг бэлэй
үбгэн амбайм.
Хайрангын оройдо гарабабди
арай шамайхан.
Хоёр тээшээ
хотойн зурыһан
хадын нюрган.
Дундань тагаатай
дуган мэтэ
дугы майхан.
Тойроод хаданууд.
Тоонто дайдам
ямаршье үргэм!
Урагшаа харахада,
урасхал дэлюун
хатан Хёлго
Мүнгэн утаһаар
мүрлэн оёһон
угалза мэтэ.
Зүүн тээшээ
зүлгэ ногоон
зүүдхэл хюлгэ,
Уняартан байгаа
уудам ехэ
ууган Шэтэ.
Баруун тээшээ
бартаа сэнхир
Баян-Сагаан.
Баглагар хүхэ
жодоо хушын
арюун хангал.
Хойгуур манараа
холбоо үндэр
Заган-Дабаан.
Хотойн байхань
атан тэмээнэй
нюрган шэнгил.

Сагаан сэдхэлээр
 сахилзата нютагаа
 сахижа байтарни,
Сахариглажа хууһан
 үбгэд хүгшэд «сөөг»
 хашхаралдаад,
Залд гэхэндээ
 заригад гэн,
 досоом уйтаржа,
Залахаа асарһан
 түйсэтэй тоһоёо
 газарта алдаад,
Гүйшөө бэлэйб.
 Гэдэргээ харахадам,
Оргойгоо хэдэрһэн
 отогой удаган
 олигоор дэбхэрэн,
Огторгой өөдэ
 өөг табяад
арилшахадал
 болоо бэлэй.
Газарта хэхэрэн
 ори гансааран
 орбонтойгоо унашаһан
 нүүлэ доро хэбтээд,
Орилоо бэлэйб.
 Намаёе хэншые бэдэрээгүй, —
Онгоной нүлөөдэ
 орожо абтаһан
 эжымни хууһан шэгтээ —
Ойроо байһан миниингээ
 оргодоһыешые мэдэрээгүй —
Хөөһэ буурашаһан
 удаганай алдалшаһанай
 һүүлээр лэ,
Хүл хөөрсэг хүгшэн зоной
 таража эхилхэлээр лэ,
Намаяа гансата үгылэн,
 бэдэрхысэ бэдэрээ нэм гэдэг,

Наадажа ябашоо гээбы даа гээд,
 наашалаа нэм гэдэг.
 Үдэшэ болотор тэндээ
 үндынгүйгөөр хэбтээб.
 Үнөөхи удаган
 үргэлжэ нюдэндэм
 үзэгдөөд,
 Огторгойн орьёлдо
 оог табин байгаа нэн,
 Одоошье тиигэжэ
 айхын ехээр айгаа нэм.
 Ханаха мэдэхэ юумээс
 бүлтыень ханажа,
 Нахил тарни хоёроо
 бүгэдыень хаяжа,
 Өөрынгөө мухар хүзэгтэй
 өөрөө тулалдан,
 Үдэшин улаан нарантай
 хүл нюсэгөөр урилдан,
 Гэртээ харяа нэм.
 Наран түрүүлжэ,
 Гээзэгтэн гүрбьһэн
 Хара-Толгойн саагуур
 Гэнтэ хорошобо.
 Боро хараан буужа,
 Гэшүүнэ мүргэхэ тооной
 гүйнэб буртаг
 соогуур.
 Газар дайдын энгэрые
 гансата хүни тэбэрээд,
 Гасаалһан юумэдэл
 бүрхэбэ баглайран.
 Шаара таршаанууд
 хүл дороһоомни нэрээд,
 Шааян ниидэшэнэ,
 бүришье намайе айлган.
 Зурагас гэжэ,
 сахилгаан сахилаад,
 баруун хяраар

Зулай дээрэмни шахуу
тэнгэрийн дуун
нээршэбэ.
Шорой дээрээ
шоройжо хууһан
ганса зумбараа
Шохогод гэжэ,
элихэн харагдаад,
шургашаба.
Талын тажаа зумбараада
тиигэжэ нэгэ атаархаад,
Ташалан хүндын далангаар
табилуулжал мэдэбэб.
Томо томо дуһалнууд
толгой дээрэм
табараад,
Тоонто гэрэйнгээ холодо
улам ехээр мэгдэбэб.
Сахилгаанай гэрэлдэ
Самсаалтын
ганса сагдуул
Сагаан оргой хэдэрээд,
самнажа байһан
удагандал.
Уры шааян урдажа,
уһан далайн дундуур
Урдажашье ябаһандал,
умбажашье
ябаһандал.
Газар түбиин дунда
гансаардахын бэрхые,
Гал уһан хоёрой
гарьхатан нэгэдэхые
Балшар бага наһандаа
тиигэжэ нэгэтэ үзэхэндөө
Барагсаан хадужа
абаа бэлэйлби
зүрхэндөө.

ТАМХИН

Альбан шолмосой
Хорон шуһанһаа
Анхан ургаһан түүхэтэй,
Али олоной ами голые
Аалин хүнөөхэ табисууртай
Алтан үзэгтэй сигарет тамхин
Аманһаам хэзээдэш унанагүй.
Сэнхир утааниинь сээжэндэм шэнгэжэ,
Сэдьхэлым бажуугаад табинагүй,
Үдэр хүнигүй зүрхэм сохилоод,
Үргэһэ нойрни хүрэнэгүй.
Харата тамхияа хаян хаяха гээд,
Хай даа, арайл биранагүйб.
Тодхорто утаанһаань толгой эрьежэ,
Торолдоод хүлни эзэгүйдэл,
Бүхы юумэн хэлтэгы, хэлтэгы,
Бүмбэрсэг дэлхэйшые хэлтэгүйдэл.
Һарын толон соо һажажа байһаншуу, —
Һанаан бодолшые хэлтэгы.
Оломгүй голы гаталжа ябаһаншуу —
Оложо яданалби шалтагынь.
Гансаараа, гансаараа, иигэжэ тулин,
Газаашаа заримдаа гүйжэ гаранам.
Үнгэлиг дайдаяа тойруулан хаража,
Үнөөхи тамхияа баһал хороном.

Боролжын голой тошо хаяжа байхада,
 Бордооной бударжа байхада,
 Бартаа тайгын дууран луухада,
 Баабгайн эшээндээ ороод байхада,
 Хүдэһэн дэгэлэй түлэг үедэ,
 Хүр саһанай хүнгэрэгтэ,
 Хашабаа шаргын хахинаанда,
 Хамар, шэхэнэй улаанда
 Энэ дэлхэйдэ түрэлэйлби.
 Зүлгэ ногооной бултайжа байхада,
 Зүдхэли хүндын зэрэлгээтэжэ байхада,
 Ургын халбаржа байхада,
 Уһанай үерлэжэ байхада,
 Ү неэнэй дэлэгэнэжэ ябахада,
 Ү ын нүхэдэй инаглажа байхада,
 Наариин түлэг сагта,
 Нарын дүүрэн байхада,
 Анха түрүүшынгээ ахирхан шүлэг
 бэшэлэйлби.

Наранай шанга үедэ,
 Наһанайнгаа залууда,
 Ү бһэнэй түлэг соогуур,
 Ү неэнэй хүтэй сагаар,
 Ү дэрэй утада, һүнийн богонидо,
 Хүхын дуунай түлэгтэ
 Амараг гансаяа ололойлби.
 Хөөмэйн үрхиржэ байхада,
 Хөөлэнтийн түрьһэлжэ байхада,
 Малай тарган сагта,
 Мяханай элбэг сагта,
 Уһанай хайнагтажа байхада,
 Ургын хэнзэлжэ байхада,
 Набшаһанай улаанда,
 Нааданай түлэгтэ үеэ залгуулха
 Ү ри бэетэй бололойлби.
 Нэрээ нэрлүүлжэ,

Угаа мүнхэлжэ,
Һарбайһандаа хүрэжэ,
Һанаагаа амаржа,
Шүлэеэ шанажа,
Шүлэгөө бэшэжэ,
Һубайхан бодолтой,
Һулахан зантай хүн боложо,
Энэ мүнөө ябалайлби.
Иимэхэн гэхэн наһамни жэлэй
дүрбэн сагтай сасуулмаар гээшэ гү даа?

«Һии — һии — һии» гээд,
 һиинаса нэгэн энеэхэ,
«Һаа — һаа — һаа» гээд,
 һаамайса нүгөөдэнь энеэхэ.
Энеэдэн бүгэдэдэ
 ээдэйнь зүрхэ сэдхэл
Эршэдэн гүрэлдөөд,
 гарашадаг лэ эб элихэн.
Гоёор энеэнэб гээд,
 гоншоно нэгэ зариман,
Горьёсын уһандал
 гоожуулна нүгөө зариман.
Хадааһа хадаһандал
 хас — хас энеэнэ үшөө нэгэн,
Хашарһа шэдэһэндэл
 ханхинаса үүрһэнэ нүгөөдэнь.
Бүдүүрхүү нэгэн
 бүхэлээр хартаабха хүлхэхэндэл,
Аляархуу нүгөөдэнь
 амтатай алаади залгиһандал,
Хурса хүхөөр
 хуурай хохюур хайһандал,
Худагай оёорһоо
 хуугайш табижа байһандал,
Иираглан байжа,
 инсагаалһан энеэдэн,
Иимэ тиимэгүй
 игсуун хооһон энеэдэн,
Шоо үзэжэ,
 шобто хараһан энеэдэн,
Шомшорһон, тамшааһан
 шобжогоноһон энеэдэн. —
Элдэб янзын
 энеэдэнүүдэй аялга
Эртэ сагһаа
 эды болотор дахалдаа.

Бүхы наһаараа
 бүридхэжэ тоолоош бол,
Бүримүһэн
 суглуулха гээшэнь бэрхэ даа.
Эльгэ зүрхэ
 эльбэн байжа хүлгүүлдэг
Эелдэр налгай
 инаг нүхэрэй мийлэлзээн,
Этигэл, найдал,
 энэрхы сэдхэл түрүүлдэг
Эхын мийэрэл —
 аршаан булагай мэлмэлзээн.
Шагнажа байхада,
 шадал тэнхээ нэмээдэг
Шанга бэшэхэн
 шалгамал зугаа ульһатай.
Баян сэдхэл,
 бата жаргалай тэмдэг —
Бардам хонгёо
 баярай энеэдэн урматай.

Зэнхын улайн манарһан
Зэрлиг ехэ дэлхэйтэй
Хүнэй ухаан зүрилдэн,
Хүрэжэ ерэнэн түүхэтэй.

Орой хүнийн хабхарта
Одон сэгээн огторгойн
Бараан үүлээр хушагдан,
Бадашаад абаха хирэндэ,

Сагаан галаар зуралзан,
Сахилгаалжа байхадань,
Хуй халхяар хушагдан,
Хубилгаалжа байхадань,

Мунхаг ябаһан хүнүүдэй
Мухар хүзэг һэргэжэ,
Мундуу тэрэ хурмастада
Мүргэл хэнэн гэдэг лэ.

Энхэ мүльһэн Хойто далайн
Эрьеэ орхёод довтолходонь,
Эндэ тэндэ хангил уулын
Элһэн галаар шэдэлхэдэнь,
Мүрэн голой үерлэжэ,
Мүшхэн түрин довтолходонь,

Орой дээрэм дуулана
Оёдол сэгээн огторгой.
Одод намай дуудана
Нюдэн соомни тогтонхой.

Саашань харыш, хизааргүй
Сахаригтаһан замбуулин.
Эрьен байнал хазааргүй
Энхэ дуугаа дуулан.

Түмэн мүшэдэй дундахана
Түрэл нэгэ одон бии.
Аэлитэм тэндэхэнэ —
Айлшаар буухаб удангүй.

Ууган түрэл одондош,
Уужам сэнхир ордондош
Уг унгяа сасуулан
Уулзахалди хоюулан.

Оршолонто дэлхэй дээр
Оюун дууша түрэнхэн гээ.
Баян сагаан байгаали
Баярлажа хэлэнхэн гээ:
— Минии хүбүүн!

Омог, бардам, жүтөөрхүү
Олон зоной сэдхэлхээ
Оог сууряан дуулдажа,
Ой тайга зэдэлгээ
— Минии хүбүүн,
минии, минии!

...Тэрэ гэнээр тэрэ хүн
Тэдэ хоёры тэнсүүлэн,
Тэг дундань зогсонол
Тэсэмгэйгээр дуу дуулан.

Тэнюун нэгэ үглөөгүүр
Тэдэ хоёр эбтээ орон,
Тэнгэри газар хоёртол
Тэбэрилдэхэнь лабтай лэ.

Эзэн хаанай һабарһаа сүлөөржэ,
Эрхээ олоһон Орос орондо,
Арьяатан абарита дэлхэй дээрэ
Арал болоһон зүблэлтэ гүрэндэ

Хариин хархис хара һабартан
Харгы бүриһөөнь халдан оробо.
Үгы болоһон үһөөтэ дайсад
Үнэнэн сооһоо үндыжэ бодобо.

Орон нютагһаа хулжажа ошоһон
Оргодол бодхуул бусажа ерэбэ.
Түмэн арад соо худхараад ябаһан
Түрмын харуулшад илгаран һэрибэ.
Хорёод оной хонгор буряад,
Хотон бүридэ хурал гүрэм.
Боршогор Санданай бодхоод алдаһан
Богонихон болзорто харлиг гүрэн.

«Хадын оройн модон соо
Хасуури модон асагүй даа.
Хамаг зоной үринэр соо
Харлиг гэдэгынь насагүй даа.

Уулын оройн модон соо
Улясан модон асагүй даа.
Улад зоной үринэр соо
Уршагта Сандан насагүй даа».

Төөриг хая гэмээр
Төөрюу, тойруу үе.
Төөнтэй зээрдэ гүүгээ
Тээлниг соогоо уя.

Үглөө бүри отоо —
Үхэлэй хурса шүдэн.
«Сэмүүн сагай шүтөөн» —
Семёновтон бодоо.

Зар тунхаг буулгаад,
Залуушуулы татаан.
Багал юуниинь хаб даа?
Барон гэдэг хубилгаан.

«Наран улас» — нэрэтэй
Набтар шаранууд ерээ.
Улай хахиан мэтээр
Уланхадан эрьеэ.

Үнгэ зүһын дайсад
Үдэр бүри хэлгээ.
Яһан хохимой тоолон,
Шуһан наймаа дэлгээ.

Эгээл иимэ сагта
Эмээлтэдээ мордоод,
Партиин уряа дуугаар
Партизанууд бодоо.

Уулын налуу араар
Урдаһаань гэнтэ гараад,
Угтажа дайсады дараал,
Улаан армиин отряд.

«Бүмбэрсэгэй зургаанай нэгэ хуби —
Бүхыдөө улайба СССР орон.
Бүһэлхэ ханаатай хариин этэгээд
Бүдэрэн талийба бүримүһэн.

Замбиин зургаанай нэгэ хуби —
Захаһаа улайба СССР орон.
Залгиха ханаатай хариин этэгээд
Задаран талийба бүримүһэн.

Газарай зургаанай нэгэ хуби —
Гансааран улайба СССР орон.
Гасалха ханаатай хариин этэгээд
Газардан талийба бүримүһэн».

Байгалай үмэнэхи наран доро
Байдалай сохисо түргэдэбэ.
Галта тэргэнүүд урилдажа,
Гараймнай дэлисэ үргэдэбэ.

Ханха зайдан тала майлаар
Анха сагнаа нүүжэ ябаһан
Манхан сагаан эхэ дайдаар
Танха тогоо хангиргаһан

Үгытэй ядуу нүүдэл арад
Үнэнхэ байдалаа олон жаргаба.
Хангай ехэ хада уулынгаа
Хаяа боорёор нэгэдэн сугларба.

Сууха татаһан онигор сонхоо
Шуура татан хээрэ хаяжа,
Гэрэлтэй харуул байшан соогоо
Шэлтэй сонхо лаблан табижа,

Айл бүри сепараторай
Аятай абьян шэнхинэшэбэ.
Амтан хайхан сүсэги зөөхэй
Амһарта соомнай сэлсышэбэ.
«Үргэн ехэ Сибирьтэмнай
Үнгын шубууд ерэжэ байна.
Үгытэй ядуу арад зомнай
Үндэһэн колхоз боложол байна.

Дуулим ехэ Сибирьтэмнай
Дулаанай шубууд ерэжэл байна.
Дунда шадалтай арад зомнай
Дууһан колхоз боложол байна.

Хабтагай ехэ Сибирьтэмнай
Халуунай шубууд ерэжэл байна.
Хамаг олон арад зомнай
Хамтарал колхоз боложол байна».

Ара боориин ташаланда
Хара бэеэ һахинхай,
Урса гэрэй буланда
Дүрсэ — бурхан тахинхай,

Гасалантаяа ганиралдан,
Хашалантаяа хадаралдан,
Ходол мунхаг хара хүн
Хадал гэртээ харидаг һэн.

Үншэн хэнзэ малшые
Үбшэн тахал дайража,
Уйтан хара урсыень
Хүйтэн жабар хайража,

Хүндырмэ хүхэ зоболонгһоо
Үндыхэ забһар олгоогүй.
Хариһаа ерэхэн бурхадынь
Хаража, өөдэнь үргөөгүй.

Одото улаан Хубисхал
Бодото жаргал заяаба.
Агуу тэрэ урасхал
Арюун замынь захяалба.

Орой дээрэхи одониинь —
Оюун Ленин — тодорбо.
Ошон хурса нюдэниинь
Оршон байдалы тодолбо.

«Уулын оройгоор улайрагша
Улаан ангир наран шэнги
Уласай түлөө оролдогшо
Ульянов — Ленин — манай багша.

Шэлын оройгоор улайрагша
Шэдитэ ангир наран шэнги
СССР ороноо ударидагша
Сэсэнхэн Ленин — манай багша.

Хадын оройгоор улайрагша
Халуун ангир наран шэнги
Хамаг зонии харгалзагша
Хайрата Ленин — манай багша.

Арын оройгоор улайрагша
Ашата ангир наран шэнги
Арадай түлөө оролдогшо
Агуу Ленин — манай багша».

Нарлаг мэтэ намган гэнэншүү
Нарагар хоёр туйбаа абажа,
Гэрээ нахиха гэргэн гэнэншүү
Гэлигэр хүндэ гуугаа хаяжа,

Хонгор номгон буряад эхэнэр
Хотон соогоо урда гараба.
Хуушан сагай мухалай сооһоо
Хурса нюдөөр холы хараба.

Хэтэ үеһөө уран бэрхэ
Хэшэг ехэтэй буряад эхын
Хэдэн зуугаад жэлэй туршада
Хэһэн ажалынь далай мэтэ.

Хамтын ажалай түлэг соогуур
Хамсы шаман хам оробо.
Шэнэ сагай долгин дээгүүр
Шэн зоригой шэмэг болобо.

Боориин хаяада боолтоо боогоод,
Боролжын оёороор бусажа ябахадаа,
Богоолшолгын сагыё ханаад,
Болбосон байдалаа иигэжэ магтаа:

«Эрбэд эрбэд соохорхомни
Эмээлгүйдөө гоёл байн даа.
Эзэдтээ дарлагдаһан эхэнэр бидэ
Эрхээс абаад, гоёл байн даа.

Халтар халтар боро улаамни
Хазааргүйдөө гоёл байн даа.
Хаантандаа дарлагдаһан эхэнэр бидэ
Харюугаа абаад, гоёл байн даа.

Хурдан хурдан хулагшамни
Хударгагүйдөө гоёл байн даа.
Худалдаанай эхэнэр бидэ
Хуулияа абаад, гоёл байн даа».

Алдуу эндүүгүй ажал гэжэ хаанаш хомор.
Хатуу замуудаар шэнэ байдал үндын бодоо.
Углуу тохойгоор дурагүйшүүл гүбэр-шэбэр
Бүглүү нютагуудаар зэрэб үгэнүүд яһала гүйлдөө.
«Хамтын тогоотой, хамтын хүүгэдтэй, хамтын

гэргэдтэй...»

«Хамуунын нүүлээр шамбалын сэрэг эхилхэ юм ха».
«Большевик гээшэмнай бодожо ерэхэ шолмос гэдэгнай...»
«Болиё, нүхэдүүд, Монголоо нүүшоо бол дээрэ хэн ха...
Зорюута худхан, элдэбээр хөөрөжэ, үгэдөө оруулан,
Зониие идхан, худал үнэнөөр толгой төөрүүлэн,
Хотонһоо хотондо хонон үнжэн хоролхуу дайсан
Хоногһоо хоногто хоммунын үндэһэ химэлжэ байһан...
Түрмэдэ хаахаар айлган зангаад, хүндөө буураһан
Түргэдүү зантай халуун тархитан байгаал хааб даа.
Харахые хараһан, үзэхые үзэһэн, дуулахые дуулаһан
Хамуунда ороогүй нютагай үбгэд гайхаал хааб даа.

Халуун тархитын алдуу эндүү хараа байса
Харата дайсан хоозир болгон абаал хааб даа.
Хүрэхэн газартаа, үшөө дээрэнь дабһалаад хайса
Хөөһэ бууратараа хөөрэн, гэлын ябаал хааб даа.

Дорно зүгнөө айлшадые хүлээжэ ядаад,
Доторой дайсан гэнтэ хүдэлбэ.
«Добын арада долоон хүбүүды буудаад,
Доодо хотондо дүтэлбэ».
Гэһэн хураг суу гэнтэ дуулдаба хотондо.
Гэргэдэй гэгэлдээн, шууялдаан.
ГЭПУ-дэ дуулгахаар яаража, зээрдэ мориндоо
Гэнин ахайн мордохонь лэ харагдаа.
Хойноһоонь буудаһаншье байха
Хоймортоо хууһан нэгэ дайсан.
Хожомын элирээ һэн, нэрлээд яалай, үмхиин тоһоо.
Эзэгүй үмхиршоод, мүнөөшье байдаг тэрэ байшан...
Эхигүй үйлэ, үндэһэгүй хэрэг хэзээдэ хоһон.
Үглөөдэрын Гэнин ахайн дуулгамжаар үтэр түргэн
Үртөө станциһаа отрядуудай ерэхэдэ,
Дайсадай зариман байрадаа хубилжа,
Улаантан болошоод, һэнгэргүй
Дайдын гоё үгэнүүды хашхаралдан,
утгажа байгаа һэн гэлсэдэг.
Ушар мэдэхгүй хэдыхэн хойрог үбгэды
Ута сарай соо «бандиид» гэжэ шэбхэдээд,
Улаан даабуу хайшалжа, малгайнуудтаа шэдээд
Утгажа байһаниинь нютагай түүхэдэ бэшээтэй...
Хорохо аргая дайсад оложо ядаагүй,
Хоролхо арга олохонь бүришье бэлэхэн байгаа.
Ангийн тэмсэлэй удхые хүсэд ойлгожо шадаагүй
Арад зомнай тиихэдэ одоол мэдэрһэн байгаа.

«Баруун хадын тужа соо
Байрын шоно байхагүй.
Байхан зарим шононууды
Байран дээрэнь буудажархёо.

Барандаа колхоз болобобди —
Баян анги байхагуй.

Баян хулааг дайсады
Баруун тээшэнь сүлэжэрхёо».

Хойто хадын хүндэдэ
Ходол шоно байхагүй.
Ходол байһан шононууды
Комсомол хүбүүд хюдажархёо.

Хотоороо колхоз болобобди
Хобдог анги байхагүй.
Хорото хулааг дайсады
Холын хизаар сүлэжэрхёо.

Хорёодтойхон наһанһаа
Хотоной түрүү гэлсүүлһэн,
Хороод һууһан дайсадта
Хорон үгөөр хэлсүүлһэн

Хонгор гэнэн зантайш һаа,
Холын хараа хурсахан.
Гэмэргэншэг суутайш һаа,
Гэнин ахай — хурса хүн.

Хуули засагай һэлгэхэ
Хубисхалта хяһа соо,
Хамтын ажал эрхилхэ
Халуун тэрэ хаһа соо

Үдэр хүнии мэдээгүй —
Эдир наһаа шалгаа юм.
Үхэл тухай бодоогүй,
Үбэл зунгүй ябаа юм.

Хоёр дайнай хоорондо
Хожомдонгүй татагдаа.
Холын тэрэ орондо
Хоёр удаа шархатаа.

Далаад үндэр наһандаа
Дархижа гэртээ хэбтээгүй.
Дархалха хэрэг гээ һааш даа,
«Давай — гэхэ — хэлсээнгүй!»

Хабар намарай ажалда
«Качественник» алдартай.
Огсом залуу зангаараа
Олон соогоо хүндэтэй.

Гушаад оной хүл соогуур
Гурба-дүрбэ буудуулаа.
Гурба-дүрбэ буудуулаад,
Гуниггүйгөөр дуу дуулаа:

«Хойгуур хүндэлэн табилуулааш хаа,
Хотогор зээрдэдээ найдагшаб.
Хотондоо бандиiday хүдэлөөш хаа,
Комсомол нүхэдтөө найдагшаб.

Намагаар хүндэлэн табилуулааш хаа,
Набтар зээрдэдээ найдагшаб.
Намалһаа бандиiday хүдэлөөш хаа,
Намайнгаа гэшүүдтэ найдагшаб.

Гэрһээ гараад табилуулааш хаа,
Гэлигэр зээрдэдээ найдагшаб.
Гэнэдхээн бандиiday хүдэлөөш хаа,
ГЭПУ сахюулдаа найдагшаб.

Урагшаа хүндэлэн табилуулааш хаа,
Унаган зээрдэдээ найдагшаб.
Уршагта бандиiday хүдэлөөш хаа,
Улаан сэрэгтээ найдагшаб».

«Саһан дээрэ мүртэй аад,
Саарһан дээрэ нэрэгүй,
Сагай ехэ ээлжээн соо
Сагаан хорхойн наһатайб», — гээд,

Шарын шажанай жадхые
Шагнан шагнан дууража,
Харын юумэнэй удхые
Халта-мүлтэ дуулажа,

Урасхал ехэ далай дээр
Зомгоол мэтэ түлхюүлһээр,
Тэмсэл ехэтэ дэлхэй дээр
Богоол мэтэ мүлжүүлһээр,

Нютагай хобдог баянда
Нюргаа табин сохюулаад,
Хээрын сагаан талада
Бээрэн хүрэн ажаһуугаа...

Талын үргэн ташаланда
Таруу айлнууд нэгэдэжэ,
Һуурин, һомон бүхэндэ
Һургуулинууд нээгдэжэ,

Үбгэд хүгшэд гээгдээгүй,
Үхи хүбүүд барандаа,
Эрэ эхэнэр гэлтэгүй
Элдэб яһатан бултадаа

Үзэг холбон гаргажа,
Үгэ болгон уншаба.
Үдэшэ бүри сугларжа,
«Үзэглэлтэй» хамжаба.

Һонюушархуу, габшагай
Һонор хурса үхибүүдынь
Ерээдүй энхэ сагай
Ехэ тулга — түшэгүүдынь

Номой сэсэн удхые
Хомхой ехээр шудалба.
Харанхын далай гэдэгые
Хам тулажа гаталба.

«Наранай бодосхоо таһараад ерэнэн
Нармай ехэ юртэмсэ.
Намай хороонһоо заалгаад ерэнэн
Наһанай ехэ һургуули.

Мүрэн Сүхын эрьедэ гээ,
Мүнхэдөө хүгжэхэ һургуули гээ,
Мүнөө сагай суртаалые
Мүрдэн дахаһан һургуули гээ!

Ашата Ленинэй заабаряар
Анха түрүүшээр нээгдээ юм.
Аймаг, хушуун, хотон бүриһөө
Айдар бидэнэр суглараа юм.

Маарта һарын арбан табанда
Манай һургуули нээгдээ юм даа.
Малша арадай хүбүүд, басагад
Маша баяртай суглараа юм даа.

Түрүүшын үдэрэй хэшээл гэбэл,
Түүхын үндэнэ шудалаабди.
Түгэсхөөд гараха шабинар бидэ
Түрынгөө хэрэгы барихабди.

Бүрин эрхээ олоһон бидэнэр
Бүгэдын засаг тогтоолсоё.

Бүдүүлиг харанхы ажабайдалаа
Бүримүһэн усадхая.

Намарай һүүлшын һарада бидэнэр
Намайнгаа хургуули дүүргэхэбди.
Найрамдал үзэлтэй улас түрээ
Найдамтай тулгаар үргэхэбди!»

Шубуу шонхор мэтээр
Шулуун дээгүүр хүрэн,
Уулын үндэр шэлээр
Ууртай шууяа мүрэн.

Хайлаа хүрзөө баряад,
Хайшаа зорёоб хүнүүд?
Шугы соогуур гараад,
Шулуу түнхээ хүбүүд.

Хангай бүтүү хүнды
Халуун ажалаар хүхинөө.
Харьяа түргэн голы
Хазаарлажа эхилээ.

Уһан хүрдэ мундуу —
Уурал һабан наяраа.
Зайдан талын дундуур
Зайн гэрэл ялараа.

Мори тэмээ хүллэн,
Модон тээрмэ дамжаад,
Одоо сагай хүсэн
Мотоор дээрэ далижаа.

Галта һайхан золоо
Гартаа бүхөөр баряад,
Социалис алдар соло
Согтой магтаа буряад:

«Сэхэ хойшоо урсан гарагша
Сэлэнгэ мурэмнай гайхалтай.
Сэлгээ талые эсхэн хахалагша
ЧТЗ трактор гайхалтай.

Ара хойшоо урсан гарагша
Ангара мурэмнай гайхалтай.
Аяар дээгүүр дэгдэн ябагша
Аэроплан гэдэгнай гайхалтай.

Эрид хойшоо урсан гарагша
Эрхүү мурэмнай гайхалтай.
Эхэ нютагтам бадаран аһагша
Ильичэй лаампа гайхалтай».

Хуураа абаад, дуугаа эхилбэ,
Худан голой үбгэн.
Гайхал болоһон байдалаа магтаба,
Найхан хоолой гарган.

Дууень дабтаба дуулим талань,
Дуулгата буурал Саяан.
Баруун зүгтэ мандаба толон —
Бадаран дэгжэбэ туяань.

Балай харанхы урсада түрөөд,
Далай үзөөгүй буряад,
Уудам нютагаа харыш тойроод,
Уулын оройдо гараад:

Улас түрымнай улаан ашаа
Урилдан һубаряа трактаар.
Эшэгы сагаан үрэжэлтэ һужааг
Эсхэн хахалаа трактор.

Тала майлаар хушуурагша
Табан хушуун шинии мал.
Мүрэн шэнгээр халюурагша
Мүнөө өөрынш шэниисэл,

Үндэртэ дэгдэһэн наран доогуур
Үүлэ маные сүмэлөөд,
Ниислэл хотынш аяар дээгүүр
Ниидэнэл шинии самолёт.

Хэтын сагта иимэл байхал,
Хэрэг ажалаар буряад,
Хамтын ажал иимэ найхан —
Амтын таяал буряад.

Зоной харгы, золой харгы
Зориг түгэлдэр хэн заагааб?
Мүнхэ ехэ мүшэтэ ургынь
Мүрэн дээрээ хэн даагааб?

Хуураа абаад, дуугаа захалба,
Худан голой үбгэн.
Агуу ехэ багшаяа магтаба
Арюун хоолой үргэн:

«Олонхон сонхотой конторо соогоо
Оюун ехэтэй Ленин багша
Орон түрээ ударидажа,
Олон жэлдэ нуухань болтогой!

Уужам сагаан конторо соогоо
Ухаа ехэтэй Ленин багша
Улас түрээ ударидажа,
Удаан удаан нуухань болтогой!

Сэнхир сонхотой конторо соогоо
Сэдьхэл ехэтэй Ленин багша
СССР гүрэнөө ударидажа,
Сэмүүн үедэ нуухань болтогой!

Хэрэм улаан конторо соогоо
Хэрэг ехэтэй Ленин багша
Хэдэн арадые ударидажа,
Хэтын сагта нуухань болтогой!»

Наһан залуу, наһан залуу,
Наран шэнги залуу хаһал.
Залуу хүндэ саһан халуун —
Залуур болоһон залуу наһан.

Замай холодо хэзээш түрүү
Залуу наһан, залуу наһан.
Дүрбэн сагта уларил шэрүүн
Дүлии ехэ Сибирь. Саһан.

Бартаа бүглүү тайгын гүн соо
Гартаа хүхэ бариһан хүнүүд.
Шэнэһэ нарһа шэлэн түншөө —
Шэнэ город барибал хүбүүд.

Буриад зоной омог гайхал —
Нарьяад бодобол мантан гигант.
Угаа һайхаар яларан байхал
Улаан-Үдэм һэргэн ургаад.

Эмээлтэһээ эгээл түрүүн
Эдир наһан шэлжэн буубал.
Омог хүбүүд, басагад нэтэрүү
Онһото машинада бахим һуубал.

Үдэшэ бүриин наадан дээрэ
Үгын дээжэ — залуу наһан.
Үглөө бүриин ажал дээрэ
Үнэн шударгы залуу наһан.

«Замбуулин дэлхэй шэмэглэгшэ
Залаа улаахан сэсэгүүд.
Заяанай байдалы шэнэдхэгшэ
Залуухан басагад, хүбүүд.
Залуухан басагад, хүбүүднай —
Заршам журамтай комсомолшууд.

Сэлгээхэн дайдаяа шэмэглэгшэ
Сэнхир ягаахан сэсэгүүд.
Сэлезнэй байдалы шэнэдхэгшэ
Сэбэрхэн басагад, хүбүүд.
Сэбэрхэн басагад, хүбүүднай —
Сэхэхэн журамтай комсомолшууд.

Хангай хадаяа шэмэглэгшэ
Хангал арюухан сэсэгүүд.
Хамагай байдалы шэнэдхэгшэ
Ханилһан басагад, хүбүүд.
Ханилһан басагад, хүбүүднай —
Хатуу журамтай комсомолшууд».

Харанхы балайе хаха татан,
Нэлэнхы далайдаа гараба хүдөө.
Эрхүү, Томск, Москва хотын
Эрдэмэй гуламтаар хүүгэдынь үдөө...

Холоһоо ерэнэн багшанар нэлгээд,
Хотонойнь басагад нютагаа бусанхай.
«Дулгар Доржиевна, здравствуйте», —
гээд,
Дууһан хүүгэд дарья табинхай.

Эрхыдээ эмтэй эдирхэн хирург,
Эрэлхэг зоригтой ударник металлург,
Дабһата далайда тамархаш хүбүүд,
Далита онгосо залахаш бүргэдүүд

Хургаа даража үрдеэдүйдэ,
Ургаад лэ гаража байдаг болобо.
Тобтой һонюуша нютагай үбгэдүүд
Тоогынь алдажа, тоолохоош болибо.

«Сэсэгүүд ягааран мүндэлжэ,
Сэлгээ таладаа нэнгэнэл.
Сэлгээ талаһаа аэроплан
Сэнхир тэнгэридээ дэгдэнэл.
Сэхэхэн хойноһоонь шэртэхэдэм,
Сэдьхэл зүрхэмни доһолнол.

Хангал сэсэгүүд ганхажа,
Халюун таладаа нэнгэнэл.
Халюун талаһаа аэроплан
Хаяата тэнгэридэ дэгдэнэл.
Харан, харан зогсоходом,
Харахан зүрхэмни хүлгэнэл.

Улаан сэсэгүүд долгисожо,

Уудам таладаа нэнгэнэл.
Уудам талааа аэроплан
Уняарта тэнгэридээ дэгдэнэл.
Удаан удаан харахад ам,
Угааш найханаар үзэгдэнэл!»

Үргэн ороноймнай аяар баруун тээ
Үндыбэ сагаан эсер,
Сахилгаан мэтэ түргэн мэдээн
Салгидаба РСФСР.

Дайсанай гарта дахяад ялас гээ
Далайн саанахи наган.
Булан тохойһоо бултайһан миисгэй
Буудаба Ленинии шагаан!

Хүрэнгэтэн анги үнинэй түсэблөө —
Хүсэд бүтээгүй харата план.
Хүбхэгэр ногоон саарһанай түлөө —
Хүлһээ эдеэгүйш, Каплан!

Залуу гүрэниие залгиха түсэбтэй
Занаһаар лэ олон дайсан.
Халуун зүрхэмнай сохилһон шэгтээ —
Харагты, манай далайса!

Арад зоноймнай ажал шударгы
Алхасаа жэгдэлэн түргэдхөөд,
Дабажал ябаһаар лэ дабаата харгы
Далайсаа улам үргэдхөөд!

«Үндэртөө дэгдэһэн үер наранай
Үдэртөө хиртэхэнь жэгтэй даа.
Үнэнхүү багша Ульяновой
Үбшэлөө гэлсэхэнь гайтай даа.

Эрьелдэн ябагша энхэ наранай
Эгүүридээ хиртэхэнь жэгтэй даа.
Эсэгһээ өөрөгүй Ульяновой
Эсэнги гэлсэхэнь гайтай даа.

Шангахан гэрэлтэй шаргал наранай
Шанхадаа хиртэхэнь жэгтэй даа.
Шалгаран түрэн Ульяновай
Шархатаа гэлсэхэнь гайтай даа».

Зохёон байгуулгын ухаан шүтөөлдэ
Зориг түгэлдэр хэн бэлэй?
Зоболонто арадай золой түлөөдэ
Зорин тэмсэһэн хүн бэлэй.

Шунахай дайсадһаа далтирангүйгөөр
Шулуун зүрхэ зүрхэлөө бэлэй.
Шугам замһаа шэлжэрэнгүйгөөр
Шуурган соогуур хүтэлөө бэлэй.

Дэлхэйн дэлгэр сээжэн дээрэ
Дэмбэрэлтэ гүрэн тогтоогоо бэлэй.
Дээрмэдэхэ ханаатай этэгээдые
Дэбһэн түрин хүнөөгөө бэлэй.

Арадайм сэдьхэлдэ хэтын сагта
Арюунаар мүнхэрһэн хэн бэлэй?
Ажалша түмэнэй сүлөөгэй тулада
Амархы мэдээгүй хүн бэлэй.

«Үбгэн багша Ульяновнай
Үгсээ хэлээд үнгэрбэ.
Үгэлэн хэлэһэн үгэ бүхэниинь
Үеын үедэ мүнхэрбэ.

Заяата багша Ульяновнай
Захяа хэлээд үнгэрбэ.
Захин хэлэһэн үгэ бүхэниинь
Заабари болон мүнхэрбэ.

Сэсэн багша Ульяновнай
Сэхынь хэлээд үнгэрбэ.
Сэхэхэн хэлэһэн үгэ бүхэниинь
Сээжэндэмнай мүнхэрбэ».

Нэргэг байгты, пролетари!
Нэмээхэн дайсад обоорно.
Алас-Дурнын хизаарта
Ажагла хёрхоор дозорно.

Гэмтэ дайсад хүнөөгүй,
Гэнтын айлшад буугуужа.
Уршагта тэрэ «гүрөөлы»
Угтангүйдөө бү нууша.

Байсын нүгөө орьёлһоо
Дайсан һомоёо бэлдэнэ.
Номгон далайн эрьһеэ
«Банзай» гэхэнь дуулдана.

Сэбдэг Шиилхын мүльһэн дээр
Шэлдэг моридоо унанхай —
Булта хүнүүд хэлсэхэдээ,
Буркавдивизион гэлсэнхэй.

«Хатуу шулуун харгы дээрэ
Хатарша моридоо хурганалди.
Хамтын журам шанга юм даа —
Кавалеридэ хураналди.

Элһэн элһэн харгы дээрэ
Эмниг моридоо хурганалди.
Эндэхиин журам шанга юм даа —
Эрэлхэг зоригто хураналди.

Сэгээн мүльһэн харгы дээрэ
Сэсэн моридоо хурганалди.
Сэрэгэй журам шанга юм даа —
Сэргэлэн байхы хураналди».

Гайхал болон суурхахан
Байгал номин далайдаа
Найман зүгһөөнь шудхархан
Байбан голнууд тухайдаа

Дархан агуу хүлдэтэй
Бархан үндэр дайдая,
Мантан Саяан дэнзэтэй
Манхан ехэ тайгаяа

Аһан шадалаа гаргажа,
Наһан соогоо магтаалби.
Зоной дуугаар залгажа,
Сонедуудаа матаалби.

...Газаа, үүрэй толон дор
Гансаарханаа гэшхэлнэб.
Нуугаад, ногоон модон дор
Дуугаа баһал шэбшэнэб.

Наран гараба намилзаад,
Жаран үнгын сэсэгүүд
Дэльбээ һэхэн ганхалзаа —
Дэлхэйн нангин хэшэгүүд.

Халюун нюргаа таалуулан,
Тэнюуи шубууд һэргэбэ.
Эбтэй гоёор тааруулан,
Жэгтэй һонёор жэргэбэ.

Тайбан аглаг байгаалиин
Һайхан гээшэнь хэлэшэгүй.
Найган надхан байгаашынь
Байһан соохонь зурашагүй.

Аяар тэрэ сэнхиртэ
Агаар гэнтэ нэербэ.
Даляа хумяад, тэнгэридэ
Дахяад самолёт үнгэrbэ.

Тайбан байһан энэ дэлхэй
Дайлан абахаар һэдэнхэй,
Дайсан бэеэ зэһэнхэй,
Тайвань дээгүүр элинхэй.

Замбуулинай заяалһан,
Агуу Ленинэй захяалһан
Энхэ ехэ оромнай
Мүнхэ тайбан оршомой!

Сагай сууряа дууряаһан,
Угай зугаа түүрээһэн
Энээхэн шүлэгэйм эсэслэл
Эжым дуугаар түгэсэхэл:

«Халуун шанга наранда
Хадын орой һэрюухэн.
Хамтын ажалай дундахана
Хамагай сэдхэл арюухан.

Үдын шанга наранда
Үндэрэй орой һэрюухэн.
Үетэн нүхэдэй дундахана
Үрэ зүрхэм сэнгүүхэн.

Зунай шанга наранда
Зуһалан дээрэ һэрюухэн.
Зулгы нүхэдэй дундахана
Зугаалан һуухань иргуухан».

Хамтаараа хамнажа,
 Хаанта засаг хамхалхан
 Бүгдөөрөө бүридэжэ,
 Бүргэд хүлдын буталхан,
 Түмөөрөө түглыжэ,
 Түби дэлхэйе шэнэлхэн
 Олоороо орьёлжо,
 Оршолонгы хубилгаан
 Галта энэ дэлхэй дээр
 Балта хадуур хүлдэтэй
 Хүдэлмэришэд, таряашад
 Дабагдашагүй хүсэтэй.
 Хүдэлмэришэн заводтоо
 Хүлэр булад шэрээжэ,
 Таряаша малша нүхэртөө
 Трактор комбайн бүтээжэ,
 Хамтын халуун нүхэсэлөөр
 Хабсагай байса урбуулна.
 Халюун шаргал шэнийсээ
 Хабтагай таладаа ургуулна.
 Газар дэлхэйн нюрууда
 Гар гараа адхалсан,
 Энхэ тайбанай харуулда
 Ээм ээмээ түшэлсэн,
 Олон олон яһатанай
 Нэгэдэл болон жагсаһан,
 Омог халуун шуһатанай
 Этигэл олон батажаһан
 Хүдэлмэришэн таряашанай
 Хүсэл зоригын нэгэл.
 Хүтэлбэрилжэ ябаһан
 Агуу партины нэгэл!

УЛААН ТАЛМАЙ ДЭЭРЭ

Гуламтадаа үдэжэ, нэрээ нэрлүүлхээр
 Гушан гурбатайб.
 Гуниглан үлэжэ, хүлээн гээгдэнэн
 Инаг гансатайб.
 Далаяа шахаһан һаншаг сагаан буурал
 эхэтэйб,
 Далияа дэлиһэн шүбүүд мэтэ бүргэд нүхэдтэйб.

Хүхы ехэ
Хүнтэй дайдаяа нюдэндөө үзэхэндэл,
Хүбшын хүнхинөө,
Хүхын донгодоо шэхэндээ дуулаһандал,
«Хүрин хээрээ» аман соогоо гүнгэнэн дууланаб.
Сэлгээ намарай
Сэгээн хүхэ
Сэлмэг тэнгери дор
Сэнхирлэн манарна
СССР ороной агуу ниислэл.
Зүүдэлээд һариһэндэл
Зүрхэмни сохилно зориг түгэлдэр,
Зүг бүхэнһөөм улаан тугууд намилзан нииссэнэл.

Улаан одото
Улаан талмай —
Улаан мавзолей.

Улаан зүрхэнэйм
Ухаан бодолойм түшэг бэлэй,
Эгээлэй олоной
Этигэл зориг эндэхээ эхитэй,
Эхэ Буярадайм
Мүнөөнэй жаргал эндэхээ түшэгтэй!

Дуулим хэрюухэн хүнийн тэн
Дууран маряаһаар ерээ.
Уудам нугаараа хүхын дуун
Дуудан хэнийшьеб эрьеэ.

Дуудан хэнийшьеб эрьеэ гү —
Зүүдэм хэмээхэн сэлмээ.
Айдар шамайем нэрлээ гү —
Найдал зосоомни хэргээ.

Аажам энээхэн хүниие
Аалин гансааран манааб.
Һайхан шарайеш, нюдыеш,
Гайхан мүнөөдэр ханааб.

Гайхан мүнөөдэр ханаа гүб,
Байхал наһаараа ханааб.
Һайхан шарайдаш харгаа гүб —
Һайхан ханаандаш харгааб.

ДЭЛХЭЙН ХОЁР

Үлгэн дэлхэйн хоёр —
Үнэн худал хоёр
Үнэрилдэжэ тэмсээ,
Үнөөхил зандаа тэнсээ.

Намналсажа гороолһон
Наран нара хоёр.
Үе сагаа тоолоһон
Үдэр хүни хоёр...

Галаб сагһаа илгарһан
Газар тэнгэри хоёр,
Гарьха соогоо бурьялһан
Гал уһан хоёр...

Энэ дэлхэйн хоёр —
Эрэгтэй эмэгтэй хоёр,
Эдэ хоёрой наран —
Энхэ инаг дуран.

Хоёр хоёроор холбоһон
Хорбоогой агуу нюуса.
Хоорондохииень бэдэрээшэ
Хонгор гэнэн дууша.

Бусалжа байхан
Бурма дотор
Буладшые хаябал,
алташые хаябал,
Буйлажа нэгэдэхэ бэшэ гү?
Хайлахагүй,
Хайлабал,
ниилэхэгүй юумэн,
Хай даа,
дэлхэйдэ бии ха гү?
«Түмэн бодосхоо
тахараад ерэнэн
Түби дэлхэймнай сайханиинь бэ?» — гээд,
Түүхэдэ
хэншыеб дуулаа,
Таахада,
зүб дуулаа.
Олон бодосой
Орёо таамаг нэгэдэлһээ
Оршоломнай үнэхөөрөөшые бүридэнхэй.
Хээрэ хэбтэнэн шулууншые,
Дээрэ ялархан одоншые,
Уян сэдьхэлшые,
Ухаан бодолшые,
Урасхал уһаншые,
Уудам агааршые,
Үдэр хүнинүүдшые,
Үйлэ хэрэгүүдшые,
Удхалбал, нэгэл ушартай,
Уудалбал, нэгэл үндэнхэтэй,
Угтаа аргагүйл холбоотой.
Олон юумэнэй холбоон...
Одо мүшэдэй хүлгөөн...

Оршолонгой холбооной
Орёо түмэн зангилаагай

Үзүүрыень олобобди,
Узуурыень барибабди.
Олдошогүй нюусыень харабабди,
Орошогүй хаалгыень дабабабди.

Далан дабхар атомай
Далай мэтэ хүсэн,
Нээгдээгүй оньһон
Нэрлэгдээгүй бодос
Боолтоһоо табигдажа,
Бодожо ерэбэ,
Хаалтаһаа сүлөөржэ,
Ханимнай болобо.
Дабхар холбоо юртэмсын
Дабашагүй нюусануудта,
Далайхаар шиидэжэ,
Замбуулин түбиин
Задалшагүй замагуудта
Зам табижа,
Хүрьһэтэ дэлхэйн эзэн —
Хүн
Нарандаа даллаба,
Нарадаа
Нарбайба!

«Ган гасуур сагта
Гааһаяа хадагала» — гэжэ
Газаа тээгүүр хэлэгдээгүй.
Гэнэ боложо унагаагаад,
Гэшхэхээ мартаһан уулашни
Гэртэй малтайшни залгижархёод
Гэдэргээшье харангүй,
Гал болон
Гарьхатажа,
Түймэр болон
Түргэдэжэ,
Хүбшэ тайгаар хүүебэл,
Хүлэр болоод ууябал,
Дабашагүй байсашни,
Дарашагүй
Дайсаншни
Боложо магадгүй.

ҮБЭЛЭЙ ЭТЮД

Шэмэрүүн жабарай
Шэнэлэн мүлиһэн
Шэл шэнги
Мэлигэн
Мүльһэн.
Мүльһэн дээрэ
Мүнгэн һара.
Арбан табанай
Дүйсэн һара.
Шэбэртын голой
Шэбэр шугы
Сэнхэг саһан
Шэмэг зүүнхэй.
Шэжэр сэгээн
Шэнэнэ нарһад
Шэшэрэлдэнэ.
Дуугай,
дуугай...
Уурал һаарал...
Буурал шугы
Үүрэй сайтар
Дууран һууна.
Үлзытэ-Хаанай
Үбэр дээгүүр
Үүлэд нүүнэ,
үүлэд нүүнэ...

...Уужам Сибирь
Ураг түрэл
Орондом
Улад зониинь
Уран домоогоор
Баян даа.
Утаата гэртээ
Уйдхар баяраа
Андалдан,
Үбэлэй хүниие
Үдэшэдэг юм hэн
Анхандаа...
Халуун хүйтэнэй
Хабшал дундуур
Гарахан
Хатуу зоригто
Баатар эрын
Уйдамаар
Хашалан, зоболон,
Холын замууды
Дабahan
Хазаар haхалта
Үбгэдэйшье
Уйламаар
Уя татама
Үльгэр домог,
Онтохоор
Үнинhөө хойшо
Үбгэн Байгал
Омогорхоо...
Харин мүнөө...
Харьяа дошхон
Ангара
Хабсагай эрьез
Түмэн жэл соо
Химэлээд,

Сибирь талын
Шэмэг баян
Тайгые
Шэнээр дурдан,
Омог дуугаа
Эхилээ...
Дуунайнь абьяан
Дууран хууһан
Дуулим тайгын
Манантай
Шэрэнги соогуур
Үлхэлдөөд,
Холуур, дээгүүр...
Хонон үнжэнгүйгөөр
Ходол саашаа
Суурья татан
Дэгдээ...

Мүлхихысэ мүлхижэ
мүнгэн тоборуулгатай
эмээл дээгүүр хүльбэрһөөр,
Торохысо торожо,
Тооһо хүлһэтэй
тохом дээгүүр мухариһаар,
Гашай дууламсаараа,
Гашуу үрмэдэһэн соогуур хоргодон,
Буурал баабайн набааһаа
Буусаяа тойроод тэрьедэн,
Халаахайда халахадаа,
Халаг хухы уйлагша бэлэйб.
Харахада бургаанһан лэ байгаад,
Халааха гээшыень гайхагша бэлэйб.
Дэльбэтэ ягаан сэсэгүүд соогуур
Дэбхэншээжэ наадагша бэлэйб.
Дэлгэр талынгаа уудамые хаража,
Дэлхэйн найхые гайхагшал бэлэйб.

БОДОЛ

Үйлэтэ наһанай үргэн далай
Үргэлжэ тэгшэ гаталха хэсүү.
Үлхэлөө олон талаа соохи
Зоболон жаргалынь адли тэнсүү.

Бодол ороодүй эдир хаһадаа
Боро юрьезндэ абташоо бол,
Жагсажа хүсөөдүй хонгор зандаа
Жаргалдаа дашууран ногтошоо бол,

Эрьесын хөөргэдэ үрэхюулжэ,
Эрхэбэшэ хосорхо гэхэн лэ.
Эршэтэ хүсэндэнь тээрмэдүүлжэ,
Энэ тоондол халаха гэхэн лэ.

Хайр шулуун хүрьхэтэй
Хадалиг үндэр газарташье
Хаһатай сагынь хаража,
Хара таряа хаяа бол,

Болзор соогоо бороотойл байг —
Болбосорхонь дамжаггүй.
Эзэн шэнги эзэтэйл байг —
Эдешэхэнь һэжэггүй.

Халуун дээрэнь мушхаа хаа,
Хатуу буладш нугарха,
Хасабшалжа шаагаа хаа,
Хандагайн сэмгэн хухарха.

ДУУН

«Оршолон холборхой юртэмсэ» гээд,
хэншьеб даа дуулаа.
Олохон лэ юумэ үзэһэн хүн
тэрэ дууе дуулаа.
Элдэб жэжэ гасаланда
Эзэлэгдээд ябаха үедэ,
Харатанай хара хашаланда
Хаагдаад ябаха сагта
Үзэсхэлэн найхан сэсэгшые байг,
Үльгэрэй гэгээн ордоншые байг,
Налархай арюухан басаганшые байг —
Намжаа ногоон хабаршые байг,
Оршолон дэлхэйн бүхы юумэн
һонигүйдэл үзэгдэхэ юм.
Огторгойн алтан нараншые баһа
ульһагүйдэл һанагдаха юм.

Эршэ түгэлдэр
Эдир наһанай охин —
Эгсэ уулаһаа бууһан
дошхон голой эхин.

Дайралдаһан бүгэдые
Дабаха гэжэ оролдоһон,
Далтирха гээшые мэдэхэгүй,
Дам саашаа тэгүүлхэн.

Болбосон дунда наһан —
Боори гүбээшые наань
Боожо, тойрожо гараһан,
Налууень шэлэжэ,
Нам намхан урдаһан.

ҮҮЛЭН

Үндэр тэнгэрийн хормойгоор,
Үүдэн-Сүмын оройгоор
Үрнэ зүг руу тэгүүлэн,
Үнгэрнэ тэрэ үүлэн.

Олон уулын энгэртэ
Хонон үнжэн хэбтэхэ.
Онон голоо зубшажа,
Улам дээшээ дэгдэхэ.

Хаанаб даа, халюун талада
Хабтайжа гэнтэ унаха.
Хамаг хэшэгээ адхаад,
Манан боложо тунаха.

Удхатай үгэ хэлэжэ,
Уладай дунда мүнхэрхэ —
Даяанша хүнэй дабаан,
Зохёолшо хүнэй зориг лэ.

Хэмжүүртэй эдээ эдижэ,
Хэмтэй ажал бүтээжэ,
Уһа гээшые гаталха,
Нана гээшые эдлэхэ.

Тиигэжэ нэгэтэ нэгэ
Шиидэжэ, ошон ошодог лэ,
Дорой махабадыень
Шорой хушадаг лэ.

«Төөтэй бэе даа,
Тоотой наһан даа» гэжэ,
Төөдэй хүгшэн зальбарха.
Тииһээршые булаша дээгүүр
Хээрын халхин зольборхо.

Гашуу үрмэдэһэн, тэмээн табгай,
Али халаахай гү,
Шорой дээрэнь ургаха.
Үнөөрөө шүлэгшэ юм һаань,
Сэсэг ургаха.

ХОШОН ШҮЛЭГҮҮД

Хоёртойхон хүбүүмни
Гааһаа носоожо байхыем
Хорхойтонгёор харана,
Хургаа амандаа хэжэрхёод,
Амтатайгаар хүхэнэ.
Эжынь боли гэнэ,
Намайе баһал зэмэлнэ.

Шал мяхан ногтуу,
Самсаа баһа гэжэрхёо.
Архяа намна намнаһаар,
Тархяа гээхэ гэхэн хүн!
Һамганиинь, үү, һамганиинь:
Аймшагтайл һамган байна даа!
Хараал шэрээл болоношгүй,
Арай шамай голтойхон
Арбагар годон юумые
Үрөөһэн һугадаа хабшуулаад,
Һэнгэргүйгөөр алхалһаар,
Аяар тэрэ зүүн бэһеэ
Абаад хүрэжэ ерэбэл.
Юрэдөө, иимэ һамгатай һаа,
Мэдэнэшгүйб даа, битнайшые
Үдэрэй торхо уужархёод,
Үргэлүүлжэ ябахал һэм!

Басагаяа тэбэрезд нууһан
Залуу эхын нюдэндэ
Ямар ехэ жаргал бэ!
Хүнгэрһэнһөө хойшо
Хүгшэм намаяа тэбэрезгүй.
...Эжыгээ абаһаань буляһан
Ямар яндуул үхин бэ!

«Замби түби
 Захатайш хаа,
 Замбуулин гээшэнь хизааргүй.
 Залгалаа бүхэнэйн
 Зангилаае
 Заажа тоолохо дугааргүй.
 Загуурдиин табиһан
 Зарилгы
 Заяан гэжэ нэрлэһэн гү?
 Заршам
 Забһар хоёрыень
 Задалан хаража шэнжэһэн гү?» —
 Заншалаа алдаагүй төөдэймни
 Заажа,
 Занажал һуудаг һэн.
 Задын ургаһан газарта
 Зальбаран ябахым
 Захидаг һэн.
 Заган дабаанай оройгоор
 Залинта аадарай нэръехэдэ,
 Заарин ехэ тэнгэри
 Зандаржа байна гэдэг һэн.
 Замаг,
 Залхи,
 Залаа-Нуураар
 Загаһашалхаа гарахадамни,
 Залгаа табан сөөрэмдэнь
 Зангаа табихаа ошоходомни,
 Заахан бүхэтэр төөдэймни
 Занан хараан гээгдэдэг һэн.
 Залуухан аба эжы хоёртомни
 Зарга барин гэмэрдэг һэн.
 Залуу аба эжы
 Залхууржа,
 Зангаад өөдэ абахагүй.
 Захирал гарган

Зандаржа,
Заабари болгон ганирхагүй.

Зали абахын забхарта,
Зангаар хайн хэн төөдэймни,
Зарим тэды зүб юумэ
Заадаг байгаа хөөрхэймни.
Забьяа соогоо эюулжэ,
Замбаа сайгаа хородог хэн.
Заан тухай онтохо
Заатагүй намдаа хөөрэдэг хэн.
Захья үльгэр онтохониинь
Заһажа мүнөө абанхайб.
Замай, наһанай харгыда
Заршам хургаал болгонхойб.

Энэ хүни зүүдэндэмни
Шаргал ногоон
Шабганса ерээ.
Далагад гэхэдээ,
Далинь — хирээ.
Һарбагад гэхэдээ,
Һабарынь — һэрээ.
Урал хасарым
Уһан хүйтөөр
Эльбэн тэмтэрээ,
Жэгтэй муухай
Жэрхэмшгээр
Намае энхэрээ.
Шэрээ доогуур
Хэнтэйшьеб даа
Носолдоо, шэрээ.
Үрхэ соогуур
Үрхэ мэтээр
Шомшороо, эшхэрээ.
Гэрэйм хананууд
Гэнтэ хяран,
Хабшал болошоод,
Арьял-тарьял
Яама дээрэ
Арай аһашоод,
Ёоложош яданаб,
Уйлажаш яданаб.
Харалган хара
Һалхин доро
Хормойм хиидэнэ,
Шадалаа баран,
Шабгансада
Илагдан шиидэнэб.
Харан гэхээм,
Харанхы сооһоо
Зурагас гэлдэн,

Хоёр алтан
Хараасгайнууд
Ерэбэ гэнтэ.
Халуун аминайм
Хараасгайнууд,
Амар мэндэ!
Хаанаһаа намаяа
Олоод ерэбэт,
Эгээл эндэ?
Шэжэр алтан
Зэбэнүүд мэтэ
Шэнхинэлдэн,
Хатуу булад
Һомонууд мэтэ
Ханхиналдан,
Шабгансада
Хоёр тээһэнь
Шаагдашабад,
Шад улан
Сэсэгүүд болоод
Няалдашабад.
Шаргал ногоон
Шабгансын нюдэд
Шабхагад гэжэ,
Шанха өөдөө
Элээ болоод,
Дэлин дэгдэжэ,
Бүрхэг тэнгэрийн
Хүбөө доогуур
Бүрэлзэбэ.
Бүтүү манан
Үүлэн соогуур
Арилшаба...

«Энэ дэлхэйдэ хүн юундэ түрэнэб» гэжэ
Эсэгһээшье, эхһээшье асуухада, тодо харюу үгэхэ
аал даа?

Эрдэм номдо һуража, холын хотонуудаар ябахадаа,
Энээхэн бодолдо байд гээд лэ абтадаг байһан хүм даа.

Орон нютаг тухайгаа баһал шэбшэхэш,
Оршолон юртэмсэ, ородог гарадаг наран тухайшье,
Орёо олон бодолдоо тархиш төөрин манхайжа,
Орон дээрээ тэршэлэн, үүрэй сайхы угтахаш.

Баталжа зүблэн, алиеньшье шэлэхын аргагүй,
Барюубшагүй сэнхир үзэгдэл; дуунай дуранай дурдалга,
Хурдан моридой түбэрөөн, хулһан лимбын аялга,
Хуушан сагай түүхэ мүнөө сагтай худхарха.

Нэгэл юумэ зүгнөөд, нэгэл юумэ шэбшэхэ гэхэдэш,
Нэрьежэ байһан амидарал тиимэ сүлөө үгэхэгүй —
Нэнгэн түшһэн бодолоо нэрлэжэ үрдэе үдэдэш
Нэлэнхы юртэмсэ хэлтыжэ, нэрбэгдэшэхэ гэжэ бии.

Этигэлгүйгөөр ябаха энэ наһанда хэсүү,
Эрьегүй горхондол, эшэгүй хүхэдэл адлихан бэшэ гү?
Эхитэй эхигүй эгүүридэ мүнхэ юртэмсэ мэтэ
Эрьесын шалтаг, дулды ёһыень бэдэрхэлши һэтэ.

Бии хооһон хоёрой мэдхэлдээндэ төөрижэ,
Бэээрээ бии хэбэртэй, үхэлөөрөө үгы хэбэртэй
Хоёр үнэнэй хоорондохи холбоо гээшы алданхай,
Хорбоогой хара манан соо тэмтэржэ ябахань бэрхэтэй.

Оршолон түбиин шанар тухай номнолдо абтажа,
Олониие гийгүүлхэ хии бодолдонь дүйрэн һогтожо,
Зарим сагта яһагүй юумэдэл задагай зайгуул

«Загуурдиин табисуурта» зальбаран ябаха заяа
зайлуул...

Халуун сэдхэлээ хатуу буладтал шэрээн бадаргажа,
Хархис номнол хуурмаг бүгэды сохин бутаргажа,
Хамаг олоноор харгы нэгэдэн, жагсаалда гарахада,
Харанхы балай хүнийн дундаһаа мултарһандал.

«Энэ дэлхэйдэ юундэ түрөөбши?» — гэхэн асуудал
Эгээл эндэ хүн бүхэндэ хэрэгтэй байха.

— «Зоной түлөө, золой түлөө хүн түрэжэ,
Зориг түгэлдэр ябанаб», — гэжэ харюусахал байха.

ЭРДЭМ БЭЛИГ ТУХАЙ

Урдажа байһан уһа голнууд уламжалан дамжаһаар
Уул ехэ далай боложо, зүг зүгһөө шудхардаг лэ.
Ухаатан мэргэд улам саашаа мэргэжэхын тулада
Уран сэсэн ном судар хаа хаанаһаа суглуулдаг лэ.

Хог шорой сооһоо сэбэр түмэрэй зүйлые
Холисогүйгөөр татажа абадаг суранзан булад мэтээр
Хоротой хорогүй олон үйлын дундаһаа
Хойшодоо тухатай хайн хайханинь илгажа
абаха хэрэгтэй.

Үнэн мэргэн ухаатанай үгэһэн сэсэн номнолые
Үзэхэ мэдэхэ дурагүй харанхы мунхаг сэдхэлтэ
Үер алтан наранай үндын урган гарахада,
Үсхэн шэрэнгээр хоргодоһон шара шубуун мэтэ.

Хан-Гарууди шубуун хорото могойешье алахал,
Хара хирээ харин, харамсаараа зугадаха.
Хараа мэдэл түгэс хүн хада уулыешье дабахал,
Харанхы тоймог харин, хамагһаа далтирха.

Арсалан барасай аймаг ами бэеэр багаханшые бол,
Абарга ехэ заание амаргалан унаха юм.
Асари ехэ бодолтон алта мүнгөөр дутуушые бол,
Ашата ухаан бэлигээрээ али бүгэды дараха юм.

¹³ Эрдэнийн сан Субашид гэдэг хуушан сагай зохёолые монголоой эрдэмтэ доктор Дамдинсүрэн бүридхэжэ, 1958 ондо Улаан-Баатар хотодо хэблэн гаргаһан юм. Энэ номһоо эрдэм бэлиг тухай хэлэгдэһэн хэсэгыень шэлэн оршуулжа, уншагшагдта дурадхагдаба.

Хүгжэм хонгоо хэнгэрэгтэ хүнэй хүрөөгүй бол,
Хүнхинэн өөрөө дуу гарахагүй ха юм даа.
Хөөрэлдэн нуужа, хайсар шалган шэнжээгүй бол,
Хүнэй эрдэм хүрэ хүрэнөөр таахагүйш даа.

Эртынгээ эдир наһанда эрдэм номдо нураагүйл аад,
Эрэмдэг зүнтэг болошоод, тэрэнэй хойноһоо ябалган,
Эрьехэ хойто түрэлдөө бусадта табиһан хоолые
Эдижэ абаха гэнэн эрмэлзэлтэй адлихан.

Эрхим үнэртэ сэсэгэй хэдышые холо ургаа бол,
Эрбээхэй, алтан зүгынүүд эрьен ерэхэ гэнэншүү,
Эрдэмэй байгаал юм хаа, элшыень дагажа,
Элдэб тодхор дабан, эгээлэй олон суглаха бшуу.

Одо мүшэдэй олоншые хаа, юртэмсые гиигүүлхэ
Огторгойдо гансахан лэ наран — эрдэни ха юм даа.
Олон зүйлэй эрдэмэй түгэс хайханшые бол,
Оюун сэдхэл гээшэ амитан бүгэды татаа.

Хэды үндэр нургуулитай айхабтар мэргэншые бол,
Хэрбээ бусадай ээлтэйхэн эрдэмые голонгүй,
Хэтэдээ сэгнэн, ойлгохые оролдожо ябабал,
Хэзээ нэгэтэ үнөөрөөшые эрдэмтэн боложо магадгүй.

Үншэн хэнзэшые хаа, хододоо нягта ябажа,
Үльгэр түүхэдэ орогшодые мартаха аалши?
Өөрынгөө бэеые ухаан бодолоороо сахижа,
Өөдэрхэнгүйгөөр тэмсээ болобол, илагдахагүйлши.

Мүрэн голой бузартайгаар урсаа болобол,
Мүнхын шандамаяар арюудхажа сүршүүлхэ гэдэг.
Охорхон ухаатанай эбээ таһаран хёмороо болобол,
Оюун түгэлдэр хүн сэдхэлээрээ амаржуулдаг.

Элин нийдэгшэ үхэр хараасгай ангаашье бол,
Эхинһээ бузартай муухай уһанһаа ундалхагүй юм.
Эрдэмтэ мэргэн хүн аргаа мухардан зобоошье бол,
Элдэб эсын тэнэг ааша гаргахагүй юм.

Үнэр заахан шоргоолзон үзэмжэлхэ нюдэгүйш бол,
Үдэһэн бутаяа алдажа, тэнэн төөрин ошохогүй.
Үнэн сэдхэлтэ хүниие үглөө бүришье жэрбэдэбэл,
Үзэл һаналаа урбажа, өөрэ замда орохогүй.

Улаан шара будагуудые уран аргаар буйлуулбал,
Утгаа баһал һайхан ондоо үнгын гараһаншуу
Ухаата хоёрой уулзажа, удхалан һуужа зугаалбал,
Ушартай нэгэл бодол зугаа сооһоонь түрэхэ бшуу.

Баян шадалтай, алдар нэрэ солотойшые бол,
Батажахын хэшэг — удамгүй һаа, хосорхын шэнжэ
бэшэ гү?

Баатар бэетэй, бар ехэ хүсэтэйшые бол,
Балмад тэнэг һаа, дэмы шадал бэшэ гү?

Эмэгтэй бүхэнэй үнээ һаажа шадахашье бол,
Эгээлэй галуун лэ уһатай һү таниха юм.

Эрдэм мэхэ хоёрые олонхиин илгахашье бол,
Ээлтэйхэн холисыень хайн ухаатан лэ таниха юм.

Аргадан дурдан, аятай үгөөр хэлээ болобол,
Адагууса малшые хүнэй хэлэ ойлгохо бшуу.
Үгэгүй дуугай байхада үрэ зүрхэ мэдээ болобол,
Үнэн мэргэн ухаанай үндэр гэршэ мүн бшуу.

Алим жэмэс амандаа хэжэ үзэншьегүй,
Амта жэмтын гадар талаһаань мэдэжэ болохо,
Ажаглаха бодолоор хайн хүн хөөрэлдэншьегүй,
Абари зангаарнь ханаа сэдхэл таажа олохо.

Эрдэнийн зүйл энхэ далайнгаа газар тээ
Эрхэбэшэ холо үлүү сэнтэй.
Эрдэмтэн мэргэд эжэлшээгүй хари газартаа
Эхэ оронһоо үлүү ехэ хүндэтэй.

Алибаа хүн эрдэм хураха сагтаа нэгэ бага
зобохол юм,
Амараа хаража, дэмы хуубал хэн мэргэн болохоб даа?
Ая соохоноо иигээд тиигээд, хубай ябаһан хүн
Ашатын ехэ амгалан гээшы яагаад олохоб даа.

Араатанай хаан хүсэ ехэтэ сагаан арсалангы
Аргата туулайн мэхэлжэ алаһан үльгэр мэтэ,
Абарга хүсөөр ээлтэйшые хаа, бэлигэй хүсөөр
Асари ехэ дайсаниие даража болохо гэдэг.

Эмниг зээрэг адуу малшые эхэлээ түрэхөөр
Эжэлээ олон, эбтэй эетэй ябадаг бэшэ гү?
Элдэб зоноор арсалдажа, хёморонгүйгөөр
Эбынь хараад, аятай ябабал сэсэн бэшэ гү?

Гэмынь урдаа, гэмшэлынь хойноо гэлхэн үгэ,
Гэнэн тэнэг ябадал бүгэды мэргэн хэлээ.
Ерээдүйнгөө үйлэ хуби урид мэдэбэл,
Ехэ бэлигэй, ухаан бодолой гэршэ гэлэй.

Үхэр малай шүдынь хараад, наһынь танибал,
Үлүү ехэ мэргэм гэжэ бээе бү тоо,
Үгын дээжэ, үндэр удха уншан мэдэбэл,
Үнэн зүбэй үнсэг удха ойлгоош одоо.

Хабтагай уудам газар далай уһаар халихагүй,
Хан түрын сан зөөри эдээр дүүрэхгүй,
Хамаг олоной хүсэл ханаан юугээрш садахагүй,
Хайра ехэтэ оюун мэргэд эрдэмээр ханахагүй.

Үнэр хайта сэсэг түүжэ, эм хэлхэн хүн
Үмхэй хүдэрийн үнэтэ хүйһэ голохогүй юм.
Үхибүүнэйшые хэлхэн үгын үнэн зүб бол,
Үнэн сэхэ сэсэн хүн хаа, голохогүй юм.

Үзэсхэлэнтэ уулын зандан модоной хангал
Үндэрэй халхьяар зүг зүгтэ тарадаг лэ.
Үнэнхүү дээдын үндэр сэсэн хургаал
Үлгэн замбыар газар газарта тарадаг лэ.

Эрдэни шандамани тугай үзүүртэ тахибал,
Энэ наһанай бүхы хүсэл бэелхэ гэдэг.
Эрдэмтэй мүртөө, хайн хүн засаг түрэ барибал,
Эмхитэй, эбтэйгээр арад түмэн жаргадаг.

Халуун хэжэг хүрэнэн ямаршые үбшэнтэн
Хамагһаа үлүүгээр хүйтэн уһа хүсэдэг лэ.
Харата дайсандаа хашагдаһан зоболонто
Хариин орондо амяа нюухы бододог лэ.

Бузарлан үбдэжэ, буруутан зобоһон хүн
Бурханда бэшэ, эмшэндэ хандадаг бэшэ гү,
Булхайта ноёдһоо зугадажа ошоһон хүн
Бусадта бэшэ, нүхэдтөө хоргододог бэшэ гү?

Айраг тарагта тооһон ороош һаа, хорон болохогүй.
Архиин хүрэнгэдэ хог оробол, шоро болохол.
Арюун ханаата мууе дуулабашье, хара ханахагүй.
Адаг муутай арсалдаа болшни, ёро болохол.

Үзүүртэ аһаһан сусал уруунь харуулбал,
Үлүүсэ дэгжэн, улам хурсаар носоһоншуу,
Үнэн дээдэ эрдэмтэ эд зөөрээр дутааш бол,
Үлэмжэ шүгнэн, үзэһэн номдоо шунаха бшуу.

Аглаг тэрэ огторгойдо хурын үүлэнэй суглабал,
Арбай таряа хуряхын арюун һайхан тэмдэг.
Агууехэ хүндэ ами наһаяа даалгабал,
Аяар холонь хамаагүй — абаржа туһалдаг.

Энэ наһандаа хайн гэгдэхын хайханшые хаа,
Эрьехэ сагта эрдэмэй буян бүриш хайхан.
Эдэй хойноһоо эсэсэй ерэтэр ябаха гээшэ
Эрхим хүнэй дээдын ехэ нүгэл байхал.

Ерээдүйгөө нанан нанан, хайе хүсөөд,
Ехэ бага хашалангууды хатуу тэсээд,
Аалин даруу аяг зантай ябаа болобол,
Ашатын буян хэзээ нэгэтэ ерэхэ юмэл.

Захирал түрын зайсадуудта үгэлигэ хэнхаар,
Заха газарай зайгуул хүнии хайрлан туһала,
Абажа хураһан ахамад ноёд анхархашьегүй,
Адаг һүүлшын гуйраншан харин мартахагүй.

Үгэһэн юумээ үгөөб гэжэ хурисангүйгөөр,
Үнэн бэшэ ябадалтанда үһэрингүйгөөр,
Элдэб хүнэй туһалһании мартангүйгөөр
Этигэл ехэтэй ябаа болобол хайхан гээшэ.

Онсо хайхан задын эсэсгы бүрхөөн нюубашье,
Оршон тойрон хангал үнэрынъ анхилхал юм.
Оюун дээдэ эрдэм ухаа хэды нюубашье,
Олон амитан хэзээ нэгэтэ мэдэн шунаха юм.

Сэсэг набшын гоо хайхан саг зуурын үедэ,
Сэнтэ шулуунай сэбэр үнгэ хэтын хэтэдэ мүнхэ.
Сэхэлэн хэлэбэл, хаан ноёндон саг зуурын хүндэ —
Сэсэ мэргэн эрдэмтые хэтэ сагта сэгнэхэ...

Алимта модоной бүхлэнийн — жэмэстэйн тэмдэг,
Агта мориной номхониин — хурданайн тэмдэг,
Алтан һүүлтэ тугасай номхон — хайханайн тэмдэг,
Ашата ехэ эрдэмтын номхон — мэргэнэйн тэмдэг.

Хүрһэ ондоо хоёр газар нэгэ доро таряа хаябал,
Хүсэлдэн ургажа, болбосорхонь хоёр ондоо.
Һайн муу хоёр хүндэ аб адлиханш туһалбал,
Һанажа һүүлдэнь ашыень харюулхань ондо ондоо.

Гаһар хайхан зандан модон айхабтар сэнтэй,
Галда түлижэ, хөө болгобол — хэндэшье хэрэггүй.
Һайн нэрэтэй хүн нэрээ сахижа ябангүй,
Һамуу шалиг ябаа бол, — хамагта хүндэгүй.

Үлэн ябаһан арсалан барас үхэдхэн унабашье,
Үмхэй хаядаһа хоол болгожо, хэзээш эдихэгүй,
Үнэнхүү дээдын үндэр бодолто хэды ядарбашье,
Үһөөрхүү нэгэнэй үгэһэн бэлэг ойронь хүрэхэгүй.

Шэжэр улаан алтые хэды хэршэн һиилэбэшье,
Шэнжэ шанараа бууража, үнгэ сэнгээ гээхэгүй.
Түгэлдэр арюун сэдхэлтэ үхэхын туйлда хүрэбэшье,
Түрэлхиингөө һайн һаие хэзээдэшье алдахагүй.

Араата хүхэ шонын дэмы дэмы уляашье һаа,
Ангууша һайн нохой айжа оргодон ошохогүй.
Агуу зоригто хүниие хэды дарлан харшалаашье һаа,
Аргаа мухардан сухарижа, зорихон хэрэгээ
орхихогүй.

Шэмэг найхан субадай ганташоо хаа — харамтай,
Шэлээбэрийн модоной хахарааш бол, хэн хэрэглэхэб.
Шэлдэг хүн доройтобол, олондо хайратай,
Шэлээрхүү нэгэнэй тэнээш бол, хэнш анхархагүй,

Магтабал, гансата баярлаад, дэмы хөөрэшэнгүй,
Муушалбал, абяагүй болоод, дотороо хорошонгүй,
Өөрынгөө ханаагаар, тэгшэ зантай ябабал,
Өөдөлхэ гэхэн найн хүнэй шанар шэнжэ бэшэ гү?

Һээр хооллоһон зольбо нохой садхаланшые бол,
Һэргэлэн хурса ангууша нохойтой сасуулшагүй юм.
Булхай ехэтэ буляаһан эдээрээ баяншые бол,
Бодол түгэлдэр бодото хүнтэй сасуулшагүй юм.

ХОРИДУГААР ОН

Хатуу шэрүүн
хаһа бэлэй.
Хаанаш хартан
дайсан.
Хажуу тээһээ
халдан ороһон
Хариин этэгээд —
«айлшан».
Үнгэ зүһын
үһөөтэнии
Үзэн
ядан
бодоо
Үгытэй ядуу
арад түмэн —
Үдэ,
Шэтэ,
хүдөө.
Алиш зүгэй
арьяатании
Амадан угтан
тодоо
Алас — Дурнын
арад түмэн —
Амур, Владивосток.
Талын
таляан
ташаан дээгүүр
Табараан,
табараан,
табараан.
Улаан армийн
улаан тугууд
Ураал тээһээ
намираа.

Түмэн
түмэн
түмэр
тахын
Түбэрөөн,
түбэрөөн,
түбэрөөн...
Шуурган соогуур,
шуһан соогуур
Эрхэ сүлөө
түрөөл!

БУРЯД ОРОН

Урдын барга
тэрэ сагта
Уруугаа хараһан
тогоон соо мэтэ
Харанхы нүхэндэ
хабхаглууланхай,
Хархис засагта
харшалууланхай.
Малша арадни
мананда төөрин,
Махажа ябаа һэн
нюдэ балай.
Галта замбида
гансаараа дууран,
Гаталжа ядаа һэн
зоболонгой далай.
Дүрбэн зүг,
найман хизаары
Дүлии хооһон
оршолон гэжэ,
Саашаа дабхихын
бодол һанаае
«Сансарай ехэ
нүгэл юм» гэжэ,
Урдахияа хараад лэ,
уруу дуруухан
Уршагта наһаяа
тооложо ябаа.
Уйдхар, гунигаа
тарняар даруулан,
Утахан аялгаар
дуулажа ябаа.
Үбэлжөөн, хабаржаан,
зуһалангуудай
Үедөө тойроһон
дүхэриг сооһоо

Хара зудай,
шара зудай
Хадарган шэрүүн
набар сооноо
Галаб сагта
зугадаашье бол,
Гараха замаа
олоогүй хэн.
Гаржаама зүүжэ,
хүгэдөөшье бол,
Гарьха сооноонь
гараагүй хэн.
Аржагар долгито
Нева мүнэнһөө
Абарга шанга
«Аврорын» дохёо
Абарал тарниин
зүүдэн сооноо
Арад зониием
хэргээн бодхоо.
Зуун жэлнүүдэй
зулай дээрэнээ
Зурагас гэнэн
тэрэ дохёо
Аяар тэрэ
баруун тээнээ
Аласай холые
сүмэрэ сохёод,
Зуһалан гэрэй
зузаан зүүдэ
Зууха талаһаань
хуура татаа.
Сэмүүн сагай
сэсэн хуудаһа
Сэлин иража,
шэнээр дуудаа.
Улаан тугта
уряал дууниинь

Ураал тээһээ
улаабхилжа,
Саһаар бударан
сагаалхиһан
Саяан дээгүүр
сахилгаалжа,
Дээдэ-Үдэ,
Алас-Дурнаар
Дэлхэй тойрон
намилзаба.
Хогоосонии
номнон дуураа —
Хорбоо дэлхэй
хотолзобо.
Шара жадхын
шарил болоһон
Шанха зүүнэй
Буряд орон
Манан харанхы
нойrhoо һэрин,
Мандан хөөрэбэ
үүрэй толон.
Хабхаг болоһон
хара тогоогоо
Хамха сохёод
харайн гараба.
Хабхар балай
харанхы сооһоо
Харгы замаа
харан олобо.
Хонгор ехэ
Борьёо, Зэдээр
Хони малаа
үсхэн тууһан,
Хотогор үргэн
Сэлэнгэ, Үдөөр
Хоймор хэжэ,
дэлгэр һууһан

Мүнөө сагай
 малша буряад
Мүнхэ золоо
 олон олоо.
Аза жаргалаа
 өөһэдөө баряад,
Аха дүүнэрэй
 нэгэн болоо!

МОНГОЛ

Хүхэ мүнхэ
тэнгэрийн хүсэн дор
Хүрьһэтэ дэлхэйе
эзэлхэм гэжэ,
Хүн түрэлтын
хүлһэ шуһан дээр
Хүхэ Монголы
бодхохом гэжэ,
Хахинан ябаһан
тэргынгээ булууе
Хангир шулуунда
хамхалхаб гэжэ,
Хамаг зонойнгоо
хахадһаа үлүүе
Хариин дайдада
хаяхаб гэжэ,
Газар дэлхэйн
ехэнхи хубида,
Гашуудал зоболон
тарибаб гэжэ,
Гансал бэеэ
мүнхэлхын тулада
Галабай хараал
шэнгэбэб гэжэ
Хан Чэнгэс
хара бодолдоо
Хаанаһаа
тиихэдэ
хабшуулха бэлэй.
Жэнхэни түрэнэн
жэбэтэ сэдхэлдээ
Жэрхэжэ яажа
шэбшэхэ бэлэй.
Сахиһан тэрэ
сааза зарлигынь
Сагай һалхинда
самнан тонилоо.

Түшэһэн тэрэ
 түрэ засагынь
Түүхын забһарай
 айбала болоо.
Һүүлшын зуунай
 һүртэ дүлэн соо
Һүүдэр солыень
 һүжэрөөн һүжэрөөн,
Һүлэмхи болоһон
 зарлигынь носоон,
Һүүхирэн ерээ һэн
 баруунай барон.
Һүгэдэн мүргэһэн
 Богдын хүрэн
Һүлдыень үргэжэ,
 һүнэһыень дуудаа.
Һүнэжэ залирһан
 согыень үлээн,
Һүхэээ баряа һэн
 шара феодал.
Оодон шаранууд
 оодорон ерээ.
Оргодол болоһон
 атаман аһалдаа.
Эдишэ олоһон
 хирээдтэл элээ
Эзэрхэг түримхэй
 элдэбын гоминдан.
Хатан баатар
 Магсаржабай
Халуун зүрхэн
 тиихэдэ лугшаад,
«Хариин хархис нохосууд
 шамай!» —
Хатуу гарынь
 һэлмэдээ дугташаа.
Арадай жанжан
 тэрэ үедэ

Ородой ниислэл
Москва хотодо
Багша Ленинии
бараалхан золгожо,
Бата нүхэсэлөө
баталан залгажа,
Октябриин ехэ
хубисхалай ошые
Омог сээжынгээ
оюунда хадууба.
Орос арадай
тэмсэлэй ашые
Олон түмэндөө
ойлгуулан дуулгаба.
Нэлэнхы үргэн
Монголой талаар
Нэрьен бадаржа
ниитын дүлэн,
Дайсадай хүл дор
соробхёод галаар
Дабхин бодоо һэн
арад түмэн.
Уряалгүй бууһан
уршагта «айлшадаа»
Урагша хойшонь
түрин сохижо,
Тонохоо ерэнэн
тодхорто дайсадаа
Тоншон, үлдэн
тоборог болгожо,
Хорин нэгэнэй
тахяа жэлдэ
Холынгоо замда
Монгол гараба.
Уласын засаг
мандажа тэндэ
Улаан тугуудаа
намилзуулба.

Шэбээ Хяагтын
шэдитэ аялга
Эгээл тиихэдэ
эндэ түрөө.
Шэнэ Монголой
шэмэг соёмбо
Шэрүүн тэмсэлэй
хүшөөнь болоо.
Хубисхалай улаан
дүлэн соогуур
Хуушан монгол
хуухаран хүнэжэ,
Хурдалан ерэнэн
ерээдүй руу
Хуа хүлэгөө
мүнөө хорижо,
Зүблэлтэ совет
арадтайгаа
Зүрхэнэй холбоо
бэхидхэн байна.
Хан Чэнгэсэй
зарлигаар бэшэ —
Хагдаран хүнэнэн
заншалаар бэшэ —
Хамаг олоной
харгы заахан
Хатуу зоригто
Ленинэй замаар,
Хубиин ханаа
нэгэдхэн оройлһон
Хубисхалта
намай заабаряар,
Хуули засагаа
арадтаа найдаһан
Хуралта түрүнгөө
сэсэн даабаряар
Бүгэдэ найрамдаха
Монгол арад

Бүрин эрхээ
олон жарганхай.
Хүрэнгэтэн жамые
хүсөөд, алагад
Хүмүүнэй зэргэдэ
жагсанхай!

Эдир наһан!
 «Эртын манан, зүүдэндэл»...
Элегинүүдээр
 шэдэлэн ябаһан Пушкиндэл,
Арбадай талмай,
 Тверскойн сэсэрлигээр,
Арбан найматай
 арюухан Тамарын мийэрэлээр,
Гэрэлтэ тэрэ
 Герценэй гэрэй богоһо дээр,
Гэнтэ ерэдэг
 уран шүлэгэй жэгүүр дээр
Электричкэнүүдэй
 түргэн гүйдэл мэтээр
Эрбэс гэжэ
 үнгэршэһэн бэлэйл.
Эдир наһан!
 «Эрэ боро нашандал...»
Элдэб эсын
 үйлэнүүдээр хашалдан,
Эхэ оронойнгоо
 ээлжээтэ нэгэ долгин соо,
Энэрхы нүхэдэй
 элиг зугаа юрьезн соо,
Эрдэмэй гуламта
 Ленинскэ библиотекээр
Эллинүүдэй
 гайхамшагта дуулал нээһээр,
Элинсэгүүдэй
 үльгэр туужын дали дээр
Элин хөөрөөд,
 үнгэршэһэн бэлэйл!
Эдир наһан!
 Шинии һомолһон һодоор
Элдин дайдадаа
 эрбыхэ нараяа тодоод,

Залуу ханынгаа
 залинта аадар соо,
Залгаа мүрнүүдэй
 задагай наадан соо,
Холын замуудай
 холбоонуудые дамжахаар,
Хоног бүридэ
 хорбоогой удха анжархаар
Амараг гансым
 арюун сагаан сэдхэлтэй
Аялга нэгэдэн,
 үнгэршэһэн бэлэйл.
Эдир наһан!
 Эжы баабайн табисуураар
Элдин талаяа
 эрьежэ бусаха заяан лэ.
Түшэглэн хараха
 ажалай баатар — урашуулаа
Түүрээн магтаха
 түрэ засагайм захяань лэ.
Ажабайдалай орьёл соогуур төөриһэн
Абстрактна тэрэ
 аялгануудни, баяртай.
Нагаса абымни
 нам нуужа хөөрэхэн
Наһан мэтэ
 налгай үгэнүүд ульхатай.
Эдир наһан!
 Иигээд намаяа хүлисэ!
Ээлжээтэ нэгэ
 ирагуу хаһам түһөөбэ.
Эрэлхэг ажалай
 амгалан үглөө, амар сайн!
Эмээлэйм бүүргэдэ
 эртын наран түхөөбэ.
Хуур лимбын
 хулһа сохин гэншүүлжэ,

Хуушан ёһоор
баһал дуулаба гэлсүүжэн.
Хуурай энеэдэ
худал зугаа гэшхүүлжэ,
Хурдан буряад
хурса хэлэн мэдүүжэн!
Эдир наһан!
Шинии үнгэрэн үнгэрөөш бол,
Этигэл зоригойм
эршэ долгин барагдаагүй.
Эсэхэ сусахын
энгэр хүбөө дүтэлөөш бол,
Энэ наһанайм
эрье ганга харагдаагүй.
Хормойгоо шуугаад,
хоёр хамсы шаманхай,
Ходол урагшаа,
урагшаа ходол зоринолби.
Хонгор ехэ
Борьёо тээшээ шармайнхай,
Хонин хүрэгэй
бэлшээри дээрэ гараналби.

НИКОЛАС ГИЛЬБЕНЭЙ АЯЛГААР

Харгы замаар,
харгы замаар,
харгы замаар,
Хаанаш ошохоо
мэдэнгүйгөөр,
харгы замаар,
Хада майла,
хото хүдөө
холын газараар
Хармаан соогоо
хашарһагүйш наа,
гахай ябагаар
Харгы замаар,
харгы замаар,
харгы замаар...
Харахан алаг
зүрхэн дотороо
ульһатайханаар,
Хараһан үзэһэн
хамаг бүгэды
уран һайхаар,
Ханхинуулан
дуулан ябахам
харгы замаар.
Харгы замаар,
харгы замаар,
харгы замаар...
Хангал ногоон
халюун нажарай
арюун агаар!
Үндэр хангай
Яруунаараа,
үргэн
Агаар

Үльгэр түүхэ
шагнан ябанаб,
харгы замаар...
Харгы замаар,
харгы замаар,
харгы замаар...

ҮБЭЛ РУУ БЭШЭГ

Бордохото
ордохото
Сибирь.
Хюур-хиир,
хюур-хиир...
Саһан.
Дундань —
шиниим наһан.
Хии наадаһан
хуйлаадаһан
Уйтайгаар эшхэрэн,
талиина сагаан тала руу.
Зэдэ гол.
Түн-лан, түн-лан —
Мүльһэн хахарна,
али газар хүдэлнэ гү?
Зэрэлгээтэнэ саһан.
Дундань ши —
ногоохон хуһан.
Хабарынь
хайрамай хүйтэн уһа
Һайхашаан шэмэхэ дэлхэй,
Дэлхэй —
гандаһан мүнхэ мэлхэй.
Һүүлдэнь
хээгүүр
ургы ургаха.
Хүхэ зүлгэ дээгүүр
Хүүгэд
хүльбэржэ жаргаха.

Үнгэрнэ
Үлхөө
Үдэрнүүд —
Үндэр
 набтар хүтэлнүүд.
Һубарина
 һубарина
 һаранууд —
Һудалтаһан
 һарьдагууд.
Гушан гурбан наһамни —
Гушан гурбан дабаан.
Гуниг,
 баяр,
 тэмсэлэй
Гурьба үндэр Саяан.
Хүтэл дабаад харахада,
 баһал саанань —
 хүтэл лэ.
Тэрэнии дабаад гарахада,
 үшөө нэгэн дүтэлнэ.
Һарьдагуудта —
 һалхитай.
Һайхан хоншуу арсатай.
Һарын мүнгэн гарьхада
Һарбайжа хүрэмөөр янзатай.
Алас саашань харахада,
Аглаг ногоон дэлхэй
Наруули намжаа сээжээрээ
«Наашаа!»
 гэжэ далланхай.
Залгаа олон дабаатай
Захааминай
 замууд дээрэ,
Замбуулин руу татаатай

Заяанай бэлшэр —
дуун дээрэ
Наһан,
наһан,
туг мэтээр
Намилзаһаар,
найган,
Дам саашаа
дамжан
дамжан,
Дабхиха гээшэмни
хайхан!

Одо мүшэд доро, намарай сэлгээ тэрэ хүни
«Огинскийн полонез» анха удаа шагнахадаа,
Гашуудалай шэнжэ сээжэндэмни түрөөгүй һэн —
Габшагай хаһадаа ябаһан байжа болоо хаб даа.

Амараһаа хагасаха гуниг гээшые үшөөл мэдэхэгүй,
Амгалан хонгор түлэг дундаа — үхибүүн зандаа,
Атар уудам талын энгэртэ адхаран бууһан
Аадар мэтэ айдар сэнгүү ябаал хаб даа.

АЛГАСАЛ

Ушархан нүхэрэйнгөө аяар холодо,
Уйдхар гээшэнь хэсүүхэн даа.
Харалсаад, гэнтэ ойлголсоогүй бол,
Ханилан нуухань тиимэхэн даа.

Олохо гээхын олом дээрэ
Оршолон наһамнай тогтонхой,
Олоһоноо гээхэш бэлэхэнш гэлэй —
Гээһэнээ олохонь хүшэрхэн гээ.

Золгон гэхэдээ золоо бэшэ —
Зоболон шороо золгожо болохош.
Алдан гэхэдээ амарагаа бэшэ —
Ада шүдхэрһөө халаһанш байхаш.

Абаха үгэхын забһар болон,
Алдаха олохын алгасал олон.
Жаран дүрбэ аад, түмэн нюдэтэй
Жагсаал орёо шатартал гээ.

«Хабарай мҮльhэн
хадын зэргэш хаа,
хайлан halaха,
Намарай мҮльhэн
набшадал нимгэнш хаа,
наһатай» — гэхэ.
Хабарай сагта
хамаг юумэн
харатай хэбэрэг,
Хараа байса
хангай дайда
хубилан һэргэдэг.
Хабарай сагта
харахан зүрхэн
харигтаа уяраад,
Харгы замууд,
харгы замууд
хаанаһааш дуудахал.
Һанаан сэдхэл,
ухаан бодол
эгтээ нимгэрээд,
Һарын толон дор
һайхан гансаяа
һанан дуулахал.

Үбэл үнгэржэ ядана.
Тухашарна.
Үдэр бүри
шарайгаа хубилан,
бордоһолоодшые туршана.
Саанаһаа һанаа алдажа,
гэнтэ бороогоор нугшана,
Саһа элһэн хоёрые
худхажа байгаад һагшана.
Сагынь теэд ерэшоо.
Саһан нимгэрэ нимгэрһээр,
Санын мүнүүд лэ аржылдан,
наруули үбэр газараар
Сахилзын үзүүр бултайгаад,
хангай хүнды тээһээ
Хабарай амяар амилан,
зэрэлгээтэнэ агаар.
Ондо ороһон хонид
бэлшээридэ гарамсаараа,
Ондого-сондого гэлдэжэ,
ургышалан гүйдэхэл.

Хонхо сэсэгэй дэльбэ дээр
Мүнхэ дуунай хэшэг бии.
Шэнжэн уншан үзөө хаа,
Нангин нэгэ бэшэг бии.

Таамаг бэшэгэй удхые
Тааха гээшэ хэсүү юм.
Мүнхэ наһа олоһонтой
Мүн тэнхэн сасуу юм.

Хүндэлхэшье —
Хүндэ.
Хүндэлүүлхэшье —
Хүндэ,
Хүндын хүндые дааха гээшэ
Хүн бүхэндэ
Хүндэ.

Дуулим далайн оёрто
Дууран хэтэдээ хэбтэһэн
Дун хорхойн бүрээ соо
Дуун яагаад түрэдэг юм?

Уһан —
дэлхэйн шуһан
Урдана түмэн худалаараа.
Ургамалнууд,
амитад, хүнүүд
Ундална бултаараа.

Зэнхын байгша талын дундаһаа
Хонхын абьяан жэгтэй.
Дуун болоод, гэнтэ дуулдаһан
Зуун жэлнүүд гэлтэй.

Саһан мэтэ сагаан наһан.
Наһан мэтэ сагаан саһан.
Саһан дээгүүр мур гарган,
Саашална нэгэ басаган.

Бүтүү бүглүү бартаа тайгын
Бүдүүн бүдүүн нарһад найган,
Үргэхөө манана. Үбгэн Байгал
Үшөөл хэрээдүй, нойрмог байнал.

Нойтон шиигтэй наруули газар
Ногоон бултайгаа абар табар.
Харгын хоболоор уһа шабар —
Хабар ерэбэ — эртын хабар.

Нармай ногоон үглөөгүүр
Наһанай үргэн гол соогуур
Набшаһанда аһалдаад,
Намхалзажа би наадааб.

Дуушын сэдхэл —
Дуулгата үндэр уула.
Дуулгата үндэр уула,
Дуула, дуула, дуула.
Холонгоёо татуула,
Хонин зүүдэ мануула,
Урин нюдынъ уһатуула,
Уула, минии агуула.

Тэмээн хамбы хэбэртэй
Тээхэгэр тээхэгэр үүлэд
Тэнгэрийн хаяагаар үнгэрнэ.
Холоһоо даа, аяар холо сэнхирнээ
Хонхын абяа хануулан,
Жэргэмэлэй дуун жэнгирнэ.

Зүрхэмни гэнтэ нимгэржэ,
Зүүдэмни хурсадаба.
Сээжэмни гэнтэ шэмшэржэ,
Сэдьхэлни дорьбодобо —
Хабар ерээ гээшэ гү, хабар?

Сэлэнгын мүйлхэн сэнхиижэ,
Сээллэн гантаба.
Амарагай нюдэд мэлмыжэ,
Аляалан манатаба —
Хабар ерээ гээшэ гү, хабар?

Хабарай эхиндэ ханха зайдан
Харалган халхита эхэ дайдам
Элһэ шоройгоо хаман үлөжэ,
Эльгэ дулаахан хабараа хүлээнэ.

Дуулим хабарай ийнээр нэгэтэ
Дуулан табарһаар орожо ерэхэдэ,
Хургы сэнхир дэгэлээ хэдэрэн,
Ургы сэсэгээр энгэрээ шэмэхэл.

Заларан бууһан айлшанаа хүндэлжэ,
Захагүй баялигаа задалан гаргахал.
Амараг сэдхэлээ дууһыень найдажа,
Аглаг хабартай аляалан жаргахал.

Энэрхы дулаан шарай дээрэнь
Элшэтэ наран игаагаа ха гү,
Эрьежэ байгаа юртэмсэтэй
Эхинһээ холбоотой байгаа ха гү —
Талын саһанай хайлан сасуу
Тангилхан басагад һэргэдэг лэ.
Таамаг шарайнь сэсэглэжэ,
Танихын аргагүй хубилдаг лэ.

Зүүн шэхэнэйм һонорто
Зүрхэн шинии сохилно.
Зүгэй холын хизаарһаа
Зүнгым татаад шэнхинэнэ.

Баруун шэхэнэйм һонорто
Баг-багхан логшоно.
Бараан хүнийн оёорһоо
Баярай үгэ шэбэнэнэ.

Зүүн нюдэнэйм сэсэгы соо
Зүһэ шарайш мүндэлнэ.
Зүлгэ ногоон үлгы соо
Зүүдэн болоод сэнгэлнэ.

Баруун нюдэнэйм сэсэгы соо
Басаган шарайш мүндэлнэ.
Баглаа хангал шугы соо
Бадма сэсэгээр анхилна.

Сэлгээ ногоон эхэ нютагтаа
Сэлмэг нажарай эхин үглөөгүүр
Сэсэгэй хангал, арюун шүүдэр умбан,
Сэнгэжэ ябадагаа үгылөө гүб? —

Гэнтэ гэнтэ зүрхэмни шэмшэржэ,
Гэртээ бусахаар яаран тэгүүлнэб.
Гэрэл зурагыеш харан энхэржэ,
Гэмтэй юумэдэл уйдан нуунаб.

Зулгы хайханаар намаяа шэртэн,
Зугаалан нуухадаа хододоо ирагуу
Урин дулаахан хоолойеш ханаад,
Уяран мүнөө үгылөө гүб? —

Хамаг сэдхэлни халин хүнтэржэ,
Хариха бусахаар яаран тэгүүлнэб.
Хаана холоһоо шамаяа энхэржэ,
Хараһан мэтэ гуниглан нуунаб.

Нарьдагуудай хормойдо
Найхан тэрэ нажар
Түнхэн зоной
Жэнхэн ёохой үзэнхэнби.
Үүрэй сайтар,
 үүрэй сайтар гороолон,
Намхан
 намхан
 нахилзаһан
Олон зоной
 дүхэриг сооһоо
Огторгой тулама
 оог дуун
Орьёлходол гээ бэлэй.
Оршон тойрон
Орьёл шобхо нарьдагууд
Оболзоходол гээ бэлэй.
Ганганама дуутан,
Гальбалзама далитан,
Хонхиномо дуутан,
Хотолзомо бэетэн гээшэнь
Энэл ха гэжэ,
Нарьдаг өөдэ шэртэн шэртэн,
Нанаан соогоо
 шэбшээ һэм.
Үүлэтэйхэн тэнгэридэ
Үүрэй сайхын тэгэндэ
Мундарганууд
 мушхаралдан,
Мундуу ехэ баатарнуудтал
Хатан хангай шэлэнүүдээрээ
Хаби хүтэрэлдэн,
Ёһото ехэ
 ёохой наадан

Нараяа угтан
нахилзажа
найгаа hэн.
Дээгүүрнь —
Сэгээн сэбдэг тэнгэридэ
Сэнхир ягаан холонго
Сэрбэлзэжэ,
гүрбэлзэжэ
байгаа hэн...

Ужаһан бороон
удаарһан айлшан хоёр
Тэдэнэй юм гэлсэдэг.
Гурбадахи хоногоо
гуран шээрэн таһалдаагүй,
Һүниие һүнилэн,
үдэры үдэрлэн һабиржа,
Гуниг түрүүлнэ,
гуниг түрүүлнэ сээжэдэм.
Далайн шарай
даншье барагар хара,
Дагдайжа норшоһон
ой тайгашье зүдэрүү.
Гуран шээрэн
һабиржал-һабиржал байһаар,
Гурбадахи хоногоо...
даншье хаа нэгтэрүү.
Тэбхэр сагаан ород пеэшэнээ түлээд,
Тэнийжэ хэбтэхэл аад,
сэдьхэлэйм оёрто хүлгүү.
Холын замууд дуудана гү,
али хонгор нүхэдни гү,
Ходол зосоомни,
ходол зосоомни түлгүү.
Шиигтэшэһэн түлээн
шииганаад уйтай.
Шэрдэг, хүнжэлнишье
шиигтэшэһэн хэбэртэй.
Нарһа, шэнэнэ
мододтошье, намдашье баһа,
Намаг, нуга, далайдашье
наран хэрэгтэй,
Баранда наран хэрэгтэй.

Тэнгэрийн хаяа руу
тэсэжэ ядан хараашалнаб.
Тэбыхэ сэнхир,
онгойхо соорхой харагданагүй.
Хабхар хара үүлэн лэ,
хаа хаанагүй үүлэн,
Хангай ехэ дайдые
хабхалжархёо ядаагүй.
Саада эрьенээ
сарма дэбхэрээд бууна,
Сабидар сагаан хүрэгүүдые
наашань тууна,
тууна,
Хура бороон тиихэдэнь
хуйлан эбхэрнэ,
Хуушарһан гэрэйм
хушалта дээр
Ёохорложо дэбхэрнэ.
Хүнды жалга бүхэнөөр
хурын уһан — уры,
Хүхэ зүлгын узууры
хүхэльбэ болотор угааж,
Хүбхэнтэжэ даглайһан
далайн үндэр эрьеы
Хүсэн дундаа нурааж,
хүрзэдһэндэл унагаана.
Хүршэмни шэлээ маажан,
хараал шэрээл табина.
Эрьедэ хэбтэһэн онгосоо
арай шамай өөдэнь татана —
(Эхэнэртээ хамһаж) —
онгосонь яһала
хүндэшэг.
Дүрбэдэхи хоногтоо
нара гарахые хүлээгээд,
Намайгаа урина.
Тульска самовараа табяад,

Нам гэжэ,
мохоорхоёо орёобо.
Хоюулан
Тамхилжа һуунабди
таһаг-нюһаг үгэ андалдан.
Табаг дээрэ хартаабха, загаһан,
самоваршые дуулашаба,
Таатай утаар уянгатуулан...

Айдар наһанайм арюун жаргал
Арбадай талмайгаар үнгэршоо гү?
Ажабайдалай шэрүүн хюрууда
Аляа сэдхэлни хагдаршоо гү?
Уян налархай абари замни
Ухаансар боложо уйтаршоо гү?
Урагшаа тэгүүлхэн уран шүлэгни
Урмаа таһаран хүйтэршоо гү?
Сэлюун сагаан сэдхэлэйм горхон
Сээл боложо тогтошоо гү?
Сэнгүү ягаан сэсэг намаань
Ожорһон боложо хубилшоо гү?
Нарата ногоон намжаа эрьень
Намаг болоод намхайшоо гү?
Нарьян байһан наһанайм шубууд
Баханууд болоод шунгашоо гү?
Үгы, үгы! Үбгэрөөшье бол,
Үгым сохидол тэрэл зандаа.
Үглөө мүнөө һэргэн бодоод,
Үшөөл һайхаар дуулахаб тандаа.
Хооһон хубхай худал үгэ
Холбожо хэзээш хэлэхэгүйлби.
Хомхой хобдог хорон һаналаар
Хонгор сэдхэлээ һэлгэхэгүйлби.
Жэргэмэлтэ талын дунда
Жээрэг-хөөмэйн дуу дуулан,
Жэнхэни бураад уран хэлээ
Жэлһээ жэлдэ гүнзэгырүүлэн,
Наһан тухай, наран тухай,
Намдуу аалар удхалхалби.
Намда үгтэһэн шадал соогоо
Намжаа нютагаа магтахалби.
Ажабайдалай амисхаал сооһоо
Асари хүсэ абажа ерэхэб,
Арадай түүхын абдар сооһоо
Алтан тобшынь тайлан сэлихэб.

Одоо тийхэдэ гансаардалгын
Орѳо урьха отолон хаяхаб.
Олон түмэн арад зоной
Омог дууша хүбүүн болохоб.
Айдар наһанайм арюун жаргал
Амин голойм хүбшэргэйдэ.
Аян замайм алтан наран
Аглаг номин огторгойдо.
Үгэлэн хэлэлхэн үнэн үгэм
Үнөө дээрээ хэды еды.
Үльгэр дуунайм үнсэг үзүүр
Үшөөл үды, үшөөл үды!

ХАЗААРГҮЙ АГТА

Аялгаар гоёл аад,
Агшаахада адха болохогүй
Ахирхан бодолтой шүлэг дуунууд
Ажамидаралай түргэн гүйсэхөө
гээгдэжэ,
Ара жабданда аялба.
Дуугаа
Хөөрөөгөөр нэлгэе.
Дурдалга, шэбшэлгэ,
Дууряалга, түүрээлгэ гэхэ мэтын
Шүрэ хубһандал хубариһан
Шүлэгэй хуушан хэлбэринүүд,
«Алтан наран, мойһон нюдэн,
Аглаг хизаар, харахан зүрхэн» гэхэ мэтэ
Тэмдэгэй, түлөөнэй нэрэнүүд
Тэрлиг, зубсаа, уужануудтал
Тэхэрилтэгүйгөөр хуушарба.
«Эмээлтэһээ буугаагүй
Ээлтэйхэн шүлэгүүд» гэжэ
Ээлжээтэ нэгэ залуу шүлэгшэ
Эгтээ хэлээгүй.
Халтарайнгаа хатар соо
Хангай дайдаяа һэтэ харайлгааб,
Хараһан бүгэдээ хангюурдажа,
Хамагтаа хашар болошоо ёһотойб.
Байһан юумые
Байран соохононь хэлэхэ саг
Одоошье ерэбэл ха.
Байдалай сохисо, ябаса
Гайхалтай түргэдөө.
Эрьенүүдынь бүришье үргэдөө —
Энэ бүгэдые хаража байгаад,
«Энгин энгин тэмээгээ», — гэжэ
Гүнгэнэн гүнгэнэн дуулаха гээшэ

Буруу, ядаруу ябадал.
Шүүдэртэй нугада
Шүдэртэй мори харахада
Гуниг түрүүлдэг.
Хизааргүй үргэн талада
Хазааргүй агта хүлэгүүд
Хэды найхан бэ!
Тэрээн шэнги гү, али
Тэршээ түргэн горхондол шүлэгүүд
Дайда дэлхэйн олон түмэндэ
Найдал этигэл асардаг.

Үзэжээтэ зэрлиг тала дээгүүр
 Һэмжэн үүлэд, Һэмжэн үүлэд
 Хун сагаан хонин хүрэгтэл
 Огторгойн энгэрээр бэлшэнэ.
 Жэргэмэл шубуун доошо дээшээ хэлбэлзэн,
 Жэгүүрнүүдээ дэрбэгэнүүлэн,
 Жэмбүүр, бэшхүүр үлээһэн юумэндэл
 Жэгтэй шангаар жэргэнэ.
 Иимэ бишыхан амилад аад,
 Бүхы талые яагаад
 дуугаараа
 Дүүрэн дорьбооноб?
 Түүхын эхиндэ, галабай урда тээ
 Түүрээдэг дуугаал дабтана ха гү, али
 Сагай, жэлэй ошоходо,
 Аялгаа нэлгэн,
 Өөрэ зангаар жэргэнэ ха гү?

Сэсэгэй хангал,
хонидой маараан,
Сүсэги мэтэ
амтан агаар.
Уудам сэгээн
үүр хираан...
Умбан ябанаб
ногоон нугаар.
Эртэ хэриһэн
шубуу шонхор
Эндэ тэндэ
жэргэн гургаа.
Дэлхэйн шарай
сэлмэг хонгор —
Дэлгэр сээжэ
дэлгэн жаргаа.
Хойно хойноһоо
мүшэд һубарин,
Хорбоо түбиһөө
холодон залираа.
Үүрэй толон
улам бадаран,
Үнгэлиг сэсэгүүд
аалин задараа.
Манхан сэнхир
зүүн хизаар —
Мандаба наран
игаан, игаан.
Магнай халзан
баруун араар
Манан хөөрэбэ —
хүбэн сагаан.
Эрьен тойроо
июнь, июнь...
Эрье гангын
мойһон шугы.

Элдин дайдын
агаар тэнюун —
Эдир наһанай
аглаг үлгы.
Хонгор налгай
инаг дүүхэйн
Хонгёо хоолой
жэгтэй һайхан
Хонин һүрэгөө
урдаа туунхай.
«Хулай!» — гэхэдэнь
аягтайхан.
Хүтэл майлын
гурьба дээгүүр
Хүтэлөөд ябана
үндэр бороёо.
Хүүгэн зүрхэнь
хүлгэд гээ гү? —
Хүхын дуугаар
зэдэлээл Борьёо.

Борьёо шулуун дайдынгаа
Болдог дээрэ түрэлэйлши.
Борьбо дээрээ бодохоһоо
Малда дүрэтэй бэлэйлши.

Хонгор шангаар шашхажа,
Хохир дээрэ уналайлши.
Хорёод жэлэй туршада
Хонин хүрэгөө туулайлши.

Маадайн маадайн маараһан
Малаан халзан хурьгадаа
Магнай дээрээ үргэжэ,
Маһалзахаш һайхан даа.

Мянган сагаан хонидые
Ганса гансаар танихалши.
Манан сагаан бэлшээриеэ
Хэсэг хэсэгээр мэдэхэлши.

Араар тараһан хүрэг соо
Али нэгэнэйнь маарахада,
Анжаран сасуу таадагшни,
Алдангүйгөөр заадагшни —

Малшан һайхан угайшни
Бэлэгэй ехэ бэлэг лэ.
Магтаалтайхан солыншни
Бэлигэй ехэ бэлиг лэ!

Хонишон алдар солошни
Хотон соогоо суурхажа,
Аяар холын нютагуудта
Амагалан мэндээ дуулгажа,

Бата Совет байдалаа
Баян дээрэнь баяжуулна.
Баран олон яһатанаа
Баяр дээрэнь баясуулна.

Оюун хурса бодолтой
Онъһо бариһан физигшье,
Огсом хонгёо дуунайнгаа
Оншо олоһон лиригшье

Урма зоригыш хүндэлжэ,
Ухаан зүрхөө хүлгүүлнэ.
Урдаш шинии һүгэдэжэ,
Уран шүлэгөө зорюулна.

Бүрэн-Хаанай оройгоо
Бүргэд нюдөөр шэнжээ бол,
Үргэн ехэ Борьёогоо
Үльгэршэлэн шэбшээ бол,

Наһанай найхы эдлэжэ,
Найрлан хууһан үбгэндэл,
Баян хэшгээ дэлгэжэ,
Баясан хууһан эмгэндэл.

Эржэн мүнгэн шэрээдээ
Эдээнэй дээжы табиһаншуул,
Улаа мүнгэн хоймортоо
Унданай дээжы бариһаншуул.

Түрын нангин заншалаар
Түмэн хүрэгөө эрьһэншүүл.
Абдар ханзаа уудалжа,
Алта мүнгөө тоолоһоншуул.

Тоонотойхон гэрэйнгээ
Торгон хибэс олбог дээр
Тобхойлдон хууһан үбгэдтэл
Толгой нүсэгэн гүбээнүүд

Дүтэ дүтэхэн дабшалжа,
Дүхэриг болон жэрынэ.
Дүнсэ тамхяа бааюулжа,
Дүрбэн зүг руу хурылна.

Үнгэрһэн сагай түүхые
Үльгэрлэн шэбшэжэ хууһандал,
Үнөөнэй сагай найхые
Үрэн магтан байһандал.

Түбхин шаргал гүбээнүүд
Түрын худанар хэбэртэй,
Нархагай хатууда ногтожо,
Нажан алдаһан янзатай.

Гүбээнүүдэй хоорондуур
Гүрбэлзэжэ урдаһан
Түргэн жороо гүйдэлтэй
Дүрбэн сэнхир горхонууд

Эдир наһанай охиндо
Эдиеэ гарган матарна.
Элиг наада эрхилжэ,
Эрьен тойрон хатарна.

Урда хойноо оролсон,
Урилдажа дэбхэрнэ.
Урасхал найхан бэээрээ
Хотиролдожо мэлмэрнэ.

Түрүүлээд Түргэн-Жаргаланта
Түмэн хашарһаа яларуулна.
Хойноһоонь хонгор Инзагата
Хойшоо яаран тэгүүлнэ.

Эдир хоёр Худагын гол
Ээрэмшээжэ жороолно.
Эрбэд соохор унагадтал
Эхиеэ тойроод гороолно.

Үлгэн уудам Зэдын гол
Үльгэр домогоор баян һэн.
Үльгэр домогоор баянш бол,
Үгытэй ядуунь һаял һэн.

Зохёон ябаһан үльгэртөө
Зоболонгуудыг тоолоогүй.

Зол хубидаа этигэжэ,
Зоригоо мүхэн ёолоогүй.

Энэ найхан сагайнгаа
Энхэ ерэхы шүгнөө хэн.
Найдал дүүрэн түүрээжэ,
Найрлан нуухаа зүгнөө хэн.

ТАЛЫН ДУУН

Хониной маараан,
үнээнэй үүгэнээн соо
Хотогор талада
балшар наһамни үнгэрөө.
Адуунай үүрхээн,
хазаар ногтын шэнхинээн соо
Аялга дуунайм
эхин үгэнүүд түрөө.
Хонишон эхын
альган дээрэ үдэһэн хүн,
Хоолойнь найхы
эльгэн дээрээ үргэһэн хүн
Сэдьхэлээрээ
сэсэг мэтэ үнжэгэн лэ,
Этигэлээрээ
бэлшээри мэтэ үргэн лэ!
Саяан дээгүүр
уран хабарай эрьехэдэ,
Саһан дороһоо
сэнхир ургын һэрихэдэ,
Зүүн шэлээр
хониёо туугаад гарадагаа би
Зүүдэн соогоо
жэгтэй элээр харадагби.
Мүнхэ сэнхир,
мүшэтэ номин огторгой
Мүнөөш болотор
нюдэндэмни бүхэдэггүй.
Аглаг талада
аялгаараа зулгы
Агтын үүрхээн
шэхэндэмни замхадаггүй.
Анхан саһаа
манхан үлгы тоонтоёо
Манан эрьехэ
малша зоной заншал гү,

Хүнхинөөтэ
хүхын дуунай үглөөгүүр
Хүдөө талын
дуудаха гээшэнь тэнсэлгүй.
Дахяад мүнөө
далай зоноо эрьежэ,
Дали дээрээ
һодо нэмээд бусабалби.
Хүлгүү сээжэ
хүнэй дунда шалгажа,
Хүсэл дээрээ
зориг нэмээд һэргэбэлби.
Үзэһэн бүгэдөө
үгын долгёор туулгажа,
Үнэнхүү байдал
зураглажа туршабалби.
Үдэрэй ханаа,
һүнийн зүүдэ залгуулжа,
Үзэл бодолоо
үлхэлдүүлэн хэлэбэлби.
Нарибшалан
наһанай уялаа дамжаагүйб —
Намжуу үгөөр
намтар тоолоод яалайб даа.
Шүлэгшын гуримаар,
шүүмжэлэл тухай ханаагүйб —
Шүүдэр умбан
үүрэй толо угталайб даа.
Зэнхын байһан
зэндэмэни номин огторгой,
Зэмхын тужа,
Зэдэгэнын һөөгүүд иргай....
Зээрэн мэтэ
зэрлиг дошхон абаритай
Зэдэ голни,
Зэдэ голни, баяртай.
Зэрэлгээтэһэн
зэд улаан майланууд.

Зэргэлээ сэнхир
 Бүрэн, Гунзан ууланууд...
Зэлэ татаһан
 хун сагаан баялигтай
Зэдэ нютаг,
 Зэдэ нютагни, баяртай!

Шаргал улаан наранай
Баруун тээшээ тонгос гэхэдэ,
Хотын хотогор гудамжаар
Хойшоо үгсэн алхалнаб.
Наял даа,
Нара урид
Тополь модоной набшаһад
Торгон шэнги нимгэхэнүүд,
Шэб шэнэхэн шэрэтэйдэл,
Шэбэнэлдэжэ байгаад һэн.
Харин мүнөө
Хара ногоон үнгэтэй.
Абаахай саһанай
Аалихан орожо байһандал,
Урихан басаганай
Ута хорьмоһон дээрэ
Тополин хөөмэй
Томоотойгоор унана.
Машинануудай гүйдэлдэ
Алиш тээшээ хөөрсэгэнэн,
Углуу тохой бэдэржэ,
Бүглүү газар сугларна.
Һамбаатай зариманиинь
Һаглагар зөөлэхэн
Һамбайнуудта аһалдаад,
Холынш бэшэ һаа,
Хотын аянда гарашана...

БОДОЛ

«Хатан ехэ уһа мүрэнүүд,
Хара хүхэ долгиго Миссисипи шэргэхэ,
Хангил шэрэм хүүргэнүүд
Хамха бутаран унаха...
Харин тиихэдэ,
Миссисипи, Миссуриин
Хуушан һаба соогуур
Харьяа жаахан горход шарьялха,
Эрьеэрнь ээрэмшээлдэн,
Элдин байгаалиин үринэр —
Хүл нюсэгэн хүүгэд
Хүрдэ табижа гү,
Али онгосо табижа наадаха...»
Хүйтөөр мийэрэн,
Тэрэ хүнэй иигэжэ хөөрэхэдэнь,
Хүмүүни хуби заяан тухай
Дахин дахин бодолгото болоноб.

Эрэ хүнэй
Нэрэ хүндын түлөө,
Үри бэеынь,
Һүрэ һүлдэнь түлөө,
Эхэ хүнэй
Ехэ хүндын түлөө,
Урин сэдхэл,
Уран гарайнь түлөө,
Гал гуламта,
Гол уһанайнь түлөө,
Гэр бүлэ,
Гэрэл наһанайнь түлөө,
Хэжэ ябаһан
Хэрэг ажалайнь түлөө,
Һанажа ябаһан
Һаруул зоригойнь түлөө
Дүрбэн зүгөө дүхүүлжэ,
Дүрбэ дахин түүрээлэйб,
Найман хизаар түхөөжэ,
Найман духаряа үргэлэйб.

ТИИМЭ БЭЛЭЙ

Үндэр хаалга байгша нэн
Тосхон орохо зам дээрэ.
Дүтэлхэн машина обёоржо,
Хаалга нээгээд зогсодог
Натагар самсатай үхибүүды
Эб элихэн һананаб.
«Мүнгэн! Мүнгэн!» — гэлдэшэхэ.
Хашарһа хаяжа үгэхэдэнь,
Обооролдон, түлхилсэн,
Харгын далан дээрэ
Халуун тэмсэл эхилхэ...

Наранай орохо багта
Эбтээ үни оронхой.
Суглуулһан мүнгөө тооложо,
Таби сагаан хүсөөгөөд,
Кинодо ошодог бэлэй.

Эдэ хүнүүдээр ажаһууха хүшэр даа.
Эдеэлжэш һуухадаа, зугаасажаһ байхадаа
Бэе бэеэ гэтэнги, юунһээшьеб, хэнһээшьеб
айнги,
Хамаг юумэниинь залхуугай манаар хушаатай.
Яриһан яряаниинь, үгэлһэн үгэнь даншье
хуу зүб,
Бүгэдэндэ мэдээжэ, зүбшөөгдэһэн, тиин
Дулаахан, нилуухан... даруухан...
Эдэ хүнүүдээр һуухадаа
эбһээлхэ дурам хүрэдэг.

Энхэ юртэмсөөр эрдэнийн
шулуу бэдэрээш.
Эсэшоош даа,
энэ наһаараа зайгааш.
Шэбшэбэш мүнөөдэр:
сэнтэ шулуу олобошье,
Сэдьхэлэйнгээ эрдэнийе
гээжэрхихэн байгааш...

Жэлһээ үлүү сэдхэлэйм далай номгон.
Жэгтэй үдэрнүүд соогуур умбан ерэлэйб.
Жэлһээ үлүү... тэрэ үльгэр соохи басаган
Жэгүүртэ сэдхэлээр баһал мүнөө дуудалай...
Эрэлжэһэн нугада

ягаан сэсэгэй толгой

Тас гэтэр
таһа хазаад,
Шүүһыень шэмэжэ үзөө гүш?
Шамтай, инаг шамтая,
Уулзахаяа айнаб.

НЕРУДА

Орьёл шобхо малгайгаа хобхо шэдээд,
Ошон сүйтэй хоолойгоор оог табин,
Оршолонтын оёорхоо ошо турьян,
Омог нэрээ нэрлүүлдэгнай хэн бэлэй?
Ши — Неруда,
Ши — унтараадүй вулкан.

Галзуу шара капиталай зүрхэ тоншон,
Гансата луу дуугаар нажаганажа,
Галаар амилан, Пентагоний хүрдүүлээд,
Газар түбиин уур суhal дамжуулааш!
Ши — Неруда,
Ши — шэргээдүй вулкан!

Япониин арал! Номгон далайн долгиуд соо
Нарые угтан мүн­дэл­хэн модон мэтэш.
Олон жэлэй туршада халбаран набшалаадүй
Шараа н­юсэгэн м­үшэрнүүдшни
Шэбэнүүр бороондо шэшэрэн,
«Абарыт!» — гэхэндэл арбайн шарлана.

...Абаахайн шүлхэндэ тушагдашанхай
Япониин аралые Номгон далай
Даб­халиг хэлээрээ долёоно,
Зуун сая хүн зоной гашуун хүлхэн
Капиталай хабарта алтан болоод сэлсынэ.

ЯПОНИИН ПОЭЗИЙЭЭ (hүүлэй дундада зуун жэл)

ИСЮ

Үсхэн ногоон соогуур
Үнгэрнэ тээ саагуур
Мүргэлшэдэй таягууд.

БАСЕ

Намарай үдэшэ
Нюсэгэн мүшэр дээрэ
Ганса турлааг.

КИХАКУ

Замдаа гараал гуйраншан.
Зундаа бүхы халхабшань
Замби тэнгэри хоёр.

РАНСЭЦУ

Нарин хара бэхээр
Намарай нара тэнгэридэ
Нарна зурана...

ДЗЕСО

Дуулим тала, хаданууды
Дууһынь саһан хулуугаа...
Дунгяарна... хуу хоһон.

РЕРОКУ

Наруул ноёной ордон соо
Ная битнай хонобошье,
Найсал даарааб.

КАКЭЙ

Тэнэһэн намарай халхин
Тээ тэрээхэн нарые
Тэнгэриһэнь хобхо татамаархан...

БУСОН

Зунай зулгы бороохон!
Суг ябана ярилдан,
Суба шүхэр хоёр.

ТАЙГЫ

Дүүжэн хүнгөөр дэгдэнэ!
Тэрэ сэнхир орьёлһоо
Дүүхэйм мийэрэл адхарна.

РЕТА

Шэдитэ харын толон...
Шэлэ хадын оройдо
Шэнэнэн болоод түрэдэг найб.

ИССА

Үдэн найхан гургалдай
Үндэр ноёдой урдашье
Үнөөхил дуугаа дуулана.

Үбэлэй хүнийн хүйтэндэ
Үмхи хүүргын буланда
Үншэн хүбүүн унтана.

Эрбээхэйнүүд нийдэнэ.
Баряанда нууһан шубуухай
Тэдэний хараад уйдана.

ХАЗИДА ДЗИРО

Хай, зөөжэ амараабди.
Харин хамаг зөөримнай
Ханын шара календарь.

АОКУРА ГЭККАЙ

Альганай шэнээн саарһан дээр тамга дараха —
Хорхой мэтээр тамга доронь
Хосорхолши.

АРАДАЙ ДУУН

Хадын бүргэдэй ёолоон дуулдаа,
Хаана тэрэ Цукуба уулаар сууряатаа.
Энэ бишниб!
Уйлажал байхалби даа,
Уулзажа шамтаяа жаргаагүй үе сагтаа.

Хахасахамнил шамтаяа, хахасахамнил гуниглаад,
Хамсы дээрэш мэлмынэл — харахан нюдэнэйш
Дуһал ха.

Арюун гээшэнь — эдээнийш
Альган дээрээ суглуулаад,
Абаашахамнил
шам тухай сэдхэлэйнгээ дурасхаал.

БУУРАЛ НАНАЙ ДУУН

Жаргалайнгаа ехэдэ дашууржа,
Жаранхан наһаяа эдлэһэнээ мэдэбэшгүйб.
Заяалһан гансым һаншаг бууралтажа,
Залуугайнь һайхан гээгэ шэнгэрбэ.

Ошон хара нюдэнэйм гэрэл унтаржа,
Оршон тойроо нарата дэлхэй бүрүүлтэнэ.
Оюун сагаан сэдхэлни нимгэржэ,
Олохонш удаа гунигаар дүүрэн хүнтэрнэ.

Аглаг сэнхир тэнгеришье мүнөө намхайжа,
Алтан одоороо уйсхартайгаар эмнинэ.
Аршаанта сэнхир дайдамни хогоосон дэнхыжэ,
Аласайнгаа замда дуудахаяа болибо.

Мананда төөриһэн аяншан мэтээр
Махаржа, уйдажа ябанхаар даа.
Майдариин суртаал шүгнэһэн хадаа,
Майлынгаа энгэртэ амархамш ха даа.

Зай даа, иигээд лэ үнгэршэбэ энэ наһамни,
Зайгуултажал ябаһаар энэ болобо ха юмбиб даа.
Хуурмаг гунигта абтадаг болошоо гээшэ гүб, али
Хуурсаг лэ хаража зүүдэлдэг болошооб даа.

Халуунш шулуу долёохон хүнийнь бэшэби.
Харин хүйтэн шулуу мүргэ мүргэһөөр лэ энэ болооб.
Олоной дунда дуушан солотой ябааб.
Ороной тэнгэри, газар уһаяа магтааб.

Зай даа, иигээд лэ үнгэршэбэ энэ наһамни,
Зайлашагүй үйлын үрэ гэжэ байдаг лэ юм байна.
Урдахи хойнохёо алдажархиһан энэ хүмүүни
Удхалха гээшэ хүшэр лэ хэрэг байна даа.

Баруунай зүүнэй — хоёр халхин хэлгээд лэ үлээнэ,
Бараан хара үүлэд орой дээгүүрни нарбана.
Хадынгаа хормойдо гансаарханаа үеэ тэнийхэмни,
Хани нүхэдниш мүнөө үгы даа — төөрижэ үни ошонхой.

Үе наһанайнгаа бэлшэр дээрэ иигэжэ шэбшэн,
Үдэрэй ханаан, хүнийн зүүдэн болошоод ябахадам,
Хамаг юумэн хуурмаг мэтээр үзэгдөөд,
Харгымнишье, зүргэмнишье мухардашаһан мэтэ байна.

БАНК ТУХАЙ БОДОЛ

Энэ ехэ банкые тэһэлжэрхёо хаа,
Эрмэг боро шулуунай забһар бүхэнһөө
Хүн зоной толгой дээгүүр
Хүлһэ шуһан хоёр сэсэршэхэл һэн.

Энэ ехэ банкые тэһэлжэрхёо хаа,
Элдэб оньһото шэрэм хайрсагууд
дэлбэрэн,
Үйлсын хара асфальт дээгүүр
Үйрэшэхэл һэн хашарһа мүнгэн.

Хүнүүд сугларха,
хүлһэн бушхаха.
Хүл дундуур буугай абьян,
Гар хүлөө гэшхүүлһэн нэгэнэй,
Галзуу хашхараан, эшхэрээн, ёолоон!

Алтан хашарһаар хармаанаа дүүргээд,
Амаараа дүүрэн купюра зууһан
Жэрхэмшэг хомхой али нэгэнэй
Жэгшүүритэ муухай һүүлшын орилоон...

Энэ ехэ банкые тэһэлжэрхёо хаа,
Эд зөөрийн ёһо бариһан
Эльбэ жадхата энэ түрын
Эгээл муухайнь харагдахал һэн.

Алтан дэлхэйдэ түрэхэмни ушартай:
Абынгаа гэрэй амар тайбаниие эбдээд би,
Ашата эхээ арбан нара зобооһоной хүүлээр
Анха түрүүшынхиеэ нэгэ баясуулһан хүнби —
Алтан дэлхэйдэ түрэхэмни ушартай.

Гэрэлтэ оршолондо түрэхэмни ушартай:
Гэмгүй шубуухайн уурхай эбдэжэ, үндэгыень
бисалаад,
Гэдэргээ хаража, ухаа ороһонойнгоо хүүлээр
Гэнэн наһаяа зэмэлэн, зобожо ябаха гэхэн хүнби —
Гэрэлтэ оршолондо түрэхэмни ушартай.

Алаг дэлхэйдэ түрэхэмни ушартай:
Адуу манажа дадашаһан атар тала нютагтаа
Амараг гансатай ушаржа, эрэ сэдхэлээ уяраагаад,
Азаяа туршан, амидаралтай нүхэсөө хүнби —
Алаг дэлхэйдэ түрэхэмни ушартай.

Тооһото хорбоодо түрэхэмни ушартай:
Тохойн шэнээн үриингөө хүни хэрээд уйлахадань,
Түрэхэн эсэгэдээ асарһан зоболон баяр хоёроо би
Тэрэ ёһоорнь өөрөө амсаха гэхэн хүнби —
Тооһото хорбоодо түрэхэмни ушартай.

Дуулим замбида түрэхэмни ушартай:
Дуулажа нуугаад, эжынгээ уйлахые үзэхэ гэжэ,
Дуунда тиимэ ехэ шадал шэнгэдэг юм гэжэ мэдээд,
Дуу өөрөө зохёожо, дуунай замаар ябаха гэхэн
хүнби...

Дуулим замбида түрэхэмни ушартай.

Хүрьхэтэ дэлхэйдэ түрэхэмни ушартай:
Хүлэгэй зоо болоһон түрэл нютагтаа амидарха гэжэ,
Хүнэйл сэдхэлээр эхэ орондоо дуратай байһан
Хойтын сагта ама бардам гэжэ хэлүүлхэ гэхэн хүнби —
Хүрьхэтэ дэлхэйдэ түрэхэмни ушартай.

Нарата сэлмэг нажарай үдэр
Нармай талам жэгтэй найхан.
Набша сэсэгээр намжааран байхадаа,
Наһанайм нютаг бүриш найхан.
Захагүй сэнхир тэнгэри дор,
Залаа ногоон сэсэрлиг соохоно,
Зангаар урихан шамтаяа хамта
Заяалан ябаха юутэй найхам!

Тунгалаг байгаалийн жэгдэрэл
сооһоо
Туулын урасхал жэгтэй найхан.
Түмэн мүшэдэй миралзаан сооһоо
Долоон-Үбгэдни бүришье найхан.
Эрхэ сүлөөгөө олон жаргаһан
Эхэ найхан орон дотороо
Эрдэм бэлигээ улам далижуулха
Эдир наһан юутэй найхам!

Үүрэй толоной мандан хөөрэхэдэ,
Үндэрлэн бодоһон хотом найхан.
Үглөөгүүр эртэ ажалдаа гарахадам,
Үдэшэн гээгдэһэн нюдэд найхан.
Сэлмэг залуу энэ наһандаа
Сэдхэлээ нэгэдүүлэн жаргажа һууха
Сэбэрхэн инагым энхэрэн хараһан
Сэсэн эжымни юутэй найхам!

Хаһатай сэлмэг хабарай үглөө
Халюун дайдам жэгтэй найхан.
Хада майлаар бэлшэн тараһан
Адуу малнай бүриш найхан.
Хизааргүй сэнхир огторгой дор,
Оёоргүй гүнзэги нуурай эрьедэ
Илдам налархай эдирхэн шамтаяа
Инаглан наадаха юутэй найхам!

ХЭЭРЭ ХОНОХОН НАРА

Шэлэ үндэрэй орой дээрэ
нара хээрэ хонолой.
Шэнэлхэн амарагаа хүлээхээр,
Бишье хээрэ хонолойб.

Орой болотор хүлээгээб.
Ододой гаратар хүлээгээб.
Орой хүнийн дуулимда
Оройдоо шимни ерээгүйш.

Нэгэ нэгээрээ хубариһаар,
Одо мүшэдшье залираа.
Нэмэргэеэ үргэхөөр,
Үүрэй толон задараа.

Һүниие һүнилэн хүлээгээб,
Һүрэг сагаан хонидой
Бэлшээрідээ гаратар хүлээгээб —
Харин шимни ерээгүйш.

Хээрэ хоноһон нара
Нарантаяа уулзаа.
Хээрэ хоноһон минии
Нюдэн доогуур ялалзаа.

Үүрэй сайтар хүлээгээб,
Үглөө болотор хүлээгээб,
Нара гаратар хүлээгээб —
Намдаа шимни ерээгүйш.

Хайрата эжынгээ шарилые эрьежэ нэгэ ошолойб,
Харахан хоёр нюдэнһөөмни нулимса нэгэ дуһалай.
Хайрата эжынгээ шарилые эрьежэ тэрэ ошоходомни,
Халюун нютагаймни шорой хан гэжэ хангалтаа. —
Халюун нютагайнгаа шоройдоо шэнгэншьегүй яахаб даа.

Сэбэрхэн эжынгээ шарилые эрьежэ нэгэ ошолойб,
Сэлмэг хоёр нюдэнһөөмни нулимса нэгэ дуһалай.
Сэбэрхэн эжынгээ шарилые эрьежэ тэрэ ошоходомни,
Сэсэгэй хайхан хангал сэн гэжэ хангалтаа —
Сэлгээ нютагайнгаа сэсэгтэ шэнгэншьегүй яахань даа.

Хайхан эжынгээ шарилые эрьежэ нэгэ ошолойб,
Һаруул хоёр нюдэнһөөмни нулимса нэгэ дуһалай.
Хайхан эжынгээ шарилые эрьежэ тэрэ ошоходомни,
Һаглагар харахан үһыемни һаб-һабхан эльбээл даа —
Һахилта нютагайнгаа һалхинда шэнгэншьегүй яахань
даа.

Ашата эжынгээ шарилые эрьежэ нэгэ ошолойб,
Алаг хоёр нюдэнһөөмни нулимса нэгэ дуһалай,
Ашата эжынгээ шарилые эрьежэ тэрэ ошоходомни,
Амгалан сэнгүү агаар аятайханаар һанагдаа —
Аглаг нютагайнгаа агаарта шэнгэншьегүй яахань даа.

Энэрхы эжынгээ шарилые эрьежэ нэгэ ошолойб,
Эрбэгэр хоёр нюдэнһөөмни нулимса нэгэ дуһалай.
Энэрхы эжынгээ шарилые эрьежэ тэрэ ошоходомни,
Элшэ дулаахан наран намхас гэжэ харагдаа —
Эхэ наранайнгаа элшэдэ шэнгэншьегүй яахань даа.

Ухаата эжынгээ шарилые эрьежэ нэгэ ошолойб,
Уйтан хоёр нюдэнһөөмни нулимса нэгэ дуһалай.
Ухаата эжынгээ шарилые эрьежэ тэрэ ошоходомни,
Ургылиг ногоон дайдамни зэнхэгэд гэхэдэл һанагдаа —
Ууган нютагтаа дуратайл хэн — тиигэншьегүй яахань
даа!

Үглөө ябахам, эжымни,
Үглөө ябахам.
Үндэр тэнгэрийн хаяа руу,
Үргэн талын зэрэлгээн руу,
Нэгэтэш шинии ябаагүй
Нэлэнхы уужам нютаг руу
Үглөө ябахам, эжымни,
Үглөө ябахам.

«Абын байһанда
Хүнтэй танилса,
Агтын байһанда
Газар үзэ», —
Гэжэ намдаа заадаг бэлэйш,
Гэрэлтэ нюдөөрөө энхэрдэг бэлэйш.
Һайса намаяа һургадаг бэлэйш,
Һайхан нюдөөрөө мihэрдэг бэлэйш.

Одхон хүбүүншни холые зорижо,
Орон дайдаяа
Орхижо ошолойб.
Ород ороной ниислэл хотодо
Оюутан боложо, эрдэм дахалайб.
Олон олон наһанай дунда
Ори гансахан долоогоно мэтэ,
Ондоо шарайтай,
Ондоо зүһэтэй,
Омог һайхан нүхэдэй дунда
Орьёл үндэр хада уулатай
Орон нютагаа дурсажал ябанаб.
Харанхы һүни эжэл эшэгэ
Хари һүрэгтэ табижархихада,
Хабхаршые байг — үглөө эртэ
Хаби эжэлээ олодог мэтэ,
Талын малшанай үри хадаа
Таараха нүхэдөө олоод лэ ябанаб.

Баһал үглөө замдаа гарахам,
Баһал үглөө.
Аяар холын урда зүгнөө
Аглаг номин хангай нютагаа
Ангир шубууд
Бусажа ерэдэг.
Тэнигэр нэгэ хабарай үглөө
Тэрэнгитэ эхэ дайдаяа
Тэрээн шэнгээр
Тэхэрин бусахаб.

Эрэ боложо,
Эды тэдыгээ мэдэхэ болоһон,
Эрдэм буража,
Ээм дээрэхидээ бодол ороһон,
Намнаа байтагай,
Хүнэй хүбүүн — хүнхөө байтагай,
Элдин талынгаа
Элһэтэ нюрууда туруугаа хүргөөгүй,
Эхынгээ гэдэһэндэ
Харида худалдагдахан унаганшые
хаа,
Эхэ нютагаа оложо ерэдэг.

Үглөө ябахам, эжымни,
 Үглөө ябахам.
 Үүлэ татахан сэнхир таладаа,
 Үелжэ үдэһэн инаг гансадаа,
 Энэ дэлхэйдэ
 Эрэ боложо жаргахымни түлөө
 Шадал хүсээ
 Шабхан үгэһэн хайрата эжыдээ
 Буман хүнэй
 Бужаганаһан хотоһоо
 Бусажа ерэхэм дүтэлөө даа.

ОЙ МОДОН

Олон олон модод —
Ой модон.
Эгээл
Хүн зон шэнги,
Эгээл
Гүн сэдхэл шэнги,
Үндэрлэн хэргэхын түлөө,
Үедөө мүнхэрхын түлөө
Бүлэг бүлэгөөрөө илгаран,
Түрэл түрэлөөрөө сугларан,
Үлгэн дайдынгаа хүрьхэндэ
Үндэхэлжэ ургана.
Намжаа талынгаа хэбшээндэ
Найгалзажа набшална.

Ой модо харахада,
Олон яһатан мэтэ.
Нэгэ тэгшэ эрхэтэй,
Нэгэ тэгшэ журамтай
Улас түрэ мэтэ,
Энэ олон модоной,
Энэ ой модоной
Набша намаань
Намартаа шарлажа,
Хабартаа дэлгэржэ,
Хорбоо дэлхэйн шэмэг болоно,
Хоёр нюдэнэй хужар болоно.
Гэбэшье
Гай болобо гү?
Гэнтын аюул тудабa гү?
Булад хүхын ялагас гээд,
Бууханьшье тэрэ —
Уулын абарга модоной
Уухилһаар,
Унаханьшье тэрэ.
Энэ модон яагаашье бол,

Эрьежэ һөөргөө бодохогүй.
Харин,
Хаанашьеб даа,
Хурса хюрөөгэй шүдэндэ хэршүүлжэ,
Хуулинша харуулай хэлэндэ
мүлюулжэ,
Барилгын модон болохо,
Байшангай можонь болохо,
Эгээлэй саарханшье болохо,
Эрэмдэгэй таягшье болохо...
Үгышье гэбэл,
Хүрзын эшэ боложо,
Хүрьһэтэ газар онгилхо,
Хүүхэдэй туфлиин һүеы боложо,
Хүгжэмэй аялга дор тоборхо.
Магадгүй,
Манааша үбгэнэй шударуул
болонхой,
Маната һүни нүхэрын болонхой,
Гал гаргажа,
Гааһыень носоохо.
Үшөө
Арбаа тэргын мөөр боложо,
Арын дабаанда хииганаха.
Эсэхэдээ сусал болохо,
Эшэгы гэрэй түлишэ болохо.

Гэбэшье
Унаһан тэрэ модоной
Уг үндэһэн таһархагүй.
Мүнхэ ногоон хушануудые,
Мүнгэн сагаан хуһадые,
Үнэр улаан нарһадые,
Үндэр ногоон уляаһадые
Тайража дууһашагүй,
Тооложошье барашагүй.

Унажашье,
Ургажашье байхадаа,
Уулаhaа хормойдонь буужа,
Хормойhoонь оройдонь татуулжа,
Хүн зон шэнги
Хүхинэжэ хахинажа,
Амидаралта дэлхэйнгээ
Али болохые амсана.
Модон манда хайратай.
Монсогорхон жэмэсыеньшье
Амталхада урматай.
Жэмэстэ ногоон модон соо
Жэргэжэ huуһан шубуухайешье
Шагнахада аятай.
Модондо түймэр хэрэггүй,
Олондо үймөөн хэрэггүй.
Модондо агаар хэрэгтэй,
Модондо наран хэрэгтэй,
Модондо уһан хэрэгтэй —
Олондо тайбан хэрэгтэй.

Модондо хүн ашатай,
Хүндэ модон ашатай!

Сэлмэг тэнгэридэ мүшэд ялалзан,
Сэлектэй сонходом дэлхэй нойрсоно,
Гайхалан нюдэндэл газар шагаан,
Гансахан харал гэлынэ, гэлынэ.

Хотын амитан хэдыдэ нойрсоо...
Хооһон гудамжада абья шэмээгүй.
Хорбоогой хүниие хэргэг дежурлэн,
Холын холо поезд хуугайлна.

Хүдэлмэрийн түлэг заводто хүүенэ,
Хүхэльбэ утааниинь дээшээ хөөрэнэ.
Тамхья бааюулан, бишье баһа
Таһалга соогоо гансааран һуунам.

Һанаа алдаад, һараяа харанаб,
Һарашье маһараад, намайе шэртэнэ.
Ерэһэн бодолыем хүсэжэ ядан,
Елэгэр саарһан дээр гуурһам гүйнэ.

Уян түрэл хэлээ онгилон,
Удхата үгэнүүдые уудалан түүнэб,
Ушартай нэгэ хаһаяа һанан,
Урматай, зоригтой бэшэжэл һуунаб.

Нээлтэтэй сонхоорни һара шагаан
Нэлэнхы һаруул зүүдэ мануулна.
Нэмэригэ модоной набшын шэбэнээн
Нэрьемэ хүгжэмэй аялга һануулна.

ГАРШАГ

«ДУУ ӨӨРӨӨ ЗОХЁОЖО,ДУУНАЙ ЗАМААР ЯБАХА ГЭХЭН ХҮМБИ...»	5
ГУУРЬАНАЙ ГУРБАН НЮУСА	12
ЗАХЯА	13
ҮЛБГЭР	14
ҮНЭНЭШЭН	15
ДОРЖО БАНЗАРОВ	16
1. КЯХТАДА	16
2. ОРЬЁЛ ӨӨДЭ	16
3. ХҮҮЛШЫН ЗАМ	17
ПОЕЗД	19
ЭРДЭНИ	20
НЕГР ХҮБҮҮНЭЙ ДУУН	21
АХЫН ЗАХЯА	22
НАЙМАТАЙХАН ХОРИДОЙ	23
ЗОРИОУЛГА	38
БУЛЖУУХАЙ	39
САЙ	40
СЭСЭГ МАЛГАЙ	41
ХЭРМЭН	42
ЯНГАР	43
ҮГЛӨӨГҮҮР	44
ДУУДАЙНУУД	45
МУУРА	46
БАХАНУУД	47
ХЭЭРЭ	48
МӨӨДЭЙ	49
ШОЙСОРОН	50
БОРООХОН	51
ҮБГЭН БААНТИ	52
МААДАЙ	53
ШУУШЫ	54
АГНУУРИ	55
ҮЛГЫН ДУУН	58
НАРАТА ДУУН	59
АЯ ГАНГА	68
ХАЙРАНГА	71
ХАЙРАНГЫН ҮБЭРЭЙ ДУУНУУД	73
САГАА ҮАРА	76
ДУРДАЛГА	87
АЛХАНЫН СЭЭЖЭДЭ	92
ШЭБШЭМЭЛ МҮРНҮҮД	94
ЗАМДА ЯБАХАДАА	97

ХҮН ТУХАЙ	98
«ЖЭГТЭЙЛ ХОТО ДАА НИИСЛЭЛ УЛААН-ҮДЭ...»	99
ГУРБАН УРГЫ	100
ХҮХЫН ДУУНАЙ ҮНИНҮҮД	101
ГАНУУД	104
«ҮЙ ТҮМЭН НАМАА НАБШАҢААР...»	105
ЭХИН ДУУН	106
ХАРГЫДА	109
ҮЙЛСӨӨР ЯБАХАДАМ...	112
ЗАМБИИН СОЛО	116
ТҮГЭСХЭЛ	124
ЭХЭ ОРОН	125
САГАЙ СУУРЯН	127
«ТУНХАРИШАГҮЙ АГУУ ЗОРИГТОЙ...»	129
«СЭНХИР ШЭРЭТЭЙ ТОВАРНА...»	131
«ХҮН БОЛОЖО УЛАЯА ШОРОЙДОҮООР...»	132
«БАЛТИИН ДАЛАЙН ЭРЬЕЭЭ ...»	133
<i>ЯБАГАН ШҮЛЭГҮҮД</i>	135
СОВЕТ ХҮНЭЙ СОЛО	135
МИНИИ ТООНТО	136
ШОГ ШҮЛЭГ	137
НҮХЭРЭЙМ ЗУГАА	138
ШОГ ЗУРАГЛАЛ	139
ҢАРА НАРАНАЙ ҢЭЛГЭЭН	140
ШОГ ХӨӨРӨӨН	141
МЕДПУНКТДА	142
БАРИЛГЫН КРАН	143
МОНГОЛ БҮСГҮЙ	144
ДУРЛАҢАН ХҮБҮҮХЭН	145
<i>ХАЗААР НОГТЫН ХАНХИНААН ДОР</i>	146
ДОРЖИМА	146
ЗАХЯА	147
ГУНИГ ДУУН	148
ХОТОНОЙ ГУРБАН МЭДЭГМАША	149
ЭДИР НЭГЭ ХҮБҮҮНДЭ	150
АРАДАЙ ДУУНАЙ УДХААР	151
ХАБАРАЙ ДУУН	152
АХА ГОЛОЙ СОЛО	153
НЮТАГАЙ ШЭНЖЭ	154
<i>ХОЁР БЭШЭГ</i>	155
БАЛЬЖАНИМАДА	155
ДАШАДА	158
<i>ЭЛДЭБ ШҮЛЭГҮҮД</i>	160
«ОЛОН ЯҢАТА ФЕДЕРАЦИИН...»	160
УУЛЗАЛГА	162
ҢАНАЖАЛ ЯБАДАГБИ	163
БУРЯАД БАСАГАДТАА	164

ЕХЭ ХОТОДО	165
УЯНГЫН ШҮЛЭГ	166
«ҮЕЛ НАҢААРАА ҮНЭН СЭХЭ...»	167
<i>ШОГ ШҮЛЭГҮҮД</i>	168
ХОЁР ТООСООН	168
ХҮЙХЭР ЭРЫН ХӨӨРӨӨН	170
<i>ДУНДА АЗИИН ДУУНУУД</i>	173
ОРОЛТО	173
АЛМА-АТА	176
МАНАСАЙ ТАЛАДА	181
ФРУНЗЕ	183
ТАШКЕНТ	184
БУХАРАГАЙ ТЭНГЭРИ ДОР	186
ЗЕРАВШАН ГОЛ	188
УЗБЕКИСТАН	190
ДУШАНБЭ ХОТО	191
ПАМИРАЙ АЛЫГАН ДЭЭРЭ	193
ТЭМЭЭН ЖЭН	195
АШХАБАДАЙ НАРАН	198
ХАХАСАЛГЫН ДУУН	200
ДҮҮРГЭЛТЭ	202
<i>ЭХЭ НЮТАГАЙ МАГТААЛ ДУУН</i>	205
ЭСЭГЫН ТҮРЭХЭН НАНГИН ТООНТО	205
УЛААН ТУГТА МАЙ	207
ГУНИГ	210
ШУГЫ	211
ХОЁР ЗАМБИ	213
«ХАДЫН ХАРЬЯА ГОРХОНДОЛ...»	215
«ТООЛОЖО СААНАНЬ ГАРАШАГУЙ»	216
«ХОРИ БУРЯД УГАЙНГАА...»	217
«ЗҮРХЭНДӨӨ НАМАЙЕ ЭНХЭРЖЭ...»	218
«ГҮЛМЭР ХАРАХАН НЮДЭТЭЙ...»	219
«ЕРЭ НАҢАТАЙ ҮБГЭЖӨӨЛ...»	220
«ШУЛУУН ДЭЭГҮҮР МИРАЛЗААД...»	221
«ДУРНА ХОЛЫН ЗҮҮН ЗҮГТЭ...»	222
«ҮНДЭР ГУНЗАН ХАДА МАЙЛАТАЙ...»	223
«ХАБАРАЙ ҺЭБШЭЭН...»	224
«ҮЕРШЬЕ, ТҮЙМЭРШЬЕ, ҮЙМӨӨНШЬЕ ХАДАА...»	225
«ТООТОЙ НАҢАН, ТӨӨТЭЙ БЭЕЫН...»	226
«ХОТООР ЯБААД, ҺӨӨРГӨӨ ЕРЭЭБ ИИШЭЭ...»	227
«АЯАР ХОЛО АМАРАГ ДҮҮХЭЙШ ҮЛӨӨ...»	228
«ҮЛГЭН ДЭЛХЭЙН ГУРИМ ЁҺО...»	229
«ХҮРЭН ЕРЭЭ ХҮХЫН ДУУН...»	230
«...НААШАА ХАРААД ҺУУТЫШ ДАА...»	231
«АРБАН ЮЭН НАҢАНДАА ЭХЭ НЮТАГЪАА ГАРАЖА...»	232
«ЭНЭ ЗАМБИДА МИНИЙ АНХА ТҮРЭХЭДЭ...»	233
«ЗҮРХЭНЭЙМНИ ОЁОРТО АХА ДҮҮНЭРЭЙМ ТАРИҢАН...»	235

<i>ҺЭБШЭЭН</i>	236
ХУБИСХАЛАЙ СУУРЯАН	236
«ЗУУНХАН ЗУУНХАН ЖЭЛНҮҮДТЭ...»	237
«ХҮЙТЭН ҺАРЫН ТОЛОНДО...»	239
«УЛААН ХАДЫН ҮБЭРТЭ...»	241
БАГА НАҲАН	243
«УРАН ДУУША БУГЫН...»	244
«АЛИШЬЕ ХОНГЁО ХЭЛЭН ДЭЭРЭ...»	245
ХЭЭРЫН СЭСЭГҮҮД	246
«ҮНИ ДАА...»	248
«ЗЭРЭЛГЭЭТЭ ТАЛЫН ДУНДА...»	249
«НАРБАГАР ЕХЭ ХҮГШЭН НАРҲАНАЙ...»	250
«ТҮРҮҮШЫН АРБАГАР САГААХАН САҲАН...»	251
«ҮҮР САЙРАЖА БАЙНА...»	253
«АРБААД ХОНОГТО НАРАТАЙ СЭЛМЭГ БАЙБА...»	255
«ҮБЭЛЭЙ ХҮЙТЭН ҮНГЭРӨӨШ ҺАА...»	257
«НЭГЭ ДОЛГИНДО ҺЭЖЭГДЭН...»	258
«ҮШӨӨ ТЭРЭ СЭНХИР САГТА...»	259
«ҮГЛӨӨНЭЙ НАРАНААР ЭХЭ НЮТАГАА ЭРЬЕН ХАРАХАДАМ...»	261
«БАСАГАНАЙ ШОДОГОРХОН ГЭЗЭГЭДЭ ДУРЛАДАГ...»	262
«ШАМАЙЕ ҺАНААДХИХАДАМ...»	263
«МАЛША БҮРЯД ХҮНЭЙ...»	264
«ХҮХЫН ДУУНАЙ ҮГЛӨӨ...»	266
«АМАРАЛТЫН ҮДЭР. СЭЛЭНГЫН ЭРЬЕ...»	268
«ӨӨДӨӨ ХАРАХАДАМ...»	269
«ИЮНЬ ҺАРА БАЙГАА...»	270
«ҮҮЛЭД, ЗУНАЙ БӨӨН БӨӨНХЭН ҮҮЛЭД...»	271
«УУРТАЙХАНААР...»	272
«ОРШОН ТОЙРОН ШЭБ БАЛАЙ ХАРАНХЫ...»	273
«МҮР ДЭЭГҮҮРЭЭ ХОТООМХОО ХАЯЖАРХЁОД...»	275
«ХОТЫН ТАЛМАЙ. СЭСЭРЛИГ. ФОНТАН...»	276
«АЛЫГАН СООХОНО БАГТАШАХА...»	277
<i>САГАЙ ШЭНЖЭ</i>	278
САГ	278
ХАБАР	280
ВЬЕТНАМ	282
ХҮСЭЛ	284
<i>ХЭЭРЫН БОДОЛНУУД</i>	286
ХЭЭРЭ	286
САРЬДАГУУДАЙ ХОРМОЙДО	288
ХУҲАД	290
НАҲАН	292
АНГИР ШУБУУД	293
НҮХЭРТӨӨ	295
ЖЭШЭЭ	297
<i>БУРЯД ДУУНАЙ АЯЛГААР</i>	298

ЕРЭЭРЭЙ	298
ХОШОН ДУУН	299
ШОНО БААТАРАЙ ДУУН	300
ЭТЮДУУД	303
БЭШҮҮР...	303
МОЛОН БАГШЫН ДУРАСХААЛДА	305
ЗУНАЙ ҮДЭШЭ	307
ХАХАСАЛГАН	308
МОРДОЛГОН	309
ЭРЬЕСЭ	310
ЭРЬЕСЫН ШЭНЖЭ	310
НАЪАНАЙ ДОЛГИН	312
ЗҮГ ТУХАЙ	313
<i>ШОГ ЁГТО МҮРНҮҮД</i>	314
САГДУУЛ	318
БҮҮДЭР	319
ШОГ ДУУН	320
АРХИНША ХОЁР	322
ГОСТИНИЦА	324
<i>ХАЛЬМАГ ОРОНОЙ АЯЛГА</i>	325
ЭЛИСТЫН ВАЛЬС	325
<i>ХАЛЬМАГ АРАДАЙ ДУУНУУДЪАА</i>	326
«АЛТАН ХАНГАЙ ШЭЛЭНЬ...»	326
«ХЭЭР ХАЛТАР МОРИНИИНЬ ...»	327
«ЯРГАЙ ХЭЭРЫЕНЬ УНАХА БОЛОХОМ ГҮ...»	328
«ГЭРЬЭЭ ГАРААД ЯБАХАДАМНИ...»	329
«ҮНДЭРХЭН ХАРА ТОЛГОЙ ДЭЭРЭ ...»	330
«НИМГЭН САГААН АЛШУУРТАМ...»	331
«БҮТҮҮ БҮТҮҮ МОДОНДОНЬ...»	332
«САЪАТЫН САГААН УУЛАДА...»	333
«УУЛАЪАА БУУЪАН УЪАН МЭТЭЭР...»	334
«ЪАГЛАГАР МОДОНОЙ НАБШАНЬ...»	335
«НАХИГАР НАХИГАР БОРОНЬ...»	336
«ТАЛЯАН ДАЙДЫН УУЖАМДА...»	337
«ТАТАДАГ ТАМХИЯА ТАТЫШ...»	338
«ЪАЙБАР ЫАЙБАР ЫААРАЛАЙ...»	339
«ХАРА ХИЛЭН ТОХОРИОУН...»	340
«ХАБАР БОЛОХЫН САГТАНЬ...»	341
СЭДЬХЭЛЭЙ ҮГЭ	342
ЭЖАА, ЭЖЫ!	344
ТАЙЛГАН	345
ТАМХИН	350
ШОГ НАМТАР	351
ЭНЕЭДЭН ТУХАЙ ШҮЛЭГ	353
«ЗЭНХЫН УЛАЙН МАНАРЪАН...»	355
«ОРШОЛОНТО ДЭЛХЭЙ ДЭЭР ...»	357
«ЭЗЭН ХААНАЙ ЫАБАРЪАА СҮЛӨӨРЖЭ...»	358

«БАЙГАЛАЙ ҮМЭНЭХИ НАРАН ДОРО ...»	360
«АРА БООРИЙН ТАШАЛАНДА ...»	361
«ҮАРЛАГ МЭТЭ ҮАМГАН ГЭҮЭНШҮҮ ...»	363
«АЛДУУ ЭНДҮҮГҮЙ АЖАЛ ГЭЖЭ ХААНАШ ХОМОР...»	365
«ДОРНО ЗҮГҮӨӨ АЙЛШАДЫЕ ХҮЛЕЭЖЭ ЯДААД...»	366
«ХОРЁОДТОЙХОН НАҮАНҮАА...»	368
«САҮАН ДЭЭРЭ МҮРТЭЙ ААД...»	370
«ШУБУУ ШОНХОР МЭТЭЭР...»	373
«ХУУРАА АБААД, ДУУГАА ЭХИЛБЭ...»	375
«НАҮАН ЗАЛУУ, НАҮАН ЗАЛУУ...»	377
«ХАРАНХЫ БАЛАЙЕ ХАХА ТАТАН...»	379
«ҮРГЭН ОРОНОЙМНАЙ АЯАР БАРУУН ТЭЭ...»	381
«ЗОХЁОН БАЙГУУЛГЫН УХААН ШҮТӨӨЛДЭ...»	383
«ҮЭРГЭГ БАЙГТЫ, ПРОЛЕТАРИ! ...»	384
«ГАЙХАЛ БОЛОН СУУРХАҮАН...»	385
АГУУЕХЭ АХА ДҮҮНЭР	387
УЛААН ТАЛМАЙ ДЭЭРЭ	388
ДУРАН ТУХАЙ ДУУН	389
ДЭЛХЭЙН ХОЁР	390
ХОЛБООН	391
ҮАНУУЛГА	393
ҮБЭЛЭЙ ЭТЮД	394
АНГАРЫН ДУУН	395
БАЛШАР НАҮАН	397
БОДОЛ	398
БОЛЗОР	399
ДУУН	400
ЗЭРГЭСҮҮЛГЭ	401
ҮҮЛЭН	402
БУЛАША	403
ХОШОН ШҮЛЭГҮҮД	404
«ШАЛ МЯХАН ЫОГТУУ...»	405
«БАСАГАЯА ТЭБЭРЕЭД ҺУУҮАН...»	406
ТӨӨДЭЙ	407
ЗҮҮДЭН	409
ЗАМ ТУХАЙ ШЭБШЭЛГЭ	411
ЭРДЭНИЙН САН СУБАШИД ГЭДЭГ	413
ШҮЛЭГЛЭЛҺӨӨ*	
ЭРДЭМ БЭЛИГ ТУХАЙ	413
ХОРИДУГААР ОН	422
БУРЯАД ОРОН	424
МОНГОЛ	428
«ЭДИР НАҮАН!...»	433
НИКОЛАС ГИЛЬЕНЭЙ АЯЛГААР	436
ҮБЭЛ РУУ БЭШЭГ	438
НАҮАНАЙ ЗАМ	439
ДУРАН ТУХАЙ ДУРДАЛГА	441

АЛГАСАЛ	442
ХАБАРАЙ ШҮҮЛЭГҮҮД	443
«ҮБЭЛ ҮНГЭРЖЭ ЯДАНА...»	444
«ХОНХО СЭСЭГЭЙ ДЭЛБЭ ДЭЭР...»	445
«ХҮНДЭЛХЭШЬЕ ...»	446
«ДУУЛИМ ДАЛАЙН ОЁОРТО...»	446
«УҮАН ...»	446
«ЗЭНХЫН БАЙГША ТАЛЫН ДУНДАҮАА...»	446
«САҮАН МЭТЭ САГААН НАҮАН...»	447
«БҮТҮҮ БҮГЛҮҮ БАРТАА ТАЙГЫН...»	448
«НАРМАЙ НОГООН ҮГЛӨӨГҮҮР...»	449
«ДУУШЫН СЭДЬХЭЛ...»	450
«ТЭМЭЭН ХАМБЫ ХЭБЭРТЭЙ...»	451
«ЗҮРХЭМНИ ГЭНТЭ НИМГЭРЖЭ...»	452
«ХАБАРАЙ ЭХИНДЭ ХАНХА ЗАЙДАН...»	453
«ЭНЭРХЫ ДУЛААН ШАРАЙ ДЭЭРЭНЬ...»	454
«ЗҮҮН ШЭХЭНЭЙМ ЁНОРТО ...»	455
«СЭЛГЭЭ НОГООН ЭХЭ НЮТАГТАА...»	456
ТҮНХЭНЭЙ ЁОХОЙ	457
БАЙГАЛАЙ ДҮРБЭН ЫЛХИН	459
«АЙДАР НАҮАНАЙМ АРЮУН ЖАРГАЛ...»	462
ХАЗААРГҮЙ АГТА	464
«ҮЭШЭЭТЭ ЗЭРЛИГ ТАЛА ДЭЭГҮҮР...»	466
«СЭСЭГЭЙ ХАНГАЛ...»	467
«БОРЬЁО ШУЛУУН ДАЙДЫНГАА...»	469
«БҮРЭН-ХААНАЙ ОРОЙНОО...»	471
ТАЛЫН ДУУН	474
ГУДАМЖАДА	477
БОДОЛ	478
ДУХАРЯА	479
ТИИМЭ БЭЛЭЙ	480
«ЭДЭ ХҮНҮҮДЭЭР АЖАҮУУХА ХҮШЭР ДАА...»	481
«ЭНХЭ ЮРТЭМСӨӨР ЭРДЭНИЙН...»	482
«ЖЭЛЬЭЭ ҮЛҮҮ СЭДЬХЭЛЭЙМ ДАЛАЙ НОМГОН...»	483
НЕРУДА	484
НАРАН ЗҮГЭЙ ОРОН	485
<i>ЯПОНИЙН ПОЭЗИНЭЭ</i>	486
ИСЮ	486
БАСЕ	486
КИХАКУ	486
РАНСЭЦУ	486
ДЗЕСО	486
РЕРОКУ	486
КАКЭЙ	486
БУСОН	487
ТАЙГЫ	487
РЕТА	487

ИССА	487
«ҮБЭЛЭЙ ҮҮНИИН ХҮЙТЭНДЭ...»	487
ЭРБЭЭХЭЙНҮҮД НИИДЭНЭ.	487
<i>МҮНӨӨ ҮЕЫН ДЕМОКРАТИЧЕСКА ПОЭЗИЙЭЭ</i>	488
ХАЗИДА ДЗИРО	488
АОКУРА ГЭККАЙ	488
АРАДАЙ ДУУН	488
ТАНИГДААГҮЙ ПОЭТ	489
БУУРАЛ НАҢАНАЙ ДУУН	490
НАҢАНАЙ БЭЛШЭР	491
БАНК ТУХАЙ БОДОЛ	492
<i>МОНГОЛ АЯЛГАҢАА</i>	493
АЛТАН ДЭЛХЭЙДЭ ТҮРЭХЭМНИ УШАРТАЙ	493
ЗАХАГҮЙ СЭНХИР ТЭНГЭРИ ДОР	495
ХЭЭРЭ ХОНОҮОН ҢАРА	496
ЭХЫН ДҮРАСХААЛ	497
ЭЖЫДЭЭ	498
ОЙ МОДОН	500
МҮНГЭН ҢАРЫН ТОЛОН ДОР	503

Дондог Улзытуев

Зохеолнуудай суглуулбари (III боти)

Собрание сочинений в 3 томах.

Том 1: Стихи.

Ответственный редактор

д-р филол. наук, Л. С. Дампилова

Технический редактор канд. филол. наук Б.-Х. Б. Цыбикова

Макет Д. Т. Олоев

Подписано в печать 1.12.2015. Формат 60х90/16. Печ. л. 34,0.

Печать офсетная. Отпечатано ООО «НоваПринт».

Республика Бурятия, г. Улан-Удэ, ул. Ранжурова, 1.

Тел. 8 (3012) 212-220, 212-552.

Заказ 1464. Тираж 300 экз.